

**BERECZKI MÁTÉ
ÉS
DÖRGŐ DÁNIEL
LEVELEZÉSE**

3. kötet

Bereczki

1882. január 7. - 1883. december 27.

Szerkesztette és
jegyzetekkel ellátta
TOLNAY GÁBOR

Versegly Ferenc
Elektronikus Könyvtár

SZOLNOK
2014

*Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése III.
1882. január 7. – 1883. december 27.*

Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése I–VII.

© Dr Tolnay Gábor és örökösei, 2013

© Szerzők

© Takáts Rózsa, 2013

BERECZKI MÁTÉ

ÉS

DÖRGŐ DÁNIEL LEVELEZÉSE

III. KÖTET

1882. január 7. – 1883. december 27.

(Kézirat)

Szerkesztette és jegyzetekkel ellátta

Tolnay Gábor

a történelemtudomány kandidátusa

SZOLNOK

2014

Lektorálta: DR. SZABÓ FERENC

Bevezette: DR. NAGY-TÓTH FERENC

A bevezető tanulmányt írta: DR. PELCZÉDER KATALIN

A kéziratot gondozta: TAKÁTS RÓZSA

A címlapot tervezte TÓTH KRISZTINA VIKTÓRIA

A külső borítón:

**Bereczki Máté arcképe és aláírása a Pomologische Monatshefte 1882.
évfolyam, február 13-i számának 34. oldalán**

Közzéteszi

a Verseghy Ferenc Könyvtár és Művelődési Központ

Verseghy Ferenc

Elektronikus Könyvtár

ISBN 978-963-7613-55-5 Ö

ISBN 978-963-7613-58-6

Szolnok, 2014.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS – DR. NAGY-TÓTH FERENC.....	9
A TUDOMÁNYOS GYÜMÖLCSFAJTA-NÉVADÁS ÉS	
BERECZKI MÁTÉ NÉVALKOTÓ TEVÉKENYSÉGE – DR. PELCZÉDER KATALIN	22
LEVELEK.....	49
1882. január 7. B-153. számú levél	50
1882. január 25. B-154. számú levél	52
1882. február 7. B-155. számú levél	53
1882. február 8. B-156. számú levél	55
1882. február 9. B-157. számú levél	56
1882. február 13. B-158. számú levél	59
1882. február 19. B-159. számú levél	60
1880. október 22. Melléklet az 1882. február 19-i levélhez 1. A-5. számú irat.....	63
1882. február 10. Melléklet az 1882. február 19-i levélhez 2. A-6. számú irat.....	65
1882. február 9. Melléklet az 1882. február 19-i levélhez 3. A-7. számú irat.....	67
1882. február 24. B-160. számú levél	70
1882. február 22. Melléklet az 1882. február 24-i levélhez 1. A-8/a. számú irat.....	70
1882. március 11. B-161. számú levél	74
1882. április 5. B-162. számú levél.....	74
1882. április 16. B-163. számú levél.....	76
1882. április 17. A-8/b. számú irat.....	78
1882. május 7. B-164. számú levél	79
1882. május 18. B-165. számú levél	82
1882. június 19. B-166. számú levél.....	83
1882. július 2. B-167. számú levél.....	85
1882. július 23. B-168. számú levél.....	88
1882. augusztus 5. B-169. számú levél	90
1882. augusztus 19. B-170. számú levél	91
1882. szeptember 2. B-171. számú levél	93
1882. szeptember 8. B-172. számú levél	96
1882. szeptember 15. B-173. számú levél	98
1882. szeptember 18. B-174. számú levél	99
1882. szeptember 22. B-175. számú levél	102
1882. október 2. B-176. számú levél	104
1882. október 7. B-177. számú levél	106
1882. október 16. B-178. számú levél	107
1882. november 5. B-179. számú levél	110
1882. november 19. B-180. számú levél	110
1882. november 25. B-181. számú levél	111
1882. december 4. B-182. számú levél	113
1882. december 14. B-183. számú levél	114
1883. január 1. D-141. számú levél.....	116

TARTALOMJEGYZÉK

1883. január 4. B-184. számú levél	117
1883. január 7. D-142. számú levél.....	118
1883. január 9. B-185. számú levél	119
1883. január 14. D-143. számú levél.....	120
1883. január 23. D-144. számú levél.....	121
1883. február 4. D-145. számú levél.....	123
1883. február 9. B-186. számú levél	125
1883. február 16. B-187. számú levél	126
1883. február 16. D-146. számú levél.....	127
1883. február 20. B-188. számú levél	131
1883. február 23. D-147. számú levél.....	132
1883. március 18. D-148. számú levél	134
1883. március 22. D-149. számú levél	136
1883. március 23. D-150. számú levél	136
1883. április 19. B-189. számú levél.....	138
1883. április 29. B-190. számú levél.....	140
1883. április 26. A-9. számú irat.....	142
1883. április 29. D-151. számú levél	146
1883. május 8. B-191. számú levél	147
1883. május 13. D-152. számú levél.....	148
1883. május 18. B-192. számú levél	150
1883. május 31. B-193. számú levél	152
1883. június 30. B-194. számú levél.....	155
1883. június 29. A-10. számú irat.....	157
1883. július 3. D-153. számú levél	160
1883. július 14. B-195. számú levél.....	164
1883. július 17. D-154. számú levél	166
1883. július 17. D-155. számú levél.....	167
1883. július 18. B-196. számú levél.....	170
1883. július 22. D-156. számú levél.....	171
1883. július 23. D-157. számú levél.....	173
1883. július 26. B-197. számú levél.....	174
1883. július 30. D-158. számú levél.....	175
1883. augusztus 4. B-198. számú levél	176
1883. augusztus 7. B-199. számú levél	177
1883. augusztus 9. D-159. számú levél.....	179
1883. augusztus 15. B-200. számú levél	180
Dörgő Dániel feljegyzései a küldött szilvóákról.....	181
1883. augusztus 17. D-160. számú levél.....	183
1883. augusztus 19. D-161. számú levél.....	185
1883. augusztus 20. B-201. számú levél	186
1883. augusztus 22. B-202. számú levél	187
1883. augusztus 25. B-203. számú levél	189
1883. augusztus 26. D-162. számú levél.....	190
1883. augusztus 27. D-163. számú levél.....	192
1883. augusztus 31. B-204. számú levél	194

TARTALOMJEGYZÉK

1883. szeptember 4. B-205. számú levél	196
1883. szeptember 7. D-164. számú levél.....	198
1883. szeptember 8. B-206. számú levél	200
1883. szeptember 12. D-165. számú levél.....	201
1883. szeptember 13. D-166. számú levél.....	203
1883. szeptember 19. B-207. számú levél	205
1883. szeptember 21. B-208. számú levél	207
1883. szeptember 24. D-167. számú levél.....	210
1883. szeptember 28. B-209. számú levél	212
1883. október 9. D-168. számú levél.....	213
1883. október 12. B-210. számú levél	215
1883. október 18. D-169. számú levél.....	218
1883. október 21. A-11/a. számú irat.....	219
1883. október 22. B-211. számú levél	221
1883. október 23. B-212. számú levél	223
1883. november 2. B-213. számú levél	224
1883. október 5. A-11/b. számú irat.....	225
1883. november 30. B-214. számú levél	229
1883. december 13. B-215. számú levél	230
1883. december 23. B-216. számú levél	232
1883. december 27. B-217. számú levél	238
1883. (Keltezés nélkül) A-12. számú irat	239
BERECZKI MÁTÉ ÉS DÖRGŐ DÁNIEL ÁLTAL KÉSZÍTETT GYÜMÖLCS	
„SZÉLRAJZOK”	243
IRODALOM	
	270
MÉRTÉKEK	
	295
KÉPEK	
	297
<i>Dörgő Dániel dicsérő oklevele a Mezőtúron, 1879. szeptember 7-én megtartott gazdasági kiállításon bemutatott gyümölcséiért</i>	297
<i>A Wilhelm Frick bécsi cs. és kir. udvari könyvkereskedőnél megjelent reklám (Lauche, W.: Deutsche pomologie), 1883. (Reklámanyag 1.)</i>	298
TÁRGY-, HELY- ÉS NÉVMUTATÓ	
	307

BEVEZETÉS

DR. NAGY-TÓTH FERENC

*„Ha egy tudomány elfelejti alapítóit,
veszve van.” (Whitehead A. N.)¹*

BERECZKI MÁTÉ ÉS LEVELEINEK IDŐSZERŰSÉGE

Régekte úgy mondták volna, hogy Bereczki Máté született gyümölcsész.

Ma úgy lenne időszerű e régi vélekedés, hogy vérében volt a gyümölcstermesztés szenvedélye; örökölte ezt a csodálatos tevékenységet, génjeiben már eleve megvolt, csak ki kellett fejleszteni ezt az Istenadta ajándékot fáradhatatlan szorgalommal és kitartással.

S valóban édesanyja, Balázs Katalin, sőt annak szülei is szenvedélyes gyümölcskertészek voltak.² Nem alaptalanok a Gyümölcsészeti Vázlatok (1877–1887) előszavaként „Esdő szavak az anyákhoz, hazai gyümölcsészetünk érdekében” címmel írottak. „Az az anya, a ki gyermeke szívébe a természet szeretetét beojtotta, mesés kincsek birodalmával ajándékozta meg szülöttét.” Nyilvánvalóbban és megkapó, szépirodalmi igénytel jelenik meg Bereczki gyümölcsészet iránti öröklött (genetikai) szenvedélyes hajlama az említett szöveg önéletrajzi részében: „Ez az anya értett egy keveset a gyümölcsfák nyári ojtásához; értett egy keveset a faültetéshez is. [...] Egyik fia, ki anyját határtalanul szerette s többnyire mellette sürgölődött, ott szemlélte gyakran: hogyan bánik el anyja az ilyen vadfákkal, hogy azokat nemes gyümölcsfákká változtassa. Nyolcz-tíz éves lehetett a fiu [...]. Többször kérte anyját, hogy ojtana már a fontos körtéről³[...] Jól van, fiam! mondá: Itt egy szép vad körtefácska; éppen oly nagy, mint te. Legyen e fa egészen a tiéd: ojtsd be ezt te magad! [...] Egy

---

¹ Whitehead, Alfred North (1861–1947) matematikus, filozófus. A 20. század egyik legjelentősebb és legnagyobb hatású gondolkodója. Írásai az algebra, a logika, a matematika, a teológia, a tudományfilozófia, a fizika, metafizika és az oktatás területén születtek.

² SURÁNYI 2012

³ Fontos körte = Catillac körte, Nagy macskafej körte szinonimája. Azonban egyes vidékeken több nagyméretű körtefajtát neveztek így.

---

húr rezdült meg ekkor szívében, mely bűvös hangjával egész lényét át megátváltoztatta.”⁴

Ennek az öröklött hajlamnak további kibontakozását a társadalmi helyzet késleltette. Jogász egyetemi hallgató lett Budapesten azokban az években, amikor a Márciusi Ifjak Magyarország függetlenségi szabadságharcát szervezték. Közöttük volt Bereczki Máté is, és részese lett harctéri eseményeknek is.

A forradalom és szabadságharc leverése után bujdosnia kellett (1849. augusztus 13. – 1857. május 9.). Álnéven rejtőzködése idején először – a hatóságok által később ugyancsak meghurcolt és Kufsteinba tömlöcözött – Teleki Blanka grófnő⁵ bújtatta többek között Kővárhosszúfaluban⁶ lévő birtokán és kastélyában.⁷ Kővárhosszúfalu néhány kilométernyire, délnyugatra van Koltótól,⁸ ahol Petőfi Sándor és hitvese volt Teleki Sándor vendége (1847. szeptember 8. – október 20.). „A táj ma is olyan, mint azon a boldog őszön volt. A változó időben változatlanságával tanúskodik régmúlt eseményekről, érzésekről”.⁹ „A Láposon túl, lankás dombok szilvafákkal beültetve, felettök egy fennsík, óriási tölgyerdőkkel; tiszta időben tizenhatalom falunak fehér tornya látszik, s minden falu kertjei fákkal úgy beültetve, mintha erdők közepén állanának”.¹⁰ „A 18 falu közül a legközelebbi Katalinfalva¹¹ és a Korponayak¹² gyümölcsseiről messzeföldön ismert Feketefalu¹³.”¹⁴

---

⁴ BERECZKI I. 1877. 3–7. p.

⁵ Teleki Blanka, gróf, széki (Kővárhosszúfalu, Szatmár vm. ma Satulung, Románia, 1806. július 3. – Párizs, 1862. október 23.) író, festő. A világosi fegyverletétel (1849. augusztus 13.) után családja pálfalvai (Szatmár vm.) birtokára vonult vissza; segítette a bujdosókat, gyűjtötte a szabadságharc ereklyéit, és jelentéseket küldött a párizsi magyar emigrációnak a nép hangulatáról. 1851. május 13-án letartóztatták és 10 évi várfogságra ítélték. 1857. május 13-án az általános amnesztia kihirdetése után szabadult.

⁶ Kővárhosszúfalu, Szatmár vm. (Satulung, Máramaros vm., Románia).

⁷ Teleki Blanka grófnőt 1851-ben letartóztatták, a haditörvényszék szerint azért, mert otthona „búvóhely, politikai laboratórium és veszélyes mesterkedések színhelye volt”. Letartóztatását követően két éven át raboskodott Pesten, az Újépületben, majd megjárta a hírhedt várbörtönök között Kufstein várának tömlöcét is.

⁸ Koltó, Szatmár vm. (Coltău, Máramaros vm., Románia).

⁹ DÁVID GY. – MIKÓ I. 1972

¹⁰ TELEKI S. 1879

¹¹ Katalinfalva, Szatmár vm. (Koltókatalin, Cătălina, Máramaros vm., Románia).

¹² Korponay Kornél (Feketefalu, ma Ocoliş, Románia, 1872. június 3. – Nagybánya, 1949. február 18.) gyümölcsstermesztési szakíró. Középiskoláit Nagybányán végezte (1889), a budapesti egyetemen jogi abszolutóriumot szerzett (1894). Szülőfalujában gyümölcsfaiskolát létesített, s ott a mostoha termesztési viszonyok közötti gyümölcskertészkedés lehetőségeit kísérletezte ki. 1937 után előadóként részt vett az Erdélyi Gazdasági Egyesület téli gazdasági tanfolyamain. Az *Erdélyi Gazda* szerkesztőbizottsági tagja. Kinevezett főrendiházi tag, a Gyümölcsstermesztők Országos Egyesületének alelnöke (1941–1944). Korának egyik

---

Azokon a vonzó tájakon a már akkoriban viruló gyümölcsösöket ottani bujdosása idején minden bizonnyal Bereczki Máté is tanulmányozta, tapasztalatait másokkal is ismertette. Ez időből innen írt levelei lettek részben árulói Teleki Blanka grófnőnek is, melyek alapján a hatóságok elfogták és bebörtönözték.

A kényszeredve bekövetkezett kiegyezés (1867) lassú éledést eredményezett Magyarország gazdasági és társadalmi helyzetében. Céltudatosabbá szerveződött a mezőgazdálkodás, ígéretesebbé, sokoldalúbbá és szakszerű kísérletekre alapozottabbá vált a gyümölcsstermesztés is. Az élénkülő gazdasági-társadalmi helyzet a művelődést, a tudományos érdeklődést, a kutatást, az elkötelezett szakemberképzést is serkentette. Ebbe az élénk, szakszerű tevékenységet igénylő gazdasági és társadalmi, értelmiségi világba rendelte jó sorsa Bereczki Mátét, amelyben öröklött gyümölcsészeti szenvedélyét gazdagon kibontakoztathatta.

Közhivatali tevékenység (közjegyző, tanító) nem felelt meg egyéniségének. Velezületett tehetségét a látható-tapasztalható eredményeket felmutató gyümölcsészet elégítette ki. A Sármezey család Kunágota és Mezőkovácsháza határában fekvő földbérletének területén 6 holdat kísérleti gyümölcsössé alakított, majd a bérlet megszűntével faiskolájának áthelyezésére kényszerítve, Kunágota területén földet vásárolt újabb gyümölcsstelepeinek.

„A szellemi élet minden területén egykor forgolódo személyiségek életművének értékelését többnyire a maguk korára tett hatás, illetőleg a saját koruk szempontjából való jelentőség megállapításával ajánlatos kezdeni, s csak ezután következhetik a szóban forgó személyiség művelődési életünk folyamatában elfoglalt helyének az utókorra és magunk korára való hatásának számbavétele...”¹⁵

Bereczki Máté korabeli jelentősége szakmai-gyümölcsészeti tevékenységében kétségtelen bizonyítást nyert. „A múlt század második felének gyümölcsészei közül kimagaslík Bereczki Máté. Kora is elismerte a legkiválóbb magyar fajtaismerőnek, a magyar gyümölcsfajta-ismerettan kútfejének, az utókor pedig betű szerint ragaszkodik hozzá, munkája a

---

legismertebb gyümölcsfajta-meghatározója, különösen az erdélyi helyi gyümölcsfajták kiváló ismerője és termesztésének támogatója. Szakcikkei rendszeresen az *Erdélyi Gazdában* és annak naptáraiban jelentek meg. ROMÁNIAI 1994.

¹³ Feketefalu, Szatmár vm. (Ocoliș, Máramaros vm., Románia).

¹⁴ SOLTZ L. 1994

¹⁵ SZABÓ T. A. 1985. 252–259. p.

hivatalos magyar gyümölcsismeret bibliája” – írta Rapaics Raymund a 20. század közepén.¹⁶ Ez már gyümölcsészettörténeti, korszakmeghatározó, maradandó eredmény, melynek örök bizonyosága könyve, a Gyümölcsészeti vázlatok.¹⁷ Mint szakkönyv Linné¹⁸ fajleírásaihoz (1753)¹⁹ hasonlóan a faj- és fajtaeredet történeti azonosításában szükséges lehet. Az utókorra gyakorolt folytonos hatását a hazai gyümölcsészet haladásában, annak európai figyelembevételében kell kutatni, tanulmányozni és méltatni. Ez a művelődéstörténeti feladat Bereczki Máté gazdag és kiterjedt levelezésének időszerű elemzésével végezhető el eredményesen.

Leveli – akár mint irodalmi alkotások vagy szellemi-eszmei értékek tárháza, akár mint az emberi, közösségi magatartás ma is követendő mintái – maradandóak. „A gazdag életmű fontos részének minősíthetjük levelezését”.²⁰

Levelinek kiadása időszerű mind munkásságának a fejlődő gyümölcsészet vonatkozásában aktualizálandó értékelése szempontjából, mind a korszerű-tisztességes közösségi élet megszervezése mintájaként.

Fáradhatatlan fajtagyűjtő, levélíró, illetőleg fajtaazonosító volt. Ezirányú tevékenysége érdekében kiterjedt kapcsolatot (levelezést, kísérleti mintaanyag-cserét) teremtett honi és külföldi gyümölcsészekkel. Figyelemmel és nagyrabecsüléssel követte az erdélyi gyümölcsészet fejlődését. Nemcsak szakemberekkel (Bodor Pál²¹ csemetekert-létesítő –

¹⁶ RAPAICS 1940a

¹⁷ BERECZKI 1–4.

¹⁸ Carl von Linné (eredetileg Carolus Linnaeus) (Råshult, 1707. május 23. – Hammarby, 1778. január 10.) svéd természettudós, orvos és botanikus.

¹⁹ Linné a „Species Plantarum” című munkájában 7300 növényfajra alkalmazta a kettős nevezéktant.

²⁰ SURÁNYI 2012.

²¹ Bodor Pál – Bereczki levelezésében ifjabbként és idősebbként emlegetve, mindketten „legidősb” lécfalvi Bodor Pál (1773. január 31. – 1828. máj. 30.) matematikus és neves pomológus leszármazottai (a Bodor család szokása szerint ugyanis az elsőszülött mindig Pál nevet kapott). Bereczki Máté Gyümölcsészeti vázlatok 2. kötetében a Borsos alma jellemzésénél így ír: „Nagyon valószínű, hogy e jeles alma is egyike Erdély ősi gyümölcseinek. A gyümölcsészeti, nemes szenvedélyéről ismeretes Bodor-család mintegy 100 év előtt, már birta és terjesztette a Borsos almát, mely nevét onnét kaphatta, hogy pontozata úgy van a gyümölcsön elszórova, mintha borssal volna az behintve. Ojtóévesszójét 1881-ben kaptam idősb Bodor Pál, tisztelt barátomtól, Kolozsvárról, aki szíves volt leírásra alkalmas, ép gyümölcspéldányokat több ízben is küldeni hozzám. BM.” BERECZKI 2. 1882. 261. p. Lécfalvi Bodor Pált 1812-ben létesített gyümölcskertjében a régi gyümölcsfajták megmentőjeként emlegették, az első erdélyi magyar nyelvű faiskolai katalógus kiadója volt: *Eladó válogatott gyümölcstípusok – oltványok lajstroma*, 1812. (AMBRUS L. 2012). Jénában (1795), Göttingenben (1796–1797), majd Bécsben tanult matematikát. Bolyai Farkas barátja volt. Hazatérve pénzügyi tisztségviselőként helyezkedett el Kolozsváron, s emellett „üzletileg” foglalkozott oltványszaporítással. „Kolozsvári gyümölcsészeti kísérleti kertjét (melyet a család később a szomszédos temető

Kolozsvár; Nagy Ferenc,²² gazdasági főiskolai tanár – Torda,²³ Kolozsvár; Porzsolt Ádám,²⁴ tanító – Nyárádszereda;²⁵ Molcsányi Gábor,²⁶ erdész –

---

bővítésére az egyházra hagyott) tán ma is Bodor-kertnek nevezik az öreg kolozsváriak.” (Bodor Pál: Önkényes szülőföldteremtés. Utunk Évkönyv, '74. 248. p.) A kertalapító „apa hajlamát ifj. Bodor P. örökölte s ez utóbbi 20 év alatt Kv. [Kolozsvár] szinte egyedüli tekintélyes pomológusává emelkedett.” Őt emlegette Bereczki, mint idősebb Bodor Pált.

Nagy Ferenc: *Értesítés és még valami a Kolozsváratt 1852. December napjaiban tartott gyümölcskiállításról*, Kolozsváratt, a rom. cath. Lyceum betűível, 1853. – Idézve NAGY-TÓTH 2006. 66–67. p. – Idősebb Bodor Pál gyászjelentését lásd [Kiegészítés és megtekintés 2018] <https://dspace.oszk.hu/handle/123456789/349927>

²² Nagy Ferenc, ürögdi (Szentandrás, Doboka megye, ma Sajószentandrás, Şieu-Sfântu, Románia, 1804. március 8. – Kolozsvár, ma Cluj-Napoca, Románia, 1876. február 22.), református főiskolai tanár, kertész, borász. Az 1844-ben létrejött erdélyi gazdasági egyesület alapítása az ő fáradozásának volt az eredménye, 1854–1860 között titkára, majd választmányi tagja s kertészeti szakosztályának elnöke volt. A gazdasági egyesület bizottsági tagjaként az egyesületi gyümölcs-, szőlő-, bor-, termény-, állatkiállításainak és versenyeknek fő rendezője, amelyeket Kolozsváron és Erdély más városaiban egy évben többször is megtartottak. Részt vett az egyesületi központi borcsarnok létesítésében és a szőlészeti és borászati szemleutakon. Az erdélyi gazdák vándorgyűléseinek létrejötté és több vidéki gazdasági egyesület megalakulása szintén neki köszönhető. Országos hírű pomologus és borász, elnöki tisztelet töltött be az ugyancsak általa alapított torda-aranyosi gazdasági egyesületben is. A nemzetközi ampelográfiai bizottság tagja. Ő alapította az erdélyi gazdasági egyesület nagy gyümölcs- és szőlőiskoláját. Termékeny teológiai és mezőgazdasági szakíró volt. Nagyszámú szakcikke az erdélyi hetilapokban folyamatosan jelent meg. Életrajzát lásd SZINNYEI!

²³ Torda, Torda vm., majd 1876-tól Torda-Aranyos vm. (Turda, Kolozs m., Románia).

²⁴ Porzsolt Ádám, barátosi (Sepsibesenyő [Pădureni, Románia], 1830. június 6.–?) kántortanító, néptanító, gyümölcsész. „Gyermekkorában már nagy hajlama volt a zenére, rajzolásra és építésre, de egyikben sem képezhette ki magát, mert szegény sorsban volt és főleg atyjának vad modora a szülői háztól is már nyolcéves korában távozni készítette. Nagyenyeden a kollégiumban kezdett tanulni, honnét Brassóba került a szász kollégiumba; onnét Kolozsvárott mesterségbe állott. E közben atyja elhalt. 1841-ben ismét Nagyenyedre került a kollégiumba, hol 1848-ig tanult. 1848-ban pünkösöd után honvédnek állt s az őrmesterségig vitte. A jádi csatában két sebet is kapott, a halottak közül az oroszok felvették és Czernovitzbe fogságra vitték, honnét 1849. november 19-én bocsátották ki. 1850-ben otthon tartózkodott. Azután tovább tanult Udvarhelyen 1853-ig. A gimnázium VII. osztályától búcsút vett és gazdatisztnak állott be. 1856-ban tanító lett Torboszlóban (Maros-Torda vm.). 1860-ban Atosfalvára került levita-tanítónak, 1870-ben báró Eötvös József miniszter Rákosdra (Hunyad vm.) nevezte ki állami iskolai tanítónak. Itt a politikába keveredett és elveszítette állását. Sepsibesenyőre ment és földműveléssel foglalkozott. De már 1873-ban a sepsiszentgyörgyi iskolához választották tanítónak. 1875-ben Sóvárardon (Maros-Torda vm.) tanítóskodott, majd Lukafalvára (Maros-Torda vm.) került s innét 1886-ban Szentháromságra (Maros-Torda vm.) választották meg ev. ref. kántor-tanítónak. Cikkei a *Kertész Gazdában* és *Erdészeti és Gazdasági [Gazdászati] Lapokban*, az *Erdélyi Értesítőben*, a *Maros-Tordában* és az *Erdélyi Gazdában* jelentek meg”. SZINNYEI

²⁵ Nyárádszereda, Marosszék, majd 1876-tól Maros-Torda vm. (Miercurea Nirajului, Maros m., Románia)

²⁶ Molcsány [Molcsányi] Gábor, magyar királyi erdész, az Országos Erdészeti Egyesület alapítótagja (1866). 1885-ben a Nagybányai Főerdőhivatalhoz nevezték ki kezelő főerdésszé. (*Erdészeti Lapok*, 1885. december.) 1904-től a Nagybányai Főerdőhivatal megbízott vezetője volt. (*Erdészeti Lapok*, 1904. június.) Fia, ifjabb Molcsány Gábor (1887–1965) is erdészmérnök, 1935–1944 között az erdészeti főosztály vezetője volt. Jelentős érdemeket szerzett a Kaán Károly által kezdeményezett Alföld-fásítás továbbfejlesztésében. 1947-től haláláig az

Nagybánya),²⁷ hanem kezdő pomológusokkal vagy egyszerű termesztőkkel is (Bethlen Géza gróf²⁸ gyümölcsész műkedvelő – Mezőszakál-Marosludas;²⁹ Veress Ferenc,³⁰ fényképész – Kolozsvár; Vályi Elek,³¹ lelkész – Beszterce) gyakori levélváltása és mintaanyag-cseréje volt. Termesztésre ajánlott szaporítóanyagot kértek tőle Erdély-szerte (Székelyföldről, Alsó-Fehér, Hunyad, Krassó-Szörény vármegyékből).³² Főhajtó tisztelet sugárzik

---

Országos Természetvédelmi Hivatal ügyvezető alelnöke, majd főmérnöke volt. MAGYAR ÉLETRAJZI

²⁷ Nagybánya, Szatmár vm. (Baia Mare, Máramaros m., Románia)

²⁸ Bethlen Géza gróf (Kolozsvár, ma Cluj Napoca, Románia, 1838. máj. 1. – Mezőszakál, Torda-Aranyos vm., ma Bărboși, Románia, 1911. febr. 14.) 1887 óta állt Torda-Aranyos vármegye élén, összesen majdnem két évtizedig, majd csak 1905–1906 politikai viharai söpörték el. Miután bécsi és berlini egyetemi tanulmányai után hazaérkezett, átvette a mezőszakáli családi birtok kezelését, amely a Mezőség egyik legjobban rendezett és eredményes gazdasága volt. Hivatalt nem vállalt, de 1861-től részt vett a megyei életben. A kiegyezés után a törvényhatóság minden bizottságának tagja volt, a megyei szabadelvű pártnak elnöke, különböző társadalmi egyesületek támogatója, a nagyenyedi református kollégium főgondnoka. Ő is közigazgatási gyakorlati tapasztalat nélkül, születése által predesztinálva lett főispán. Kinevezését közvetlenül megelőzően, 1891-ben a Torda-Aranyos megyei marosludasi kerületből bejutott a parlamentbe. Rövid képviselői mandátuma csak arra volt jó, hogy felhívja magára Pesten a figyelmet, mert következő évben, a főispáni kinevezését követően le is mondott mandátumáról. Főispánsága után többé nem vállalt politikai szerepet. PÁL JUDIT 2009

Mezőszakáli birtokán gyümölcsöst létesített, ehhez kért Bereczkitől oltóvesszőket, 1884. március 16-án (A-20. számú irat) és 1884. március 26-án (A-21. számú irat) levélváltás volt közöttük, illetőleg Bereczki küldött számára oltóvesszőket. In: TOLNAY 2014.b. (Kézirat, tervezett elektronikus megjelenés alatt).

²⁹ Marosludas, Torda-Aranyos vm. (Korábban község, ma város: Luduş, Románia).

³⁰ Veress Ferenc, ónodi (Kolozsvár, 1832. szeptember 1. – Kolozsvár, 1916. április 3.), aranyművesből lett – Európa-szerte hírneves – fotóművész és vegyészkutató, feltaláló, az első magyar nyelvű fényképezési szaklap alapítója, egyetemi tanár és elismert gyümölcsnemesítő kertész. Bereczki Mátéval élénk kapcsolatot tartott fenn 1879 végéig, többször oltóvesszőt cseréltek, illetve küldött számára Bereczki (Lásd BERECZKI 1. 1877. Gyümölcsészeti vázlatok 1. kötetében). Több cikke jelent meg a gyümölcsstermeléssel kapcsolatban az *Erdélyi Gazda* és *A Nép Kertésze* című újságban.

³¹ Vályi Elek (1820 – Kentelke, ma Chintelnic, Románia, 1903. március 4.), Bereczki Máté barátja, elismert pomológus. A Marosvásárhelyi ref. Kollégium diákja, Bolyai Farkas tanítványa volt. Kentelki (és besztercei) református lelkész, 1856-tól a nagysajói református káptalan dékánja. A nagysajói egyházmegye 1888-ban nyugalomba vonult esperese, kerületi faiskola-felügyelő. 1889-ig az Erdélyi Magyar Kulturális Egyesület Beszterce székhelyű, Beszterce-Naszód vármegyei választmányának alelnöke volt, s a nagysajói egyházmegye EMKE alapítványát képviselte. 1892-ben megalapította a Sajó-budaki Méhész Kört. Az 1893. évi Gyümölcskertészen Erdélyrészi almafajok címmel jelentetett meg cikket. Források: EMKE 1888-1889. évi jelentése. Szerk. Sándor József. 4. Megyei és városi választmányok. III. Beszterce naszódvármegyei választmány. Kramer Gyula, jegyző (Sz. 20/1889. EMKE iratszám), 14. p.; Méhészeti Közlöny, VII. évf. 13. szám, 1892. július 1. 181. p. http://documente.bcucuj.ro/web/bibdigi/periodice/meheszetikozlony/1892/BCUCLUJ_FP_1_08067_1892_007_013.pdf [Bereczkihez írott levelei (A-29, A-63, A-97 számok alatt), majd annak válaszai (A-30, A-64, A-98 számok alatt) megtalálhatók e levélgyűjtemény kiadás alatt álló 4., 5. és 7. kötetében.]

³² NAGY-TÓTH 2006.

még ma is Nagy Ferenc tanár iránt Bereczki Máté általi említéséből: „Nagy Ferenc, Erdély büszkesége”. Brassai (Kronstädter) József³³ idős kolozsvári gyümölcsész visszautasító cikkére (három gyümölcsfajta téves leírásáért) Bereczki Máté csak „nagyon szeliden felelt”.³⁴ Bereczki Máté korabeli szakmai elismertségének bizonyága, hogy Stoll Rudolf,³⁵ a Monarchia legértékelt pomológusa is kért tőle (1875-ben) alma fajtamintát: a Daru almát, és leírásakor – művében – méltatta.³⁶

Bereczki Máté levelezése legcélszerűbben úgy időszerűsíthető, ha két szakaszra osztva kerül elemzésre. Az egyik a kezdeti, a „tanulás”, az önképzés ideje; mások ismereteinek, kísérleti tapasztalatainak közvetlen elsajátítása. Maga írta: „...hogyan kertemet felállítom és pomológiai ismereteket szerzek, levélben fordultam jeles pomológusainkhoz, mint Urbanek,³⁷ Dr. Entz³⁸ stb.”³⁹ Ez a mindig követésre méltó, szorgalmas és

³³ Brassai (Kronstädter) József (1800 – Kolozsvár, 1880. november 14.) kolozsvári gyümölcsstermelő, pomológus. Az 1870-es évektől részt vett a kolozsvári, a dési és egyéb erdélyi gazdasági kiállításokon, ahol díjakat és dicséretet nyert gyümölcseiért. Az Erdélyi Gazdasági Egylet V., sepsiszentgyörgyi vándorgyűlésén megtartott termény-kiállításon 60 féle almát és 60 féle körtét állított ki 1879-ben. (*Nemere*, Sepsiszentgyörgy politikai, társadalmi, szépirodalmi és közgazdasági lapja. IX. évf. 81. szám 1879. október 9.) [Az OSZK Tájékoztató Osztályának szíves közlése, amelyet tisztelettel megköszönünk.] 1879. október és november folyamán az *Erdélyi Gazda* és *A Nép kertésze* lapok hasábjain – Bereczki kiigazító észrevételei miatt – szóváltásba keveredtek, később azonban baráti kapcsolatba került Bereczkivel, aki többszöri oltóvessző-küldeményéről számolt be a Gyümölcsészeti vázlatok 3. és 4. kötetében. Emlékére nevezte el Bereczki a „Brassai szilvája” gyümölcsöt, amint írja: „Hadd viselje e becses szilvafaj sokáig közöttünk nevét annak a jó öregnek, a ki 80 éves koráig soha meg nem szűnt minden szabad percét a gyümölcsészet művelésére fölhasználni!” (BERECZKI 3. 1884. 503. p.). Brassai magoncát „Brassai vajonca” névvel leírta a Gyümölcsészeti vázlatok 4. kötetében: „1880 tavaszán, tehát kevéssel halála előtt, nekem is küldött róla ojtó vesszőt és ugyanakkor a gyümölcs szélrajzát is azon megjegyzéssel küldötte meg hozzám, hogy magoncát az 'Erdélyi gazdá'-ban, körülményesen meg fogja ismertetni. Sajnos! a halál meggátolta ebbeli szándéka valószínűségében.” (BERECZKI 4. 1887. 55. p.) Ugyancsak megemlékezett a „Brassai Mari” körtéről, melyet Brassai a leányáról nevezett el: „A főnebbinek szélrajza alá csak annyit írt, hogy kedves leánya nevével keresztelte el e kitérő szép és jó körtét. A szélrajzról ítélve jókora nagy, széptermetű, hasaskörte alakú gyümölcsnek látszik.” (BERECZKI 4. 1887. 388. p.)

³⁴ TOLNAY 2012

³⁵ Stoll, Rudolf (Róma, 1847. november 28.– Görlitz, 1913. július 18.), gazdasági főtanácsos, osztrák gyümölcsész és borász professzor. Szerkesztette az *Illustrierte Monatsschrift für Pomologie und die Gesamte Gärtnerei* című, 1876 – 1878 között megjelenő periodikát August Wilhelm von Baboval (1827–1894). 18 éves eredményes oktatási tevékenysége után jelentette meg főművét *Österreichisch-Ungarische Pomologie* címmel (Klosterneuburg bei Wien, Selbstverlag, 1888. [112] fol., 64 t.). [Megtekintve 2013 júniusa] <http://www.biodiversitylibrary.org/item/30898#page/396/mode/1up>

³⁶ STOLL R. 1888 http://pomologie.ub.tu-berlin.de/STOLL_komplett.pdf [A szöveg a pdf dokumentum letöltése utáni megnyitáskor vagy mentéskor jelenik meg: 116–117. és 119–120. lapokon.]

³⁷ Urbanek Ferenc (Selmechánya, Hont vm., ma Banská Štiavnica, Szlovákia, 1790. április 2. – Pozsony, ma Bratislava, Szlovákia, 1880. január 6.), apátkanonok. A pozsonyi Americanumban tanult, a bölcseletet Nagyszombatban, a teológiát 1809–1813 között a

---

kitartó ismeretanyag-gyűjtés önkéntelen és természetes tapasztalatátadássá, tanítássá tökéletesedett. Törs Kálmánhoz⁴⁰ írott

---

Pázmáneumban végezte. 1813. augusztus 8-án szentelték pappá. Pozsonyban hitszónok, 1815-ben karkáplán, 1817-ben hitszónok, 1819-től Ivánkán, majd Bohunicen, 1836-tól Majtényban volt plébános. 1857. március 19-től pozsonyi kanonok, 1866. március 3-tól Szent Egyedről nevezett bártfai címzetes apát, majd a Ferenc József-rend lovagja. – Gyümölcsstermesztésre buzdító fölhívásokat, jelentéseket, magyar és német nyelvű gyümölcsjegyzékeket adott ki Pozsonyban. Híres pomológiai gyűjteménye és faiskolája volt, ahonnan jelentős mennyiségű szelektált oltványt juttatott el az ország minden részébe, így Dörgő Dánielhez és Bereczki Mátéhoz is Műve: *Systematisches Verzeichniss der vorzüglichsten Kern- und Steinobstsorten nebst Angabe der Güte, Grösze, Reifzeit und Dauer derselben, und Bemerkungen über Vegetation und Fruchtbarkeit, zum Behuf richtiger Auswahl bei Obstanpflanzungen*. Pressburg, 1840.. – Irodalom: KERTÉSZETI 1963; SZINNYEI; Fazekas István: A bécsi Pazmaneum magyarországi hallgatói 1623–1918 (1951). Budapest, 2003. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban; 8.) 350. (2246.)

³⁸ Entz Ferenc (Sümeg, 1805. december 6. – Promontor-Budafok, 1877. május 9.), orvos, szőlész, kertész, az MTA levelező tagja (1858). Entz Géza (1842–1919) zoológus apja. A modern magyar kertészet és kertészeti szakoktatás úttörője és megindítója. Az 1825-ben Pesten megkezdett orvosi tanulmányait 1831-ben Bécsben fejezte be. 1848-ig uradalmi orvos volt, a szabadságharcban honvéd főorvos. 1849-ben eltiltották az orvosi tevékenységtől. Előbb Mezőkomáromban, majd 1850-ben Pesten, a Csömöri úton létesített munkatársaival kertészetet és faiskolát, amelyet 1853-ban kertészképző iskolával egészített ki („Haszonkertészeket képző gyakorlati tanintézet” néven). Ez volt a mai Kertészeti Egyetem őse, illetve jogelődje. Tevékenységére a kormányzat is felfigyelt. Az oktatást felkarolta az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) és 1860-ban Budán létrehozta a Vincellér- és Kertészképző Gyakorlati Tanintézetet, amelynek igazgatójává Entz Ferencet nevezték ki. Egyre súlyosbodó szembaja miatt azonban 1876-ban lemondott és nyugalomba vonult. Működésében mindenkor a hazai viszonyokhoz alkalmazkodott és ehhez szabta a nyugati államokban szerzett tapasztalatait. Különös érdeklődéssel foglalkozott a kertészet és szőlészet elméleti és gyakorlati kérdéseivel, tapasztalatait szaklapokban és 1854 - 1859 között írt munkáit 15 kötetben „Kertészeti füzetek” címen kiadta. E munkája korának alapvető kertészeti és szőlészeti kézikönyve lett, s méltó utódja Lippai János 200 évvel korábban megjelent „Pozsonyi kertjének.” Entz nagy érdeme a hazai kertészeti műnyelv kialakítása, erre épül a mai kertészeti szaknyelv is. Úti beszámolóit nyomtatásban is megjelentek. Számos lap munkatársa volt, megindította, és 1870-től szerkesztette a *Borászati Füzetek* című szakközlönyt, amelyet 1874-től állami támogatással *Borászati Lapok* címmel adnak ki. 1858-ban az MTA, 1865-ben pedig az osztrák Kertészeti Társaság is tagjai sorába választotta. Emlékére 1963-ban a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola tanácsa évenként kiosztásra kerülő Entz Ferenc-éremet alapított a kiváló kertészeti szakemberek jutalmazására. - Fő művei: *Kertészeti Füzetek* (Pest, 1854-1858); *Népszerű káté a szőlőművelés és borkezelés okszerű módjáról* (Buda, 1864); *Borászati utazás Franciaországban és a Rajna vidékén*. (Pest, 1864.); *Újkori magyar gazda* (Pozsony, 1868); *A hazai szőlészet*. (Gyürky Antallal és Gyürky Pállal, Pest, 1868); *Magyarország borászata* (Málnay Ignáccal és Tóth Imrével, Pest, 1869.); *Szőlészet és Borászat Erdélyben* (Málnay Ignáccal, Vác, 1870); *Az újabban felmerült borkérdések megoldásához* (Bp., 1875). Irodalom: GALGÓCZY K. 1878; RAPAICS 1938; RAPAICS 1940a; RAPAICS 1953; GEDAY 1961; MAGYAR ÉLETRAJZI 1. kötet, 427-428.; SZABÓ L. 1987. 479-484. p.

³⁹ Bereczki Máté rövid önéletírása a német Pomologische Monatshefte 1882. évi február 13-i számában. In: SZABÓ 1995a. 20. p.

⁴⁰ Törs Kálmán, (Rimabrézó, Gömör és Kishont vm., Rimaszombati járás, ma Rimavské Brezovo, Szlovákia, 1843. április 5. – Bp., 1892. augusztus 31.) író, újságíró. Jogot végzett a pesti egyetemen és ügyvédi oklevelet szerzett. 1863-65-ben. A Vasárnapi Újság, 1868-76-ban a Hon és az Üstökös című élcslap, 1876-tól az Egyetértés és a Pesti Hírlap munkatársa,

---

levelében (1884. október 30. A-32. számú irat) ez az eredmény ekképp összegeződött: „Isten tőlem megtagadta az élő szó hatalmát [...] tollat kellett hatalmamba kerítenem. E fegyverrel indultam aztán meg, hogy felnyissam hazámban a gyümölcsészet bűbajos világának elzárt kapuját.”⁴¹

Anélkül, hogy céltudatosan elmélyedne az olvasó [magam is] Bereczki szövegeinek (tanulmányainak, cikkeinek, főleg pedig leveleinek) elemzésébe, egy bizonyos idő után önkéntelenül is felötlik a Jókai Mórral való rokonítás eszméje. S valóban létezett is közöttük tudatalatti szellemi hasonlóság. Bereczki Mátéban is megvolt a fáradhatatlan, meggondolt tenni akarás a közösség gazdasági és szellemi felemelkedéséért. „A gyümölcsészet egy olyan költészet, mely egyik karjára a szépet, másakra a hasznost öleli föl [...] oda törekszünk, hogy isten legékesebb virágos kertévé változtassuk át ezt a kedves Magyar hazát!”⁴² Jókai írásaihoz némileg hasonlóan, az általa elgondolt tennivalók közlésmódja is maradandó. „A stílusa és mondanivalója több mint egy évszázaddal keletkezése után is élvezetes, friss, a korunk emberének is értékes” – írták 1989-ben Bereczki levelezéséről.⁴³ „Gondolkodása, mondatainak szerkezete, a mondanivaló színessége tette élvezhetőbbé, irodalmibbá e leveleket.”⁴⁴ Jókai Mór a toll mestere volt, de szenvedélyes kertészkedő is! Neki tulajdonítják azt a mondást, hogy „Istent dicsérni lehet egy diófa ültetésével is, nemcsak imádsággal”. Ismeretes, hogy a diófa Jókai féltett kedvence volt, sajnálkozva említette: „valami kegyetlen kertész egy diófa mellé ülteté a harmadik jávort, s az neki nem párja; milyen halavány, milyen sárga, szegény. (1853)”⁴⁵ Bereczki Máté és Jókai Mór szellemi rokonságának bizonyossága lehet az is, hogy Jókai regényének: A tengerszemű hölgynek egyik szereplője az örökéletű gyümölcsész.⁴⁶

Munkásságának a levelezés több mint 18 évében kiteljesedő szakasza avatta Bereczki Mátét a 19. század második felének egyik legkiemelkedőbb gyümölcsészeti szaktekintélyévé, megbecsült értelmiségi személyiségévé. Ebből következik az utókor számára mindig időszerű tanulság és egyben

---

valamint az Életképek című hetilap szerkesztője. 1878-tól Szentés város országgyűlési képviselője. A Petőfi Társaság tagja.

⁴¹ SZABÓ 1995a. 148–149. p.

⁴² BERECZKI 1–4. 1. kötet, 1877. 4-5. p.

⁴³ Dr. Gyuró Ferenc: Előszó. In: SZABÓ 1995a. 10. p.

⁴⁴ TOLNAY 2012.

⁴⁵ Jókai Mór: Egy magyar nábob, regény. Kiadás: Jókai összes művei, CD-ROM. Bp. Arcanum, 2001. Idézve: NAGY-TÓTH 2006. 249. p.

⁴⁶ SURÁNYI 2012. 39. p.

---

kötelesség: e kitartó, a közösségért hasznosan cselekvő, nemes szándékú értelmiségi és nagy szaktudású ember emlékezetének fenntartása.

Kolozsvár, 2013 júliusa

DR. NAGY-TÓTH FERENC⁴⁷

---

⁴⁷ Nagy-Tóth Ferenc (Monó, Szilágy vm. ma Mîna, Románia, 1929. december 31.–), biológus. Tanulmányait a kolozsvári Bolyai Egyetemen végezte 1954-ben. 1954–1957 között ugyanitt a növényélettani tanszék gyakornoka, 1958–1964 között tanársegéd. 1964-től 1989-ig a Román Tudományos Akadémia kolozsvári részlegénél tudományos munkatárs, közben, 1972-ben doktorált. 1990–1995 között főmunkatárs. 1975–1976-ban Delftben kutatott, 1976-tól 1986-ig a Babeş-Bolyai Egyetem növényélettani tanszékén docens, 1990–1993 között az általános növénytan és növény szervezettan tanszék professzora. Kutatási területe: a növények és a moszatok élettana és a víztisztításban játszott szerepe. 1998-tól a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja. Egyéb tudományos szervezeti tagsága: MTA Kolozsvári Területi Bizottsága (KAB); Erdélyi Múzeum-Egyesület (alapító tag); Magyar Algológiai Társaság (alapító és tiszteleti tag); Magyar Szakírók Szövetsége (alapító tag, társelnök); American Biographical Institut Research Board of Advisors; Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Kuratóriuma. Díjai: Racovitza [Emil Racoviță]-díj (1976), Amerikai Kémiai Társaság díszoklevele (2008); Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje (2010). Művei: 231 közleményéből 127 tudományos, 48 ismeretterjesztő, 42 közéleti publikáció, 14 pedig könyv (2009-ig). Főbb művei: *Tratat de algologie* (1976), *Alge verzi unicelulare. Determinator* (1998), *Régi erdélyi almák* (1998), *Élettudományok Erdélyben* (2002), *Régi erdélyi körték és más gyümölcsök* (2006). – [MTI, Ki kicsoda A–Z, 2009? (Főszerk.: Hermann Péter). Bp., 2008. MTI. 796. p.] Lásd még: Romániai magyar irodalmi lexikon – online. <http://lexikon.kriterion.ro/szavak/3131/>

Irodalomjegyzék

AMBRUS L. 2012

Ambrus Lajos: Kis magyar pomológia. 30 régi magyar alma. Kesselyák Rita illusztrációival. Kiad.: Agárdi Pálinkaház Kft., 2012.

BERECZKI 1. 1877.

Bereczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 1. kötet. Arad. Réthy Lipót, 1877. 499 p. kötet, Arad, 1877.

BERECZKI 2. 1882.

Bereczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 2. kötet. Arad, Gyulai István, 1882. 506 p.

BERECZKI 3. 1884.

Bereczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 3. kötet. Arad, Gyulai István, 1884. 541 p.

BERECZKI 4. 1887.

Bereczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 4. kötet. Arad, Gyulai István, 1887. 541, 14 p.

DÁVID GY. – MIKÓ I. 1972

Dávid Gyula – Mikó Imre: Petőfi Erdélyben. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1972. 324 p.

GALGÓCZY K. 1878

Galgóczy Károly: Emlékbeszéd dr. Entz Ferenc fölött. (MTA Értekezések a természettudomány köréből VIII.) Bp. 1878.

GEDAY 1961

Geday Gusztáv: Entz Ferenc kertészlázadó. Bp., 1961.

KERTÉSZETI 1963

Kertészeti lexikon. Szerk. Muraközy Tamás, közrem. Okályi Iván és Timár Zsuzsa. Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1963. 1151 p.

MAGYAR ÉLETRAJZI + kötetszám

Magyar életrajzi lexikon. Főszerkesztő: Kenyeres Ágnes. Bp., I. köt. 1967., II. köt: 1969, III. köt. 1981., IV. köt. Akadémiai Kiadó. 1994.

NAGY-TÓTH 2006

Nagy-Tóth Ferenc: Régi erdélyi körték és más gyümölcsök, Kolozsvár, Erdélyi Múzeum Egyesület, 2006. 328+30 p.
<http://mek.oszk.hu/08600/08697/08697.pdf>

PÁL JUDIT 2009

Pál Judit: Erdélyi főispánok a Tisza-éra végén (1890–91) (I.) *Korunk* 2009. márciusi szám.

<http://epa.oszk.hu/00400/00458/00147/index9696.html> [Megtekintve és javítva 2018. július 15.]

RAPAICS 1938

Rapaics Raymund [Rajmund] : Entz Ferenc a magyar kertészetben. Bp., 1938.

RAPAICS 1940a

Rapaics Raymund [Rajmund]: Magyar gyümölcs. Kir. Magy. Természettudományi Társulat, Budapest, 1940.

RAPAICS 1953

Rapaics Raymund [Rajmund]: A magyar biológia története. Bp., 1953.

ROMÁNIAI 1994

Romániai magyar irodalmi lexikon. Főszerk. Dávid Gyula, 3. kötet, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó. 1994. 537 p.

http://mek.oszk.hu/03600/03628/pdf/03628_3.pdf

SOLTZ L. 1994

Soltz László: Természeti viszonyok. In: Metz József et al. (szerk. és szerz.): Koltói kalauz. Nagybánya, Misztótfalusi Kis Miklós Közművelődési Egyesület, 1994. 43, [3] p., [15] t. /EMKE füzetek 4./ 5–7. p.

STOLL R. 1888

Stoll, Rudolf: Österreichisch-ungarische Pomologie. 2. verm. Ausg. - Klosterneuburg bei Wien. Saját kiadás, 1888. - [112] fol., 64 t. [A szöveg csak a pdf fájl letöltése utáni megtekintéskor vagy mentéskor jelentkezik.]

http://gartentexte-digital.ub.tu-berlin.de/pomologie/STOLL_komplett.pdf

SURÁNYI 2012

Surányi Dezső: Bereczki Máté gyümölcsfajtái. In: Tolnay Gábor (szerk.) Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése I. kötet. /Elektronikus kiadás/ Verseghegy Ferenc Elektronikus Könyvtár, Szolnok, 2012. 29-42. p.

http://vfeke.vfmk.hu/00000185/bereczki_mate-dorgo_daniel_1.pdf

SZABÓ 1995-a

Bereczki Máté levelei. Közread. Szabó Pál. Szerk. Csoma Zsigmond és Oroszi Sándor. Előszót írta: Gyuró Ferenc, dr. Kiad. Magyar Mezőgazdasági Múzeum, 1995. Budapest, 247 p.

SZABÓ L. 1987

Szabó Lóránd: Entz Ferenc. In: Magyar agrártörténeti életrajzok A–H. Szerk.: Für Lajos, Pintér János. Bp., 1987. Kiad. Magyar Mezőgazdasági Múzeum. 479–484. p.

SZABÓ T. A. 1985

Szabó T. Attila: Tallózás a múltban. Válogatott tanulmányok cikkek.
Bukarest, Kriterion Könyvkiadó. 1985. 582 p.

SZINNYEI

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. I–XIV. Budapest,
Hornyánszky. 1891–1914.

<http://mek.niif.hu/03600/03630/html/>

TELEKI S. 1879

Teleki Sándor: Emlékeim. 1–2. kötet. Kiad. a Petőfi Társaság,
Budapest, Aigner, [1. k. 1879. 3 sztl. lev., 259 p.; 2. k. 1880. 4 sztl. lev,
290 p.].

TOLNAY 2012a

Tolnay Gábor: Bevezetés. In: Bereczki Máté és Dörgő Dániel
levelezése. (Szerk. Tolnay G.) 1. kötet. Versegly Ferenc Elektronikus
Könyvtár, Szolnok, 2012. 11-27. p. /Elektronikus kiadás/

http://vfe.vfmk.hu/00000185/bereczki_mate-dorgo_daniel_1.pdf

TOLNAY 2014a

Tolnay Gábor (szerk.) Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése 4.
kötet, 1884. január 15. – 1884. december 25. (Kézirat, tervezett
elektronikus megjelenés alatt). [Megtekintve és pótolva 2018. július]

http://vfe.vfmk.hu/00000185/bereczki_mate-dorgo_daniel_4.pdf

*A TUDOMÁNYOS GYÜMÖLCSFAJTA-NÉVADÁS ÉS BERECZKI
MÁTÉ NÉVALKOTÓ TEVÉKENYSÉGE
DR. PELCZÉDER KATALIN*

*A gyümölcsnevek vizsgálatának jelentősége a nyelvészetben és a
pomológiában*

A gyümölcsnevek vizsgálata jelentős szereppel bír egyrészt a nyelvészeti kutatásokban – eredményei elsősorban a nyelvtörténetben, a nyelvjárástanban, a nevezéktanban, a szaknyelvi-terminológiai kutatásokban hasznosíthatók jól –; másrészt adalékokkal szolgálhat a pomológiai-művelődéstörténeti kutatások számára is.

A művelődéstörténetnek egyik igen fontos támasza a szótörténet, azon belül is a szavak egyes fogalmi kategóriáinak, azonos jelentéskörbe tartozó szavainak a tanulsága, hiszen fontos információkat közölhet arról, hogy egy nép kultúrája hogyan, milyen irányból, mikor, milyen új ismeretekkel bővült. Mindez fordítva is érvényes, ugyanis a szótörténet számára is alapvetően fontos a művelődési, történelmi háttér pontos ismerete: „Éppen a más tudományágak felé vivő szálak erősítése érdekében fontos továbbá tudatosítani, propagálni a szótörténet tipikusan komplex jellegét, interdiszciplináris voltát, amely az elvekben, a módszerekben és az eredményekben egyaránt megmutatkozik, s amely a szótörténet számára a társadalomtudományok együttműködésének terén előkelő helyet biztosíthat”.⁴⁸ Sokoldalúan felhasználhatóvá teheti a nyelvi anyagot a kultúrtörténeti kutatásokban az, hogyha az adott témakörben szavak teljes sora (és az azok közötti jelentésbeli, szerkezeti stb. kapcsolatok) állnak időben is dokumentálva a kutatók előtt.

A magyar gyümölcstermesztés kialakulásával és fejlődésével foglalkozó gyümölcészettörténeti szakirodalmat olvasva azt tapasztalhatjuk, hogy azok szerzői sok esetben felhasználják a nyelvészek, szótörténészek, etimológusok által felhalmozott tudást. Így találhatunk nyelvtörténeti forrásokra való hivatkozásokat, szófejtéseket, sőt ezeken alapuló érveléseket a legjelentősebb, összefoglaló jellegű pomológiatörténeti munkákban, így Takáts Sándornál,⁴⁹ Rapaics Raymundnál,⁵⁰ Surányi

---

⁴⁸ BENKŐ 2003: 86.

⁴⁹ TAKÁTS 1917

⁵⁰ RAPAICS 1940a

Dezsőnél⁵¹ stb. A kifejezetten a gyümölcsfajták leírásával, jellemzésével foglalkozó gyümölcsstanokban is találhatunk az egyes fajták neveivel, az elnevezés mikéntjével kapcsolatos nyelvészeti eszmefuttatásokat, főként a 19. század második felének pomológiai irodalmában, amikor is az elnevezés, az új fajták névadásának kérdése folyamatosan napirenden volt (lásd pl. Entz⁵² és Bereczki⁵³ munkáit). Nem ritkán problémát okozott például bizonyos fajták azonosítása, felismerése, és ebben bizony sokszor a pontatlan névhasználat, a nevek felcserélése is szerepet játszott, ahogy ezt maga Bereczki több ízben szóvá tette Dörgő Dániellel való levelezésében is.⁵⁴

Tehát a nyelvészeti szempontok alapján feldolgozott gyümölcsnévi szóanyag műveltségi vetületei éppolyan becsesek, mint amennyire nélkülözhetetlenek a nyelvészeti kutatás számára a pomológiai és fajtatörténeti ismeretek.

A lexikológiai vizsgálatok középpontjában gyakran álltak növénynevek, ám a gyümölcsfajták nevei a szókészlet kevésbé felderített csoportjába tartoznak. A köznyelvi szókincsnek a gyümölcsfajták többségének neve ugyanis nem képezi részét, főként számuknak a gyümölcstani ismeretek fejlődésével, a pomológia tudományának kialakulásával együtt járó gyarapodásuk után nem. Ám egyes kisebb közösségekben – az éghajlattól, termesztési körülményektől, hagyományoktól függően – mindmáig többé-kevésbé körülhatárolható számú név ismeretének birtokában voltak és vannak a beszélők, hiszen a gyümölcs a táplálkozásnak régen is, ma is fontos részét képezte. Ennek következtében a nyelvjárási gyümölcsnevek kiváló alapot nyújthatnak a dialektológiai vizsgálatokon kívül szóföldrajzi vizsgálódásokhoz is.

A szaknyelvi, terminológiai kutatások sorába illeszkedve végigtekintethetők a pomológiai nomenklatúra kialakulásának korszakai, lépései, jellegzetességei, a szógyarapodás jellemző forrásai és módszerei stb. Ezzel kapcsolatosan – Bereczki Máté ismert cikkei mellett – az itt közzétett levelezés is új és érdekes adalékokkal szolgálhat, amennyiben képet ad Bereczki elnevezési elveiről. Az újkori pomológiai szakmai szókincs kialakításában elsőrendű szerepet játszottak a külföldi névminták, emellett kisebb részt a neveknek a természetes nevek rendszerébe való illesztésének a szándéka és csekély mértékben a népi névhasználat is. A

---

⁵¹ SURÁNYI 1985, 1988

⁵² Entz Ferenc (szerk.) *Kertészeti füzetek* (15 füzet). Pest. 1854–1859.

⁵³ BEREZKZI 1–4. kötet. 1877–1887.

⁵⁴ 1871. november 16. B-4. számú levél; TOLNAY 2012

gyümölcsfajtanevek csoportja így alkalmas lehet a természetes/népi és mesterséges/hivatalos névadás közötti különbségek és egyezések, és a közöttük lévő kapcsolatok, összefüggések vizsgálatára is.

A szócsoport nyelvészeti szempontú kutatásának fontossága ellenére a gyümölcsnevekről kevés módszeres, összefoglaló magyar nyelvészeti munka született ez ideig. A magyar egzotikus gyümölcsneveket Vörös Éva vizsgálta és gyűjtötte szótárba.⁵⁵ A mesterségesen keletkezett szőlőneveknek egy csoportját és azok típusait mutatta be Kiss Jenő egy tanulmányában.⁵⁶ Jomagam a 13–18. századi gyümölcsfajtanevek szótári bemutatását és történeti, illetve leíró szempontú elemzését végeztem el.⁵⁷ E munkákon kívül néhány elnevezés szótörténeti elemzésével, etimológiai magyarázatával találkozhatunk a szakirodalomban, pl. Melich János a *Kálmán-körtének*,⁵⁸ Kiss Lajos a *masáncki almának*,⁵⁹ Büky László a *kosboros szilvának*⁶⁰ szentelt tanulmányt.

A névadás és névhasználat rövid története a pomológiában

A gyümölcsfajok nevei a magyar nyelv szókincsének legrégebbi rétegeiben is megtalálhatók, alapnyelvi eredetüként tartják számon az *eper* és a *meggy* szavainkat, több gyümölcs neve honfoglalás előtti török jövevényszó vagy a honfoglalást követően került a szlávból a magyarba. Ennek megfelelően igen korai nyelvemlékekben is találunk gyümölcsneveket, például a Tihanyi Alapítólevélben, és az ómagyar kori helynévi szórványok is gazdag tárházát jelentik a gyümölcsneveknek. A fajnevek egy jelentős része tehát a szókincs honfoglalás előtti rétegébe tartozik: a fent említett alapnyelvi szavakon kívül honfoglalás előtti török jövevényszó az *alma*, *dió*, *gyűrű*, *kökény*, *körte*, *som*, *szőlő*.⁶¹ Másik részük a honfoglalást követő időkben, a korai ómagyar korban került a magyar nyelvbe: a szlávból a *barack*, *berkenye*, *barkóca*, *cseresznye*, *csipke*, *dinnye*, *gálna*, *galagonya*, *szilva*; a németből a *gesztenye*; az olaszból a *mandula* és a *füge*; vándorszóként az *egres* és *naspolya*, végül ismeretlen eredetű, de a nyelvemlékekben a 14. századnál korábban megjelenő szó a *birs*, *szeder*,

---

⁵⁵ VÖRÖS 1996

⁵⁶ KISS J. 1991

⁵⁷ PELCZÉDER 2011b

⁵⁸ MELICH 1917: 241–2.

⁵⁹ KISS L. 1970: 55.

⁶⁰ BÜKY 2011: 198–9.

⁶¹ TESz.

sulyom.⁶² A 14. század után már csak egy-egy újabb szóval gyarapodott a gyümölcsnévkincs: 16. századi szláv átvétel a *köszméte*, 17. századi forrásban jelentkezik először a szintén szláv *málna*, az oszmán-török *kajszi*, a 18. században a német *ribizli*.⁶³

A gyümölcsfajok neveivel szemben a gyümölcsfajták nevei kevésbé feldolgozott réteget alkotják a szókincsnek, a történeti és etimológiai szótárak csak néhány gyakoribb vagy esetleg a többenél régebbi nevet tartalmaznak címszóként: az EtSz.-ben például a *besztercei*, a *Böröny-szilva*, a *bonaburuttya* és a *bergamot*; a TESz. -ben a *kalmárkörte*, *kálmánkörte*, *makaria* szófejtését találjuk meg.

A fajták nevei fiatalabbak a fajokéinál, ezek már mind a nyelvemlékes korban alakultak ki, keletkezésük vagy a nyelvbe való bekerülésük az írásos források alapján nagyjából végigkövethető. A nevek történetének a felderítéséhez támpontul szolgálhatnak az egyes gyümölcsfajták történetéről tudott ismeretek: Magyarországra kerülésük útja vagy körülményei, kitenyésztésük vagy akár őshonosságuk. A helynevekben előforduló fajtanevek tekinthetők a legkorábbi fajtanévi adatoknak: pl. az *apró alma*, *fűzalma*, *vörös alma*, *apró körte*, *árpával érő körte*, *édes körte*, *vörös körte*, *sárszilva*.⁶⁴ 1145-ből való a legkorábbi, már fajtanévnek vélt adat, a helynévi előfordulású *apró körte*.⁶⁵ A 14. század végétől kezdődően szójegyzékekben tematikus csoportosításban, később szótárakban is találkozunk gyümölcselnevezésekkel (BesztSzj., SchlSzj., SzikszF., Cal., Ma., PP.). A szójegyzékek, szótárak nagy hatást gyakoroltak az irodalmi nyelv és a tudományos nyelv kialakulására, erről így ír Melich János SzikszF. szótára kapcsán: „Szikszai Nomenclaturáját iskoláinkban 1561–1641-ig, tehát majdnem száz esztendőn át használták. Ilyen szótári műnek mély nyomokat kellett hagynia nemcsak szótárirodalmunkon, hanem irodalmi nyelvünk alakulásában, a különféle tudományok magyar műnyelvének fejlődésében is”.⁶⁶ Melich szerint SzikszF. nyomtatott forrásokon (Murmelius Lexikona)⁶⁷ kívül népi gyűjtést is végzett, népi nevek is belekerülhettek a szójegyzékébe. Például az először nála olvasható

---

⁶² TESz.

⁶³ TESz.

⁶⁴ OklSz.

⁶⁵ OklSz.

⁶⁶ MELICH 1906: 15.

⁶⁷ Joannes Murmelius (1480–1517) német iskolamester szójegyzékét látta el egy ismeretlen szerző magyar résszel (*Lexicon Ioannis Murmelii, seu Latina rerum vocabula [...] cum Germanice et Hungarica interpretatione* (Johannes Murmelius lexikona, vagyis egyes fogalmak latin elnevezéseinek értelmezése németül és magyarul), Krakkó 1533.

borízú alma a német *Weinling* alapján készült tükörfordítás Rapaics szerint,⁶⁸ mely név később (vagy esetleg már korábban is?) nyelvjárási gyűjtésekben is gyakori.⁶⁹ Használ olyan neveket is, melyek a népi használatban egyáltalán nem fordulnak elő: pl. *kerekded alma*, *szögletes alma*; ezek a nevek később csak a SzikszF.-ből merítő szótárakban (MA., PP.) bukkannak föl, sehol máshol.

A nevek számának növekedése szoros összefüggésben áll a gyümölcsfajták differenciálódásával, a főúri kertekben folyó nemesítéssel, a külföldről nagyobb számban behozott új fajtákkal, azaz a középkori gyümölcsstermesztés átalakulásával, modernizálódásával, ami Magyarországon a 16–17. századra tehető. 16. századi tudományos munkák is tartalmaznak kisebb számban fajtaneveket, mint pl. OrvK., Melius Herbáriuma. Az első magyar pomológiára (azaz gyümölcsstanra) 1667-ig kellett várni, ekkor jelent meg Lippay János háromkötetes műve, a Posoni kert, ennek III. kötete viseli a Gyümölcsöskert címet, és tartalmaz nagyobb számban fajtaneveket (kb. százat). Művében használ széles körben elterjedt, ismert elnevezéseket (*árpával érő körte*, *fontos alma*, *besztercei szilva*), de egyéb, főként tulajdonnevet tartalmazó neveket is, melyeknek sem a későbbi irodalomban, sem a népi nyelvhasználatban nincs folytatásuk, ezek között gyaníthatóan mesterséges alkotású nevek, átvételek, fordítások is lehettek (pl. *Majner alma*, *Boldogasszony almája*, *Szent Benedeki alma*, *szent János szőlőcskéje*). A gyümölcsészeti szókincs gyarapodása ebben az időben a belső szóalkotásmódokon kívül főként szláv, német, olasz kölcsönszókkal történt. Nehéz megállapítani, honnan kerültek be új fajták, de egy részük valószínűleg délről, a balkáni úton keresztül – török vagy délszláv közvetítéssel –, amely fontos kereskedelmi út volt ebben az időszakban.⁷⁰ Idegen eredetű fajtaneveink ennek megfelelően a 16–17. században jelentek meg: pl. a szerbhorvát *makaria* a feltehetőleg délszláv *zelenka*, az olasz *bonaburuttya* és a *carabella*, a német közvetítésű *bergamot* stb.⁷¹ Német tükörfordítás pl. a *Szent János szőlőcskéje* 'ribizli', ezt maga Lippay fűzi hozzá a gyümölcs ismertetéséhez.⁷²

A 18–19. századtól kezdődően főként nyugati gyümölcsfajták kerültek be az országba, a délkeletiek viszont kezdtek háttérbe szorulni, ennek megfelelően új gyümölcsfajtanevek is megjelentek a szókincsben.

---

⁶⁸ RAPAICS 1940: 197.

⁶⁹ SzamSz., ÚMTsz.

⁷⁰ RAPAICS 1940a: 102, 105.

⁷¹ TESz.

⁷² LIPPAY 1667: III. 223.

Délnémet vándor gyümölcsárusok elnémetesedett francia és angol neveket terjesztettek, ezek népies gyümölcsfajtanévként, olykor jelentős alaki módosulásokkal is elterjedtek, illetve a hivatalos terminológiában is használatosakká váltak: „*renet (reINETte), parmén (pearmain), kálvil (calleville), pepin (peppin), rambúr (rambour), ringló (Reine Claude)*”.⁷³

A 19. század több szempontból is jelentős változásokat hozott a gyümölcsstani nomenklatúrában. Egyrészt nyelvileg, hiszen a tudományos terminológiák és nomenklatúrák kialakulása, finomodása, szókinsük gyarapodása elválaszthatatlan a nyelvújítástól. Másrészt pomológiai szempontból. Linné hatására lassacskán kialakultak, elterjedtek a tudományos megnevezések formái, ez a magyar nevezéktanra is nagy hatással volt (a botanikában ennek első jelentkezése a FűvK.). A 19. században Nyugat-Európában rengeteg új gyümölcsfajtát kísérleteztek ki, terjesztettek el, ezek közül sok Magyarországra is eljutott (és ezek mind névre vártak). Mindezekkel összefüggésben nagy lendületet kapott, főleg Német- és Franciaországban, a gyümölcsstani szakmunkák írása, sorra születtek a pomológiák, és ezek a magyar szakírókra (egyúttal névhasználatukra) is nagy hatással voltak. Ez az időszak a pomológiai irodalom kibontakozása, tudományossá válása. Megkezdődik az üzleti gyümölcsészet, és lezárul a feudális gyümölcs gazdálkodás. Nagy a faiskolák jelentősége: sok új fajtát terjesztettek el, özönlenek a nyugati fajták, már nehéz eligazodni a fajták és fajtanevek közt. A tudományos munkákon kívül gyümölcsfaárjegyzékekből is tanulmányozhatók a korabeli nevek. Entz Ferenc „Kertészeti Füzetei”⁷⁴ Lippay óta az első kertészeti kézikönyv, jelentős a szerepe az új, modern kertészeti műnyelv megszületésében. Bereczki Máté „Gyümölcsészeti vázlatai”-ban⁷⁵ több ezer fajtát ismertet és nevet közöl, közülük sok nyugati fajtáét, ezek jó része tükörfordítás vagy átvétel. A nomenklatúra kialakítása igen nagy tömegű új szó alkotását is igényelte. Más tudományok, természettudományok képviselőihez hasonlóan cikkeiben nyelvi kérdésekkel is foglalkozik. Pl. „A gyümölcsök magyaros elnevezéséről” címűben az idegen nevek magyarra fordításának kérdéseivel, illetve azzal, hogy új fajták megnevezésekor milyen elveket kellene követni.⁷⁶ Más írásaiban egy-egy régebbi vagy újabb

---

⁷³ RAPAICS 1940a: 212–3.

⁷⁴ ENTZ 1856

⁷⁵ BERECZKI 1-4. 1877–1887.

⁷⁶ BERECZKI 3. 1884: 41–49.

fajta nevének ered a nyomába: pl. „A sóvári almáról”,⁷⁷ „Az orbai almáról”.⁷⁸

Az MTsz. tanúsága szerint a 19. század végén még nem volt számottevő a gyümölcsfajtaneveknek a tudományos nyelvből a népnyelvbe való bekerülése, ez a hatás inkább a 20. században erősödött fel. Az ÚMTsz.-ben pl. a következő almafajtaneveket találjuk: *Bánfipál alma*, *Bólman renet* ('Baumann ranett'), *kalvin alma*, *kanoda renet* ('Kanada ranett'), *londonpepi* ('London pepin'), *pamperger-penger"alma* ('Pamperger spengeralma'), *pármin*, *parmena*, *savanyúbaking*.

Névadás és nyelvi szinterek. A tudományos és a népi névhasználat jellemzői

A névadás lehet természetes vagy mesterséges. Ezt szükséges elválasztani a névhasználattól, mely lehet hivatalos (tudományos) vagy népi.⁷⁹ Könnyen beláthatjuk, hogy szinte lehetetlen vállalkozás annak megállapítása, hogy melyik név keletkezett természetes és melyik mesterséges úton, ez csak az esetek egy részében – ahol ismerjük a névkeletkezés körülményeit – dönthető el. A nyelvhasználati szinterek – tudományos, népi, köznyelvi – egymástól való elhatárolása ennél valamivel egyszerűbb. Az elnevezések differenciáltsága az adott szakterület, tudományág, mesterség, tevékenység fejlettségi fokától, az ismeretek szintjétől függ, illetve a közösség életmódjától, természeti adottságoktól, tehát összességében nyelven kívüli feltételektől. Egy-egy kor vagy egy-egy közösség gyümölcsnévismerete szoros összefüggést mutat a pomológiai ismeretek szintjével. Az alább következő részben a tudományos gyümölcsfajtanevek definiálását és jellemzését kísérem meg. Ennek során saját vizsgálataim tapasztalataim kívül olyan tanulmányokra támaszkodtam, melyek érintik a népi és tudományos növénynevek kérdéskörét,⁸⁰ illetve Manfred Fischer (2005) szempontsorára,⁸¹ aki cikkében a tudományos és nem tudományos német növénynevek főbb jellegzetességeit mutatja be. Mivel a tudományos nomenklatúra létrehozása

---

⁷⁷ BEREZKI 3. 1884: 113–21.

⁷⁸ BEREZKI 3. 1884: 122–39.

⁷⁹ vö. HOFFMANN 2007: 30–1.

⁸⁰ pl. LÁNCZ 2004: 5–6, PÉNTÉK–SZABÓ 1985: 184, SZABÓ T. –PÉNTÉK 1996: 140, PÉNTÉK–SZABÓ 1985: 184.

⁸¹ FISCHER 2005

a pomológiában igen nagy részben Berezki Máté érdeme, ezért tartom fontosnak a tudományos név fogalmának definiálását, mielőtt a konkrét szóanyag elemzésébe fognék.

Hivatalos gyümölcsfajtaneveknek tekintem a magyar természettudományos irodalomban (pomológiákban, botanikákban, orvosi könyvekben stb.) használatos elnevezéseket. (Ennek szinonimája a szakirodalomban a „tudományos név” is.) Milyen jellemzőik vannak a hivatalos neveknek?

1. A szaknyelveknek szigorúan szabályozott, kodifikált terminológiájuk és nomenklatúrájuk van: fontos, hogy minden név egyetlen fogalmat jelöljön, és hogy minden fogalomnak egy neve legyen (ezt az ideális állapotot persze a tudományos terminológia sem éri el), illetve hogy egyáltalán mindennek legyen neve.

2. Homonimákkal nem, szinonimákkal csak kis (legalábbis a nem tudományos nevekénél kisebb) számban találkozunk.

3. Az elnevezések jelentése pontosan definiált, tudományosan egzakt, azaz pontosan tudjuk, hogy az adott elnevezés mely denotátumra vonatkozik, a fajtának milyen jegyei vannak (szín, érési idő stb.).

4. A nevek egy bizonyos – a nem tudományos nevekénél feltehetőleg nagyobb – hányada mesterséges névalkotással keletkezett és maga a névadás aktusa is sok esetben ismert.

5. A tudományos fajtanevek helyesírása szabályozott és következetes.⁸²

6. A hivatalos nevek tulajdonnévi jellege erősebb, mint a nem hivatalosak nevéké.⁸³ J. Soltész Katalin „A tulajdonnév funkciója és jelentése” című munkájában a tulajdonnév és a köznévi határterületén helyezi el a kitenyészett növényfajták neveit, és a márkanevekhez hasonlítja: „Tulajdonképpen semmi akadálya, hogy ezeket is egyedi szellemi alkotásoknak tekintsük, hiszen az újonnan kitenyészett növény- és állatfajtákat éppúgy lehet szabadalmaztatni, mint az ipari találmányokat”.⁸⁴ Hajdú Mihály a növény- és állatrendszertanban a fajták megnevezéséről a következőket írja: „latin meghatározásaikat egyértelműen elfogadta a nyelvészet (helyesírás) tulajdonneveknek, magyar megfelelőik azonban még nem tekinthetők annak”.⁸⁵

---

⁸² Lásd PRISZTER 1986

⁸³ vö. FISCHER 2005: 115.

⁸⁴ J. SOLTÉSZ 1979: 103, 106.

⁸⁵ HAJDÚ 2003: 149.

7. A szakmai szókincs kialakításában szerepet játszanak a) a külföldi névminták (átvételek és tükörfordítások formájában); b) a népi elnevezések; c) a magyar szóalkotásmóddal keletkezett nevek, melyek esetében a már kialakult névrendszerbe való illeszkedés igénye is jelentkezik, azaz a meglevő elnevezések modellszerepe, ugyanis ez segítette/segíti az új nevek létrehozását.

8. A hivatalos nevek viszonylag, relatíve fiatalok. Kiss Jenő a szőlőnévadással kapcsolatosan a következőket írja: „Míg kezdetben és még hosszú ideig csupán spontán (népi) névadás volt [...], ma már úgyszólván csak tudatos (mesterséges, tudományos) névadás van. Az új fajták az állami elismertetés után eleve névvel kerülnek a szőlőtermesztőkhöz (intézményekhez és egyénekhez egyaránt) mindenütt az országban. Irányított szőlőnemesítés folyik, az új neveket hivatásos szőlészek [...] adják, a fajta- és névterjesztés is központi csatornák – szakfolyóiratok, szakkönyvek, a faiskolák, a tömegtájékoztatói eszközök – révén történik. Mindennek az a következménye, hogy a spontán helyi névadás igen szűk körre zsugorodott”.⁸⁶ Ugyanezt a gyümölcsfajtanevekről is elmondhatjuk.

A nem hivatalos gyümölcsfajtanevek közé tartozónak tekintem a köznyelvi, a regionális köznyelvi és a nyelvjárási elnevezéseket. (A szakirodalomban szinonimája a „népi név, népnyelvi név”.) Élőnyelvi gyűjtést végeztem a Kárpátalja területén lévő, a régi Ugocsa megyében található Nevetlenfaluban abból az indítékból, hogy egy természetes közösség gyümölcsnévkincsét felmérhessem. A magyar nyelvterület peremén élő közösségben a gyümölcsfajtanevek viszonylag nagy gazdagságával és változatosságával találkoztam, ami a terület nyelvi helyzetével és a magyarországinál hagyományosabb, gazdálkodói életforma fennmaradásával is magyarázható: itt az adatközlők kb. 90 gyümölcsfajtanevet ismertek, ez természetesen jóval kevesebb a szakemberek fajta- és névismereténél. A népi névhasználat jellemzői a következők.

1. A tudományos névhasználattal szemben itt nem érvényes az egy név–egy denotátum kapcsolat. Előfordulhatnak ritkán többjelentésű, rokonértelmű és még ritkábban azonos alakú nevek egy adott területen élő közösség névkincsén belül is, ám több terület elnevezéseit tekintve igen jelentős a szinonim és poliszém nevek száma (azaz ugyanazt a gyümölcsöt különféleképpen nevezik más területeken, illetve egy adott név különböző területeken más gyümölcsöt jelöl). Ezeket Péntek földrajzi heteronimáknak

---

⁸⁶ KISS JENŐ 1991: 66.

nevezi.⁸⁷ Pl. a *bálingalma*⁸⁸ — mely a német *Weinling(apfel)*, illetve a *Türkischer Weinling* átvétele⁸⁹ — a népnyelvben *Bálint-alma*, *Bálint-piros*, *borízú alma*, *török alma*⁹⁰ neveken ismeretes.

2. A nevek jelentése nincsen mindig pontosan körülhatárolva, egy adott név akár át is vonódhat egy hasonló fajtajegyekkel bíró denotátumra.

3. Többségük természetes névadással jött létre. Maga a névadási aktus csak kevés esetben ismert (ennek egy jellegzetes példája a *Janó* nevű barackfajta, mely a falu téveselnökéről kapta a nevét, aki a fát oltotta).⁹¹

4. Helyesírásuk nincs külön szabályozva.

5. Az elnevezések egyértelműen köznévi jellegűek.

6. A népi elnevezések jelentős része belső keletkezésű név, de a névkincs gyarapodik a hivatalos terminológia révén és idegen forrásokból, átvételek útján úgyszintén. Péntek János kiemeli a népi növénynevek szóképszerűségét, metaforikusságát, létrejöttükben a népetimológia szerepét.⁹²

7. A nem tudományos gyümölcsfajta-elnevezések relatíve régiek.⁹³

Számolnunk kell a két nyelvi szintér közös metszetével is, ugyanis bizonyos nevek mind a népi, mind a tudományos nyelvhasználatban előfordulnak, kölcsönhatás áll fenn a nyelvváltozatok között. Mint tudjuk, az első társadalmi nyelvváltozatok is tulajdonképpen a nyelvjárások társadalmi alapú (tehát pl. foglalkozások szerinti) továbbrétegződésével jöttek létre. A tudományok nyelve részben tehát a népnyelvből táplálkozik, a tudományos nevek egyrészt a népi elnevezésekből alakulnak ki. Másrészt a tudományos nevek az iskoláztatás, a tankönyvek, az értelmiség közvetítése révén a népi névismeret részévé válhatnak.⁹⁴ A hivatalos neveknek a népi névhasználatba való kerülésének néhány régi példáját elemzi részletesen Mollay Erzsébet Melius művének növényelnevezésein keresztül.⁹⁵ Ma már szinte kibogozhatatlan ez a kölcsönhatás — írja Péntek János —, aki egy vizsgálatában azt igyekezett kimutatni, hogy egy adott település növénynévanyagában a népi és a tudományos nevek között mennyi és milyen jellegű az egyezés, illetve az eltérés (a nevek 36%-a

---

⁸⁷ PÉNTEK–SZABÓ 1985: 184.

⁸⁸ LIPPAY 1667: III. 144

⁸⁹ RAPAICS 1940: 197.

⁹⁰ ÚMTsz.

⁹¹ Élőnyelvi gyűjtés. Gyümölcsnevek a Baranya megyei Kölkedről. 2008.

⁹² SZABÓ T. –PÉNTEK 1996: 129, 133–4.

⁹³ Lásd még KISS JENŐ fenti idézetét.

⁹⁴ Lásd SZABÓ T.–PÉNTEK 1996: 140.

⁹⁵ MOLLAY 1983

teljesen független a tudományos névtől, 42%-a megegyezik, a többi részben egyezik).⁹⁶ Egy másik tanulmányában megemlíti, hogy a termesztett növények esetében nagyobb arányú a hivatalos és a népi nevek egyezése.⁹⁷

Berezcki Máté névadó tevékenysége

Berezcki Máté – más (természet)tudós kortársaihoz hasonlóan – a modern pomológia létrehozásában játszott igen jelentős szerepe mellett kiemelkedő szóalkotó munkát is végzett: ezernél is több gyümölcsfajta-elnevezést hozott létre nyelvileg különféle eljárasmódokkal. Amint azt egyik levelében megjegyzi: „Ezerszáz és nehány, nagy része idegen nevű gyümölcs helyes magyar neve fölött nem kell fejét törnie az újabb nemzedéknek” (183. levél), mivel ő ezt a munkát már becsülettel elvégezte.⁹⁸

Az első és alapvető feladata a név megállapítása során a gyümölcs valódiságáról való meggyőződés volt: „föladatomul tűztem ki csak valódi neve alatt terjeszteni a hazában a nemes gyümölcsöt”.⁹⁹ Többször kitér mind a levelezésében, mind cikkeiben arra a problémára, hogy ugyanazon gyümölcsfajták több név alatt is ismeretesek, forgalomban vannak, mivel bizonyos terjesztők, gyűjtők nem fordítanak figyelmet, vagy nincs elegendő szakértelmük az azonosításukra.¹⁰⁰ Ostorozza a Kertészgazda (KG) című hetilapot és a gyümölcskiállításon kiállítókat is a helytelen névhasználatért, felelőtlen hozzáállásért a fajták azonosítását illetően: „Már most, – kedves barátom, hogy lehessen a gyümölcs valódiságában bízni: mikor még a gyümölcs nevét sem tudják az illetők határozottan és hibátlanul kiírni”.¹⁰¹ Ennek a „felelőtlenységnek” az lett a következménye, hogy egyre nehezebbé vált tájékozódni a nevek szövevényében. Berezcki névadó tevékenységének az alapja, kiindulási pontja tehát a gyümölcsfajta valódiságának a lelkiismeretes, pontos megállapítása; illetve a gyümölcs tulajdonságainak alapos tanulmányozása, és ezek figyelembevételével a névadás során.

A Berezcki Máté által létrehozott, illetve használt gyümölcsfajta-elnevezések három fő eljárasmóddal jöttek létre: 1. (teljes vagy részleges)

---

⁹⁶ SZABÓ T. –PÉNTEK 1996: 140.

⁹⁷ PÉNTEK–SZABÓ 1985: 184.

⁹⁸ 1882. december 14. B-183. számú levél, TOLNAY 2014a

⁹⁹ 1871. november 16. B-4. számú levél, TOLNAY 2012

¹⁰⁰ i. h.

¹⁰¹ i. h.

tükörfordítással; 2. névátvétellel; 3. magyar szóalkotásmóddal. A következőkben ezeket a névadási módszereket tekintem át röviden.

1. Tükörfordítás

A nevek döntő többsége németből és franciából jött létre tükörfordítással – ahogy a 19. századi gyümölcsfajták is jórészt nyugati irányból érkeztek az országba –, az ezek alapjául szolgáló elnevezések többnyire nyugat-európai pomológusoktól, illetve pomológiákból származnak (az oltóvesszőket – a névvel együtt – Bereczki gyakran gyümölcsész-levelezőpartnereitől kapta, pl. Lucastól, Oberdiecktól, akiket Dörgő Dániellel folytatott levelezésében is többször megemlít). Ő maga kitűnően tudott németül és franciául („Magyar, latin, német és francia könyveket egyenlő könnyűséggel értek és olvasok”¹⁰² – írja Dörgő Dánielnek): nyelvtudásának nemcsak a pomológiai szakirodalom olvasása során, hanem a gyümölcsfajtanevek magyarra való fordításában is nagy hasznát vette.

A fordítás során Bereczki igyekezett figyelembe venni a magyar nyelv sajátosságait, például így ír egyik levelében: „A mi nyelvünk egészen elüt a francia és német nyelvtől. A mely szónak az idegen nyelvekben elől kell állnia; annak a magyarban hátul van a helye; az idegen nyelvekben névelők szerepelnek, a magyarban pedig névutók. A mi catalogunknak a mi nyelvünk törvényei szerint kell készítve lennie”.¹⁰³ A köznévi tagoknak megkeresi a magyar megfelelőit (pl. fr. *Petit-Blanquet* > *Kis fehérke*),¹⁰⁴ míg a tulajdonnévieknek (személy- és helyneveknek) többnyire meghagyja az eredeti formájukat, és azokat a megfelelő magyar toldalékkal látja el (fr. *Precoce de Jodoigne* > *Jodoignei korai*).¹⁰⁵ A tulajdonneveket (főleg a személyneveket) igyekezett „magyaros” hangalakúvá és szórendűvé tenni: pl. az *Emilie Bivort* (> *Bivort Emilia*) körtefajtanév fordításakor a női nevet *-a* végződésűvé változtatta, és a magyaros vezetéknev + keresztnév sorrendet követte.¹⁰⁶ Amelyik névnek van magyar változata, azt magyarul adta meg (pl. ném. *Erzherzog Anton* > *Antal főherceg*;¹⁰⁷ fr. *Beurré Antoinette* > *Antónia vajonc*)¹⁰⁸.

---

¹⁰² 1871. június 22., B-1. számú levél, TOLNAY 2012

¹⁰³ 1882. december 14. B-183. számú levél, TOLNAY 2014a

¹⁰⁴ 1883. július 14. B-195. számú levél, TOLNAY 2014a

¹⁰⁵ i. h.

¹⁰⁶ BEREZCKI 4. 1884: 187.

¹⁰⁷ BEREZCKI 2. 1882: 303.

¹⁰⁸ BEREZCKI 4. 1887: 153.

A tükörfordításokat csoportosíthatjuk az eredeti nyelv elemeinek való megfeleltetésük szerint: ez alapján teljes fordításról és részfordításról beszélhetünk.¹⁰⁹ Teljes tükörfordítás pl. a fr. *Pearmain d'Adam*, ném. *Adam's Parmäne* > *Adam parménja*,¹¹⁰ a ném. *Feigenbirn von Alençon* > *Alençoni füge körte*.¹¹¹ A részfordítás abban különbözik a teljes fordítástól, hogy ennek során az egyik nyelvi elemet nem fordítják le: pl. ang. *Yellow Bellefleur* > *Sárga Belle-fleur alma*.¹¹² Bereczki ezt a fordítási megoldását azzal indokolta, hogy más nyelvekben is csak a színnév megfelelőjét adták meg a szakírók az anyanyelvükön (lásd fr. *Belle-fleur jaune*, ném. *Gelber Belle-fleur*.¹¹³ De lásd később *sárga szépvirágú*.¹¹⁴ Szintén részfordításnak tekinthetjük a *Beeki csíkos rambúrt* (< ném. *Gestreifter Rambour von Beek*),¹¹⁵ ebben az esetben Bereczki a névválasztás magyarázatában a gyümölcs sajátosságait is figyelembe veszi: „A rambúr almák (= rambour) nem mindig oly tekintélyes nagyok, hogy magyarul fontos almáknak nevezhetnők. Vannak köztük kisebbek is, mint az itt leírandó alma is. Ezeknél a „rambur” elnevezést tanácsosabbnak vélem megtartani.”¹¹⁶ De pl. a fr. *Rambour d'été* megfelelője a magyarban már *Nyári fontos*.¹¹⁷

Aszerint is vizsgálhatjuk a tükörfordítás eseteit, hogy a magyarosítás során bővült-e újabb taggal a név, avagy elmaradt belőle egy (vagy akár több) tag. A név terjedelmi növekedésének legjellemzőbb esete az, amikor a magyar elnevezés az idegen mintájához képest a gyümölcs fajtát megnevező szóval egészül ki: pl. fr. *Angeline* > *Angelina körte*;¹¹⁸ fr. *Bonne-Louise d'Avranches*, ném. *Gute Louise von Avranches* > *Avranches-i jó Luiz körte*;¹¹⁹ fr. *Monseigneur Affre*, ném. *Erzbischof Affre* > *Affre érsek körte*.¹²⁰ Ritkábban egy-egy magyarázó szóval bővül a név: pl. fr. *Poire pomme*, ném. *Apfelbirn* > *Almaalakú körte*.¹²¹ A névterjedelem csökkentésének eszközével kevés esetben él Bereczki, és ennek többnyire az okához is magyarázatot fűz. Az *Ottolanders Reinette von Sorgoliet* nevet túl hosszúnak találta, így a

---

¹⁰⁹ pl. MNyt. 192.

¹¹⁰ BEREZCKI 1. 1877: 385.

¹¹¹ BEREZCKI 2.1882: 137.

¹¹² BEREZCKI 1. 1877: 361.

¹¹³ i. h.

¹¹⁴ ANGYAL 1926: 110, TOMCSÁNYI 1979: 82.

¹¹⁵ BEREZCKI 2. 1882: 335.

¹¹⁶ i. h.

¹¹⁷ BEREZCKI 2. 1882: 377.

¹¹⁸ BEREZCKI 1. 1877: 187.

¹¹⁹ BEREZCKI 1. 1877: 297.

¹²⁰ BEREZCKI 2. 1882: 43.

¹²¹ BEREZCKI 2. 1882: 57.

magyarban a személynevet elhagyta belőle, és csak a helynevet hagyta meg: *Sorgolieti renet*.¹²² A *Pfirsichrother Sommer-Apfel* névben feleslegesnek vélte a 'nyári' jelzőt, mivel ilyen nevű almából téli és őszi nincs, így magyarul ezt *Baraczkiros almának* nevezte el.¹²³ Néhány elnevezés megalkotásakor egyszerre élt a kiegészítés és a redukció (illetve az ellipszis) eszközével, mint pl. *Loriol de Barny* > *Barny körtéje*,¹²⁴ *Adelaïde de Rèves* > *Adelajda körte*,¹²⁵ *Herbstsylvester* > *Silvester körte*.¹²⁶

2. Névátvétel

Az átvétel során a nyelv szókinccse külső forrásból gyarapodik. Idegen gyümölcsfajtáknak az országba kerülése óhatatlanul idegen nevek átvételével is együtt jár, bár nem minden esetben történik ez, hiszen egy növény idegen származására magyar eredetű nevek is utalhatnak (népnévi, országnévi, településnévi jelzőkkel), illetve idegen névből tükörfordítással is alkotható gyümölcsnév.

Gyümölcsfajtanevek változatlan formában vagy kisebb hangtani módosulással kerülhetnek át az átadó nyelvből a magyarba. A vizsgált korpuszban a névkölcsönzés általában az eredeti nyelvben tulajdonnévi tagokat tartalmazó elnevezéseket érinti: pl. *Albert Gallatin(i)* (őszibarack), *Aglaë Grégoire* (körte), *Beaufrotte* (cseresznye).

A magyar szóalkotásmóddal (szintagmatikus szerkesztéssel) és tükörfordítással alakult elnevezésekben, azok elő- vagy utótagjaként is találunk elvéve jövevényszókat. Leggyakrabban az az eset fordul elő, hogy a névnek egyik (köznévi) tagját nem fordítják le, hanem meghagyják eredeti formájában: ez valójában a részfordítás esetei közé tartozik, de a névátvételeknél is érdemes megemlíteni az esetet, mert ezek a szavak sokszor önmagukban is használatosak lehetnek. Bereczki azt írja, hogy némely neveket „idegen nevőkön helyesebbnek véltem a magyar pomológiában is megtartani”,¹²⁷ mint pl. a *bellefleur*, *rambúrt* (lásd fent) vagy a *renetet*. Az utóbbival kapcsolatban az alábbiakat jegyzi meg: „A magyar gyümölcsészek nagy bajban vannak a francia »renette« elnevezést illetőleg. Mindenáron magyarosítani akarnák: de az általa kifejezett eszmét jól visszatükröző magyar szót sehogy sem sikerült még eddig kitalálniuk. Némelyek »királyka«, »fejedelmi«; mások »kormos«

---

¹²² BEREZKI 3. 1884: 347.

¹²³ BEREZKI 1. 1877: 407.

¹²⁴ BEREZKI 4. 1887: 83.

¹²⁵ BEREZKI 2. 1882: 221.

¹²⁶ BEREZKI 2. 1882: 199.

¹²⁷ 1882. december 14. B-183. számú levél, TOLNAY 2014a

szóval teszik át nyelvünkre. ... Betűről betűre azonban azt jelenthetné, hogy »királynőcske« vagy »királyhölgyecske«; de nem »királyka« vagy »fejedelmi« és épen nem azt, hogy »kormos«. Minthogy tehát a »reINETTE« szó által kifejezett fogalomnak megfelelő magyar szót nem találhatunk; szerény nézetem szerint helyesebb volna, ha a többféle tapogatózást mellőzve, egyszerűen megtartanók a francia »reINETTE« szót vagy annak elég magyarosan hangzó, és így magyaros »reNET« kiejtését. A világ minden művelt nemzetének pomológiai széltere francziás kiírása szerint használják a »reINETTE« szót; mért ne használhatnók azt mi is, ha másképp nem, legalább magyaros kiejtése szerint.”¹²⁸

3. Magyar szóalkotásmód

A természetes névkincsben a belső keletkezésű nevek vannak abszolút többségben, ám a mesterséges névadás korszakában ez a keletkezési kategória háttérbe szorult a külső névalkotásnak — azaz az idegen nyelvi minta alapján (tükörfordítással) és az idegen név átvételével keletkezett elnevezéseknek — adva elsőbbséget. Új neveket valamely szóalkotásmóddal többnyire magyar fajták névadása során alkottak, ilyenkor ugyanis nem folyamodhattak a tükörfordítás vagy a névátvétel megoldásához. A magyar szóalkotással alakult nevek nemcsak mesterségesek lehetnek, hanem keletkezettek természetes úton is. A vizsgált korpuszban a mesterségesen adott nevek dominanciája figyelhető meg: ezek közül több Bereczki Máté nevéhez köthető, de kortársai is jeleskedtek a névadásban. A kisebb számban jelen levő természetes (vagy sejtetően természetes) névadással keletkezett elnevezések korábban már meglévő nevek átöröklődésével vagy felújításával vagy a népi szakszókincsből való átemelésével lettek tagjai a modern kori pomológiai nomenklatúrának.

Gyümölcsfajták tudatos elnevezésére általában akkor van szükség, ha egy gyümölcsöt újonnan fedeznek fel, találnak meg vagy állítanak elő. Egy régi, ismeretlen, hazai fajtát például Bereczki *Ottrubay pirókjának* nevezett el aradi, gyümölcsészettel foglalkozó barátjáról, Ottrubay Károlyról,¹²⁹ aki munkássága során eme körte eredete, neve, elterjedése

---

¹²⁸ BEREZCKI I. 1877: 416.

¹²⁹ Ottrubay Károly, id. (1801 k. – Arad, 1883. január 21.) 1837–1840 között verseci kincstári biztos, uradalmi ügyész. Felesége schwanenheimi Hruby Jozefin révén rokona volt a cseh származású, Versecen született, németül beszélő, de a magyar hazáért harcoló schwanenheimi báró Hruby Gyula (1826–1849) huszárórnagy, akit 1849 augusztusában Temesváron végeztek ki. Fia, ifj. Ottrubay Károly (Versec, 1838. június 23. – Arad, 1925. október 27.) Arad vármegyei járásbíró, majd az aradi királyi törvényszék bírása, elnöke, gyümölcsstermesztő, amatőr pomológus. A Gyümölcsészeti Vázlatokban több ízben

kiderítésének is sok fáradságot szentelt.¹³⁰ Bereczki magonca a *Jolánka* nevű almafajta, melyet kedves tanítványáról, Sármezey Jolánkáról¹³¹ nevezett el.¹³² Kertjében magról nyert szilvák a *Brassai szilvája*, melyet Erdély egy megbecsült kertészéről keresztelt el;¹³³ és a *Dániel szilva*, melyet Dörgő Dániel barátjáról.¹³⁴ A II. kötet levelezésében nyomon követhető a folyamat, hogy hogyan kapott nevet egy ismeretlen almafajta, mely Mezőtúron Dörgő Dániel kertjében található. Dörgő ideiglenesnek mondott *Borka alma* neve volt a kiinduló név, majd Lucas a *Bereczki téli tulipánalmáját* ajánlotta,¹³⁵ Bereczki ezt módosította *Túri tulipánalmára*,¹³⁶ majd *Csúcsos arankaalmára*,¹³⁷ végül Dörgő levelében a *Csúcsos csíkos* és *Csíkos csúcsos*¹³⁸ névötletek szerepelnek.

Ismert, régebbi gyümölcsfajtáknak olykor új nevet is adnak vagy megváltoztatják azt, erről Bereczki a következőképpen nyilatkozik: „Egy régi, ismertnevű gyümölcsnek más névre való elkeresztelése ha megjárja is a közéletben, de a gyümölcsészet irodalmában meg nem engedhető. Egy, a természetben még nem levő, magról nevelt új gyümölcsöt szabad csak megkeresztelnünk tetszésünk szerinti névre, de az ismert nevéket más névre elkeresztelni nem.”¹³⁹ A fenti idézettel ellentétben azért néha mégiscsak szükséges új nevet adni már névvel bíró gyümölcsnek is, amennyiben annak neve nem valódi vagy valamilyen okból nem megfelelő. Egy fajta almát Bereczki *Entz-féle rosmarinnak* nevezett el, mert amit *Magyar rozmaring* név alatt kapott, az különbözött ettől.¹⁴⁰ Hibás elnevezésnek vélte

---

emlegetett Ottrubay Károly Arad vármegyei járásbíró az ifjabb Ottrubay lehetett, és Bereczki Máté róla nevezte el az Ottrubay pirókja körtét. Ezen felül tőle (is) kapta az alábbi gyümölcsfajtákat: Madame Hutin körte (1878); Montfort szilva (1874); Hartwiss sárga szilvája (1875); Lucas király szilvája (1880); Boskoopi szép alma (említi az aradi kertet, ahol szépen terem); Laubinger cukorszilvája (1880); Lawson sárga szilvája (1881); Bavay ringlója (1884 k.); Pontbrianti szilva (1884 k.); Onderka damascénája szilva (1883); Thirriot vajonca körte (1884); Canadai piros alma (1880-as évek, aradi kertben írta le); Peupion renetje alma (1886); Elzászi piros renet alma (1886); Dörell nagy szilvája (1880-as évek, aradi kertben írta le); Montlaur-i Rajmond körte (1885). A Magyar Kárpát Egyesület Aldunai osztályának 1890–1892 körül választmányi tagja volt. (A MAGYAR HEGYMÁSZÁS 2006.)

¹³⁰ BEREZCKI 2. 1882: 141.

¹³¹ Jolán Etel (Mezőkovácsháza, 1868. április 20. – Budapest, 1936. február 22.). Férje Hász Kálmán (Arad, 1867. november 25. – Medgyesegyháza, 1913. július 16.).

¹³² BEREZCKI 3. 1884: 377.

¹³³ BEREZCKI 3. 1884: 503.

¹³⁴ BEREZCKI 4. 1887: 359.

¹³⁵ 1880. január 6. B-105. számú levél, TOLNAY 2014a

¹³⁶ i. h.

¹³⁷ 1880. január 14. B-106. számú levél, TOLNAY 2014a

¹³⁸ 1880. január 18. D-109. számú levél, TOLNAY 2014a

¹³⁹ BEREZCKI 2. 1882: 53.

¹⁴⁰ BEREZCKI 3. 1884: 415.

a *Balogh arankáját*, mivel a kérdéses fajta más almacsaládba, a renetek közé tartozik, így azt átnevezte *Balogh renetjének*.¹⁴¹ Néhány idegen névvel kapcsolatosan esztétikai vagy kiejtési problémák merültek fel a magyarban. A ném. *Kröten Reinette*-nek ('béka + renet') Bereczki inkább a *Hálózatós renet* nevet ajánlotta, mondván, hogy „a szép ízlést sértő, német neve helyett, inkább a főnebbi magyar nevet adtam neki, mely a gyümölcs jellemző sajátosságát elég jól kifejezi”.¹⁴² A *De Fay Dumonceau* néven ismeretes francia almafajtát Bereczki önkényesen az őt magról nyerő gyümölcskertészről nevezte el *Lorio magoncának*: „Kész akarva változtattam meg e jeles gyümölcs eredeti franczia nevét, mely hosszadalmasságánál s nehéz kiejtésénél fogva czélszerűtlen is, de még hozzá, a magyar ember fülében furcsán is hangzanék és így hazánkban csak gátolná elterjedését, a mit pedig nagyon megérdemel.”¹⁴³

Az átnevezés a mesterséges neveket éppúgy érintette, mint a természetes úton keletkezetteket, a változtatás indítéka mindkét esetben elsősorban a név beillesztése volt a hivatalos terminológiába, hasonítása az ott megszokott nevekhez. Bereczki korrigálta a mások által adott neveket is, ha azokat nem találta eléggé névszerűnek, pl. az erdélyi barátai által adott *Nagy Ferenc tanár vajoncát* lerövidítette (> *Nagy vajonca*).¹⁴⁴ A népnyelvi neveket pedig általában kiegészítette, jelzőkkel látta el: pl. *sóvári (alma)* > *nemes sóvári*,¹⁴⁵ *beregi (tiszaháti) sóvári*,¹⁴⁶ *Porzsolt-féle sóvári alma*,¹⁴⁷ *sólyomalma* > *téli csíkos sólyomalma*.¹⁴⁸ Néha sajnos a népi nevek áldozatul estek a névalkotási buzgalomnak, *Révész Bálint* néven mutat be Bereczki egy körtefajtát, mely elterjedési területén *szőke muskotálykörte*ként volt ismeretes: „Bold. Tamásy Károly, szaktársunk szerint »Debreczen határában régi idő óta, százados fákból van elterjedve és ott Szőke muskotály körte név alatt volt széltére ismeretes. E népies, és a gyümölcsészeti irodalomban sehol elő nem forduló név helyett Tamásy, a debreczeni érdemekben gazdag ref. püspök, Révész Bálint nevét adva neki, körülményes leírásban mutatta be a Gyüm. füzetek 1880. évf. 137-dik lapján.”¹⁴⁹ A levelezés és a Gyümölcsészeti vázlatok gyümölcsnévanyaga

---

¹⁴¹ BEREZCKI 2. 1882: 347.

¹⁴² BEREZCKI 4. 1887: 471.

¹⁴³ BEREZCKI 2. 1882: 385.

¹⁴⁴ BEREZCKI 2. 1882: 1.

¹⁴⁵ BEREZCKI 3. 1884: 405.

¹⁴⁶ BEREZCKI 3. 1884: 407.

¹⁴⁷ BEREZCKI 4. 1887: 253.

¹⁴⁸ BEREZCKI 4. 1887: 351.

¹⁴⁹ BEREZCKI 4. 1887: 437.

alapján megállapítható, hogy Bereczki többnyire tartózkodott a fölösleges névváltoztatásoktól (de lásd a *fűzalma/Orbai-alma* esetét),¹⁵⁰ ha az mégis szükséges volt, igyekezett inkább a meglévő, a nép körében ismeretes nevet felhasználni az új név alkotása során (lásd *sóvári*).

Bereczki gyümölcsnévanyagában a mesterségesen alkotott neveknel jóval kisebb arányt képviselnek a (véltetően) természetes úton keletkezett elnevezések: ezek a korábbi pomológiai szakirodalomból öröklöttek vagy a népi szakszókincsből valók. Pl. már Lippay Posoni kertjében is olvasható a *császárkörte*,¹⁵¹ a *masáncki alma*¹⁵² vagy a *Szent Lőrinc-körte*,¹⁵³ mely neveket Bereczki is megőrzött, ha nem is mindegyiket teljesen ugyanazon jelentéssel. A népi gyümölcsfajtanevek közül főként az arra érdemes fajták neveit emelte be a hivatalos elnevezések közé: pl. igen elismerően nyilatkozik a *daruálmáról*¹⁵⁴ és a *nyári daruról*,¹⁵⁵ melyek Mezőtúr határában vannak leginkább elterjedve. Az előbbiről megjegyzi, hogy még Francia- és Németországban is „változtatás nélkül elfogadott, magyar neve alatt” ismeretes.¹⁵⁶ A *nyári daru* pedig a német *Brauner Sommer Käsapfellel* azonosítja, és a következőképpen indokolja Dörgőnek írt levelében, hogy nem tükörfordítással alkotja meg a gyümölcs magyar nevét: „Került legyen bár Német országból hozzátok és így hazánkba talán több helyre is, én mégsem fogadom el a németek ostoba elnevezését hazai gyümölcsészeti irodalmunkban, hanem meg tartom neki a nálatok már dívó, szépen hangzó, magyar elnevezését s a Vázlatok III. kötetében „Nyári daru” név alatt fogom bemutatni.”¹⁵⁷ Későbbi kelt levelében pedig így folytatja: „Önkényűleg egyetlenegy idegen gyümölcs nevet sem tehetném egészen más, tős-gyökeres magyar névre át; mert ezért bizonyára elkárhoztatnának; hanem, a mit egyszer egy egész népes magyar város úgy ismer, hogy az „Nyári daru”; ezt a nevet aztán én is elfogadhatom az ostoba, németes elnevezés helyett.”¹⁵⁸ Megtartja többek között az erdélyi *batul*¹⁵⁹ vagy a *sikulai alma*¹⁶⁰ nevét is.

---

¹⁵⁰ BEREZCKI 3. 1884: 125.

¹⁵¹ LIPPAY 1667: III. 151, BEREZCKI 1. 1877: 245.

¹⁵² LIPPAY 1667: III. 144, BEREZCKI 1. 1877: 367.

¹⁵³ LIPPAY 1667: III. 151, BEREZCKI 1. 1877: 273.

¹⁵⁴ BEREZCKI 1. 1877: 421.

¹⁵⁵ BEREZCKI 3. 1884: 455.

¹⁵⁶ BEREZCKI 1. 1877: 421.

¹⁵⁷ 1882. szeptember 15. B-173. számú levél, TOLNAY 2014a

¹⁵⁸ 1882. október 16. B-178. számú levél, TOLNAY 2014a

¹⁵⁹ BEREZCKI 2. 1882: 295.

¹⁶⁰ BEREZCKI 1. 1877: 365.

A Berezcki Máté által adott nevek, illetve a 19. század tudományos gyümölcsfajtanév-használata további vizsgálatokat is érdemelne: 1. Tanulságos lenne többek között a névadási motivációk vizsgálata: pl. jellegzetes tendencia az emlékeztető szerepű, „tiszteleti” nevek előtérbe kerülése (pl. *Pétery Károly*)¹⁶¹ a gyümölcs sajátosságainak – mint a színe, formája, íze stb. – a névben való kifejeződésének a rovására. 2. A nevekben található lexémák jelentéstani, morfológiai leírása: pl. a személynevek arányának szembetűnő növekedése az elnevezések jelzői tagjában a mellékneveket háttérbe szorítva. 3. A névszerkezet tanulmányozása: az egy (pl. *Jolánka* 'almafajta'),¹⁶² illetve a kettőnél több funkcióval bíró névrészt tartalmazó (*Avrenches-i/jó/Luiz/körte*)¹⁶³ nevek növekvő szerepe, az addig meghatározó kétrészes nevekkel szemben (pl. *besztercei/szilva*). 4. Emellett a tudományos és a népi névhasználat különbségeinek és összefüggéseinek részletekbe menő feltárása.

A Berezcki–Dörgő levelezés nyelvészeti tanulságai

A baráti levelezés külön jelentősége részletesebben vizsgált témánk szempontjából, hogy ebben a hivatalos fajtanevekkel mintegy természetes közegben, „használat” során, mondatokba fűzve, toldalékokkal ellátva stb. találkozunk, nem csupán egy katalógus tagjaként vagy hivatalos leírás alanyaként; másrészt tanúi lehetünk egy-egy név formálódásának, alakulásának, a legszerencsésebb alak megtalálásának, az idegen név magyarba való beillesztésének, sőt még némely név létrejöttének is.

Jelen tanulmány tárgya a gyümölcsnévadás volt, így a levelezést is elsősorban ilyen szemmel tekintettem át, ám az igen nagy terjedelmű, sok éven át folyó levelezés sok más szempontból is vizsgálható: Tolnay Gábor a levelezés első kötetének bevezetőjében a levélgyűjteményt ajánlja „azoknak a filológusoknak, akik a kiegyezés utáni magyar nyelv állapotát kívánják megismerni”. De az egyéni stílus, nyelvhasználat sajátosságai, a (magán)levél műfajának jellegzetességei, sőt még bizonyos nyelvjárási jegyek is kitűnően tanulmányozhatók a közzétett anyag által.

---

¹⁶¹ BEREZCKI 3. 1884: 379.

¹⁶² BEREZCKI 3. 1884: 377.

¹⁶³ BEREZCKI 1. 1877: 297.

Bereczki művelt, tanult, több nyelven beszélő ember; míg Dörgő Dániel szabadkoczik, hogy „tollam tanulmányaim után gyenge”¹⁶⁴ (és valóban, a helyesírása nem is olyan kifogástalan, mint Bereczkié): ám mindkettejük stílusa élvezetes, olvasmányos, hol bizalmas, baráti, hol komoly, sőt fennkölt, költői, hol szakmai jellegű, hol humoros, a levelek témájának megfelelően. A kor nyelvhasználati szokásainak megfelelően mindketten jócskán használnak latinból vett szavakat, kifejezéseket: pl. *catalog*, (besúgó) *creatura*, *derogál*, *exequál*, *existentia*, *expediál*, *impurum*, *paríroz*, *passzionátus* (bogarász), *prenumerál* stb. A bizalmasabb hangvételű, magánéleti témájú levélrészletekben egy-egy tájnyelvi szóalak is fel-felbukkan: pl. *buda* ‘kabátféle’, *fölleg*, *gunnyasztó*, *kidúr* ‘kitúr’, *szemercsikél* (az eső), *takarás* ‘betakarítás’. Bereczki gyakran viccelődik levelezőpartnerével: pl. „E példányok valóságos cigány gyerekek voltak, a te Simonfy pirosaid mellett”¹⁶⁵ vagy „Soh’se törje tehát ön azon a fejét, hogyan hívják pomologicus néven a csikóseggű almát. Írja ön ugy oda a táblázatba ugy, a mint kapta vagy hallotta s csináljon belőle a minisztérium gyűrűt az orrára tudatlanságáért (már t.i. a csikó seggből!).”¹⁶⁶ Igen kedveli a hosszan kifejtett hasonlatokat egy-egy helyzet leírására: pl. „A mikor még csak én, magam huztam a gyümölcsészet szekerét minden pincsi bátorságot érzett magában megugatni engem. Igaz, hogy engem nem zavart az ugatás: de attól fogva, mióta Bencsik¹⁶⁷ bele fogódzott a szekérbe, melyet én húztam; még a komondorok is be fogják huzni farkukat.”¹⁶⁸ A hasonlat tárgyát nem egyszer a gyümölcsészet köréből veszi: pl. „Azért búvom én reggeltől estig, évről évre a kertet, hogy tapasztalatokat gyűjtsek, melyeknek hasznát vehesse az az alföld, hasznát vehesse az a szegény haza, kinek vérét most ugy szívják saját gyermekei, mint a nyomorgó fát a fatetük és a levéltetük.”¹⁶⁹ Nem áll tőle távol a patetikus hang sem, mely főként a hazaféltséssel kapcsolatosan jelentkezik a leveleiben; az alábbi, példaként szolgáló idézet akár a levelezéskötet mottójául is szolgálhatna, mivel egyszerre fejezi ki Bereczki Máténak a hazája és a pomológia iránti elkötelezettségét, önzetlenségét és keserűségét lehetőségei, tevékenysége

---

¹⁶⁴ 1871. június 28. D-1. számú levél, TOLNAY 2012

¹⁶⁵ 1882. szeptember 22. B-175. számú levél, TOLNAY 2014a

¹⁶⁶ 1871. július 1. B-2. számú levél, TOLNAY 2012

¹⁶⁷ Bencsik György, tápiógyörgyei és füzesmegyeri (Cabaj, Nyitra vm, ma Cabaj-Čápor, Szlovákia, 1829. ápr. 24. – Rázompusztá, Szabolcs vm. ma Tiszalökhöz tartozik, 1889. ápr. 20.), szarvasgedei fölbirtokos, gyümölcsész.

¹⁶⁸ 1883. február 16. B-187. számú levél, TOLNAY 2014a

¹⁶⁹ 1882. május 7. B-164. számú levél, TOLNAY 2014a

kibontakozásának szűk határai miatt: „Ha már fáim nem teremhetnek,
hadd teremjek én hazám fiai számára szellemi gyümölcsöket!”¹⁷⁰

Veszprém, 2013 júliusa

DR. PELCZÉDER KATALIN

---

¹⁷⁰ 1882. március 11. B–163. számú levél, TOLNAY 2014a

Irodalom

ANGYAL 1926

Angyal Dezső kertészeti munkái. 4. kötet. Gyümölcsismeret (Pomologia). Összeválogatta és sajtó alá rendezte: Mahács Mátyás. Pátria, Bp. 1926.

BENKŐ L. 2003

A társadalom anyagi és szellemi műveltsége a szókinccs történeti vizsgálatának tükrében. In: Hajdú Mihály–Kiss Jenő (szerk.): Nyelv és tudomány, anyanyelv és tudomány. Válogatás Benkő Loránd tanulmányaiból. I. ELTE BTK, Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Bp., 2003. 84–104. [A tanulmány első megjelenése: 1971.]

BEREZKZI 1. 1877

Berezcki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 1. kötet. Arad. Réthy Lipót, 1877. 499 p. kötet, Arad, 1877.

BEREZKZI 2. 1882

Berezcki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 2. kötet. Arad, Gyulai István, 1882. 506 p.

BEREZKZI 3. 1884

Berezcki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 3. kötet. Arad, Gyulai István, 1884. 541 p.

BEREZKZI 4. 1887

Berezcki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 4. kötet. Arad, Gyulai István, 1887. 541, 14 p.

BesztSzj.

Besztercei Szójegyzék. 1395 körül. Kiadva: Finály Henrik, A besztercei szószedet. Latin-magyar nyelvemlék a 15. századból. Bp., 1892.

BÜKY L. 2011

Büky László: Kosboros szilva. *Magyar Nyelv*, 2011. 107: 198–9.

Cal.

Ambrosii Calepini Dictionarivm decem lingvavum. Lvdvni, 1585. Kiadva: Calepinus latin–magyar szótára 1585-ből. Sajtó alá rendezte Melich János. Bp., 1912.

ENTZ F. 1854–59

Entz Ferenc (szerk.) *Kertészeti füzetek* (15 füzet). Pest. 1854–1859. – Lásd KERTÉSZETI FÜZETEK

EtSz.

Gombocz Zoltán–Melich János: Magyar etymologiai szótár 1–17. füzet. MTA, Bp., 1914–1944.

FISCHER 2005

Fischer, Manfred A.: Pflanzennamen als Kulturgut (Einige Überlegungen und Sprachbeispiele als Grundlage für das Projekt „Vernakulare Pflanzennamen im Süd-Burgenland“). In: Muhr, Rudolf – Schranz, Erwin – Dietmar, Ulreich (Hrsg.): Sprachen und Sprachkontakte im pannonischen Raum. Das Burgenland und Westungarn als mehrsprachiges Sprachgebiet. Peter Lang Verlag, Wien, 2005. 89–132.

HAJDÚ 2003

Hajdú Mihály: Általános és magyar névtan. Osiris Könyvkiadó, Bp., 2003. 956 p.

HOFFMANN 2007

Hoffmann István: Helynevek nyelvi elemzése. Tinta Könyvkiadó, Bp. 2007.

J. Soltész – Lásd SOLTÉSZ 1979

KISS J. 1991

Kiss Jenő: A magyar szőlészeti nevezéktan néhány kérdéséről. Nyr 115: 59–68., Bp. 1991.

KISS L. 1970.

Kiss Lajos: Hatvanhét szómagyarázat. (Nyelvtudományi Értekezések 71.) Akadémiai Kiadó, Bp. 1970.

LÁNCZ I. 2004.

Láncz Irén: A bácskai és a bánáti népi növénynevek alaktani és szemantikai sajátosságai. Elhangzott a VII. Nemzetközi Magyar Nyelvtudományi Kongresszuson 2004-ben.
www.nytud.hu/NMNYK/eloadas/lancziren.rtf

LIPPAY 1667.

Lippay János, P. : Posoni Kert. I-III. könyv. Nagy Szombat – Bécs, 1664–1667. [Faksimile-kiadás.] Akadémiai Kiadó, Budapest. (1965).

MA.

Szenczi Molnár Albert, Dictionarivm Latinovngaricvm. Dictionarivm Vngarico–Latinvm. Nürnberg, 1604.

MELICH J. 1906.

Szikszai Fabricius Balázs Latin–magyar szójegyzéke 1590-ből. Bp. 1906.

MELICH J. 1917.

Melich János: Kálmán körte. *Magyar Nyelv*, 1917. 13: 241–2.

MELIUS P.

Melius Péter, Herbárium (Az fáknek, füveknek nevekről, természetekről és hasznaikról). Bevezető tanulmánnyal és magyarázó jegyzetekkel sajtó alá rendezte: Szabó [T. E.] Attila. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1979.

MNyT.

Magyar nyelvtörténet. Szerk. Kiss Jenő–Pusztai Ferenc. Osiris Kiadó, Bp., 2003.

MOLLAY E. 1983.

Mollay Erzsébet: Növénynevek Melius Herbáriumában. (Magyar Névtani Dolgozatok 44.) ELTE, Budapest. 1983.

MTsz.

Szinnyei József: Magyar tájszótár I–II. Hornyánszky Viktor kiadása, Bp., 1893–1901. [Hasonmás kiadás: Nap Kiadó, Bp., 2003.]

OkISz.

Magyar oklevél-szótár. Régi oklevelekben és egyéb iratokban előforduló magyar szók gyűjteménye. Pótlék a Magyar nyelvtörténeti szótárhoz. Gyűjtötte Szamota István. Szerk. Zolnai Gyula. Hornyánszky, Bp., 1902–1906. [Hasonmás kiadás: Állami Könyvterjesztő Vállalat, Bp., 1984.]

OrvK.

16. századi magyar orvosi könyv. [Forráskiadvány.] [...] közzéteszi Varjas Béla. Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár, 1943. Közli: Varjas Béla és Bölcskei András, Debrecen, 1988. <http://mek.oszk.hu/01100/01159/01159.pdf>

PELCZÉDER 2011b

Pelczéder Katalin: A gyümölcsnevek rendszere és történeti vizsgálata. A gyümölcsnevek szótára. Doktori disszertáció. Budapest, ELTE BTK, 2011.

PÉNTEK J. – SZABÓ A. 1985

Péntek János – Szabó [T. E.] Attila: Ember és növényvilág. Kalotaszeg növényzete és népi növényismerete. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest. 1985.

PP.

Pápai Páriz Ferenc, Dictionarium manuale Latino–Ungaricum et Ungarico–Latinum. Lócse, 1708.

PRISZTER 1986

Priszter Szaniszló: Növényneveink (Magyar–latin szógyűjtemény).
Mezőgazdasági Kiadó, Bp. 1986.

RAPAICS 1940a

Rapaics Raymund: A magyar gyümölcs. Királyi Magyar
Természettudományi Társulat, Bp. 1940.

SchlSzj.

Schlägli Szójegyzék. 1405 körül. Kiadva: Szamota István, A schlägli
magyar szójegyzék. A 15. század első negyedéből. Bp., 1894.

SOLTÉSZ 1979

J. Soltész Katalin: A tulajdonnév funkciója és jelentősége. Akadémiai
Kiadó, Budapest, 1979. 206 p.

SURÁNYI 1985

Surányi Dezső: Kerti növények regénye. Mezőgazdasági Kiadó, Bp.
1985.

SURÁNYI 1988

Surányi Dezső: Régi magyar ellenálló gyümölcsfajták.
Mezőgazdasági Kiadó, Bp. 1988.

SZABÓ T. A. – PÉNTEK J. 1996

Szabó T. Attila – Péntek János: Ezerjófű (Etnobotanikai útmutató).
Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. [Első megjelenés: 1976.], 1996.

SzamSz.

Csúry Bálint, Szamosháti szótár 1–2. Magyar Nyelvtudományi
Társaság, Bp., 1935–1936. [Hasonmás kiadás: Nap Kiadó, Bp., 2004.]

SZENCZI 1604

Szenczi Molnár Albert, Dictionarivm Latinovngaricvm. Dictionarivm
Vngarico–Latinvm. Nürnberg, 1604.

SziksZF.

Szikszi Fabricius Balázs, Nomenclatura seu dictionarium latino-
ungaricum. 1590. Kiadva: Melich János, Szikszi Fabricius Balázs
Latin–magyar szójegyzéke 1590-ből. Bp., 1906.

TAKÁTS S. 1917

Takáts Sándor: Rajzok a török világból. III. kötet. MTA, Bp. 1917.

TESz.

A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára 1–3. Főszerk. Benkő
Loránd. Akadémiai Kiadó, Bp., 1967–1976. + Mutató. Akadémiai
Kiadó, Bp., 1984.

TOLNAY 2012

Tolnay Gábor (szerk.) : Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése. 1. kötet. Verseghy Ferenc Elektronikus Könyvtár, Szolnok, 2012. 11-27. p. /Elektronikus kiadás/
http://vfeke.vfmk.hu/00000185/bereczki_mate-dorgo_daniel_1.pdf

TOLNAY 2013

Tolnay Gábor (szerk.): Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése. 2. kötet. Verseghy Ferenc Elektronikus Könyvtár, Szolnok, 2013. Kézirat. /Elektronikus kiadás/
http://vfeke.vfmk.hu/00000185/bereczki_mate-dorgo_daniel_2.pdf

TOLNAY 2014a

Tolnay Gábor (szerk.): Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése. 3. kötet. Verseghy Ferenc Elektronikus Könyvtár, Szolnok, 2013. Kézirat. /Elektronikus kiadás/ (Jelen kötet).

TOMCSÁNYI 1979

Gyümölcsfajtáink (Gyakorlati pomológia). (Szerk. Tomcsányi Pál.) Mezőgazdasági Kiadó, Bp. 1979.

ÚMTsz.

Új magyar tájszótár 1–5. Főszerk. B. Lőrinczy Éva. Akadémiai Kiadó, Bp., 1979–2010.

VÖRÖS É. 1996

Vörös Éva: Egzotikus gyümölcsök magyar neveinek történeti-etimológiai szótára. (Doktori Értekezések 1. sz.) Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 1996.

Rövidítésjegyzék

ang. = angol

BesztSzj. = Besztercei Szójegyzék. 1395 körül.

Cal. = Ambrosii Calepini Dictionarium decem linguarum. Lvdvni, 1585.

EtSz. = Gombocz Zoltán–Melich János, Magyar etymologiai szótár 1–17.

fr. = francia

FűvK. – Diószegi Sámuel–Fazekas Mihály: Magyar Fűvészkönyv

i.h. = idézett helyen

MA. = Szenczi Molnár Albert, Dictionarium Latinovngaricum.

Dictionarium Vngarico–Latinum. Nürnberg, 1604.

MNy = Magyar Nyelv, az 1904-ben alapított Magyar Nyelvtudományi

Társaság 1905-ben indult hivatalos folyóirata.

MNyt. = Magyar nyelvtörténet. Osiris, 2003.

MTsz. = Szinnyei József, Magyar tájszótár I-II.

Nyr = Magyar Nyelvőr, 1872-ben alapított nyelvészeti folyóirat

ném. = német

Oklsz. = Magyar oklevél-szótár

OrvK. = XVI. századi magyar orvosi könyv. Kiadva 1943.

pl. = például

PP. = Pápai Páriz Ferenc, Dictionarium... 1708.

SchlSzj. = Schlägli Szójegyzék. 1405 körül.

SzamSz. = Csúry Bálint, Szamosháti szótár 1-2.

SzikszF. = Szikszai Fabricius Balázs, Nomenclatura seu dictionarium latino-
ungaricum. 1590.

TESz. = A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára 1-3.

ÚMTsz. = Új magyar tájszótár 1-5.

vö. = vesd össze

LEVELEK

1882. január 7. B-153. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jan 7. 1882.

Kedves barátom!

Szedem a vesszőt dühösen. A cseresznyeféléket már megszedtem. Holnap készen leszek az almákkal is. Ha így tart az idő legalább egy álló hétig; akkor meg lesz szedve a háznál minden fajról a vessző; aztán megyek a Battonyai kertünkbe, hol ismét eltart a vesszőszedés egy jó hosszú napig. Sok fajról, sok vesszőt szedni nem éppen kellemes multság, hanem hát a minnek meg kell lenni; annak meg kell lennie!

Most már a levelezést éjszaka kell folytatnom pápaszemmel. Nappal nincs arra idő. Kívánságod szerint át olvastam dec. eleje óta írt leveleidet s a következő kérdésekre maradtam adósod a felelettel.

A dec. 5-diki leveledben néhány fajok nevét megmagyarítani kérted. Ime itt következnek!

Strycker bergamotja

Lelieur augustina (szalonnás husu, II. rendű)

Rokkantak vadoncza (= Besi des Veterans)

Huntington (csaknem kitűnőleg I. rendűnek találtam) bízást terjesztheted, főképp a két utóbbit. –

Tamásy¹⁷¹ uram csak kotnyeleskedik, kontárkodik, nem pomolog. Hagyd őtet békével veszkódní és ne törődj vele! Dr. Wolf¹⁷² szeretetre méltó derék fiatal ember. Ez már jól tudja, hogy a mi Daru almánk nem más, mint az ő Sóvári almájuk.

---

¹⁷¹ Tamásy [Tamássy] Károly (Jolsvatapolca, Gömör és Kishont vm., ma Gemerské Teplice, Szlovákia, 1806. május 30. – Debrecen, 1885. július 2.) gyógyszerész, pomológus. 1820-1824 között gyógyszerész-gyakornok volt Jolsván. 1824-25-ben a pesti egyetemen letette vegytani és növénytani vizsgáit és Bécsben elnyerte a gyógyszerészi oklevelet, Mint segéd a pesti belvárosi gyógyszerertárban dolgozott. 1831-ben Debrecenben gyógyszerertárt vett. A szabadságharcban nemzetőr kapitányként vett részt. Jelentős munkát fejtett ki a pomológia terén. A hazai és különösen az alföldi viszonyok között a népi természetben elterjedt gyümölcsfajtákat írta le. Főbb művei: *A gyógyszerészet története, hiteles okmányok után* (Debrecen, 1883), *Adalékok a vegytan történetéből* (Debrecen 1884.) SZINNYEI és VILLÁSI 1882.

¹⁷² Wolf Gyula dr, Tordán lakó földbirtokos és gyógyszerész, valamint gyümölcsstermesztő, Bereczki Máté ismerőse. 1894-ben az Erdélyi Múzeum Egylet Orvos-természettudományi szakosztályának tagja, az 1880-as években a Torda-Aranyosi Gazdasági Egylet titkára volt. Ő ismertette meg Bereczkivel a Tordai piros kálvilt. BERECSKI 4. 1887: 355. p.

A Kenézi piros almát nem csak Somogyitól,¹⁷³ hanem három különböző helyről is megkaptam gyümölcsökben és ojtó vesszőkben is. Kapsz róla vesszőt te is. –

Mást nem találtam olyant, a mire ne válaszoltam volna: de Villásit¹⁷⁴ figyelmeztettem már a kicsapongásokra. –

M. hó 25-ről kelt leveledben csak úgy gondolomra írtam az Eliz vajonczt, Kis Margit és Kormos császár körtét is a többiek között; mert azokról különösen vártam ojtó vesszőt tőled: de minthogy a több vesszős csomagjaid közt nem találtam őket, azt hittem, hogy az 1-2 szálás csomagjaid közt azokból is küldöttél vesszőt. Mikor megérkeztek tőled a vesszők nem érkeztem rá számba venni rögtön valamennyit. A mely csomagba 5-6 fajról is kötöttél 5-6 jegyfácskával 1-két vesszőt, hát biz azokat még most sem tudom, hogy kik? és milyenek?

A vesszők télen át nem szoktak fonnyadni, hacsak fűtött szobában nem tartják őket sokáig. Vesszőid miatt tehát nyugodt lehetsz. Egészen épségben érkeztek meg. Az almákkal együtt, melyeket siettemben még meg sem köszöntem. Ne vedd ezt nekem rossz néven.

Most itt nem kapós a gyümölcs hála istennek! Taval, bezzegh! dicsőséget arattál volna az ilyen válogatott példányokkal. –

Január 3-ról írt leveledre is szolgáljanak válaszul e sorok. Most még a toll is nehéz a kezemben. Bevégezem hát azon óhajttással hogy a jó isten kedves családdal együtt áldjon meg mindenféle jóval ez uj-esztendőben!

Igaz barátod

Bereczki Máté"

[A levél margójára keresztbe írva a következő utóirat szerepel]

¹⁷³ Somogyi Sámuel, Zilah. Vett tőle Bereczki Máté alma oltóvesszőt. Lásd a Somogyiakra PETRI M. SZILÁGY VM. VI. kötet. Birtokosok, családok története. L–Z.

Somodi <http://mek.niif.hu/04700/04750/html/2624.html> ;

Somogyi <http://mek.niif.hu/04700/04750/html/2625.html>

¹⁷⁴ Villási Pál (eredetileg: Gápel), (Léva, ma Levice, Szlovákia, 1820. november 3. – Bp., 1888. december 26.), jogász, tanár, kertészeti szakíró. A győri jogakadémia elvégzése (1841) után ügyvédbojtár lett. 1843-44-ben Bars vm. követe mellett részt vett az országgyűlésen. 1845-ben Pesten ügyvédi vizsgát tett. 1846-47-ben Bars vármegye alügyésze. Mint tüzér részt vett a szabadságharcban; utána egy ideig bujkált. 1850-től 1865-ig nevelő, majd felesége birtokán kertészkedett 1873-ig. A magyaróvári gazdasági tanintézet elvégzése után 1875-1886-ban a keszthelyi gazdasági tanintézetben a kertészeti tanára. 1879-80-ban Magyaróváron is tanított. Keszthely határában ő fedezte fel a Cserszegi mézes cseresznyefajtát. Különösen a korai őszibarackok és más gyümölcsök elterjesztésén fáradozott. 1880-ban megalapította és haláláig szerkesztette a *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzeteket*. Termékeny szakíró volt. - Főbb művei: *A gyümölcsfának tenyésztése és ápolása*. (Bp., 1889). - Irodalom: GALGÓCZY K. 1891; Balás Árpád: Magyarország mezőgazdasági szakoktatási intézményei (Magyaróvár, 1897); SZABÓ 1995-a.; MAGYAR ÉLETRAJZI 2. kötet.

U. i.: Leveleimet azért küldöm ajánlva, mert már igen sok levélről tudom, hogy elveszett, s most nincs módomban azokat reklamálni, mert nem küldöttem ajánlat mellett. B. M.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. január 25. B-154. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jan. 25. 1882.

Kedves barátom!

Az ojtóvessző-szedéssel készen vagyok!!! Villásit 200 fajjal már ki is elégítettem. Ma megyek Vertán Ete¹⁷⁵ öcsémhez, hogy ott még 3 olyan fajról szedjek vesszőt, a milyen itthon semmi sincs. –

Házi asszonyom egy esteli mulatságot akar rendezni. Igen szépen kéret, hogy postafordultával tudatnád: lehetne-e onnan kapnia 4 – 5 kilós halat legalább vagy 4 dbot. Legjobban szeretné, ha csukát kaphatna; ha ez nem volna jó lesz a harcsa és süllő is. Potykát bajos volna fölhasználnia.

Kérlek légy szíves után nézni, és megtudni hogy milyen hal kapható a nagyobb félékből vagyis a 4 – 5 kilósakból és mi lenne kilójának az ára.

Ha kapható lesz nálatok: akkor én megírom, hogy mikorra küldjék el Kétegyházára, honnan egy idevaló alkalom fogja el hozni azonnal.

Sok jót kíván mindnyájatoknak!

Igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

---

¹⁷⁵Vertán Etele (Szombatság, Bihar vm. ma Sîmbăta, Románia, 1848. március 4. – Battonya, 1920. augusztus 14.) földbirtokos, Vertán Endrének, Bereczki elhunyt barátjának a fia. A gimnáziumot Aradon végezte, majd jogot tanult Pesten. Ezután gazdálkodásba fogott Battonyán. Politikával is foglalkozott: elnöke volt a kerületi függetlenségi és 48-as pártnak. Az 1910. évi választáson Justh-párti programmal országgyűlési képviselőnek választották meg a battonyai kerületben. A közoktatásügyi bizottságnak volt a tagja.

1882. február 7. B-155. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Február 7-én 1882.

Kedves barátom!

A »Gyümölcsészeti füzetek«¹⁷⁶ 1ső száma oly szellemben indult meg az idén; melyből határozottan meggyőződtem, hogy csak a nevemet szennyezném be, ha tovább is munkatársa maradnék ama lapnak. Lukácsy¹⁷⁷ szelleme támadt ottan föl halottaiból. Villási emancipálta magát az én befolyásom alól. Az egész első füzetet a tudomány elleni nyílt összeesküvésnek tekintem.

Villási, sejtve hogy egészen ellenkezőleg cselekedett, mint azt én óhajtottam volna, sietett a nevem alatt közlött cikkekért rögtön megküldeni az írói honoráriumot: de én nem fogadtam el azt tőle; hanem egy levelező lapon ezeket írtam neki szóról-szóra:

»A 'Gyüm. füzetek' f. évi 1ső számában megjelent közleményekért részemre utalványozott összeget nem fogadtam el; mert, ha előre tudom, hogy olyan szellemben indulnak meg a 'Gyüm. füzetek', a milyenben az 1ső szám megindult; tiltakoztam volna az ellen, hogy benne, nevem alatt, bármi is megjelenjék, a minthogy jövőre tiltakozom is.« »Bereczki m. k.«

¹⁷⁶ GYÜMÖLCSÉSZETI ÉS KONYHAKERTÉSZETI FÜZETEK Budapest, 1880–1891, havonta. Szerk. 1880–1888: Villási Pál, 1889–1891: Baranyai István, 1891-ben Bereczki Máté is. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület Kertészeti Szakosztályának kiadásában megjelent szaklap. Tanulmányokat közölt a gyümölcsstermesztés, gyümölcsstan, gyümölcsfagondozás, gyümölcserképezés és konyhakertészet tárgyköréből. Különösen Bereczki és Villási cikkei nevezetesek. Egyéb tartalma: szakirodalom ismertetése, apróbb tudnivalók, egyleti működések, levelezés. A füzetekhez számos színes melléklet tartozik. A lapnak elég jelentős hatása volt a kertészet fejlesztésében. [TURÁNYI 48. p. A folyóirat megszűnésének időpontja – 1899 – itt téves.]

¹⁷⁷ Lukácsy Sándor (Lukácsi), hutirai (Tápióság, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. , 1815. január 20. – Bp. 1880. december 14.), kertész, pomológus és író. Eredetileg ügyvéd akart lenni. 1848 előtt faiskolát rendezett be Káposztásmegyeren. A szabadságharcban honvéd hadbiztos volt. A szabadságharc leverése után, 1849-ben Rákospalotán létesített gyümölcskertet és faiskolát. 1858-ban megalakította az 1863-ig működő Magyar Kertészeti Társulatot, amelynek a titkára lett. A Társulat égisze alatt kertészeti és gyümölcsészeti központi csarnokot alapított, amelynek saját rákospalotai kertjét is átadta, és ehhez Faápolókat Képző Intézetet csatolt. Az 1860-as évek végétől mint miniszteri biztos a községi faiskolák ügyét szervezte és irányította. Saját szerkesztésű lapjaiban megjelent cikkein kívül főbb művei a következők voltak: *Selyem és eperfatermesztés*. (Pest, 1857. 64 lap); *A szőlő kerti művelése rajzokkal*. (Hazai viszonyokra átdolgozta.) (Pest, 1863. 53 lap); *Méltóságos várkonyai Bogyai Lajos cs. kir. kamarás úr badacsonyi szőlőgyűjteményének lajstroma*. (Pest, 1863. 47 lap); *A magyar Alföld befűtése*. (Pest, 1864. 83 lap); *Gazdasági kis káté*. (Pest, 1869. 70 lap); *A fatenyésztés, olvasó könyv a népközlők használatára ...* (Vác, 1871. 117. lap). Szerkesztette a *Kerti Gazdaság* és a *Népkert* című folyóiratokat 1857-től haláláig, a *Belgazdasági Kis Közlöny* című periodikát 1856 és 1864 között, és a *Gazdasági Utasítások* című időszakos lapot 1869-1870-ben. Kiadta a „*Kerti gazdaság könyvtára*” című sorozat I-V. kötetét. Irodalom: Lukácsy Sándor (*Vasárnapi Újság*, 1850. évf. 51. szám); GALGÓCZY K. 1885.; BALÁZS GY. 1988.; RÉVAI 13. köt. 43. p.; MAGYAR ÉLETRAJZI II. köt. 103. p.

Ennyi volt az egész.

Aztán a mikor az »Ápolgassuk gyümölcsfáinkat« című cikkemet az Erdélyi gazdába¹⁷⁸ el küldöttem, fölhatalmaztam Villásit, hogy a ma cikket úgy közölheti, mintha azt eredetiben neki is megküldöttem volna. Ekkor még nem gondoltam arra, hogy az Erd. gazda hibásan is közölheti cikkemet: hanem mihelyt az Erd. gazda azon számát megkaptam, melyben cikkem közölve volt; azonnal kijavítottam azt és elküldöttem ajánlott levélben Villásinak figyelmeztetve őt, nehogy az »Erd. gazda« ki nem javított példánya után közölje cikkemet eredeti gyanánt; mert akkor őt ama lap méltán lopással vádolhatja, ha nem írja a cikk alá, hogy azt az Erd. gazda után közölte ő is. És mi történik! a mint láthatod; Villási oda sem nézett jó akaratu figyelmeztetésemnek; hanem a mint láthatod szóról szóra úgy, és ugyanazon nyomdahibákkal sőt még ujakkal is megszaportva közölte cikkemet. *Itt, barátom, malitia, rosz akarat lappang! És már most azt kell gyanítanom, hogy a megelőző években is cikkeimnek censura alá vételét, hazafias kifejezéseim gúnyos elferdítését Villásinak kell köszönhetnem!*

Te, mint legjobb barátom, vagy az első, a kit e tárgyról értesítelek, nehogy azt hívén, hogy a Füzetek Pálfordulásos szellemére én is befolytam; mert, mint eme soraimból láthatod, nekem a ma lap szerkesztésébe semmi befolyásom sincs és nem is lehet többé.

Kijátszottak, gunyt üztek velem és belőlem; mert tudták, hogy egyenes lelkű létemre nem egykönnyen veszem észre a machinációt, a mihez én nem értek. Most már nyíltan elárulták magukat. Számomra meghaltak mindnyájan. Nyugodjanak békével! nem törődöm velök többé.

Most már könnyült lélekkel folytathatom és folytatom is megkezdett munkámat. Ha a jelen nem veszi is hasznát, tudom, ha életben maradhat nemzetem, a jövőben majd hasznát veszik azok annak.

Sok jót kíván

szerető barátod

Bereczki Máté''¹⁷⁹

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

¹⁷⁸ ERDÉLYI GAZDA, az Erdélyi Gazdasági Egyesület hivatalos lapja, mezőgazdasági folyóirat. Alapították 1869-ben Kolozsváron. Eredetileg (1869–1872) kéthetenként, 1873–1894 között hetenként jelent meg. Célja a korszerű mezőgazdasági ismeretek terjesztése, a falu életének vizsgálata, a lapkiadó Erdélyi Gazdasági Egylet (EGE) egyesület mozgalmi életének tükrözése. Főszerkesztője a megjelenéskor Szádeczky Lajos. A lap szakirodalmi tevékenysége jelentős volt. 1944 tavaszán megszűnt.– ROMÁNIAI 1981.

¹⁷⁹ A *dólt betűvel* írt rész már megjelent nyomtatásban SZABÓ 1995-a. 104–105. p.

1882. február 8. B-156. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Febr. 8. 1882.

Kedves barátom!

Megint a hal végett irok; nem magamtól, hanem házi asszonyom kívánságára. Már már úgy volt, hogy elmarad a multság, melyet terveztek: hanem már most komolyan el lett határozva, hogy legyen meg.

A megállapított terv szerint nem kell több 12 kiló halnál és mivel 4 asztalra egyszerre hordják azt föl; tehát 4 dbnak kell lennie a hálnak. Kell e szerint 2 csuka és két harcsa 3 –3 kilós nagyságu. Az nem tesz semmit, ha egy-egy hal fél kilóval kevesebb lesz is, egy egy pedig több valamivel 3 kilónál, csak hogy összesen ne legyen több 12 – 13 kilónál.

Nagyon szépen kéret tehát házi asszonyom, hogy légy szíves f. hó 14-én bepakoltatni és vasutra tenni Sármezey Antal¹⁸⁰ czime alatt Kétegyházára, mint gyors szállítmányt, utánvét mellett.

¹⁸⁰ Sármezey (eredetileg Vertán) (I.) Antal, szombatsági (Váradolaszi [Érolaszi], Bihar vm., ma Olosig, Románia, 1822 – Kürtös, Arad vm. ma Curtici, Románia, 1897. július 1.) kincstári földbérlő, földbirtokos. Felesége: Rétháti Kövér Anna (Kisfalud, Maros vm. 1832 – Arad, 1893. február 23.) Házasságkötés: 1848. november 18. Mezőkovácsháza. Gyermekeik: 1./ Júlia Olga [Vertán] (Mezőkovácsháza, 1853 – Mezőkovácsháza 1855. január 23.), 2./ Manó (Arad, 1854 – Kürtös, 1901. augusztus 2.), földbirtokos, 3./ Ákos Antal (Mezőkovácsháza, 1855. december 22. – Arad, 1909. február 3.) szolgabíró, 4./ Béla István (Mezőkovácsháza, 1857. december – Mezőkovácsháza, 1868. szeptember 23.), 5./ András (Endre) Elemér (Mezőkovácsháza, 1859. április 21. – Békéscsaba, 1939. augusztus 15.) vasútépítő mérnök, a motorvonat-tervezés úttörője; 6./ Antal (II.) Zsigmond Aladár (Mezőkovácsháza, 1860. szeptember (vagy október) 13. – Kunágota-Pusztá, 1927. december 5.) földbérlő, földbirtokos, 7./ Árpád Gusztáv Imre (Mezőkovácsháza, 1863. október 1. – Nouva Columbia, Paraguay, 1923.), 8./ Margit Jolán (Mezőkovácsháza, 1865. április 8. – Budapest, 1954.). Férje: Nágel Vilmos (Sárafalva, Torontál vm., 1856. március 14. – Mezőkovácsháza, 1916. március 22.), kincstári bérlő, földbirtokos, 9./ Ágnes Judit (Mezőkovácsháza, 1866. december 23. – Arad, 1933.) Férje: Szathmáry Király János. 10./ Jolán Etel (Mezőkovácsháza, 1868. április 20. – Budapest, 1936. február 22.). Férje Hász Kálmán (Arad, 1867. november 25. – Medgyesegyháza, 1913. július 16.). 1868-ban Sármezey-re változtatta a nevét, mert a nemességet szerzők mindegyikének volt Antal nevű fia is. Utódai ma is ezt a nevet használják. 1862-ben Bereczki Mátéval 10 éves szerződést kötött, akit magántanárként alkalmazott gyermekei mellé. Bereczki „principálisnak” (nagyfontosságú, elsőrendű személy, főnök) nevezte Sármezeyt. Bereczkinek a tanítás mellett lehetősége nyílt egy gyümölcsöskert létrehozására is, kezdetben 3 kataszteri holdnyi területen gazdálkodott, ami végül 6 kat. holdra növekedett. Amikor Bereczki befejezte a nevelői munkáját, nem hagyta el a Sármezey-kúriát, hanem a rendelkezésére bocsátott földön már csak gyümölcsészettel foglalkozott. Bereczki gazdasága nem sokkal később országos jelentőségű, majd európai hírnévű gyümölcsöskertté vált. A pomológus az 1880-as évek második felében az akkor Kunágotához tartozó, Sármezey (II.) Antal által alapított Sármezey tanyára költözött át. Ekkor Bereczki is áttelepítette teljes gyümölcsfa gyűjteményét Kunágotára, ahol 6 kat. holdon 3000 gyümölcsfát nevelt. Sármezey (II.) Antal 1893-ban vásárolt egy 200 kat. holdas birtokot. Ez 1911-ben 199 kat. holdat tett ki Az 1935-ös gazdacímter szerint Sármezey (III.) Antal és testvérei 342 kat. holdat birtokoltak. A feljegyzések szerint a kúriában értékes

Folyó hó 15dikén reggel taligást küldünk Kétegyházára, a ki a halat kiváltja és azonnal haza hozza. Avisaltatni¹⁸¹ nem lesz szükséges a küldeményt, mivel 15én reggel okvetlenül elküldünk érte Kétegyházára. A mulatságot f. hó 18án este fogják tartani.

Levelem vételéről és arról is, hogy a kitűzött időre számíthatunk-e biztosan a halra? légy szíves egy levelező lapon azonnal értesíteni.

Háziaszonyom bocsánatot kér tőled, hogy neked e tárgyban már másod izben is alkalmatlanságot okoz.

Sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. február 9. B-157. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Febr. 9. 1882

Kedves barátom!

F. hó 5ről és 6ról irt, mindkét leveled egyszerre kaptam meg. Az ojtóvesszőkre nézve tehát úgy fogok intézkedni, hogy kaphass a már ismertetett fajokból, a melyekből még nem kaptál tőlem, s a melyeket, szeretném, hogy nálad is meg lennének: de úgy látom, hogy ez uttal már nem kaphatsz, még ezek közül is, mindenikből; mert némelyikből igen kevés a vesszóm s már sokan kértek belőle olyanok, a kik tehát megelőztek téged. – Küldök ismét olyanokról is, a melyek még előttem is ismeretlenek, de jóhirűek. Ezekből azért küldök, mert nálad, róluk előbb remélek gyümölcsöt, mint nálam.

A tartalom jegyzék kimaradásáért még a mult hónap elején meginterpelláltam Villásit: de, mint látom, egyik fülén be, a másikon kieresztette interpelláciomat.

Tegnapi levelemből már tudod, hogy Villási közt és énköztem ketté vált az ut. Vele én többé nem fogok közelebbről érintkezni ez életben.

---

könyvtárat őriztek, amely a II. világháború végén megsemmisült. 1945 után a majort és a kúriát lebontották. Ma már szántóföld van egykori helyükön. Bereczki volt gyümölcsöse is megsemmisítésre került. BARNÁ-SÜMEGHY 219-220. p.; VIRÁG ZS. 2009. 346-347. p. és MAGYAR CSALÁDTÖRTÉNETI <http://www.macse.org/gudenus/mcsat/fam.aspx?id=29049>
¹⁸¹ Avizál = ügyfelet vmilyen küldeménynek az ő címére történő feladásáról írásban értesít

Istennek nem tudok elég hálát adni, hogy megszabadultam becsülettel ezen embertől, a ki a visszaéléseivel képes lett volna nevemet is beszennyezni.

Most már kezdem érteni dühös kifakadásait, melyekkel engem hozzám írt leveleiben traktált azért; mert az általa alapítatni czélzott »Gyümölcsészeti társulat«-ban részt venni nem vállalkoztam s nevemet annak odakölcsönözni vonakodtam.

Legjobb lesz, ha egyenesen az országos gazdasági egyesület¹⁸² igazgatójához irsz egy tiszteletteljes hangon írt levelet, melyben kifejtjed

¹⁸² ORSZÁGOS MAGYAR GAZDASÁGI EGYESÜLET (OMGE) = Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) a magyar mezőgazdaság ügyét szolgáló országos egyesület volt, és 1827 és 1945 között működött. Megalapítását Széchenyi István gróf kezdeményezte 1827-ben. Akkor Pályafutási Társaság néven alakult meg, és 1830. június 11-én az Állattenyésztő Társaság nevet vette fel. Első elnöke – ideiglenesen – Széchenyi István gróf, 1831-ben Orczy Lőrinc báró, majd 1832-ben pedig Keglevich László gróf vezette a Társaságot. Ugyancsak ő vásárolta meg az Üllői úton levő telket Károlyi György gróftól, sorsolási kölcsön útján szerezte be a kellő pénzt, és Széchenyi István gróf javaslatára „Köztelek” nevet vette fel, melyet a társaság épületének homlokzatára is kiírtak. Ebben az évben tartották az első gépkiallítását, Angliából hozatott gépekkel. 1835. június 8-tól már Magyar Gazdasági Egyesület elnevezés alatt folytatta működését. Az elnöke ekkor Károlyi Lajos gróf lett; fizetéses titkára ("titoknok") 1836-tól Kacskovics Lajos, aki az egyesület folyóiratát Gazdasági Tudósítások címen 1841-ig szerkesztette. Ezt a folyóiratot a hetenként megjelent *Magyar Gazda* váltotta fel ugyancsak Kacskovics szerkesztése alatt. 1837-ben sikeres állat-, gyapjú és gépkiallítás tartottak. Az elnök 1839-től Károlyi György gróf lett. 1842-ben a lóversenyügy, amely eddig váza volt az egyesületnek, Széchenyi István gróf javaslatára különvált a Lóverseny-egylet megalakításával. 1842-ben József nádor lett az egyesület pártfogója. Örökébe 1847-ben fia, István lépett. 1840-ben a *Mezei Naptárt* és a *Gazdasági Kis Tükör*-t adta ki az egyesület, amelynek munkatársai 1840-46 között több mintagazdaságot szemléltet meg és ismertettek a folyóiratokban. 1841-ben gyapjúkiállítás és nagy ekeversenyt rendeztek. 1844-ben meghalt az egyleti működés addigi lelke, Csapó Dániel alelnök. 1847-ben közadakozásból építette fel a "Köztelek" palotáját. 1848/49-ben Havas József kormánybiztos rokonszenvét megnyerték, aki működési ideje alatt támogatta is az egyesületet. Ekkor Andrássy György gróf elnöklete alatt tizenkét fős bizottság vezette az egyesületet, amelynek már ekkor Korizmic László is tagja volt. Ez így tartott 1857. november 16-ig. Korizmic László 1849-ben megindította saját vállalkozásaként a *Gazdasági Lapokat*, amelyet 1851-ig Morócz István szerkesztett. Ez a lap 1851-től az egyesület hivatalos közlönye lett. 1857-ben jól sikerült kiállítást rendeztek a Köztelken. 1857-ben Ferenc József király a gazdasági egyesület hódoló küldöttségének kérésére megerősítette az egyesület alapszabályait és megengedte annak újjászervezését. A gellérthegyi szőlőiskola javára 10.000 forintot adományozott. 1858-ban Károlyi István gróft választották meg elnöknek, Lónyai Gábor és Korizmic László lett az alelnök, „titoknok” pedig Morócz István. Az ezt követő 10 esztendőben az egyesület igen szépen működött. Lelke e működésnek Korizmic László volt. Majláth György indítványára 1858-ben kezdeményezte az egyesület a Magyar Földhitelintézetet megalapítását, amely 1863-ban meg is kezdte működését. 1858-ban ekeversenyt tartottak Rákospalotán, 1859-ben gép- és eszközkiallítást, valamint ekeversenyt rendeztek Ercsiben. 1860-ban juhkiállítás és ekegépversenyt tartottak Tót-Megyeren. 1862-ben Londonban, 1863-ban Hamburgban, 1866-ban Bécsben rendezte az egyesület a külföldi bemutatkozás magyar mezőgazdasági részét. Történelmi nevezetességű az az állat- és gépkiallítás a budapesti Városligetben, amelyet Ferenc József is meglátogatott. A szabadságharc leverése után először érintkezett nyilvános ünnepélyességgel a nemzettel, s így e kiállítás mintegy kiindulási pontja lett az 1867-i kiegyezésnek a nemzet és a király között. 1861-ben Károlyi István gróf lemondott. Istvántelket adományozta használatra

előtte, hogy a társulat soliditásában¹⁸³ való hit lesz a közönségben megingatva az által, hogy a neve alatt megindított vállalat oly hanyagul kezeltetik, hogy a Gyümölcsészeti füzetekhez a világszerte szokásos tartalom-jegyzéket ez elmúlt évben kifelejtették. Aztán, hogy arról sem gondoskodnak, hogy a lejárt két évfolyam megmaradó példányait tudomására hoznák az érdeklődő közönségnek, hogy, a ki azokat megvenni szeretné, tudja, hogy kihez forduljon érte? s hol keresse azt! Tán

Rákospalotán az egyesületnek. Ekkor az elnök Károlyi Lajos gróf lett, aki 1863-ban meghalt. 1862 márciusától az Országos Magyar Gazdasági Egyesület nevet használta az egyesület. 1864-ben Festetics György gróf lett az elnök, 1861-ben segédtitkár Ordódy Sándor, 1863-ban Kodolányi Antal. Az *országos budai szőlőiskola* igazgatójává 1859-ben dr. Entz Ferencet választották meg. Az 1867–1880-ig terjedő időszak politikai föllendülése zsibbasztólag hatott az egyesület működésére. 1868-ban a földművelési minisztérium kezdeményezésére és vezetése mellett tartották meg az első országos kongresszust. 1869-ben Ercsiben aratógépversenyt rendeztek. 1870-től az elnök Lónyay Gábor, az alelnökök Korizmic László és Hajós József, segédtitkár dr. Mórocz István mellett Tóth László lett. 1870–1876-ig havi folyóiratot adtak ki „Egyesületi Közlemények” címen. 1870-ben dohány-, sajt-, turo- és kender-kiállítás rendeztek. Ekkor vetődött fel először a Gazdasági Múzeum megalapításának a gondolata. 1871-ben sertéskiállítás volt Kőbányán, gyümölcskiállítás a Nemzeti Múzeumban. A Köztelki palotát háromemeletesre bővítették. 1873-ban az egyesület irányította a bécsi világkiállítás magyar gazdasági részét. 1874-ben a londoni világkiállításon elismerést szerzett a magyar boroknak. 1875-ben állandó borkiállítás nyílt a Köztelken. Megindították Tormay Béla közreműködésével az *Állattenyésztési Füzetek* című sorozatot. 1875-ben az Istvántelki földműves- és kertész-iskola megnyitására került sor. 1876-tól Szapáry Gyula gróf lett az egyesület elnöke, alelnökök: Korizmic László és Széchényi Pál gróf. A Budai Szőlőiskola igazgatója Molnár István lett. 1878-ban Tormay Béla indítványozta a tenyészállatvásárok megrendezését. Ebben az évben Székesfehérváron tartottak kongresszust. 1879-ben jelent meg az Emlékkönyv első füzet, melynek szerzője Galgóczy Károly volt. 1879-ben és 1880-ban nagy tanácskozás volt a mezőgazdasági hanyatlás tárgyában. A Villási Pál által szerkesztett *Gyümölcsészeti Füzetek* kiadását indították el. 1880. május 22-én az egyesület félszázados fennállását megünnepelték. Kezdeményezték gazdasági egyletek szövetségének megszervezését. Budapesten 1881-ben megalakult a Gazdakör. Ordódy Lajos első titkár, 1886-ban igazgató lett. 1881-ben nagy országos gyümölcskiállítás volt a Vigadóban. A bélyei uradalom szemléje. 1882-ben az agárdi nemzetközi gőzeke- és ekeversenyt rendeztek. Kezdeményezték egy központi tejcsernok létrehozását Budapesten. 1883-ban a Majthényi-féle roszkosi gyümölcsstelep, 1884-ben a lévai uradalom, a Timáry-család detta-topolyai, s a kormány pusztá-péklai rizstelepének megszemlélése. 1882-től a földművelési minisztérium megbízásából rendezik a tenyészállatvásárokat. 1884-ben kezdték meg a sör- és árpakiállításokat. Bián gépversenyt, 1885-ben Szolnokon aratógépversenyt rendeztek. Megalapították a gazdasági könyvkiadó vállalatot. 1888-ban Brüsszelben a világkiállításon az egyesület rendezésében mutatták be a magyar mezőgazdaság eredményeit. 1889-ben Szajolon aratógépversenyt rendeztek, 1890-ben a bécsi kiállítás mezőgazdasági részét az egyesület mutatta be. Évenként nagygyűlést tartottak a szövetségbe lépett gazdasági egyesületek, amelyen gyümölcs-, dohánykiállítások bemutatására is sor került. 1891-ben indították el a *Köztelek* egyesületi közlönyt, előbb Baross Károly, majd 1893-ban Szilassy Zoltán szerkesztése alatt. 1893-tól ügyvezető titkár Rubinek Gyula. 1892-ben Nyíregyházán nemzetközi aratógépversenyt rendeztek. Ebben az évben alakult meg az Ordódy Lajos és Széchényi Imre gróf által kezdeményezett Mezőgazdák Országos Szövetkezete. 1895-ben rendezték meg a III. országos gazdakongresszust. – 1945-ben az egyesület megszűnt. (GALGÓCZY K. 1880, 1898.; PALLAS)

¹⁸³ Soliditas (latin) = szilárdság

csak nem akarják, hogy azok ott penészedjenek valamely lomtárban hazai gyümölcsészetünk kárára? –

Mikor rá érek, most is leírok egyegy gyümölcsöt Vázlataim számára; de a II. kötetet legfőlebb sept. elejéig leszek képes befejezhetni. Addig tehát türelem! Mig készen nem lesz, a mit a közönség elő tálalni akarok; addig biz én a nyomtatás végett egy lépést sem teszek.

Sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. február 13. B-158. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Febr. 13. 1882

Kedves barátom!

Villási fölött napi rendre tértem már. Volt – Nincs. Nem volt érdemes az én barátságomra.

Ez uttal örvedetesebb dologról értesítelek.

Tudod, hogy életfeladatom egyike volt az is, hogy hazámról, gyümölcsészetbeni hátramaradottsága szégyenfoltját, a mennyire tőlem telhetik a külföld előtt lemosni törekedjem. A jó isten megadta érnem törekvéseim sikerét.

A 28. év óta folyamatban levő legjelesebb, német gyümölcsészeti folyóirat, a Pomologische Monatshefte¹⁸⁴ f. évi februári számában valahára egy magyar pomológót is odasorolhatott az érdeemes pomológusok lajstromába. És evvel meg kezdődött a szégyen folt lemosása!

Ha lesz, a ki utánam e munkát folytassa, a ki az én utamon akar haladni bizonyára eltűnik a szégyenfolt nemsokára. És én hiszem, hogy lesz és engem ez a hit boldogít.

¹⁸⁴ POMOLOGISCHE MONATSHEFTE 1./ A gyümölcsstermelés és szőlőművelés képes havi folyóirata 1865-1874 között, a Német Gyümölcsstermelők Egyesületének közlönye. Megjelenési helye: Ravensburg. 2./ A Német Gyümölcsstermelők Egyesületének és a Reutlingeni Gyümölcsészeti Intézet hivatalos közlönye 1875 és 1905 között. A Stuttgartban kiadott nagytekintélyű német gyümölcsészeti folyóirat 1882. évi 2. számában jelent meg öt oldalnyi terjedelmű fényképes ismertetés Bereczki Mátéről. A folyóirat szerkesztője Oberdieck, J. G. K. (1794-1880) német lelkész és jelentős gyümölcsnemesítő volt.

Az ut kivan jelölve.

Sajnos, hogy menydörgő hangon oda nem kiálthatok hazám ifju nemzedékének, hogy

„Előre! Tapossátok ki simára ezt az utat!”

Még dicsekvésnek vehetnék részemről, ha ezt meghallanák tőlem: hanem azért még is meghallják...

Ez az én biztató reményem.

Áldjon meg az ég kedves családdal együtt, minden jóval!

Szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. február 19. B-159. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Febr. 19. 1882

Kedves barátom!

Megesett a multság is ember halál nélkül! Fogfájásos hosszú éjszakám volt!! Képzelheted, hogyan mulattam én a mulatókkal. Most a táncban kifáradt fiatalság alszik itt körülöm. A szobát fogfájásommal el nem hagyhatván írom neked ezt az igazán fogfájásos levelet. Írom pedig azért, hogy eloszlassam aggodalmaid miattam. Utóbbi leveleidben attól féltesz, hogy elhamarkodva majd nagyon is faragatlanul lépek fel Villási ellen. Ne félj, barátom! Nem teszek én semmit meggondolatlanul s ha teszek is néha-néha ilyet, nem magamért teszem, hanem azért, hogy az ügynek, melyet szolgállok, használhassak vele még annak árán is, hogy bosszunak teszem ki magamat.

V.[illási] két ember előtt, a kiket az előtt tiszteltem és becsültem, s a kik közül az egyiket (Dr. Lucast) még folyvást tisztetek, becsülök, hazugul viselte magát. Én őt mindkét ember előtt kimentettem a bajból. Az egyik ember előtt az által mentettem ki, hogy hibáját, t. i. a V.[illási] hibáját, magamra vállaltam, csak őt kimentsem a bajból, melybe V. az ő hazugságával keverte magát. Ez most egy éve történt. Olyan nyilvános botrányt rendezett volna föl Luka Gusztáv Villási ellen ennek hazugsága folytán, Villási szörnyű módon le lett volna gyalázva és buknia kellett

---

volna a lapnak is, ha kéz alatt el nem simítjuk a dolgot. Megtettem V. -ért, hogy a miért rá megharagudott Luka, annak okozója gyanánt magamat mutattam be.

Írtam egy levelet V. -nek e tárgyban, mely levelet aztán a maga igazolásául fölmutathatott Lukának is. Erre fölhatalmaztam Villásit. E levelet Lukának magának kellett volna megírnom: de, attól tartottam, hogy ez esetben még nagyobb dühvel ront majd Luka Villásinak, mint az előtt s nem lesz elérve a cél, a mit azon levéllel el érni akartam t. i. Villásit a szerkesztésben megtarthatni s a Gyümölcsészeti füzeteket a bukástól megmenteni. Ezért írtam hát V. -nek és nem magának Lukának. Ide mellékelem e levél eredeti fogalmazását, olvasd el, mert e nélkül meg nem érthetned egy újabb leveletem, melyet Lukának e tárgyban e napokban írtam volt s melyet ://: alatt szintén ide mellékelek neked.

Dr. Lucastól számos cikket közölt V. a füzetekben. Én azt hittem, hogy azokat Lucas eredeti cikkek gyanánt küldötte meg V.-nek ő Lucas maga. Villási erről engem biztosított, hogy így is van a dolog. Elhittem neki. – Ez év elején Lucastól levelet kaptam, melyben kérdez, hogy mit tartok V[illási]-ről? mert ő sok rosztat hallott felőle. Azt írtam Lucasnak, hogy derék, becsületes embernek ismerem V-t és nagyon sajnálnám, ha Lucas előtt sikerülne őt (Villásit) valakinek befeketíteni. És Lucas megbízott az én szavaimban, és Villásinak ki is szolgáltatta azt a nyilatkozatot, a mit tőle Villási kért, hogy magát előttem és a közönség előtt is igazolhassa a rágalmak ellen, s nekem azt írta egy újabb levelében Lucas, hogy köszöni értesitésemet Villásiról, „latja, ugymond, hogy minden embernek vannak ellenségei nemcsak Német országban (mint ő tapasztalta), hanem még Magyar országban is”. Így állt a dolog ez után jó darab ideig. Azt hittem, hogy rendén van minden. Pedig, dehogy volt. V.[illási] tavaly dec. óta vagyis az új évben csaknem végkép beszüntette sűrű levelezését irányomban. – Igen, mert hát érezte, hogy rothad valami Dániában. Tudta, hogy már most okvetlenül rajta kapom a hazugságon, a mint hogy valójában rajta is kaptam.

És már most képzeld el! hogy mily kínos volt nekem erre ébrednem föl, hogy én egy hazug embert védelmeztem s így már most engemet is hazugnak tarthat Luka Gusztáv is, Dr. Lucas is!!

Mit volt, mit tennem? Igazolnom kell magam e két ember előtt okvetlenül, és azonnal, mihelyt lehullott szememről a hályog.

Luka Gusztáv dühös ellenségemmé vált, megtámadta becsületem és jellemem a Klosterneuburgi „Obstgarten”¹⁸⁵ című lapban. Én röviden védelmeztem magam. Higgyék a németek rólam, a mit akarnak: utóvégre is kisül, hogy Luka csak rágalmazóm és semmi egyéb. Bárha tudom, hogy Luka e szerint nekem ellenségem, a kivel szóba állni nekem nem is illenék; én mégis írtam neki a már említett ://: alatt idezárt levelet, mert nem akarom, hogy engemet hazugnak tartson még a legdühösebb ellenségem is. Ha elolvastad a levelet; hiszem, hogy helyeselni fogod te is e lépésem.

Igazolni kellett magamat Dr. Lucas előtt még inkább, mint Luka Gusztáv előtt, mert az előbbi most is jó barátom s nem ellenségem, mint az utóbbi. Ide mellékelem a Lucasnak írt német levelem magyar fogalmazványát III alatt. Olvasd el azt is. És ebből láthatod, hogy engemet V.[illási] ellen nem ragad el vak indulat s csak vak kényszerűség kényszerít rá, hogy az igazat meg kellett róla mondanom mégis.

Kérlek ezen mellékleteket adandó alkalommal küld nekem vissza: hanem, nehogy a postán elvesszen s így az utókor előtt ne tudhassam magamat igazolni, kérlek légy szíves egy diák gyerek tollába mondatolni őket és párban megőrizni magadnál, mint jelen fölvilágosító levél mellék okmányait, és értesíts róla azonnal, hogy megkaptad-e jelen levelem vagy sem? hogy ne kelljen miatta sokáig aggódnom.

Sok jót kíván mindnyájótoknak
igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

¹⁸⁵ Der Obstgarten. Bécsi (Bécs melletti Klosterneuburg) pomológiai folyóirat 1879–1883. Folytatása Österreichisch ungarischer Obstgarten. „DER OBSTGARTEN. Wochenschrift für Obstbau, Sortenkunde und Obstbenützung” című [Alcím variáns: Illustrierte Zeitschrift für Obstbau, Sortenkunde und Obsthandel] német pomológiai hetilap. Kiad. Organ der Oesterreichischen Pomologen-Vereines – Köhler. (Wien-Klosterneuburg, 1879–1883). Dr Rudolf Stoll által alapított lap. (Hrsg. von Aug. v. Babo. Red. von Rudolf Stoll). Kisebb megszakításokkal 1879-től 1906-ig fennálló pomológiai lap. Jg 1. 1879– 5. 1883. (6)1. 1884. (7) 2.1885. [Österreichisch-ungarischer Obstgarten. Hrsg, L. von Nagy].- NF. 1. 1893– NF. 8. 1900. NF. 10. 1902– NF. 14. 1906. – Ab 6. 1. 1884 u.d.T.: Österreichisch-ungarischer Obstgarten.

1880. október 22. Melléklet az 1882. február 19-i levélhez 1. A-5. számú irat¹⁸⁶

„Másolat

22. Okt. 1880.

Villási Pál tanár és főkertész úrnak, Keszthely.

Kedves Palim!

Nagyon rosszul tetted, hogy Luka Gusztáv barátomnak a' bíráló bizottság határozata helyett, melyet te aligha hibásan nem fogtál föl, – egyenest azt nem írtad meg, hogy én voltam az első és fő factor, a ki az általa irt cikknek lapunkba való közlését elleneztem. Nem azért: mert elméleti elme futtatás, hanem azért, mert olly méjséges tudománnyal van az írva, a lapunk olvasóinak alig egy tizede lenne képes annak valódi értelmét tisztán felfogni. Megvallom őszintén bűnömet, de annyi bizonyos, hogy bárha a kérdéses cikket háromszor figyelemmel végig olvastam, még sem voltam képes kivenni tisztán, hogy tulajdonképp mi az értelme? Azt föl sem teszem Luka barátomról, hogy szándékosan burkolja úgy a' szavakba eszméit, hogy jól felkösse a' gatyáját, a' ki eszme menését a' mélységtől a' magasságig való szárnyalásában kísérni vagy követni akarná, de azt be kell látnia, hogy különösen a' kérdéses cikkében stylje nagyon nehéz, mystikus, rhapsodikus.

A' magyar emberről pedig jól tudhatja Luka barátom maga is, hogy irtózik a' tudománytól, hát még a' mélységes tudománytól??

Tudva azt, hogy a' mi lapunk olvasóinak leg alább 9/10 része olly elemekből áll, a' kik a' nehéz stílben irt dolgozatokat meg sem értik, nehogy ezek előtt lapunk a' mély tudományosság gyanujába essék, s így lapunktól elriadjanak; lehetetlen vólt bele egyeznem, hogy a' kérdéses cikk közöltessék abban. Nekünk nem szabad a' tudományosságot szem elől tévesztenünk annyi bizonyos: de oda kell törekednünk, hogy a' mit írunk olly modorba írjuk azt, hogy képes legyen könnyen megérteni minden értelmes irni olvasni tudó ember; másképp cselekedve éppen azokat fogjuk lapunktól elidegeníteni, a' kik azt leg inkább pártolják. Ime! ez vólt a' valódi oka, a' miért Luka barátom cikkének közlésébe nem eggyeztem bele és semmi személjes intriga.

Megírhatod Luka barátomnak, hogy ha cikket érthetőbb modorba fogja előadni, szerencsénknak fogjuk tartani azonnal közlését; de eredeti

---

¹⁸⁶ A Bereczki Máté által 1882. február 19-én Dörgő Dánielhez írt levél 1. számú melléklete.

---

alakjában lehetetlen közölnünk, sőt részemről én azt mondom, hogy ha a' bizottság eredeti alakjában közölné ama cikket, én azonnal meg szűnnék a lap munkatársa lenni; mert akkor azt kellene hinnem, hogy a' bizottság kész akarva oda törekszik, hogy lapunkat megbuktassa. Én nem akarnám, mint munkatárs megérni a' lap bukását.

Legjobb az egyenes ut barátom!

Ha meg mondjuk az igazat, és e' miatt betörik a' fejünket, az a' mi szerencsétlenségünk: de legalább senki sem vádolhat, hogy alattomos utakat kerestünk, és azon bujkáltunk életünkben.

Én nem teszem azt föl Luka barátomról, hogy be ne lássa, hogy helyesen cselekedtem, midőn cikkét közleni meg nem engedtem. Ő lehet, hogy szerelmes cikkébe, ezt én megengedem néki, de fölteszem rólla azt is, hogy ő is megengedi nékem, hogy én meg szerelmes lehessen lapunkba, melynek érdekében cselekedtem azt, a' mit cselekedtem.

Csak ennyit akartam neked írni ez ügyben, 's hiszem, hogy nem fordul fel a' világ e' csekélység miatt.

Ha netán Luka barátomnak kedve kerekednék – (a mit nem hiszek) – barátom helyett ellenségemmé lenni, és velem úgy bánni el, mint ellenséggel: nem tehetek rólla, van nekem már ugy is elég ellenségem. Te ezt jól tudod, hanem azt is tudod, hogy én nem félek ellenségeimtől, mert igaz uton járok.

Sok jót kíván igaz barátod

B. M.

22/10. 1880.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. február 10. Melléklet az 1882. február 19-i levélhez 2. A-6. számú irat¹⁸⁷

„Másolat

Luka Gusztáv¹⁸⁸ birtokos úrnak

P. Szántón, u. p. Rétság (Nógrád megye)

10/2. 1882.

Kedves Barátom!

Kérlek halgasd meg a' mit itt írok. Jó hírt mondok neked. Villásit kegyetlenül sarokba szorítottad, akkor a' mikor vissza utasított cikked közlését határozottan követelted tőlle. Meg ijedt, mert hazugságával olyan botrányt idézhetett volna föl, mely őt egészen compromittálhatta volna, 's bukásba kerülhetett volna a' szép reménnyel megindult Gyümölcsészeti füzeteknek is. Kapkodott fűhöz-fához. Esengett, hogy mentsem ki őt a' bajból, ha tudom. Hozzám küldötte cikked azon memorandummal együtt, melyet (a' holdvilágban levő) bíráló bizottságnak írtál. Én elolvastam cikked, memorandumod. Féltve V.[illási]-t a bukástól, mert senkit sem ismertem a' ki helyét a' szerkesztőségben pótolhatta volna, féltve a Gyümölcsészeti füzeteket a' elbukástól, – írtam azon levelet neki, V-nek, mellyel haragodat ő rólla magamra idéztem föl, magamra vállaltam a' dolog ódiúmat.

Nagy meg gondolatlanságot követtem el avval. Igaz: hanem hát meg is lakoltam érte! Sáros lábbal keresztül gázoltál becsületemen, jellememen. Igaz, hogy csak a' német közönség előtt, a' hol engem nem ismernek. A' magyar közönség előtt halgattál. Ha azért halgattál, hogy kímélj engem, köszönöm. Ha azért halgattál, mert nem volt alkalmad

¹⁸⁷ A Bereczki Máté által 1882. február 19-én Dörgő Dánielhez írt levél 2. számú melléklete.

¹⁸⁸ Luka Gusztáv (Lukanénye, Hont vm. ma Nénice, Szlovákia, 1824–1888). A Hont vármegyei lukanényei Luka család leszármazottja. Rétság (Nógrád vm.) falu földbirtokosa, ahol klasszicista kastélya is állt a családnak. Birtokukhoz tartozott még Pusztaszántó. Az 1840-es években konzervatív volt; 1848-ban váltóláza dacára hat hétig táborozott. A szabadságharc után hivatalt vállalt; de erről egy év múlva lemondott s Budapesten élt. Nagy Iván, Szontagh Pál, Szmracsányi Emil baráti köréhez tartozott. Cikkeket írt a Nógrádi Lapokba, a Honti Híradóba és más napilapokba. Fő munkája: *Rhapsodikus tanulmányok az alkotmányosság, a nagy szavak és humbug köréből*. Bp, 1875. Későbbiekben kisebb nézeteltérés alakult ki közte és Bereczki között. (Lásd B-141. levél.)

Források: SZINNYEI; Rétság honlapja: <http://www.retsag.net/hangado/c000802.htm>;
Praznovszky Mihály–Horváth István: Horpács, Elektronikus megj. 2007.

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/100_falu/Horpacs/pages/008_na gy_ivan.htm [Megtekintve 2013 augusztusa]

---

bosszúállókép fölléphetni ellenem a' magyar közönség előtt, akkor én most néked örömhirt mondok. Itt a kínálkozó alkalom.

V[illási]-t én a' legjobb barátomnak tartottam, hittem, hogy ő is talpig becsületes, jellemes ember, mert magamról ítélt meg őt. Csalatkoztam benne! Ő nem volt méltó az én barátságomra! Sok bajból menttettem őt ki barátságommal sokat köszönhetett barátságomnak: de azért meg vagyok rólla győződve, hogy ő lesz nékem leg dühösebb ellenségem is. Mindegy! Neki is csak azt mondom, amit neked mondtam volt, hogy „nem félek ellenségeimtől, mert én igaz uton járok.” Fölmondottam néki barátságom, mert megismertem őt tetőtől talpig, és olyannak találtam, a' kivel közelebbről érintkezni az életben nem fér össze jellememmel, becsületemmel. Lapjába többé nem írok egy betűt sem, és tiltakoztam ellene, hogy nevem alatt bármit is közölni merészeljen abban.

Ebből már most láthatod, hogy itt a' kínálkozó alkalom számodra bosszút állni rajtam a' magyar közönség előtt is. Mert biztosítlak rólla, hogy abba a' lapba, amelyet V[illási]. szerkeszt, egy árva szóval sem fogom magamat védelmezni. Arról is biztosítlak, hogy azon levél tartalmából, amelyért haragodat magamra vontam, egy árva betűt sem vonok vissza. Mert az szóról szóra igaz, mert annak minden szavát tiszta lelkemből merítettem ki 's írtam a' papírra. Hiszem, hogy te magad is beláttad volna annak igazságát 's nem haragudtál volna meg érte, ha azt egyenesen néked, és nem közvetve egy harmadiknak V-nek írtam volna meg. Ez nagy hiba volt tőlem. Elismerem: de nem tehetek rólla. Megesett rajtam akaratom ellen. Meglakoltam érte, de ha kevésnek tartod a' bosszút, melyet rajtam álltál. Ime! A' föntebbiekben magam jelölöm ki néked az utat, a' mellyen bosszúállásodat biztos sikeresen folytathatod tovább is ellenem.

Lelkiismeretem, öntudatom azt mondja nékem, a' kik engem közelebbről ismernek tudják, hogy az én becsületem, jellemem tiszta, ragyogó mint a' napfény. Mikép ítélek róllam a nagy világ? avval nem törődöm: mert tetteimet nem vezeti az önérdek, a dics vágy, hanem a leg tisztább haza szeretet.

Élet feladatommá tartom, hogy azon csekély tehetséggel, mellyet a végzettől nyertem, folyvást pártoljam az elnyomott igazságot, a' gyengéket, az ártatlanokat, az elhagyottakat. Ilyen elhagyottnak találtam hazánkban én a gyümölcsészetet, úgy is mint tudományt, úgy is mint hasznos gazdasági ágat. Felkaroltam tehát ezen elnyomottat. Tettem érte a' mennyi tőlem telhetett. Nem az én hibám, hogy többet, mint amennyit tettem, nem tehettem érte.

Légy meg győződve, hogy a' mit tettem, arra engem nem a' hiúság, dics vágy, vagyon vágy ösztönzött. Nyugodt lelkiismerettel mondja ezt néked, aki neked is őszinte barátod volt.

M. Kovácsháza, 10/2. 1882.

B. M."

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. február 9. Melléklet az 1882. február 19-i levélhez 3. A-7. számú irat¹⁸⁹

„Másolat

1882. február 9. M. Kovácsháza¹⁹⁰

Dr. Lucas Edének¹⁹¹

Reutlingenbe

Mélyen tisztelt barátom!

El vagyok keseredve lelkemben, méljen, igen méljen, olly emberben csalatkoztam, a' kit legjobb barátomnak véltem e' világon.

¹⁸⁹ A Bereczki Máté által 1882. február 19-én Dörgő Dánielhez írt levél 3. számú melléklete.

¹⁹⁰ A keltezés helyes, Dörgő Dániel a levelek köttetésekor ide (a február 10-i dátumú levél után) helyezte e mellékletet.

¹⁹¹ Lucas, Eduard dr. (Erfurt, 1816. július 19. – 1882. július 24.), az egyik legjelentősebb német pomológus. 1831-től fogva a Dessau melletti Luisiumban kertészetet tanult, Greifswaldban, Erfurtban és Münchenben dolgozott, 1840-ben Regensburgban a botanikus kert vezetője, 1843-ban pedig a hoheneimi gazdasági akadémia kertészeti tanára lett. 1860-ban Reutlingenben (Württemberg) megalapította Németország első pomológiai intézetét. Ennek vezetését később Frigyes nevű fiának adta át. Megalapította a „Deutsche Pomologenverein”-t, melynek 1877-től vezetője is volt. – Főbb művei: *Die Lehre vom Obstbau* (Medicussal együtt írta, Stuttgart 1886., 7. kiad.); *Der Gamüsebau* (Stuttgart, 1882., 4. kiad.); *Der Obstbau auf dem Lande* (Stuttgart, 1876., 5. kiad.); *Kurze Anleitung zur Obstkultur* (Stuttgart, 1891., 9. kiad.); *Auswahl werth voller Obstsorten* (Ravensburg, 1871., 4. iad.); *Die Lehre vom Baumschnitt* (Stuttgart, 1884., 5. kiad.); *Einleitung in das Studium der Pomologie* (Stuttgart, 1877.); *Vollständiges Handbuch der Obstkultur* (Stuttgart, 1881., 2. kiad. 1886.); *Aus meinem Leben* (Stuttgart, 1882.); Oberdieckkel együtt 8 kötetben jelentette meg az *Illustriertes Handbuch der Obstkunde* című, több mint kétezer gyümölcs leírását tartalmazó művét (1858-1875, Stuttgart-Ravensburg). Oberdieckkel együtt 1855-től 1879-ig szerkesztette az *Illustrierte Monatshefte für Obst- und Weinbau* című periodikát, és 1865-től fogva szerkesztette a *Pomologische Monatshefte* című, igen népszerű szaklapot. Szerkesztése alatt jelent meg továbbá a *Taschenbuch für Pomologen und Gartenfreunde*. *Die Lehre vom Obstbau (A gyümölcsészet tana)* című szakkönyvét Villási Pál magyar nyelven is megjelentette átdolgozott kiadásban (Bp., 1879.). Lukácsy Sándor *Gyümölcsfaiskolák* címmel jelentette meg Lucas nyomán írt művét (Pest, 1859.). PALLAS 11. kötet, Bp., 1895. 703. p.; SZABÓ 1995-a.241. p.

Egy őszinte, nemesen gondolkodó, talpig becsületes ember, a' ki magáról szokta megítélni a' világot, hogyan is tudna kételkedni annak szavaiban, a' kit legjobb barátjának tartott.

Félre vonulva élek a' világtól.

A' munkának tudománynak élek.

Csak is levelezés útján közlekedem a' világgal, nem csuda, ha csatlakoznom kellett.

V.[illási] barátom volt hosszú évek óta, tudtommal soha se cselekedett olyant, a' mi öt előttem gyanuba hozhatta volna. Ugy szerkesztette a' magyar gyümölcsészeti fojó iratot, hogy én ebbe teljes örömet találtam, mert a' meg előző két év fojam végig megmaradt a tudomány színvonalán. 's olyan cikkek, mellyek a' mértéket meg nem ütötték, nem jöttek a' lapba.

Az új év fojam 1-ső száma azonban egészen homlok egyenest ellenkezik már azon szellemmel, melly az első év folyamokat át lengette.

Csúszó mászó hizelgés a' hatalmasok iránt, és a' tudománynak lenézése ri ki ezen 1-ső számból, mellyet néhány nappal ez előtt kaptam kezembe.

Ez előtt V. csak nem naponta közlekedett véllem levél útján. Minden tettéről, minden bajáról lelkiismeretesen értesített. Most egy hónap óta csaknem egészen elhalgatott.

Nem tudtam, mí lehet az oka!

Most már tudom. Beadta derekát teljesen azoknak, a' kik meggyőződéseim szerint ellenségei hazámban a' tudományos törekvéseknek, a' hatalom jelenlegi kezelői – a' kiktől a' kenyerét kapja.

Ártatlan gyermekei, szegény családja érdekében tette. Meg bocsátom neki a' bűnét.

Kényszerülve vólt rá; mert tudta, hogy az én barátságomat ugy is eljátszotta. Eljátszotta az által, mert tudta, hogy nekem hazudott, hogy engem ámitott, hogy hazugságát, ámitását be fogom látni bizonyosan, és akarva, nem akarva, kénytelen leszek azt belátni.

Fülembe jutott, hogy híre jár hazámba annak, hogy V.[illási] az Ön cikkeit az Ön beleegyezése nélkül közölgeti az általa szerkesztett folyó iratban. Én e miatt meg interpelláltam őt, 's ő kereken hazugságnak declarálta a hirt. És én hittem neki, mert azt mondotta, hogy kész bebizonyítani állítását, az Ön saját nyilatkozatával. Sürgetésemre valóban meg is kaptam tőlle önnek e tárgyban kiadott nyilatkozatát. Éppen akkor kaptam meg, a mikor ojtóvessző készletem összeszedése 's felhalmozódott correspondentiam miatt legjobban el vóltam foglalva.

E nyilatkozatból láttam, hogy Ön cikkeinek közlését V-nek csak föltételesen engedte meg. Hogy azonnal után nézhessek vajjon teljesítette-e V. ezen feltételt! nagy elfoglaltságom nem engedte meg, hanem értesítettem őt, hogy az Ön nyilatkozatát másolatban megtartottam magamnál. És a' miolta őt erről értesítettem, egészen elhalgatott irányomban.

Most, midőn vessző készletem összegyűjtésével kész vagyok, és correspondentiám is megapadt, látva a' magyar gyümölcsészeti folyóirat irányváltoztatását, eszembe jutott az ön nyilatkozata, és végig néztem ama f. irat két évi folyamát, hogy lássa, teljesíté-e V.[illási] az ön által kikötött föltételt.

Megdöbbenve látom, hogy az önnek neve alatt közlött cikkek, egyet, a leg elsőit kivéve, a' forrás megnevezése nélkül vannak ott közölve!

Mint becsületes ember, és önnek őszinte barátja, testvéri kötelességemnek tekintettem ezt önnel azonnal tudatni.

Isten látja lelkem, de annyi bizonyos, hogy nem V. elleni bosszu állás vett rá, hogy ezt önnel tudassam. Nem vagyok bosszuálló, 's a' kit egyszer barátomnak neveztem, soha nem vólnék képes bosszut állni azon.

Kérem is önt, irántam tanusított nagy becsú barátságát és a V. ártatlan gyermekei nevében is, hogy a bűnös embert ne büntesse meg egyébbel, mint azzal, mivel én megbüntettem, midőn véle minden érintkezést végkép meg szakítok.

Ön a' gyümölcsészet fölvirágoztatására törekedett teljes életében. Ne törődjék tehát vele, hogy az ön tanulságos cikkei közül egy néhány az ön bele egyezése nélkül került a' magyar olvasók szeme elé, hiszen ama cikkekkal is csak azon gyümölcsészet ügyében mozdította ön elő, melly mikép a' szeretet vallása, még a' magyar népet is keblére akarja ölelni.

Gondolhatja ön, mennyire fájhat nekem, hogy nemcsak egy, igaznak hitt barátot, hanem még azt a' tért is el kellett veszítenem, a' hol a' gyümölcsészet érdekében leghatásosabb tevékenységet reméltem a' magyar közönség előtt tollammal kifejtteni.

Most csak abban találok vigasztalást, hogy így több időt nyerek munkámon dolgozhatni.

Szíves üdvözlettel

őszinte barátja és tisztelője

Mező-Kovácsháza, 9/2. 1882.

B. M."

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. február 24. B-160. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Febr. 24. 1882

Kedves barátom!

Sokkal gonoszabb ember Luka Gusztáv mint gondoltam! Hozzá írt levelemre válaszolt s rosszakarata hazafiatlan embert akar bennem látni. Kénytelen voltam neki még egy levelet írni, mely, úgy hiszem, az utolsó is lesz részemről ő hozzá. Elküldöm neked ezen levellem is. Másoldtasd le magadnak ezt is, mert igen fontos dolog rám nézve, hogy megmaradjon és el ne vesszen. –

A¹⁹² „Monathefte” borítéka, mind két füzet jelent meg egyszerre, rá volt ragasztva a füzetre. Letéptem számodra, hátha valaki meglátván nálad, kedvet kap arra a lapra előfizetni. Nekem a borítékra úgy sincs semmi szükségem.

Fogfájásom csak nem akar szünni.

Nagyon bosszant, hogy munkáimban akadályoz.

Sok jót kíván mindnyájótoknak

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. február 22. Melléklet az 1882. február 24-i levélhez 1. A-8/a. számú irat¹⁹³

„Másolat

Luka Gusztávnak P. Szántón, u. p. Rétság. (Nógrád megye)

Kedves Barátom!

Rendkívül tévedsz, ha azt hiszed felöllem, hogy én azért írtam hozzád megelőző levellem (melyre f. hó 16-ról nekem válaszolni szíveskedtél), hogy magamat előtted szépítem, vagy hogy fegyvert adjak

---

¹⁹² Dörgő Dániel ceruzával írt megjegyzése: „lásd II-ik kötet elején DD”

¹⁹³ Bereczki Máté által 1882. február 19-én írt levél melléklete.

---

kezedbe egy szerencsétlen család fentartója ellen, a' ki nékem ez előtt testilelki jó barátom volt, és most nem az többé!

Szeplőtlen becsültem védelme kényszerített arra a' levélírára. Tudtam és sajnós hinnem is kell, hogy te nékem ellenségem vagy: de én még ellenségem előtt sem akarnék egy hazug ember hírében állni. Már pedig arról, a' ki egyszer hazug embert pártolt, bizonyos, hogy elmondhatják, hogy maga is hazug. Célom volt, hogy meggyőzzelek arról, hogy én nem vagyok hazug, de az nem volt, nem is lesz célom az életbe soha, hogy én akár alattomba, akár a nyilvánosság előtt bosszút áljak azon, a' kit én egykor barátomnak tartottam és annak neveztem. A' fátyol lehullott szemeimről, mely hosszú ideig eltakarta szemeim előtt az igazat, a' valót. Elmondottam tehát az igazat V.[illási]ról, de nem azért, hogy bosszudat magamról V[illási]ra hárítsam.

Mint gentleman mondtam el néked, négy szem közt, a' mit elmondottam. Megvárom tőled mint gentlemantól, hogy V-t illetőleg fel fogsz hagyni bosszuddal, 's levelem nem viszed ellene fegyverül a' nyilvánosság elé. (Igen, mert válaszában azzal fenyegetett.)

Engedd meg ez uttal, hogy Vre vonatkozólag előbbi levelem egyik merész állítását menthessem. Vről ugyan is azt állítottam, hogy meg vagyok győződve, hogy „ő lesz az én legnagyobb ellenségem”. Merész állítás volt ez valóban, mert én Vnek valóban nem adtam rá okot, hogy nékem ellenségem lehessen: de, midőn te oly eclatáns példával kezdetted meg e barátból ellenséggé változás metamorphozisát; nincs mit csudálkoznod állításom merész voltán. Biztosítlak rólla újólag is, hogy én, ha barátja nem lehetek Vnek, úgy mint neked, bizonyára ellenséges sem leszek, sem neki, sem neked; mert őt is barátomnak tartottam és neveztem, mint téged. Volt barátaimon én soha bosszút nem áltam, 's nem is állok soha.

Légy meg győződve, hogy én V-vel nem fogok versenyeni soha. Hasznosabbal akarom én hátra lévő kevés napjaimat tölteni, és nem hitvány versenygéssel. Én egyszerűen csak elhalgatok irányában, mert olyannak tűnt föl csalhatlan bizonyossággal előttem, hogy becsültem parancsolja vele minden érintkezést meg szüntetnem.

Sajnálom, hogy mind ezt fel nem említettem hozzád írt levelemben, így alkalmat találtál egy újabb egy torz alakot gyanítani bennem lelked előtt.

Ha már olly szíves voltál, hogy levelem válaszra méltatad, engedd meg kérlek, hogy a' gyümölcsészeti füzetekre vonatkozólag tett, azon megjegyzésedre, hogy „nincs egyikteknek sem hatalmába magatokról

---

elhárítani azon vádat, hogy a' mit csináltak azt meg is buktattatok", magam igazolásául még egyet mást elmondjak.

A Gyüm. füzetek megindításának eszméje és az eszme kivitelének érdeme egyes egyedül a Villásié. Nekem abba nincs semmi, de egyáltalába fogva semmi részem.

Én egy magyar gyümölcsészeti lap alapítását korainak s biztos sikerrel ki nem vihetőnek és fön nem tarthatónak találtam, mert meg voltam rólla győződve, hogy napjainkba még kevés szellemi erővel rendelkezünk arra, hogy egy illy lapot fojvást és sokáig érdekesen, és a tudomány színvonalán fön tarthassunk. Igyekeztem erről V-t is meg győzni. Megmondottam néki előre, hogy szellemi munkaerő hiányában egy két év mulva okvetlenül meg kell e lapnak buknia: De ő nem halgatott rám. Kieszközölte utóvégre is, hogy a' lap megjelent.

V-ét, a' kit akkor még lelkem másának, legjobb barátomnak tekintettem, szívesen meg ígértem, hogy lapját támogatni fogom, töllem telhetőleg, és remélve, hogy az alatt az egy két év alatt is, a' míg a' lap fenállhat, hasznot hajthatok munkásságommal hazai gyümölcsészetünknek, – támogattam is azt minden erőmből, de már a' második év fojamban erőmet meghaladó mértékbe vált szükségessé támogatásom.

Kezdettem lankadni, mert nagyon lehangolt a' munkát illetően a' pesti urak azon impertinens eljárása is, hogy cikkeimet centi alá vetették, hazafias kifakadásaim élet letördelték, sótt, ezekből gúnyt űzve, egészen ellenkező értelműekké változtatták, nem a' mint én le írtam azokat.

Még tavaj Novemberben megírtam V-nek, hogy tudassa a pesti urakkal, hogy ha cikkeim cenzurálásával fel nem hagynak én a lapba többé egy betűt nem írok.

V.[illási] a pesti urakat védelmezve, csupa sajtó hibáknak tulajdonítva azt, a mit én a censura beavatkozásának mondtam; de én eredeti kézirataimból napnál világosabban be tudom bizonyítani, hogy azok nem sajtóhibák, hanem rossz akaratú szándékos elcsavarásai voltak szavamnak.

Ki cselekedte ezt? vajon a pesti urak-é? Vagy éppen V. maga? most már kérdéssé vált előttem, mert V-t hazug embernek ismertem föl. Hogyan és miképpen ismertem föl őt illyennek? Meg engedj, hogy erről halgatok.

Mindezeknél fogva tehát, ha megbukik a lap, (mely – mikép erről, most utólag, sajnálattal kellett meggyőződnöm, eddig is, minden támogatásom daczára, csak külföldi lapokból kiollózott, 's eredeti cikkek gyanánt közlött dolgozatok segélyével bírta szellemi életét föntartani);

bizonyos lehetsz benne, hogy annak nem én, sőt még talán V. sem, még kevésbé pedig a mi egymásközti versenygésünk, miről pedig szó sincs, hanem egészen más factorok lesznek fő okozói. Okozója lesz, legelőször is, a' pesti nagy urak indolentiája, a' kik a' lap kiállítását rendkívül hanyagul kezelték, a' kik a' lap elterjesztése érdekében keresztül szalmát sem tettek, az előfizetőknek temérdek panaszra adtak okot, oka lesz a' lap bukásának végre a' nagy közönség közönye is, minek következtében, – miképp V.[illási] legutolsó hozzám írt levelében mondja, – ez évben már 300 előfizetőnél több nem jelentkezett.

Mindenki tudhatja róllam, hogy engemet végzetem félrevonult életre, 's szegénységre kárhoztatott. Nekem azzal a nehezen gondolkodó fővel, azzal a' kevésnél is kevesebb anyagi tehetséggel, mellyel végzetem meg áldott, megfeszített munkával, és csak korlátolt eredményt lehet elérnem: hanem azért tudva hazafiui kötelességemet, biztosítlak rólla, hogy a' míg erőm végképpen el nem hágy, visszavonultságomba is fojvást találni fogok munkát, mellyel édes hazám javára törekedhetem.

A ki engem hazafiatlansággal, hiusággal, önérdek harácsolásával vádol, az ellenem káromkodik.

Tetteim rugója semmi egyéb nem vala teljes életembe, mint lelkem őszinte meggyőződése és azon haza szeretet, melly engemet halálomig kísérni fog.

Ha egyszer másszor csalatkozni találtam meggyőződésemben, kimondott véleményemben és az emberekben, arról nem tehetek.

A' csalatkozás közös gyarlósága az emberiségnek. E' gyarlóság alól magamat kivételnek tekintenem dőreség volna.

Ember nem született csalhatalannak a' nap alatt.

Szándékom mindig tiszta vólt, és tudtommal senkinek sem szolgáltatam alapos okot abban kételkedni.

Köszönöm, hogy szíves vóltál leveleddel nékem még ezek elmondására is alkalmat adni. Ugy hiszem, hogy ezek lesznek hozzád utolsó szavaim az életben.

Isten velünk!

M. Kovácsháza, 22/2. 1882.

Őszinte honfitársad

B. M."

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. március 11. B-161. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Mart. 11. 1882.

Kedves barátom!

Legutóbbi leveledben irtad, hogy jó lesz-e kézbe nemesíteni az Orbay alma¹⁹⁴ csemetéidre s aztán kiültetni a kész ojtványokat? Biztosíthatlak, hogy jó és sikeres lesz munkád. Az almák kézbeli nemesítése ellen nincs kifogásom. Rendszerint jól szokott az sikerülni: de a körtékről azt tapasztaltam, hogy a kézbeli nemesítések csak kinlódnak, 8 év alatt is alig képesek kiültethető fácskává növekedni.

Ma szedem az utolsó megrendelőm számára a vesszőt össze. A többieket, (a kik csaknem mind új emberek voltak; mert a régebbiek már eltöltek) már kielégítettem, de a kertben még be sem tekinthettem eddig. Fanyeséssel, ojtással csufosan elkéstem! de hát más az első: én magam csak utolsó vagyok. Neked holnap válogatom össze vesszeidet.

Áldjon meg az ég mindnyájatokat mindenféle jóval! szívből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté"

[A levél margójára hosszanti irányba írva]: „Igen, mert olyan bolond szent vagyok, a kinek nem hajlik a keze maga felé! B.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. április 5. B-162. számú levél

„Mező-Kovácsháza, April 5. 1882.

Kedves barátom!

Legutóbbi mart (??)-án irt leveledre végre sor került! Avval zártad azt a levelet be, hogy „Írj nekem magadról mindent, mit tettél? teszel? és hányat lépsz?” – Jót nevettem ötleteden. Még, ha telephonba kellene kiabálnom mind azt, a mire választ várnál, sem volnék képes annak megfelelni. Tudtad te azt magad is, és hiszem, hogy csak azért irtad, hogy nevessek rajta. Annyi bizonyos, hogy sokat kellett volna tennem és

---

¹⁹⁴ Orbay alma = Orbai alma

mindent egyszerre: mert minden a nyakamra nőtt, nyakamba szakadt. Ha kimentem a kertbe s széjjel tekintettem: annyi teendő állt előttem, hogy elállt az eszem, s nem tudtam, hogy melyiken kezdjem. Resignatio ne hagyj el! gondoltam magamban s megindítottam a dolgot vaktában. Tettem itt is, ott is valamit, a mi éppen kezem ügyébe akadt, dolgoztam annyit, hogy fölkelés után fáradtabbnak éreztem magamat, mint a milyen voltam lefekvés előtt: hanem hát a legnagyobb része mégis befejezetlen maradt annak a munkának, a mit okvetlenül be kellett volna végeznem. Fáim, legnagyobb része nyezetlen maradt, törzseiken – még a legfiatalabbaknak is –, ott rikít messzire a meg előző évek sanyarú időjárásának szüleménye: a fölcserepesedett kéreg, a moha és zuzmó. Nem érkeztem rá, mások dolgáért, tavasz kezdetén letisztogatni a fákról.

Nem ojhattam egyebet néhány hazai fajnál és ezeket is csak próba fákra; mert már közel négy év óta nincs helyem a kertben, a hová néhány vadonczot vagy magról kelt csemetét iskolába ültethetnék. Néhány beteges, elvénült szilva alanyom sem birtam kiültetni, hogy rájuk a nyáron, legalább veszendő szilva fajaimat ráojthatnám. Nem volt érkezésem az ültetésre sem: aztán meg eszembe sem jutott a rohamos munka közt. Most már késő az átültetés. Nagyon kilevelezett minden fa, a mikorra az ültetés eszembe jutott. Mart. elején elégittem ki vesszővel az addig jelentkezett előfizetőket. Azóta rendkiüül sokat lehetett volna végeznem: hanem hát máskép volt az megírva a Végzet könyvében. Jöttek folyvást megrendelők, többnyire mind új, kezdő emberek, a kiket nem lehetett eleresztenem üres kézzel, mert hát járatlanságuk volt oka elkésésöknek. Hadd szenvedjek én kárt, gondoltam magamban, de legalább nyerjen a hazai gyümölcsészet. Írtam oktatást, szelíd dorgálást, minden új embernek s írtam hozzá buzditást a fiatal embereknek, hogy legyenek kitartók igyekezetükben. Féltve közelítettek hozzám ezek a fiatal emberek, a kik még csak most kezdetek hallani felőlem. Leveleik borítékán úgy meg „nagyságos”-oztak, mint a pinty! s aztán alig tudták, hogy hogyan szólítsanak meg engem levelökben. Képzelem mennyire meg voltak aztán lepve, midőn én nekik nemcsak ojtóvesszőt küldöttem, hanem levelet is írtam, melyben mindeniket kedves öcsémnek szólítottam s mindeniknek lelkére kötöttem, hogy úgy tekintsen engem mint testvérét; mert az én jelszavam mindjárt kezdetben, a mikor az irodalom terén fölléptem, az volt, és most is az, hogy „A kik a gyümölcsészet lobogói alá össze gyülekezünk, legyünk mind testvérek!” Így szerzek én évről-évre új híveket hazai gyümölcsészetünknek. Ebben lelek vigasztalást és kárpótlást elhanyagolt saját dolgaimért. A minek én hasznát nem vehetem, hasznát fogja annak venni édes hazám. Ez az én hitem, meggyőződésém. De hó! megállj, ha én neked mind ilyen dolgokról folytatám az írást, ki nem fogyok belőle s aztán az idő eltelik írással és a dolog marad, pedig most még rémséges sok

tenni valóm áhitozik a kertben kezeim után. Majd rá érünk ilyenekről élőszoval is beszélgethetni a nyáron: most ne fecsegjünk, hanem tegyünk!

*Sok jót kíván mindnyájótoknak
igaz barátod*

Bereczki Máté¹⁹⁵

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. április 16. B-163. számú levél

„Mező-Kovácsháza, April 16. 1882.

Kedves barátom!

F. hó 9- és 14-ről írt kétrendbeli leveledre megint egyszerre válaszolok.

Mindkét leveledben a hazai gyümölcsészetünket sujtó, kései fagyról elmélkedel. Nálam is mind elfagyott a mutatkozó termés. Szerencse, ha a későn virágzó fajokon található annyi, amennyivel eszelények¹⁹⁶ fajuk föntartását biztosíthatják. Ilyen czudar, sokáig tartó, kései fagyra még nem is emlékezem. Szőlőnek, diónak, eperfának még a leveleit és fris hajtásait is tökéletesen leperzselte. Más fáknak, értem a gyümölcsfákat, szomoruvá tette ugyan a leveleit, hajtásait; de nem perzselte le. Sármezey vetéseiben semmi kárt sem tett, tehát nincs szomoruság a háznál. Szeretik a gyümölcsöt nagyon: de a mutatkozó termés elpusztulásának oda sem néznek. E fölött csak nekem kellene szomorkodnom: hanem hát tudva azt,

¹⁹⁵ A *dólt betűvel* írt rész már megjelent nyomtatásban SZABÓ 1995-a. 110-111. p.

¹⁹⁶ Eszelények (Rhynchites fajok): 5 mm-nél kisebb, fémfényű *ormányos bogarak*. Csápjuk egyszerű, szárnyfedőik az utolsó potrohszelvényt szabadon hagyják. A lábszárak végén nincs horog, a karmok hasítottak. Nappali állatok, valamennyi növényevő. Igen változatos életmódot folytatnak. (MEZŐGAZDASÁGI LEXIKON. I. kötet 377. p.) Az ide tartozó fajok mindnyájan lombfákon és cserfákon élnek és élénk bronz, zöld, kékes fémfényűk, valamint kártékonyáguk által tűnnek ki. Legtöbb faj nősténye a levelet szivar vagy kürt alakban összegöngyölyíti és epidermise alá rakja petéit, mások ismét fiatal hajtásokba, ismét mások gyümölcsökbe helyezik. Körülbelül 80 faja ismeretes. „Az itt-ott maradt, ép gyümölcsöket aztán fölkeresik fáinkon az eszelények, (vinczellér bogár; Rhynchites.) Ezek ormányukkal megfurdalják a gyümölcs külbőrét s tojásaikat a fűrt lyukakba rakják. A megfurdalt gyümölcsök pedig csakhamar rothadni kezdenek s lehullanak a fákról. – Legnagyobb mohósággal szokták fölkeresni az eszelények a kormos almákat vagy legalábbis az olyanokat, melyek bőrén rozsda hálózat vagy rozsda-foltok szoktak előfordulni. A körtéket s a gyümölcsök egyéb neveit ritkán szokták fölkeresni. — Egy, öblével fölfelé fordított esernyőt az egyes ág alá tartva s az ágat hirtelen megrázva sokat ellehet ezekből is pusztítanunk előbb, hogy sem kártékony munkájukat tovább folytathatták vagy be is végezhetnék volna.” (BERECZKI 1. 1877. 69. p.)

---

hogy isten kezében vagyunk s ilyen csapásra az alföldön mindig el lehetünk készülve, nyugodt lélekkel viselem a csapást. Még a legnagyobb fagy napján is, a mikor a szobában is dideregnek kellett: magamra rántva ócska budamat¹⁹⁷ olyan szorgalmasan foglalkoztam a taval tanulmányozott gyümölcsök leírásával, mint éppen semmi baj sem történt volna. Ha már fáim nem teremhetnek, hadd teremjek én hazám fiai számára szellemi gyümölcsöket! – Ugy hiszem, hogy Aug. elejéig vigan elkészülök a „Vázlatok” II. kötetével. Már is kész 126 gyümölcs-leírás kéziratban, mely könyvemben ugyanannyi levélnek felel meg nyomtatásban. Még csak 30 gyümölcs fajt kell leírnem (pedig volna 100 faj is még leírni való és már is másfél ivvel több lenne a II. kötet, mint az I. volt, pedig függelékül a közérdekűbb cikkeim is akarom közleni. Ez ismét bizonyára többet elfoglal 4 nyomtatott ívnél. Akarom – nem akarom, vastagabbnak kell lennie a második kötetnek, sem mint az első volt. A kiadásra pedig nincs annyi költségem kéznél, mint a mennyi volt az 1ső kötet kiadására! hanem azért kipréselem azt is, ha meztelenül kellene is járnom. –

Képzeld, még tegnap is kaptam ojtó vesszőt és mutatvány gyümölcsöt egy faj almáról, mely kormos létére nem volt fonnyadt. Külföldön, hová szinte küldött az illető gyümölcsöt mutatónak belőle, nem ismerik és új vagy magyar fajnak tartják. Rendkívül termékeny; soha nem marad meddőn; gyümölcse pedig jó I. rendű csemege gyümölcs! Szavahihető, barátom küldi. Leírtam; a vesszőket elojtom; a nyáron vagy ősszel már neked is jut belőle. Sajnos, hogy nekem meg éppen semmi alanyom nincs. Próba-fára lehet csak ojtanom és oly ágakra, a melyek szintén próba ágak voltak már.

Gyalázatos dolog, hogy nekem így kell vesződnöm annak a hazának javára, a melyiknek zsírját léha népség, mint tetű fogyasztja! Hanemhát odáig jutottunk meghunyászkodásunkban, hogy nekem, szegénynek kell szánnom, mert szeretem őt, nemhogy ő szánakozhatnék az én nyomorultságomon!! Szegény, szegény hazám! be csuffá is tettek saját fiaid!! Szívem összeszorul, lelkem elkomorodik, ha sorsodra gondolok. – Istenem, milyen áldott annak a sorsa, a ki nem tud és nem is akar gondolkodni; a ki szemeit nem veti a múltba, jövőbe: hanem él a jelennek, mint az oktalan állat még arra sem gondolva, hogy holnap már a vágó hídra hajtják! – Bizony, bizony mondom, jobb, ha ilyen gondolatok sohasem furakodhatnak be a kemény koponyába. –

---

¹⁹⁷ A buda az Új magyar tájszótár szerint 'kabátféle'. ÚMTsz.

Sok jót kíván neked és kedves családnak
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. április 17. A-8/b. számú irat

Postai levelező-lap

„M. Kovácsháza, April 17. 1882.

Tekintetes Sziklay Ede,¹⁹⁸ birtokos urnak

Jánok

U[tolsó]. p[osta]. Szepsi (Abaujmege)

Kérem, legyen szíves, – ha lehet, postafordultával – tudatni velem, hogy a Nemes Sóvári körülbelül meddig állhat el fonnyadás és romlás nélkül; mert a hozzám küldött s meleg szobában tartott példányok nov. vége felé már teljes érettségfi fokra hágtak s így nem tudom, őszi-e vagy téli?

Sok jót!

B. M."

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)¹⁹⁹

* * *

---

¹⁹⁸ A roznycói (ma Rožňava, Szlovákia) születésű id. Sziklay (Schmidt) Ede (1812 – 1900) ügyvéd, az evangélikus család 1847-ben vette föl a Sziklay nevet királyi engedéllyel. Unokája, ifj. Sziklay Ede (1850. április 5.–1929), politikus, földbirtokos. A roznycói evangélikus gimnázium növendéke volt. Pesten és Bonnban folytatott jogi tanulmányokat. Ezután a szomszédos Gömör vármegye szolgabírája lett. Roznycón vette feleségül Brezovay Klárát. 1878-tól jánoki birtokán gazdálkodott. 12 éven át volt a szepsi takarékpénztár elnöke. 1886-ban kapcsolódott be a politikai életbe, amikor az ellenzéki Függetlenségi Párt szepsi választókeretében választották meg. 1902-ben is indult a választásokon, de akkor sikertelenül. 1905-ben választották meg a kormánypárti Szabadelvű Párt színeiben. 1910 márciusában, mint a Nemzeti Munkapárt támogatója Abauj-Torna vármegye és Kassa város főispánjává nevezték ki. Politikai elkötelezettsége miatt az ellenzéki pártok támadták ügyannyira, hogy visszahívás fenyegette. Ennek ő elébe ment és 1917-ben, kormányváltáskor önként lemondott. 1916 májusában a király a Lipót-rend lovagkeresztjét adományozta neki. Távozásakor Kassa díszpolgárává választották. Hat gyermeke született: Ilonka, Klára, Szeréna, Zsuzsanna, Lenke és a nyolcévesen elhunyt Ede. Első és utolsó gyermekük egymás mellett nyugszik Jánokon. Irodalom: BALASSA Z. 2013.; STURM 1905–1910. 397. p. és Felvidék ma, 2011. május 21. <http://www.felvidek.ma/felvidek/regio/40669-unnepseg-janokon>

¹⁹⁹ Az MMgM SZE 8019. szám alatt leltározott Dr. Szabó Pál-féle jegyzet- és kéziratanyagból – mint eredeti levelezőlap – ide, a levelezéskötetbe átleltározva.

1882. május 7. B-164. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Maj. 7. 1882.

Kedves barátom!

F. hó 4-ről kelt soraid nagy igyekezettel írhattad, mert a te különben is apró betűiddel irt néhány kifejezésed alig birtam kiolvasni gyöngülő szememmel.

Hát nincs Túron tollforgató ember, a ki ráteritse a vizes lepedőt azokra a zsidóktól megvesztegetett catasteri birtokosokra? Bizony-bizony nagyon meglágyult a kemény nyaku magyar, hogy már csak szűr alatt mer panaszkodni az olyan visszaélések ellen, a melyekért hajdan mint a férget, ugy taposta volna el azokat, a kik azt elkövették. Ha már egyéb elégtételt nem is mertek, nem is birtok venni a gazembereken; legalább a nyilvánosság elé állítsátok őket pelengérré! Hadd legyen nyoma legalább a napi lapokban, hogy mik voltak okai hazánk elszegényedésének? Jöhet a mostani elkorcsosult, gyáva nemzedék nyomába egy uj, erélyesebb nemzedék, a ki, ha élni akar, majd talál módot megszüntetni az elszegényedés okait s ugy szórja szét a gazokat, mint polyvát a vihar. –

Azon, hogy Jurenák²⁰⁰ barátunk elvesztette kedvét a gyümölcsfák tenyésztéséhez, ápolásához, egy cseppet sem csudálkozom; mert az ő kertje is éppen azon csapadékoknak van kitéve, mint az enyém. A fa meglehetősen²⁰¹ díszlik ugyan benne, de teremni nem képes csak esős, hűvös évjárással, a milyent az alföldön a ritkaságok közé számíthatunk. Óriási küzdelmet kell az ily száraz helyeken folytatnunk a kártékony rovarok ellen, ha azt akarjuk, hogy egy-egy kevés termésre szert tehessünk még száraz évjárással is. A ki azért ültetett gyümölcsfát, hogy abból hasznot huzzon, mint Jurenák barátunk is; ha egyszer tapasztalásból meggyőződött, hogy biz abból nagyon kevés sőt ugyszólván semmi hasznot sem hozhat; igen természetesnek találom, ha elveszti kedvét a gyümölcsfa-tenyésztés iránt. Lásd, ha nekem nem tapasztalat-szerzés volna a sarkalóm, ösztönzöm a gyümölcsészet iránt; bizony mondom felé sem néznék a kertemnek! Ime, husz év alatt csak egyszer volt olyan

---

²⁰⁰ Jurenák Sándor törökszentmiklósi földbirtokos, 1895-ben 694 kat. hold földön gazdálkodott. Egy ideig a Külső-Szolnok Megyei Gazdasági Egyesület alelnöke, majd elnöke volt. Ebben a tisztségében került kapcsolatba, mint a mezőgazdasági kiállítások szervezője, Dörgő Dániellel és Bereczki Mátéval. *Irodalom: A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája. Második kötet. Gazdacímtár. Bp., 1897. Pesti Könyvnyomda Rt. 210-211. p. és SZABÓ Antal törökszentmiklósi múzeumigazgató, helytörténész szíves közlése.*

²⁰¹ Feltehetően tollhiba = meglehetősen

termése a közel ezer darabnyi termő fát számláló kertemnek, hogy a házi szüksegen fölül még másoknak is lehetett belőle juttatnunk! És még ezt a termést is nem valamennyi faj, hanem csak egy-két gyümölcsfaj adta tavall is, míg a többi csak a megelőző száraz évjárások bajaiból lélegzett föl kissé. Határozott meggyőződése, hogy az alföldön csak árvíz járta, iszapos vagy homok területeken lehet némi haszonnal gyümölcs-ipart űzni. Száraz helyeken sínylik csak a gyümölcsfa; nem képes teremni s kivész idő előtt. Az idén kertemből ismét vagy 70 db nagy termőfát kellett kiásatnom tövestől, melyek már tavall haldoklottak s az idén végkép elhaltak volna. Nem akartam tovább nézni hosszas haláltusájukat – szegényeknek! – irgalomból hányattam őket a tűzre. Ezek a fák összesen, egész életük folytán át (lehettek 16 – 18 évesek) nem hoztak annyi gyümölcsöt, a mennyivel 70 ember egyszer jóllakhatott volna. – Most három éve ojtottam birsre sok olyan fajról, melyek a fajfán haldoklottak. Ojtásaim egy évig vígan nőttek s már a 2dik évben virágot is hoztak, de ősz felé már sárgulni kezdettek és ha nem ojtottam volna rögtön körte csemetére tavall, augusztusban, most már minden fajom, mely rájuk volt ojtva teljesen elpusztult volna. Kiszáradtak mind ezek a birsre ojtott ojtványaim! Az erdélyiek által oly nagy lármával hirdetett Schönbrunni renetből, - mivel más ojtó vesszőm nem volt, vadonczaim pedig ojtásra alkalmassá váltak egy kis táblácskában mintegy 24 dbot ojtottam volt tavall. Vígan nőttek, 5 – 6 láb²⁰² magas vesszőket hoztak. Ime, a tavall forró nyár, az idej száraz tél folytán – kettőt kivéve, mind sárga leveleket satnya hajtásokat hoztak. Sok nedvesség kell az almafának, aztán mérsékelt meleg, de nem forróság. Nem Erdély az alföld!! Kell, hogy akadjon valaki, a ki az ily tapasztalatokat össze gyűjtse, nyilvánosságra hozza: de a ki ezt teszi, olyan ember legyen, a kiről el higyjék, hogy igazat beszél. Egy laikus hijába mondaná el; nem hinnének neki! Isten kegyes jóvoltából oda küzdöttem magamat, hogy el fogják hinni, a mit én a gyümölcsészetről mondani fogok. Azért búvom én reggeltől estig, évről évre a kertet, hogy tapasztalatokat gyűjtsek, melyeknek hasznát vehesse az az alföld, hasznát vehesse az a szegény haza, kinek vérét most úgy szívják saját gyermekei, mint a nyomorgó fát a fatetük és a levéltetük. Jurenáknak nincs ilyen érdeke bujni a kertet: ne csudáld, ha hátat fordított a gyümölcsfáknak. –

Mikép megelőző, egyik levelemben írtam, a mi kevés gyümölcsöm mutatkozott; meg sem kottyant az eszelényeknek! Már is elpusztították mind s a hol még valami mutatkozik , arra most a „vörösszipoly =

---

²⁰² Láb = régi magyar hosszúság-mértékegység, amely 0,316081 és 0,2979 m között tájegységenként váltakozott. Mezőtúron ebben az időben 032 m volt az átváltás egysége.

lágymogár = közönséges bana (= *Omophlus lepturoides*)²⁰³ iszonyú serege jött el, mint az éhes sáskaserege! Ez a fürge, kártékony rovar nagyon megkésett az idén: máskor rendszeren a birsfa virágzásakor vagy ákác virágzásakor szokott rajzani. –

M. hó 25-ről irt leveled végén azt írod a többek közt, hogy van még 4 db „Simonfy-piros” almád. Hogy én ezt előbb nem tudtam! Kértem volna belőle leírás végett egy-két példányt az ősszel: de most már késő! Ilyenkor már egy gyümölcsöt sem lehet leírni tökéletesen, mert ilyenkor már fonyadtak, túlértek, ízeveszettek. Fajom, melyet Tamásy küldött, termett egy kis példányt: hanem ez csak arra volt jó, hogy meggyőzzön valódiságáról. No jövőre majd leírhatom! – E hó második felében aligha föl nem rándulok Pestre. Lehet, hogy úgy teszek, mint Bolond Istók: betekintek hozzád is egy pillanatra.

Sok jót kíván mindnyájótoknak
igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

²⁰³ „Az Alleculidae, vagy mint azelőtt nevezték Cistelidae család, a Heteromerák családsorozatának egyik képviselője. Az ide tartozó állatok lárvái korhadó fákban, taplógombákban (*Mycetochora*), részben pedig a földben élnek (*Omophlus*), hol vagy állati vagy növényi anyagból táplálkoznak. A kifejlődött állatok úgy mint a lárváik rejtett életűek, másik részük pedig a szabadban különösen virágzó növényeken található. Némely faj (*Omophlus rugosicollis*, *rufitarsis* és *lividipes*) helyenként óriási mennyiségben lép fel és pedig ilyenkor, mint gazdaságilag kártékony rovar, mert a fák virágait és különféle gabona-félék fiatal kalászait rágja le. Az irodalomban leginkább az *Omophlus lepturoides* Fabr. 1797. (*Betulae* aut.) fajról találunk adatokat, hogy Magyarországon kártékonyan lépett volna fel. *Megjegyzés: *Künstler*, *Die unseren Kulturpflanzen schadlichen Insekten*. Wien, 1871. p. 79. — *A m. kir. áll. Rovartani Állomás Közleményei*. I. kötet. 8. füzet p. 57. (1892.) és ugyanott 10. füzet p. 53. (1894.) „Ez adatok azonban nem erre, hanem a korábban említett fajokra vonatkoznak.” Lásd Magyarország Alleculidái. Írta Csiki Ernő. *Rovartani Lapok*. Havi folyóirat különös tekintettel a hasznos és kártékony rovarokra VIII. kötet. 1901. márczius. 3. füzet. [Ma: „*Omophlus (Odontomophlus) lepturoides (Fabricius, 1787) - Tenebrionidae Alleculinae*”]

1882. május 18. B-165. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Maj. 18. 1882.

Kedves barátom!

F. hó 12-ről írt leveledben egy cikk megírására buzdítasz, nevezetesen pedig arra, hogy a gyümölcsösnek megválasztandó talajról értekezzen. Hiszen ez a cikk már a Gyüm. füzetek első évi folyamában közölve is van, de úgy látszik elfeledkeztél már róla. Olvasd el tehát még egyszer az 1ső évi folyamból a IVdik és VIIdik számban közlött „Milyen gyümölcsfajok valók az alföldre?” című cikkemet s ird meg, hogy mit szeretnél még hozzáadni vagy elvenni belőle.

A fagyos szentek ugyancsak megdideregtettek az idén engemet. Budában²⁰⁴ is fázom s kezem úgy meg van meredve, hogy szintén alig bírom vele a tollat fogni. Ti szerencsések vagytok; mert, a mit óhajtottatok, megkaptátok a várva várt esőt. Nálam Martius óta annyi eső sem esett, hogy a port elverte volna. Három négy nap óta hatalmas föllegek usznak vidékünk fölött délkeletről nyugat felé; szemercsikél is folyvást, de azért fáim alatt még most is porzik a föld. –

Ugy emlékszem, hogy küldöttem neked vesszőt a Bossányi körtéjéről is, a mit én Louis Cappe-nak gyanítottam. Ha ojtottál róla s ojtásod megfakadt; jegyezd rá az igazi nevét, mert nem más az mint a Német nemzeti bergamot. Vegetációjáról könnyen rá lehetett bukkannom a valódi nevére. A gyümölcsről azért nem találtam el a nevét, mert Bossányi csak egyetlen egy, de igen nagy példányt küldött csak mutatóba hozzám. Bossányi tanyáját több eső járja, mint a mienket; azért terem nála még a Német nemzeti bergamot is, mely pedig nálam, 14 év óta, még egyetlenegy virágot sem birt bemutatni, nemhogy gyümölcsöket hozott volna.

Holnap, holnapután okvetlenül befejezem a II. kötetet, mely csupa gyümölcs leírásokat fog tartalmazni. Cikkeimet a III. kötet elején szándékozom csak közleni. A II. kötetben azért nem lehetett, mert ennek elejét már a körtéket tartalmazó 1ső füzet foglalta el, hátra vetni pedig nem akartam cikkeimet, mert azoknak a könyv elején a helyök.

A Mas Alexandrina nevű körtefajom a próbafán megtartott egy ép gyümölcsöt. Rá olvastam minap fájára, gyümölcsére a leírást s határozottan

---

²⁰⁴ Budában = A buda az Új magyar tájszótár szerint 'kabátféle'. ÚMTsz.

meggyőződtem fajom valódiságáról. Oda jegyezheted tehát a neve után te is, hogy a faj valódi.

A Pestre menet aligha el nem marad részemről; mert az ország gyűlés e hó végén lezáródik s így nem sokára Aradon lesz Náray is, a kivel Pesten kellett volna találkoznom.

Sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. június 19. B-166. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jun. 19. 1882.

Kedves barátom!

F. hó 12-ről irt leveledre csak most került a sor. Kezdenek a koczapomológok újból rám járni leveleikkel. Egyik egyet, másik másat kérdezet. Egyik szeretne már ojtani, másik előre jelentkezik, hogy kaphat-e szemző vesszőt. Ezeket a szellemi éhezőket kielégíteni első kötelességemnek tartom. Barátaimról fölteszem, hogy inkább elvárnak válaszomra, mintsem ezek a kezdő emberek. –

Voltam azóta, mióta leveled megkaptam Aradon is. Visszavettem Tetey²⁰⁵ könyvárustól a neki bizományba adott könyveket. Istentelen hazug ember ez a Tetey! Igérte, hogy évenként pontosan beszámol eladandott könyveimről: de elmúlt két év s még a füle dobját sem mozdította meg, midőn nála a számadás elmaradása miatt kérdezősködtem. Hozzá küldött könyveimnek felét, jó piszkosan – vissza küldötte Aradra. E küldemény átvételére kellett oda berándulnom. A többi, nála maradt könyvről pedig úgy számolt be a hitvány ember, hogy majd ősszel el fog számolni!! Ez aztán lelkiismeretes és pontos kereskedő ügy-é?! Szegény Náraynak ugyan meggyűlt vele a baja, hogy részemre 40 Ftot is ki birt még csikarni az addig eladott könyveimért! Nincs Tetey uramnak pénze; tehát hozzá nyúl ahhoz is, a mi nem az övé; elköltötte az engem illető pénzt is, nemcsak az őt illető 1/3 részt az általa eladott könyveim

²⁰⁵ Tetey Nándor könyvkereskedő Aradon.

arából. – Örülök, hogy megszabadultam tőle, habár kárommal járt is a dolog. –

Az Alföldre való gyümölcsökről írt cikkbe már nem lehet az általad javasolt módosításokat, javításokat bele szőni: de fölhasználok új cikket írására. Nem sürgetős a dolog; hisz ugyanis csak a III. kötetben jelenhetik meg mind az, a mit a füzetekben írtam. Míg ez a kötet készre lehetne, ráérek újabb cikkekkel is szaporítani a régiebbeket. Most legújabbban a hernyópusztításról akarok értekezni az „Erd. gazdá”-ban. –

Mihelyt Náray²⁰⁶ haza jó Pestről, azonnal egyezkedni fogunk munkám II. kötetének sajtó alá vétele tárgyában valamely aradi nyomdással. Réthy²⁰⁷ uramnak, a ki az eddig megjelenteket nyomtatta, semmi esetre sem szeretném adni, mert szava nem tartó embernek tüntette föl magát előttem. Nem írtam volt neked, készakarva, a mit pedig többekkel közlöttem, nem írtam, hogy milyen aggodalom gyötrött engemet Újévtől kezdve! Tudod, hogy kertem haszonbéres földön alapítottam, mely föld a dolog természeténél fogva könnyen más kézre is kerülhet, ha Sármezeyt valamely pénzes és kenni-fenni jól értő jebazeus tul-licitálta volna a haszonbéri összeg ígéréteiben. Jövő évre már letelik a Sármezey haszonbéri időtartama. Többször hallottam elejtett szavakat új év óta, hogy principálisom itt hagyni készül a bérletet, ha tulságosan fölcsigázzák a haszonbérlet árát. Hallottam fenyegetőzéseket, hogy Sármezeyt, mert nem kormánypárti, okvetlenül ki fogják túrni a bérletből. Mi lett volna ez esetben kertemből, és az én jelenlegi helyzetemből? elképzeld. Rettegtem még gondolni is erre! és mégis, akartam, nem akartam, mindig ez a gondolat gyötrött éjjel-nappal! – A napokban aztán nagy kő esett le szívemről. Értésemre esett, hogy Principálisomnak megújították bérletét, vagyis inkább megnyújtották tűrhető föltételek alatt – ha jól tudom – 10

²⁰⁶ Náray Imre dr., Náray Imre, nárai (Pécs, 1818. május 18. – Arad, 1882. szeptember 12.) ügyvéd, homeopata orvos. Szülőhelyén végezte iskoláit és 1841-ben Aradon telepedett le, 1842-ben váltójegyző, majd tiszteletbeli megyei alügyész lett. 1848-ban megyei első alügyésznek választották. Arad ágyúztatása miatt őt bízták meg a megyei rabok Szent-Annára történő átszállításával. 1849-ben nemzetőr főhadnagy volt és Kossuth Hírlapjának levelezője; még azon évben az aradi vészbíróságnál, mint közvádoló működött. A szabadságharc után 1851-1853-ig Josefstadtnban politikai fogoly volt; onnét kiszabadulva, 1858-ig rendőri felügyelet alatt állott és az ügyvédi gyakorlattól is megfosztották. Ily körülmények közt az orvosi tudományok tanulmányozására adta magát; a homeopáthiával rendszeresen foglalkozott és gyógyított is. Mint városi törvényhatósági képviselő, az aradi ügyvédi kamara és a lövészegylet elnöke, az országgyűlési függetlenségi párt alelnöke. Arad népszerű polgárai közé tartozott és az 1881-84. országgyűlésre képviselőnek is megválasztották. A lipcsei központi általános homeopata tudós társaság munkájáért oklevéllel tisztelte meg és tagjának választotta. Lásd SZINNYEI. Sármezey Antal (és Bereczki Máté) ismerőse, az 1870-es években az aradi Három-fekete-ló utcában lakott.

²⁰⁷ Réthy Lipót aradi nyomdász. A Gyümölcsészeti vázlatok I. kötetének nyomtatója.

évre. Most tehát már könnyült lélekkel foghatok ismét munkába! míg az elmúlt hónapokban, a lelkemet marczangoló aggodalom csak azt engedte meg, hogy munkámat sajtó alá tudjam rendezgetni. Más dologba, – tudom – hijjába is akartam volna ekkor kezdeni. Nekem ekkor csak is a hernyópusztítás nyújtott némi szórakozást: hanem aztán az e fajta szórakozásból bőven is kijutott részemre az idén. Sysiphus kellett volna ide, hogy minden újabb és újabb fajta, jelentkező hernyó tetemet elpusztíthasson csak nagyjából is kertemben. –

E hó végén már itthon lesz Náray bizonyosan: ekkor tehát egy pár napra bemegyek Aradra megint s elintézem könyvem kiadása dolgát úgy, hogy a II. kötet teljesen kezébe juthasson mindenkinek akkor, a mikor a gyümölcs szüret elérkezik. –

Kérlek ne várároztass leveledre olyan sokáig, mint ez uttal tevéd, mert engem az is képes aggasztani, ha sokáig mit sem hallok felőletek.

Sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. július 2. B-167. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jul. 2. 1882.

Kedves barátom!

M. hó 30-ról kelt soraidban kifejezett jó kívánataid köszönöm. Igaz barátomnak ismerlek; fölteszem rólad, ha nem mondanád is, hogy te nekem csak jót kívánhatsz éppen úgy, a mint én, teneked.

Igazad van, hogy jó volna, ha legalább egy vagy két holdnyi szabad terem volna faiskolának, a hol újabban tanulmányozandó fajaim vegetációját tanulmányozhatnám és le is irhatnám; aztán meg, értékesebb fajaimról, melyek csak próbafán vannak meg, nevelhetnék fiatal csemetéket, hogy elterjesztésök céljából elegendő vesszőt nevelhetnék: de ezen területet körül is kellene kerítetnem; erre pedig nincsen tehetségem. Sármezeyt ilyen áldozat hozatalára szégyenleném föl kérni. A kormány pedig, ha adna is, csak politikai elveim, meggyőződésem szegre akasztása árán volna hajlandó adni. Erről is meg vagyok győződve. Megkívánna bizonyosan tőlem, hogy személyesen kuncsorogjak,

könyörögjek ilyen áldozatért, melyet pedig nem nekem hozna, hanem a hazai gyümölcsészetnek. *Ilyen áron semmiesetre sem akarok kerthez jutni. Segítetek magamon ez után is úgy, a mint tudok, a mint ekkoráig segítettem. Remélem, ha élni fogok, így is befogom azt bizonyítani, hogy nem éltem hijjába, nem éltem magamnak, hanem édes hazámnak, és a hazai gyümölcsészetnek.*

Ne bolygassuk hát ezt a dolgot. Sok az ellenségem már is és még több lesz ezután. Nem akarok a konczon veszekedni a konc lesőkkel; mert akkor egy fél országgal gyűlne meg a bajom. Hiszen láthatod, hogy napjainkban irtózatosa a konclesők száma!

Lásd, hogy nem csalatkoztam azon föltevésemben, hogy Villási csak azért mutatta magát barátomnak, mert az én barátságom útján remélt mielőbb becses koncshoz jutni! Már is megkezdte lefejteti magáról a báránybört, melybe előttem mutogatta magát. Nemde, tudod, hogy V.[illási] volt a ki erőszakkal „nagy” embert törekedett csinálni belőlem s engem több ízben kényszerített annak kijelentésére a nyilvánosság előtt, hogy „minél többet tanultam, annál inkább látom, hogy milyen kevés az ahhoz képest, a mit még tudnom kellene”! No, lásd! ez az én igaznak hitt barátom már kezdi leránczizálni nevem abból a magasból, a hová azt feltolni törekedett. Nem ő maga teszi ezt ugyan, hanem munkatársaival téteti. És ez a munkatárs is olyan, a ki még tavall is meghunnyászkodva esengett barátságomért! Olvasd el a Gy. füzetek f. évi VI. számából az utóbbi cikket és gyönyörködjél rajta! Én gyönyörködtem; mert abbéli gyanúm eloszlátására, – hogy t. i. hátha még sem volt igazam, hogy V-t egészen elítéltem, – nekem igazoló okmányul fog szolgálni ez a cikk.

Gyönyörködtem benne; mert azon cikkbeli támadással éppen azok egyike árulja el lelki szegénységét, a ki tavall az Erdélyi gazdaegyletben²⁰⁸

---

²⁰⁸ Erdélyi Gazdasági Egyesület - rövidítve EGE - mezőgazdasági szakismereteket terjesztő, jogi személyiséggel bíró társadalmi szervezet. – Alapítójának Teleki Domokost (1810-1876) tekintik, aki 1844. január 4-én felhívással fordult Erdély birtokosaihoz egy gazdasági egyesület létrehozása érdekében. 1844. március 4-én meg is alakult az EGE, melynek első alapszabálya kimondja, hogy célja „... idővel honunknak oly annyira alatt álló gazdaságát egész kiterjedésében mozdítani elő...”, azonban „... egyelőre munkálkodását csak a szorosabb értelemben vett földműveléssel és ezzel szoros kapcsolatban lévő marhatenyésztéssel kívánjuk kezdeni.” 1848-ig nem tudott kibontakozni, rövid időre meg is szűnt, majd 1854-ben gróf Mikó Imre vezetésével alkult újjá és folyamatosan működött 1948-ig. Szakosztályaiban a gazdasági és társadalmi életben egyaránt neves egyéniségek tevékenykedtek: Teleki Domokos, Kelemen Benjamin, mindkettő híres gazda, a pomológusként is neves kolozsvári tanár, Nagy Ferenc, a mezőgazdasági-gépgyártó Rajka Péter. Kiállítások szervezésével, tanácskozásaival az egyesület a gazdasági tevékenységet segítette, élénkületést vitt Erdély társadalmi életébe. Ugyanakkor összekötő kapocs volt a különböző etnikumok között, mert rendezvényeitől egyes szász és román gazdák sem zárkóztak el. Az egylet fő célja a mezőgazdaság haladását népnevelő munkával, mezőgazdasági szakirodalommal, könyv- és folyóirat-kiadással, tanfolyamokkal, előadásokkal szolgálni. Az EGE tevékenységének jelentős mozzanataként említhetjük meg a

tiszteletbeli taggá választásomra szavazott; a ki gúnyos támadásával saját magát is és a gazd. egyesületet [OMGE] csufolja ki, olyan embert tisztelvén meg, a ki nagyon is kicsi, a kicsiségét sohasem szégyenlette bevallani.

Igazán mondom neked, hogy ezentúl egész passzióval fogom el olvasni a „Gy. füzetek” minden cikkét, hiszem, hogy érdekes adatokat fognak ott összegyűjteni arra, hogy „barátból lesz a legnagyobb ellenség”. Én, a ki nem félek ellenségeimtől, hogyisne gyönyörködném ilyen adatokban!! –

Holnap megyek be Nárayval értekezni s munkám kinyomtatása tárgyában intézkedni

Míthogy tudom, hogy a nyomdász e hónapban aligha keríthet papirost könyvem számára; úgy hiszen, hogy a hozzád menetelre ezt a hónapot használhatom csak föl; mert, ha megkezdődik a nyomtatás aug. elején, bizonyára elhuzódik oct. végéig és ezen idő alatt nekem itthon kell folyvást tartózkodnom a correctura végett. Ha e hónapban nem mehetek hozzád, akkor munkám megjelentéig bizonyára nem is mehetnék. Ősz felé pedig félek már kimozdulni hazulról.

A mult estve nagy szélvész esővel lepett meg bennünket, de jég nem volt benne és így nem tett lényeges kárt.

Sok jót kíván mindnyájótoknak

Igaz barátod

*Bereczki Máté*²⁰⁹

„Emlékül

1882. Julius 9-én a' vasuton eljött hozzánk Bereczki Máté kedves barátom. Jul. 10-én délelőtt kint voltunk kertünkbe, délután a mezőtúri közfaiskolába. Jul. 11-én kimentünk kocsin Báriba, onnan Jul. 15-én a szarvasi gőzösön eltávozott.

Jól kibeszélgettük magunkat.

Adja Isten, hogy részesüljünk többször ilyen szerencsében.

Mezőtúr, 1882. Jul. 16.

Dörgő Dániel m. p.

---

kolozsmonostori Gazdasági Tanintézet 1869-ben történt megnyitását, az „Erdélyi Gazda” című mezőgazdasági szaklap 1869-ben történő megjelentetését, az algyógyi földműves iskola 1891-ben történt megnyitását. Egyed Ákos: Az erdélyi magyarság történetéből, 1790–1914. In: Erdélyi Tudományos Füzetek 243. Kiad. Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2004. 11. 77. p. <http://mek.oszk.hu/08700/08747/08747.pdf> [Megtekintve 2013. március 17.]

²⁰⁹ A *dólt betűvel* írt rész már megjelent nyomtatásban SZABÓ 1995-a.113–114. p.

Gyermekeim, különösen Dani, nagy hangon meg siratták.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. július 23. B-168. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jul. 23. 1882.

Kedves barátom!

Mióta hegyes-halmos szülőföldemről ide kerültem az alföldre; még sohasem éreztem a nyár melegét olyan kiállhatatlannak mint most. Lomha vagyok, mint a lajhár. Nincs kedvem semmiféle munkához. Üljek, álljak vagy feküdjem, úgy érzem, mintha tűz égne alattam. Éjjel nyugtalanul alszom; bolond, vad álmok képek rémlátványok tánczolnak lelkem előtt. Siberia hidegét tán inkább el tudnám viselni, mintsem ezt a disznó melegséget!

Szerencsémre kielégítettem már mindenkit, a ki távollétem alatt és azóta egyért-másért fölkeresett. Most már csak te vagy még hátra; neked kell hazautazásomról referálnom.

Midőn téled eljövét M. Túrra értem a Waggonból leszálltamkor megcsúszott a lábam a lépcsőn s erősen megrándult térdemben. Azt hittem komolyabb következtől is lehet tartanom, mert estefele az eset után, alig birtam leszálni a kocsiról, olyan kegyetlenül fájt már a térdem. Másnap azonban már csak tompán fájt s harmad negyed napra már el is feledtem, hogy fájt volna.

Turról, Mező-Berény felé menet, egy coupéba kerültem a tarcsai rector urammal (megmondotta nevét, de biz én már elfelejtettem). Minthogy a jegyváltásnál ő is Mező-Berénybe kért volt jegyet ugyanakkor, a mikor én is jegyet váltottam; beszédbe ereszkedtem vele, kérdeve, hogy odavaló-e? Beszélgetés közben megismertette aztán Megelét²¹⁰ tetőtől talpig, mert hát közelebből ismerte őt. Nagyon jó volt ez az ismertetés nekem, a ki Megelét csak szellemileg ismertem, de viszonyairól nagyon keveset tudtam.

---

²¹⁰ Megele Bertalan, gróf Wenckheim Antal gazdatisztje, uradalmi kasznárja. Mezőberényi földbirtokán több gyümölcsöse is volt. Bereczki a Goubault esperes és a Guyot Gyula körtéket 1883-ban tőle kapta (BERECZKI 3. 1884. 229. p.). Mint „Mezőberény városában minden jónak előmozdítóját” emlegették 1875-ben. *Békésmegyei Közlöny* 2. évf. 6. sz. (1875. január 21.) Halálhíre: *Köztelek*, 1896. július 22.

Megele egy szikár, magas-szál ember; egy fél fejjel bizonyosan magasabb nálam. Kissé nagyot hall. – A Wenckheim családnak²¹¹ hosszú éveken át kedvelt tisztje volt. Most nyugalmazva van. Jómódú ember. Hat élő gyermekét már mind szabadszárnyra eresztette. Két lánya ott, helyben, Berényben van férjnél. Az egyik férje egy ügyvédember, a másiké egy igen derék fiatalember, postamester és a postások társulatának országos elnöke. Ezek családotól, gyermekestől együtt esténként össze-gyülekeznek rendszeren az öregnél (Megele 60 évet meghaladott ember), a ki a Wenckheim családnak a forradalom óta lakatlanul álló kastélyában lakik öreg gazdasszonyával s külön háztartást visz. Oda érkeztemkor rendkívül szívesen fogadott. Alighogy megebédeltem nála; mindjárt kimentünk kertjeit megtekinteni. Kertjeit mondom, mert három is van neki Mező-Berényben. Fáit francia modorban kezeli s folytonos nyelés alatt tartja. Nagyon érdemes volna azokat a sodrony mellé kipeckelt fákat neked is megtekinteni egyszer legalább. Sok, szép gyümölcsfajt gyűjtött össze apródonkint. Ujdonságon kapkodva minden fajt még akkor hozatott meg kész ojtványban, a mikor egy-egy ojtvány 6 – 10 forintjába is bele került. Könyvekből nem ellenőrizte fajai valóságát: igen természetes, hogy sokszor megcsalták őt. Sajnos, hogy az idén nála is rendkívül kevés a termés! Mindemellett mégis sikerült vagy 10 hamisnevű fajt meghatároznom s valódi nevét megálapítanom. Leírtam a Guyot Gyula nevű körtefájának a vegetációját s most már ezen faj is benne lesz könyvem Ildik kötetében. Leírtam még egy másik körtefaj vegetációját is, mely aligha nem hazai faj lesz. Ez egy májusban érő, téli körtefaj. Megele azt mondja, hogy körtefajai közt egyik sincs a melyik télen ennek finomságával vetekedhetnék. Majd meg lássuk! Van rajta egy kevés termés, ha leszüreteli majd küld róla, mutatványt és ha csakugyan érdemesnek találandom, azt is megismertetem később. –

Megelénel csak egy órát aludtam, mert sokáig fönn voltunk. Másnap reggel, 7 órakor már itthon reggeliztem. –

Remélem, azóta semmi baja sincs többé lányodnak, Mari hugomnak. Kérlek tudass róla minél előbb! –

²¹¹ Wenckheim család: (A *Wenck*: a birtok székhelye, a *heim* pedig oda valót jelent.) A Wenckheimiek osztrák polgári család. A család a németországi Hund törzsből származtatta magát. Az ősi fészek az thüringeni erdő mellett van. *Rangemelések: Wenck Dániel*: 1559. címeres levél. *Wenck Ágoston*: 1608. január 16. : birodalmi nemesség, wenckheim praedicatum. *Wenckheim János*: Bécs, 1748. április 27. Wenckheim családnév, osztrák örökös lovagi rang. *Wenckheim József, Wenckheim Xavér Ferenc*: Bécs, 1776. december 18. osztrák bárói rang. *Wenckheim József*: Bécs, 1802. április 9. osztrák grófi rang.

Wenckheim József, Wenckheim Xavér Ferenc: Bécs, 1781. április 7. magyar indigenatus (1790/91. évi 73. tc.) Birtokaik nagy része Békés vármegyében volt. *Irodalom: GUDENUS 1990–1999. IV. kötet. 247-256. p.*

Munkámból már egy ív ki van nyomtatva, most várom a 2dik ív correcturáját Gyulay²¹² uramtól.

Add át szíves üdvözetem családnak minden egyes tagjának!

Áldja meg őket, veled együtt, az én istenem minden kitelhető jóval azon jóságukért, melylyel irántam viseltetek! Szívéből kívánja igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. augusztus 5. B-169. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Aug. 5. 1882.

Kedves barátom!

Mult hó 30-ról írt leveled vettem. Örvendek, hogy Mari lányodnak nincs már semmi baja; örvendek annak is, hogy a takarást szerencsésen bevégezted s kedvező időben kaptatok esőt.

Sármezey principálisom, a ki máskor 4 – 5 nap alatt be szokta végezni a hordást: az idén egészen föl hagyott régi szokásával, kis erővel hordatott s a kereszteteket egyenest a gépbe hordatja. Nem hiszem, hogy még egy hét múlva is behordatja-e a termését? Még sok keresztje van künn a mezőn. Az eső nálunk is jókor jött a dohányra és kukoriczára: de nem hiszem, hogy annyi hasznot tett volna, mint a mennyi kárt tett a künn levő búzakeresztkekben.

Megkezdettem a valódiakul fölismert gyümölcsei növényzetének lejegyezgetését. E munka eltart sept. közepéig is nekem. Jó és hasznos időtöltés ez. Hazajövetelem óta még csak két ív lett munkámból kinyomtatva, Ha így halad a munkával Gyulay uram; akkor ujévig sem fogja bevégezni.

Igazad volt, hogy a mesteremberek közt nincsen semmi személyválogatás. Egyiknek sem lehet a szavában bízni.

Azt ígérte Gyulay, hogy Sept. végéig bevégzi munkámat s ime minden két hétben nyomat csak ki egyegy ívet!

---

²¹² Gyulai István aradi nyomdász, nála nyomtatta ki Bereczki Máté a Gyümölcsészeti vázlatok 2. és 3. kötetét.

Most e miatt be kell mennem hozzá Aradra, mert levélben, ugy latszik, nem lehet vele értekezniem.

Ha hazajöttem; majd megírom, hogy mennyire mentem vele s mit végeztem.

Áldjon meg az ég mindnyájótokat mindenféle jóval!

Szívből kívánja igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. augusztus 19. B-170. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Aug. 19. 1882.

Kedves barátom!

Bánréviből irtál f. hó 10-én M. Turról f. 14-én. E két leveledre megint egyszerre kapsz választ.

Szegény Lucas Ede! Mennyi érdekes munkát akart még bevégezni!! Elpihent örökre. Sokat írt életében a gyümölcsészetéről, de óriási tapasztalatainak nagyrésze vele szállt a sírba. Évtizedek, talán századok mulnak el, a mig a gyümölcsészetnek oly fáradhatatlan apostola támad, a milyen ő volt.

Az ő halála csapás nem csak a németekre, hanem az egész emberiségre nézve. Kihez fordulunk ezután, ha egy-egy ismeretlen jeles gyümölcs valódi nevét hasztalan kutatjuk könyveinkben? Én nem ismerek az élő gyümölcsész-tekintélyek közt egyiket sem, a ki gyümölcsismeret dolgában nyomaiba hághatna a boldogultnak.

Szívem mindannyiszor elszorúl a fájdalomtól valahányszor arra gondolok, hogy az az élő forrás, honnan ismeret szomjam enyhíteni szoktam, örökre eldugult előttem.

Benne én egy őszinte jó barátot veszítettem el, a ki szívességével örök hálára kötelezett engem. Neki nem kell emléket állítani. Műveiben ő, maga, olyan emlékkövet állított magának, melyet áldással áll körül egy hálás utókor. A kezdő pomológok még századok mulva is ő tőle fognak legtöbbet tanulni.

Mint ember meghalhatott; porait szét szórhatja az enyészet szele: de szelleme örökre élni fog műveiben és így, nem halt és nem is halhatott meg egészen.

A gyümölcsészet világában halhatatlan az ő neve, halhatatlan az ő emléke is.

Nyugodjék békével a földben, melyet a míg élt, szebbé, áldottabbá igyekezett tenni maga körül ő is éppen úgy, mint az, a ki engem a természet szeretetére legelőször kezdett tanítani! –

Beszéljünk az időről ...

Mióta töletek haza jöttem; egy hét sem mult el a nélkül, hogy kisebb-nagyobb eső ne esett volna. Egy darabig ugyan kiállhatatlan melegség is volt: de közben-közben azt is megszakította egyegy futó zápor. Kertem könnyen kiszáradó laza talaja másfél hónap óta folyvást annyira nedves, hogy az árnyékosabb helyeken egy óráig sem volt fölülete megszikkadva. Egyik tulság üldözi itt a másikat. Az oly gyümölcs fajok, melyek a szárazságot megsínylettek; most vígan élnek világukat. A Zephirin Gregoire körte-fámon 2 db gyümölcsöt megkímélt a késői fagy. Most ez a két gyümölcs olyan nagyra hízott föl, mint a Téli esperes vagy a Diel vajonca. Meg se járnám, ha ezekről a gyümölcsökről kellene leírnom a Zephirin Grégoirét! – Hanemhát aligha többet nem árt ez a sok nedvesség fáimnak, mint a mennyit használ. Sok fa elhullatta már levelei nagy részét. Hogyan birhatná hát elpárologtatni s hasznára fordítani a nagy áldást, melylyel most a természet megvendégeli őket? Képzem, hogy sok rügy kifakad még őszig, új hajtást ereszt. Nem kell aztán egyéb, mint az, hogy hirtelen köszöntsön be rájuk a hideg tél. Így volt 71–72-ben is. Ugy látszik csak emlékezetes év akar ismétlődni megint. –

F. hó 12-dikén dél tájban terhes föllegek támadtak fölöttünk. Ott lomhaskodtak d. után három óráig meg sem mozdulva helyükből. Ekkor aztán elékezdték ontani az esőt és jeget és ontották jó másfél óráig. Kevés hujja volt, hogy a leesett víz ki nem öntött szobámból is. Udvarunkban minden talapatnyi föld víz alatt volt, csak a fa és bokrok látszottak ki. Valóságos felhőszakadást kaptunk. Principálisom éppen a megelőző napon végezte be a hordást.

A jég elverte dohányát kutyaliter[sic!]:²¹³ hanem hát úgy látom, nem sokat törődik vele: foltos volt és egyenetlen növéssű különben is. Nem biztosította. Ha biztosította volna, tíz ezer forintot bizonyára zsebre tehetett volna a dohányból is. –

Most megint szakad az eső. Ugy látszik, ez már országos eső; mert reggeli öt órától kezdve folyvást esik most (2 óra d. u.) is.

Akarom, nem akarom, a szobát kell őriznem, pedig már annyira elszoktam a szobától, hogy folyvást ki felé vágyom. Jegyezgetem le azon gyümölcsfajaim növényzetét, a melyeket még nem tanulmányoztam, de a melyek növényzetét a leírásokkal egyezőnek s így a fajt valódinak tartom.

²¹³ kutyaliter – feltehetően a totaliter (teljesen) szó közöttük tréfásan használt elferdítése

Sokat lejegyeztem már is: de sok van még hátra. Ugy gondolkozom, ha már nincs gyümölcsöm, amit leírhatok, hát legalább a növényzet leírásával legyek készen akkorra, a mikor majd a gyümölcsöt is leírhatandom. Hadd legyen készen legalább felerészben minden gyümölcsfajom leírása. –

Sok szép dinnyénk lett volna, de az indája rútol össze van verve: Közel volt ez is ahhoz a táblához, a hol a jég a dohányt elverte. Itt a háznál kevés nyomát látom a jégverésnek.

A nyomdással beszéltem, biztosított írásban is, hogy octóberben elvégzi a nyomtatást okvetlenül. Még eddig csak 4 ívet nyomtatott ki munkámból. De Sept. Oct. hónapban egész erővel neki fog aztán. –

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

*Bereczki Máté*²¹⁴

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. szeptember 2. B-171. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Sept. 2án, 1882.

Kedves barátom!

Áldjon meg az isten azért, az örömhírért, melyet m. hó 30-ról irt leveleddel s gyümölcs-küldeményeddel okoztál! Igazán mondom, nagyon aggódtam hallgatásod miatt; mert hát utolsó leveledben azt irtad, hogy két nap mulva fogod küldeni a gyümölcsöket. Egy két napból egy-két hét is lett. – Csakhogy semmi bajotok; annak örülök leginkább! –

Az Ecully-i szépet azonnal leírtam, mert a „Guide pratique”-hoz²¹⁵ pótlólag kiadott 1875-dik évi jegyzékben olvasható rövid jellemzéssel egyezni látszik. Az van ott írva róla, hogy valami Cuissart és Barret²¹⁶

²¹⁴ A *dőlt betűvel* írt rész már megjelent nyomtatásban SZABÓ 1995-a. 114–115. p.

²¹⁵ GUIDE PRATIQUE = Gyakorlati Útmutató. A Simon-Louis frères (testvérek) Plantières-lès-Metz-i kertészetének katalógusa, 1895. - Valójában ez egy kézikönyv, amely segíti a gyümölcstermelőket abban, hogy a francia cégtől facseteteket rendelhessenek.

²¹⁶ Barret és Cuissard kertészdinasztia képviselői voltak. Écully, Lyonnal szomszédos városban a 19. század közepén alapított egyik híres virág- gyümölcskertészetének és faiskolájának tulajdonosai, az Écully szépe, a Madame Cuissard körték nemesítői. A lyoni kertészeti társulat bizottsági látogatása alkalmával leírták faiskolájukat és virágkertészetüket. [Bulletin de la Société d'Horticulture pratique du Rhône, 1878. 170–173. p.] Paul Barret, aki a Mérite Agricole tiszti osztályú kitüntetésének birtokosa, az écully-i

(kertészek? pomológusok? az már nincs megemlítve) 1874-ben hozták forgalomba: »gyümölcse igen nagy 13 cm magas és 10 cm széles. Húsa hófehér, finom, gyöngéd, teljesen szétolvadó; leve rendkívül bő igen cukros, gyöngéd savanyúval emelt, kellemes illattal ellátva. Érik aug. végétől Sept. végéig. Fája elég erőteljes, igen termékeny.« Ennyi az egész. Többet még sehol sem lehet róla olvasni. Kiváncsi vagyok tehát rá: valljon csakugyan olyan finom lesz-e tehát a husa, mint a milyennek a főnebbi jellemzés szerint lennie kellene. A küldött példányt eltettem. Tartani fogom még egy ideig s ha látom, hogy a rothadás nem terjed rajta sebesen, hiszem, hogy megéri így is, dacára rothadási foltjának. – Ha jövőre ismét kapnánk róla gyümölcsöt: nagy szerencse volna, mert akkor talán sikerülvén alakváltozásait meghatározni, még közölhetném is körülményes leírását a Vázl. III. kötetében. Egy példányról nagyon bajos valamely gyümölcsnek alakját megmondani, mert kérdés, hogy ezen egy példány normális fejlődésű-e vagy sem?

A „Royale d'été ” nem valódi. Ezt már növényzete elárulta előttem s én az idén már be is ojtottam más fajjal a próbaágat, a melyet róla készítettem akkor, a mikor a vesszőt a fajról veled megosztottam.

A Bouvier Lónát kár volt elküldened. Megjelent már a Vázlatok II. 1ső füzetében a leírása. Izlelted volna meg magad.

A Saint-Ghislain taval sokkal nagyobb volt a mit küldöttél. A most küldött példányok már inkább hasonlítanak alakjukra és nagyságukra nézve Leroy²¹⁷ leírásához, mintsem a taval küldött példány. Eltettem tanulmányozni későbbre, most még éretlen.

A Hellmann²¹⁸-ok férgesek voltak, azért értek meg korán.

Kertészeti Társaság (La société d'horticulture d'Ecully La Fraternelle) elnöke volt és a Lyoni Pomológiai Bizottság munkájában is részt vett, 62 éves korában halt meg, híres kardvirágnemesítő is volt. Fia folytatta tevékenységét.

²¹⁷ Leroy, André (Angers, 1801. augusztus 30. – Angers, 1875. július 23.). Egy nagy múltú francia gyümölcskertész család leszármazottja, maga is neves pomológus. Pályája kezdetén – 1822-ben – négyhektáros faiskolával kezdte működését, amely halálakor már 168 hektárra növekedve 300 munkásnak adott kenyeret. Gyümölcsfa-ültetvénye egész Nyugat-Európát ellátta oltványokkal. Jelentős szakirodalmi tevékenységet is folytatott. A „*Catalogue général descriptif et raisonné*” 1855-ben jelent meg és még abban az esztendőben öt nyelvre fordították le. E művéért a „Francia Becsületrend” kitüntetésben részesült. A „*Dictionnaire de pomologie*” című művének kiadását már veje fejezte be. (I.: 1867; II.: 1869: Az első két kötetben 915 féle körte; III.: 1872; IV. 1873: A két kötetben 527 alma; V.: 1877 43 féle sárgabarack és 127 féle cseresznye; VI.: 1879: 163 féle őszibarack tüzetes leírása található.) – Az angers-i Keleti Temetőben nyugszik. – A magyar pomológusok közül Bereczki Mátéval tartott fenn eleven levelezési kapcsolatot, aki több ízben még oltványokat is rendelt tőle. – Különös, hogy e neves francia pomológus és tevékenysége szinte ismeretlen a magyar szakirodalomban (pl. lexikon). – Lásd a Les Croqueurs de Pommes de l'Anjou honlapját! <http://www.croqueurs-anjou.org/index.php?numlien=4>

²¹⁸ Hellmann = Helmann dinnye körtéje

A Hó kalvilt is rögtön leírtam s a nagyobbik (rothadó) példánynak szélrajzát véve, a két kisebbiket későbbi tanulmány céljából zár alá tettem.

A „Nyári Darut” tanulmányozni fogom. Most még éretlenek, zár alatt maradnak a míg érni nem kezdenek.

Az „Ismeretlen” alma, szép alma. Nagy a gyanúm, hogy azonos lesz egy szintén hazai fajnak gyanított almával, melyről gyümölcspéldányokat tavall kaptam Bartha Ferencztől,²¹⁹ Tisza-Füredről: csak hogy a tiszafüredi példányok kisebbek voltak s kalvilszerű bordázatuk szembe tűnőbb volt mintsem a te általad küldött példányokon. Színezetök különben rendkívül össze vág, később, ha megérték, bővebben is megemlékszem még példányaidról. –

Furcsa meglepetésben részesültem a napokban. Egy csehországi gyógyszerésznek nagyon meg találtam nyerni a tetszését. Egy értékes, pompás kertész ollóval ajándékozott meg. Az atyafi az *Illustrierte Monatsheft*éből²²⁰ ismert meg engem. A múlt Júliusban a végett tudakozódott levélben nálam, hogy honnan kitől kaphatna dinnyét hazánkból? Utasítottam őt Tarczy Dezsőhöz²²¹ Pápara, a kikiről tudtam, hogy piacra is termel dinnyét. Ugy látszik jó helyre utasítottam, mert abbeli örömben; rögtön megakarta hálálni tudósításom s küldötte az ollót. Levélben egész elragadtatással beszél a magyarokról. –

Képzeld! a „Magyar föld”²²² (utóda az istenben boldogult Gazdasági közlönynek²²³, mely az országos gazd. egyesület közlönye is volt egy uttal)

²¹⁹ Bartha Ferenc (1846–?), református kántortanító. 1870-től Tiszafüreden lakott, nevéhez fűződik a gazdakör, a gyümölcsészeti (1881) és méhészeti egyesület megalapítása. Az 1888. október 1-től megnyíló tiszafüredi ipariskola első ref. tanítója, vezetője 1889–1894 között. Közel 200 dolgozata jelent meg szaklapokban. – [Köszönöm Gaál Sándor tiszafüredi helytörténész szíves közlését. Tolnay Gábor]

²²⁰ *Illustrierte Monatshefte für die gesammten Interessen des Judenthums*. Vienna, 1865–1874.

²²¹ Tarczy Dezső, dr. (Pápa, 1842 – Pápa, 1924. december 20.), ügyvéd, pápai jogakadémiai tanár, pápai újságok cikkírója. A híres pápai filozófusnak, természettudósnak és a Pápai Református Kollégium tanárának, a 25 holdas, pápai mintagazdaság megteremtőjének, Tarczy Lajosnak (1807–1881) a fia.

²²² *MAGYAR FÖLD közgazdasági Napilap, A magyar gazdák és földbirtokosok érdekeinek közlönye*. Budapest, 1880, 1882–1891. Szerkesztették 1880: Berényi László, 1882–1887: Dapsy László (Miskolc, 1843. február 28. – Budapest, 1890. május 29.) pedagógus és biológus, 1888–1890: Kormos Alfréd, 1891: Löcherer Andor (a Zemplén megyei Gazdasági Értesítő volt szerkesztője). Megjelent Budapesten. Kiadta: Wilckens F. C. és Fia. – (Az OSZK Tájékoztató Osztálya szíves közlése alapján.) 1880-ban, mint a Magyar Gazdák Országos Értekezlete által kiküldött végrehajtó bizottság közlönye kezdte meg működését. 1881-ben a Gazdasági Lapokkal egyesült, s mint Gazdasági Lapok és Magyar Föld jelent meg, de nemsokára különvált társalapjától. Rovatai: Vezércikk, Napihírek, Belföld, Külföld, Táviratok, Üzleti hírek, A hivatalos lapból, Tözsdehírek, Földművelés, Irodalom és Művészet, Arak, Hirdetések. TURÁNYI.

„Bereczki Máté” cím alatt bő kivonatban közlöttem a Pomol. Monatsheftben közölt életrásomat! Kíváncsi vagyok rá, hogy kinek jutott eszébe ilyent cselekedni a szerkesztőnek magamnak-e? vagy kinek – másnak? Elég az hozzá, hogy látogatók lévén nálam Mezőhegyesről a napokban, s ezek újságolták, hogy a Magyar föld f. évi aug. 24ről keltezett 194dik számában olvasták életrásomat. –

A vázlatok II. kötetéből már kész a 2dik füzet, vagyis 11 ív már ki van nyomtatva a két utolsó füzetből. Kezdem remélni, hogy Octóberre valóban is elkészül az egész. Eddig már 60 példányra kaptam előfizetést.

Néhány kitűnő körtét már leírtam az idén saját fáim első terméséről. Később majd írok neked ezekről bővebben is. Ez uttal be kell zárnom a levelet, mert a postára éppen alkalom akadt s ez nyugtalankodik a várakoztatás miatt.

Sok jót kíván mindnyájótoknak
igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. szeptember 8. B-172. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Sept. 8. 1882.

Kedves barátom!

Az Ecully szépét leírtam. Valódi: de koránt sem olyan finom, mint a milyennek a „Guide pratique” szerint lennie kellene. Még a küldött példány is túl volt már érve. Hiszem, hogy a nálad maradt példányok még inkább túlértettek lesznek már. Jövőre Aug. 20dika táján szedd le gyümölcseit egészen zöld korokban s akkor ízeled meg, a mikor a kamrában sárga színbe kezdenek átmenni. Tán akkor ízesebbnek találjuk gyümölcseit, mint ez uttal. Alig érdemelte meg a küldött példány a 2es ranguságot.

Leírtam a Hó-kalvilt is. Valódi ez is. Két példányt tartogatok még, hogy belsejét is tanulmányozhassam.

²²³ GAZDÁSZATI KÖZLÖNY. 1869. január 5-től 1870. június 23-ig havi szakfolyóiratként jelent meg, szerkesztője Wagner László (Pest, 1841. május 28. – Gossensass, Dél-Tirol, Colle Isarco, Olaszország, 1888. július 2.) műegyetemi tanár volt.

A Saint-Ghislaint taval azért vettem gyanúba, mert Oberdieck²²⁴ a Hollandi vajonczzal azonosnak állította. Nálam megvan a Hollandi vajonc is: de ennek fája egészen különbözik a Saint-Ghislaini fájától. Most azonban rá jöttem, hogy Oberdieck csalatkozott állításában; mert a mi Saint-Ghislain körténket Diel²²⁵ is leírta s a Diel leírása csakugyan nagyon jól rá illik körténkre és pedig nemcsak a gyümölcsre, hanem a növényzetre is. – Küldött gyümölcsöidet e fajról az idén még finomabbnak találtam mint a tavali. E fajt is leirtam tehát és most már bizvást terjesztheted a Saint-Ghislaint is mindenfelé, mert valódisága kétségtelen.

Azt a szép piros almákat nem ízleltem meg azonnal, azt hivén, hogy még éretlenek. Egyébb teendők miatt, tegnapig halasztódott a megízlelés. Lisztes derczével megtöltöttek találtam mind a hármat. Festett koporsó!! Nem érdemli meg a jó szót. – A Bartha almájával²²⁶ hijába hasonlítottam a tiedet össze. Annak husa kalvilszerű, finom vajszerű volt; a te almáid husa

²²⁴ Oberdieck, Johann Georg Conrad (Wilkenburg, 1794. augusztus 30. – Herzberg, [Herzberg am Harz, Németország] 1880. február 24.) német pomológus. Göttingenben teológiát és természetrajzot tanult. 1814-től a lüneburgi Michaelisschule-ban tanított. 1819-ben wunstorfi helyettes-, majd ugyenebben az évben bardowicki lelkész. Már itt foglalkozott kertészettel, sőt gyümölcsnemesítéssel, de kertje 1822/23 hideg telén csaknem elpusztult (erről később tanulmányt is jelentetett meg). A megújítás után több gyümölcsfajt és -faját (köztük 300 almafaját) termesztett, nemesített, s az ültetvényt területileg növelte. 1831-ben sulingeni, 1839-től nienburgi lelkész volt. Kertjének fajtaállományát mindkét helyre továbbvitte, nienburgi gyűjteményes kertjében több mint 4000 fát nevelt. 1853-ban jeiseni szuperintendens lett, ekkor is áttelepítette fajtagyűjteményét. 1870/71 telén ismét a rendkívül hideg tél okozott nagy veszteségeket gyűjteményében. 1878-ban nyugdíjba ment, de Herzbergben megtelepedve aktív pomológiai tevékenységet és publikálást végzett. Művei: *Die Probe- oder Sortenbäume* (2. kiadás Stuttgart 1871); *Anleitung zur Kenntniss und Anpflanzung das besten Obstes für das nördliche Deutschland*. (Regensburg, 1852); *Illustriertes Handbuch der Obstkunde*. (8 kötet, Ravensburg és Stuttgart 1859–1875); *Supplement* (u. o. 1870); *Deutschlands beste Obstsorten*. (Lipcse, 1881.) stb. – Lucas közreműködésével 1855-től adta ki a „*Monatsschrift für Pomologie und praktischen Obstbau*” című folyóiratot. Irodalom: PALLAS 13. kötet. Bp., 1896. 323. p.; SZABÓ 1995-a 241. p.; Heß, Wilhelm: Oberdieck, J. G. C. In: *Allgemeine Deutsche Biographie* 24 (1887), S. 87-88 [Onlinefassung] (Megtekintve 2013. január]

²²⁵ Diel, Ágost Frigyes Adrian (Gladenbach, Hessen, 1756. február 4. – 1839. április 21.), német pomológus, Giessenben és Strassburgban az orvosi pályára készült s azután szülőhelyén községi orvossá választották. 1790-ben Dietzre költözött s egyúttal a már akkor híres emsi fürdő orvosa lett. Dielt a pomológiához kiváló hajlam vonzotta, egyike volt kora legjobb gyümölcsismerőinek s a gyümölcsnemek általa megállapított rendszeres beosztása általános elismerésben részesült. Legfőbb művei: *Versuch einer Beschreibung der in Deutschland gewöhnlichen Kernobstsorten* (Frankfurt 1799-1819); *Systematische Beschreibung der in Deutschland gewöhnlichen Kernobstsorten* (Stuttgart u. Tübingen 1821-32); *Systematisches Verzeichniss der vorzüglich in Deutschland vorhandenen Obstsorten* (Frankfurt 1818). Tiszteletére nevezték el a körtefajta egyik legnemesebbikét, az általánosan ismert és kedvelt Diel vajkörtéjét. (PALLAS)

²²⁶ Bartha almája = Bartha Ferenc tiszafüredi gyümölcsstermelőtől kapott ismeretlen almafajta. Ilyen néven nem került be a Gyümölcsészeti vázlatok 1-4. kötetébe.

azonban, hiszem, még kellő érettségi fokán is durva állományú. Piaczon kapós lehet, de csemegének nem való uri asztalra.

A Nyári Darut még nem ízleltem e napokban arra is rá kerül majd a sor.

Meg van-e nálad a Görbefájú körte? Van-e rajta gyümölcs? Ezt is szeretném le irni: de gyümölcsöt hijjába várok saját fámról. Hát a Capron orvos? Ha van rajta gyümölcsöd: már azt is leveheted a fáról. Ezt sem irhattam még le.

Sok jót mindnyájotoknak!
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. szeptember 15. B-173. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Sept. 15. 1882.

Kedves barátom!

Tegnap ízleltem meg és irtam le „Nyári daru” almáidat. Rendkívül becses gyümölcs az: de olyan hely való ám neki, a milyent nálatok talál. Nálam hiszem, hogy nem érne egy pipadohányt sem. Addig hánytam vettem könyveimet még utoljára határozottan eltaláltam a nevét, melyet a németeknél visel. Hijják pedig ezt a németek ilyentén képen: Nyári barna sajtalma. (!!) (= Brauner Sommer Käsapfel). Ilyen ostoba nevet csakis a németek adhatnak egy almának. – Hessenben és Németországban egyebütt is nagyon el van terjedve s a népnek ott is igen kedvelt gyümölcse. Került legyen bár Német országból hozzátok és így hazánkba talán több helyre is, én mégsem fogadom el a németek ostoba elnevezését hazai gyümölcészeti irodalmunkban, hanem meg tartom neki a nálatok már dívó, szépen hangzó, magyar elnevezését s a Vázlatok III. kötetében „Nyári daru” név alatt fogom bemutatni. – Nagyon örülök rajta, hogy a fajból, – a mint írod, – egy egész sor ojtvány van a túri faiskolában; mert e szerint, ott, a helyszínén leirhatom jövő Augusztusban a növényzetét. Csak arra kérlek, hogy a jövő tavaszi nyésés után, a két legszebbik ojtványról az új hajtások közül egyet se engedj levágni a kertész uramnak, hogy én aztán arról az elágazás és növés minőséget megítélhessem, ha oda megyek. Aztán, ha már

leírtam a vegetatiót, nem lesz késő (augusztusban sem), megtisztítani és csinosná alakítani azt a két ojtványt is. – Ha azok a Nyári Daru ojtványok még csak első évüket élik: akkor arra kérlek, hogy tavasszal, fanyesés idején a részemre ideiglenesen kiválasztott két ojtványt vágjátok vissza, de úgy, hogy mostani hosszúságának csak fele vagy $\frac{2}{3}$ da maradjon meg. Aztán hagyjátok úgy nőni, a mint neki tetszik. – Kérlek tehát, legyen gondod rá, hogy úgy legyen, amint ohajtottam.

Sok jót kívánok mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. szeptember 18. B-174. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Sept. 18. 1882.

Kedves barátom!

Megkaptam Sept. 11-ről és Sept. 15-ről kelt leveleidet és megkaptam hiba nélkül gyümölcsküldeményedet is. Az isten áldjon meg szíves segítségével azon munkában, melyet gazdag embernek kellene idő töltésből kezdeni és folytatni, nem oly szegénynek, mint én vagyok!

Nagy örömet szerezte nekem újból a küldött gyümölcsökkel! Éppen most végeztem be össze írását azon gyümölcsfajaimnak, melyek valódisága egészen biztos, a melyek valódiságáért kezeskedni merek. Éppen 631 faj van ilyen nálam ekkoráig a körtek, almák és szilvák. A cseresznyék nincsenek ide beszámítva; mert ezekre különben sem fordítok nagy gondot. E 631 faj közt négy van olyan, a melyek valódisága megállapításához te küldöttél gyümölcsöket és ezek azok: Saint-Ghislain-i, Ecully szépe, Dana-féle Hovey, és a Fetel apát kobakja. Az 5diknek bevettem még a Nyári daru almádat is. Ezekről, valamint a tavali tanulmányozott Huntingtonról is, – tőled várok annak idejében vesszőt, mert nekem alig egykét ojtásra való vesszőm akad a próba ágakról. Nyári daru almám pedig még nincs is gyűjteményemben. – No de hadd veszem sorra gyümölcsöid, melyekkel egy fél napnál tovább foglalkoztam ez uttal.

A „Simonfy piros” alkalmasint valódi lesz. Jövőre majd össze hasonlítom a nálam már kész növényzet leírását a te fáddal s ha a növényzet is talál: akkor fajod határozottan valódi.

A „Malocarlo”²²⁷ nem tanulmányozható. Sehol sincs leírva!

A „Hó-kalvil” téli alma. Valódi. Korán sincs még megérve az a példány sem, a melyet te érettnek gyanítottál.

A „Calville rose” valódi. Szép példány! szebb mint az volt, a melyik tavál nálam termett s a melyikről már leirtam a fajt. Leírásom most már a te példányodról igazítom ki, föltéve, hogy lesz rajta igazítani való.

Az „Orosz vas renet”-nek még a nevét sem találom sehol. Még a „Guide pratique”-ban²²⁸ is csak egy „Orosz renet” van megemlítve, de ez is a kétséges gyümölcsök közé van besorozva.

A „Fetel apát kobakja” csakugyan valódi. A „Guide pratique” pótfüzete így jellemzi ezen körte ujdonságot: „Calebasse abbé Fetel. (Liabant 1874) – Gyümölcse igen nagy, igen hosszú alakú, egy közönséges boros üveg hosszágával vetekedő, szára fele madár-orr formán elvékonyodó, napos oldalán világos piros. Finom, olvadó igen leves és czukroshúsú. Kitűnőleg I. rendű. Érik novemberben. Fája erőteljes, önmagától is szép gúlaalakban növekedő. Birsén is, vadonczon is egyaránt jól diszlik; igen termékeny. – 1874-ben a lyoni gyümölcskiállításon az 1ső díjat ez nyerte el.” Ha csakugyan kitűnőleg I. rendűnek találjuk mi is ő kelmét; akkor ennek nagy jövője lesz hazánkban. Majd meglássuk tehát, hogy „hány zsákkal telik”, a mint a köz mondás tartja.

A „Széchenyi Hanna” csakugyan gyanús faj. Vegetatioját már nem lehet összehasonlítani a Csíkos Angoulèmi herczegnővel; mert levele már csak itt-ott van egyegy a fán: de rügyei, mintha simábbak volnának s nem oly szürkések mint a Csíkos Angoulèmi herczegnő rügyei. Jövő évre majd szemügyre veszem újól is.

A „Hovey de Dana” (Dana-féle Hovey) valódi. Ennek gyümölcsét is, növényzetét is le fogom írni még e hó folytán.

A „Capron orvos” is valódi. A küldött példányok alkalmasak a leírásra. Ha megérnek; akkor le fogom írni ezt is.

A „Görbefájú körte” valódi ugyan, de a küldött példányok nagyon kicsinyek. Tán sinylődik a fád. Ennek leírását nem lehet eszközölnöm ez uttal már azért sem; mert a küldött példányok már túl voltak érve s belül szotyosak voltak.

²²⁷ Mela Carla (alma)

²²⁸ GUIDE PRATIQUE = Gyakorlati Útmutató. A Simon-Louis frères (testvérek) Plantières-lès-Metz-i kertészetének katalógusa, 1895. - Valójában ez egy kézikönyv, amely segíti a gyümölcsstermelőket abban, hogy a francia cégtől facseteteket rendelhessenek.

A Reine de Poirre²²⁹-ra most is csak azt kell mondanom, hogy gyanús: nem egyezik jól a leirással most sem.

A „Bergamotte de Paques” (= Húsvéti Bergamot) vagy idéntlenül fejlődött példány vagy határozottan hamis faj. Nincs bergamot alakja sem. Nem egyezik sehogy se a leirással. Ha egyezni fog a 150 éves túri körtefa gyümölcseivel: akkor egy és ugyanazon faj lehet mind a kettő: de semmi esetre sem lehet Húsvéti bergamot. Hogy mi, tehát? a jó isten tudja.

Az „Új Poiteau” vagy idéntlen fejlődésű példány vagy, ha nem idéntlen, akkor gyanús. Nálam normális példányok termettek az idén. A fajt már egészen le is irtam a napokban.

A „Merriam” nem valódi. Gömbölyűnek és narancs-színűnek kellene lennie, ha valódi volna.

A Varenne de Fenille valódi, de nem normális fejlődésű a küldött példány.

A Winter jantjes²³⁰-nak még nevét sem találom semmi féle katalogban: hanem a küldött példányról ítélve csakugyan Totleben tábornok²³¹ lesz az. Ha megért; meg ízelem s akkor határozottabban mondhatok felőle.

A Muskotály renet valódi; a Spoelberg is valódi, de nyomorék példány.

A Quintinyét kár volt még levenned a fáról. October közepéig kell annak a fán maradnia. A faj különben, ha tőlem van, határozottan valódi. A Hosszu fehér császárkörtét éppen oly szép fejlődésű példányokról irtam le, a milyent most, te, küldöttél.

A Lovenjoul-i ízletes nálam finomabb húsu volt, mint nálad: de azért fajod mégis valódi, föltéve, hogy tőlem kaptad a fajt. A küldött két példány nem volt normális fejlődésű. Inkább hasonlított az Adelajda körtéhez, mint a Lovenjouli ízleteshez. Valljon nem tévesztetted össze e kettőt?

A Bivort pirókja valódi, de nem normális fejlődésű a küldött példány. A Surpas Meuris²³² nagyon valószínű, hogy valódi lesz, színe, belseje, szára igen jól egyezett a leirással. Ha ép gyümölcsünk terem, ez is méltó lesz a leírásra.

²²⁹ Reine des Poirs (körte) = A Coloma körtekirálynőjét „Leroy ezen egyszerű név alatt írta le; míg Mas Alfonz ezen nevezet a l'Hoir-féle körtének tartotta föl”. BERECSKI 3. 1884. 197. p.

²³⁰ Winter jantjes (körte) = Ismeretlen, valószínűleg a név félreolvasásából eredő szinonima, amely megfejtethetlen.

²³¹ Totleben tábornok (körte)

²³² Surpasse Meuris (körte)

No de, ezen reflexiókkal, a mint látom, betelt a levélpapíros: tehát a jó isten áldjon meg mindnyájukat. Szívből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. szeptember 22. B-175. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Sept. 22. 1882.

Kedves barátom!

Hát el kellett temetnem őt is, a ki engem úgy szeretett, mint saját édes testvérét s a kit én jobban szerettem mint magamat, mint saját édes testvéremet!

Az 1882dik év irgalmatlan csapások éve lett részemre nézve! Egyik legmeghittebb, legigazabbnak hitt barátom meghalt moraliter²³³ és örökre rám nézve. Két legjobb barátom, legőszintébb tanácsadóm és támogatóm hideg ujjával örökre elragadta tőlem a kegyetlen halál! Három mély seb egymás után ütve egy oly érző szívbe, mint a milyennel engem áldott-vert meg a teremtő, bizony-bizony mondom sok és nagy büntetés egy év alatt!

Szegény Náray Imre! éppen megakartam őt látogatni újból szőlejében; a mikor jön a lesújtó hír, hogy örökre elnémult. Elmentem temetésére utolsó búcsút mondani neki gondolatban. Szóval, élő szóval nem mondhattam volna el búcsúmat, mert a fájdalom összeszorította ajkaimat.

Haza jöttem még a temetés napján mély gyásszal a szívben s terhes gondolatokkal őszülő fejemben. Nem találtam itthon sehol helyemet. Nem kellett az étel, nem kellett az alvás. Járkáltam, forogtam, mint a ki izzó parázst érez mindenütt, a hova csak lép, a hova csak leül vagy lefekszik, hanem aztán végre eszembe jutott a biblia Jóbja²³⁴ és – – – magamhoz

---

²³³ Erkölcshileg.

²³⁴ Jób (Hiób) a bibliai Jób könyve hőse. Jóbot – bár az ellenséges Edom fia volt – istenfélő, vallásos embernek mutatja be a Szentírás. Nagy családjával boldogan élt, de a mennybeli tanácsban a Sátán fogadást ajánl Istennek, hogy ő megtántorítja Jóbot. Vészvár vészvár ér: odavesznek Jób gulyái, nyájai, tevéi, testvéri egyetértésben lakomázó gyermekeit eltemeti a rájuk omló ház, majd Jób testét is talpig fekély borítja el. Jób mégis rendületlenül hű marad Istenhez. Barátai eljönnek részvevő látogatására, s a meginduló párbeszéd során a barátok

tértem. Hozzá fogtam a munkához; és dolgozom most napkeltétől napnyugtáig lázas igyekezettel. A munka feledteti velem a szív fájdalmát, a lelek gyötrelmeit. Eszembe jutott a rab siralma is, a ki keserve tengerében szilajul kiáltá:

„Hejh, a ki megszorított, meg is vigasztal meg!”

Nagy az isten hatalma! A ki benne bizik, tán csak nem hagyja el?? –

Bízom istenemben, hogy sujtó karját elfordítja már valahára tőlem; hiszen hijjába kutatom át lelki szemeimmel egész életem folyását! nem találok én ott semmi olyan vétket, melyért isten büntető kezétől remegnem kellene. –

Tegnap kaptam Debreczenből, Tamásy Károly gyógyszerésztől, a kit a végett megkértem volt, néhány példány Simonfy piros almát. E példányok valóságos cigány gyerekek voltak, a te Simonfy pirosaid mellett, aztán jóval kisebbek is voltak, mint a tied: hanem belső minőségük, ízük teljesen meggyőzött arról, hogy a te fajod is valósággal Simonfy piros alma. Le is irtam aztán ma, körülményesen, ezt a becses hazai fajt is.

Winter Jantjes körtédet is megízleltük. Hát biz az valóságos Totleben tábornok. Hogy honnét a pokolból találhatták ki az a „Winter Jantjes” elnevezést, melyet én még sehohsem olvastam? bizony érdekes volna megtudni. Ez a körte nem is téli. Már is túl volt kissé érve. –

Jövő nyáron már kevesebb bajjal lehet innen Turra jutni; mert akkorra már, hiszem, hogy megnyílik a Kovácsházáról Kétegyházaig tervezett vasut is, melynek földmunkája máris készen van. Principálisomnak Zürichben tanult, technikus fia, Bandi²³⁵ a mérnöke ennek az új vasútnak.

Jób szenvedéseiből Jób bűnösségére következtetnek. Jób igazságtalanságról panaszkodik, a barátok egyre indulatosabban vádolják. Végül közbelép Isten, hibáztatja Jóbót, hogy az isteni igazságot bírálni meri, holott a természet legegyszerűbb jelenségeinek mivoltát sem érti, de a Jób és barátai közötti vitában Jóbót igazolja, majd helyreállítja Jób egykori jómódját, családját, boldogságát. Jób könyve nagyszabású, részben párbeszédes formájú költemény.

²³⁵ Sármezey Endre (Mezőkovácsháza, 1859. április 21. – Békéscsaba, 1939. augusztus 15.) mérnök. Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottságának tagja (1925-től). A felsőház póttagja (1927-től). –1882-ben a zürichi műegyetemen mérnöki oklevelet szerzett. Rövid ideig a MÁV-nál szolgált, 1883-tól az Arad és Csanádi Egyesült Vasutaknál (ACSEV) üzemmérnök, építésvezető, majd igazgató, végül vezérigazgató helyettes. 1912-től Budapesten magánmérnöki irodát tartott fenn. Ő kezdeményezte a gazdasági kisvasutak létesítését, ennek egyik eredményeképpen épült meg 1898-ban az Alföldi Első Gazdasági Vasút. Magyarországon ő vezette be a motoros vasúti közlekedést. Eleinte gőzmozgatókocsikkal kísérletezett, 1904-ben azonban áttért benzin-elektromos motorkocsik alkalmazására. Több vasútvonalat tervezett és kivitelezett (pl. mezőhegyes–kétegyházi vonal), jelentős szerepet játszott a vasbeton-építkezés meghonosításában. Főbb művei: Egnéhány szó a nagyszentmiklós-makó-hódmezővásárhelyi helyi érdekű vasút tervezéséhez (Makó, 1901); Motoros kocsik vasúti üzemből (Bp. 1904; németül is); Arad

---

Az én istenem áldjon meg mindnyájótokat, mindenféle jóval! szívből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. október 2. B-176. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Oct. 2. 1882.

Kedves barátom!

Kissé megvárakoztatsz ismét, pedig olyan jól esett előbbi leveledben kifejezett azon kijelentésed, hogy ezentul még gyakrabban találkozom soraiddal, mint az előtt: hanem hát nem vagyunk egymás közelében; nem tudhatjuk egymás baját. Ki tudja milyen baj vagy akadály kényszerít a hallgatásra? Ennél fogva nem is várom tehát leveled érkezését, hanem írok én; mert hát istennek hála! nincsen semmi bajom.

Éppen most írtam le a Leroy „Reine des poires”-jét. Valódi neve ennek Colma körtekirálynője (=Reine des poires de Colma) és nem egyszerűen csak „Körtekirálynő” (= Reine des poires); mert ez az utóbbi egészen más faj. És, a mikor én a Reine des poires-t Leroytól meghozattam, éppen azt reméltem, hogy tőle az a más fajt fogom megkapni: de most látom, hogy Leroytól is csak azt a fajt kaptam meg, a mit Simon Louistól²³⁶

---

fejlesztése (Arad, 1906); Motorokocsik jelentősége vasúti üzemből (Bp., 1907); Motorüzem a vasutakon (Bp., 1909); Helyi érdekű vasutaink kezelési költségei (M. Mérn. Ép. Egyl. Közl. 1913.); Dieselmotorok alkalmazása vasúti üzemekben (B., 1918); Agrárreform és a kisvasútak (M. Mérn. Ép. Egyl. Közl. 1919.) *Irodalom*: VAJDA 1958.; MAGYAR MŰSZAKI 1964.; ÚJ MAGYAR 5. kötet. 2004. – 958. p.

²³⁶ Simon Louis = francia pomológus és gyümölcsfa kereskedő. Metzben, Franciaországban, élt és alkotott a gyümölcstermelés iránt elkötelezett Simon-család. Több nemzedéken át ívelt tevékenységük. Cégüket 1666-ban alapították, az „aranykora” azonban a 19. századra tevődik. A négy Simon testvér közül a legfiatalabb Gabriel unokája: Joseph-Leon Simon (Metz, 1834. július 4. – Nancy, 1913. március 14.) volt az, akinek eredményei a világ élvonalába emelték a „Simon Louis és Testvérei” elnevezésű cég tevékenységét. Rendelkezésünkre áll a cégnek 1868-ból két, és 1934-ből egy katalógusa. Értesülésünk szerint az 1940-es évek végén került ki a család kezéből a kertészeti, amikor ezt követően profilváltás is bekövetkezett. Bereczki Mátéval kapcsolatba kerülő Joseph-Leon Simon tudományos felkészültségű és közmegebecsülésnek örvendő polgára volt Nancy városának. Bizonyítják ezt megjelenő tudományos dolgozatai, a Becsületrend lovagja kitérítés és az, hogy a Nancyban működő Kertészeti Társaság tiszteletbeli elnökévé is választották. A család ma még élő leszármazottja elmondta, hogy őse, gyümölcstermesztéssel kapcsolatos szeminárium megtartására elutazott Magyarországra, amelyet egy általa már elfeledett helység csárdájának a nagytermében tartott egy héten keresztül. A francia pomológia

már bírtam, t. i. a Colma körtekirálynőjét. – Ez jó körte ám! megérdemli a megismertetést és elterjesztést: minél fogva nemcsak gyümölcsét, hanem fáját is leirtam azonnal s Catalogomba, melyet a múlt hét közepén küldöttem be kinyomtatás végett Aradra, utólagosan be fogom iktatni ezt is. – Kissé aggaszt a nyomdász késedelmeskedése. Még 7 ívet kell kinyomtatnia munkámból, pedig már az utolsó hónap van csak a megjelenésére kiszabott időből! Ma újból meg fogom őt sürgetni. Különben alkalmasint magam is bemegyek Aradra: hanem ez a pocsék, esős idő még az utakat is kegyetlenül megrontotta. Várom kell; a mig javul egy kissé.

Szegény Náray! beh sokat is vesztettem én az ő halálával! Mikor a múlt augusztusban nála voltam, szőlőjében; avval biztatott, hogy okvetlenül kieszközli a Ministériumnál, hogy könyvem II. kötetéből is megvegyen száz példányt, éppen úgy, a mint megvett volt az I. kötetből. Most már erről is le kell mondanom.

Volt nála 300 Ft-om is, melyet az évi szőlő terméséből ígért megfizetni. Most e végből is végezniem kell Aradon az örökösökkel. Könyveim készletben levő példányai is ott voltak letéve nála a padláson, faládákba pakolva. Most ezeket a könyveket is haza kell onnan kerítenem.

Bizony-bizony sokat veszítettem benne. Ha Aradra kellett mennem az ő házába mindig úgy mentem, mint ha édes testvéremhez, haza mentem volna: hanem hát ilyen az emberek sorsa!

Az én istenem áldjon meg mindnyájótokat minden féle jóval! szívből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

---

tudományos művelése a 19. században a világ élvonalába tartozott. Ezért összefoglalásként elmondhatjuk, hogy mind Bereczki Máté s rajta keresztül baráti köre, melybe Dörgő Dániel mezőúri birtokos is tartozott, mind a magyar pomológia Joseph-Leon Simon és André Leroy tudományos felkészültségű kertészekén keresztül közvetlen kapcsolatba került a világszínvonalú francia pomológiával. Ez pedig nagyban elősegítette azt a tényt, hogy Bereczki Máté és baráti köre képes volt megteremteni és tudományos alapokra helyezni a magyar pomológiát. *Irodalom:* Barbé, J. – J. (archivist de la Ville de Metz): Documents généalogiques–armée, noblesse, magistrature, bourgeoissie, arts, sciences, commerce, industrie–d’apres–Les Registers de L’État–Civil 1792–1870. Metz, Marius Mutelet, Libraire–Editeur (10 Rue de Jardins, 10) 1934. 312–315. p.; CATALOGUE 1868; ETABLISSEMENTS 1934. – [A család még élő tagjával való találkozásról Pápai Lajos (Montrichard, 41400 France) adott hírt, akinek köszönöm szíves közreműködését. – Tolnay Gábor.]

1882. október 7. B-177. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Oct. 7. 1882.

Kedves barátom!

A nyomdász, Aradról, kimentette hanyagságát. Biztosított, hogy Octóber végére okvetlenül bevégzi munkám nyomtatását. A jövő héten már elkészíti catalogom is. Ezt a catalogot azért készítettem, hogy a gyümölcsészet iránt érdeklődők tudhassák, hogy melyek azon gyümölcsfafajok, melyeket tőlem is megkaphatnak már valódilag. Aztán meg azért is készítettem, hogy a magyar közönséget apródonkint rászoktassam a gyümölcsök helyes, magyaros nevére. Minden ekkoráig valódinak bizonyult fajom benne van már e catalogban. Ha kikerült sajtó alól; te leszel az első, a ki egy példányt kap belőle. Másoknak csak akkor küldöm meg, a mikor a II. kötetem fogom expediálni.

Most avval töltöm az időt, hogy valamennyi gyümölcsfajról, melyek már gyűjteményemben meg vannak, egy olyan catalogot készítek, melyben egyszerre megtalálhassam mindenik fajról, hogy kitől került, melyik fajfára van ojtva? vagy hol található föl kertemben?

Mínthogy ekkoráig azon név alatt volt bejegyezve könyveimben minden faj a mely név alatt kaptam tehát a francziáktól kapott faj francziául, a németektől került faj németül; most az újabb katalóiban legelőbb is helyes magyar neve lesz megemlítve s aztán utána írva a németeknél és francziáknál divatozó idegen neve is. Ez a munka eltart vagy 2 – 3 hétig; mert minden gyümölcsnél át kell olvasnom az idegen nyelvű leírásokat; különben nem lehetne helyes magyar nevéket biztosan megállapítanom. – Jó lesz ez a munka még halálom után is. A gyümölcsfajok helyes, magyaros elnevezését könnyen megtanulhatják belőle, a nélkül, hogy a csak kertész legényekre szorulnának a végett, hogy megtudják mi a magyar neve az idegen gyümölcsnek.

Szabad órámban vagyis, a mikor meggörbed a hátam az írásba és egy kis pihenőt akarok tartani: a kertemben levő próbafákat igyekszem rendre tanítani; nehogy egyik faj a másikat agyon nyomja: tehát nyesek, vágok, fűrészelek, sebeket tapasztok, aztán pihenőül megint csak az íróasztalhoz kerülök.

Hallgatásodból itélve, lehetetlennek tartom, hogy komoly bajod ne legyen. A jószágos isten segítsen meg bajodban s tartson meg kedves csalárodnak és barátodnak fris erőben, egészségben.

Szíve mélyéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. október 16. B-178. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Oct. 16. 1882.

Kedves barátom!

Már most látom, hogy komolyan elhatároztad magadban kárpótolni engem előbbi hallgatásodért. Nem kívánom én, hogy van mit irnod, nincs mit irnod, nekem mégis hosszú leveleket írj: én csak azt kívánom, hogy levelem vételétől, állapotodról pár szóval értesíts levelező lapon. Ha aztán rá fogsz érni és lesz is miről irnod: irhatsz később is: de sokáig ne hagyj aggodalmaskodnom.

F. hó 7ről és 12ről irt leveleidet megkaptam. Az elsőben ígérted, hogy pomoligizálni fogsz; a másodikban már pomoligizáltál. Az elsőben lábfájásod fölötti aggodalmad fejezted ki; a másodikban már arról is hallgattál; pedig hát a mi neked aggodalmat okoz; az engem is aggaszt. Vigyázz kérlek lábadra! Nagy szükségünk van még arra!! El ne hanyagold a bajt; hanem láss utána, hogy mielőbb gyógyuljon meg a lábad!

Az „Ecully szépe” belső minőségét valóban helyesen hasonlítod a Clairgeau vajoncához! –

A „Nyári daru” már nem lehet többé más nevű, ha nem marad ezután is „Nyári daru”. A mely almát Julius 10-től kezdve már élvezni lehet, bárha februárig is eltartható egynémely példánya; annak a „nyári” elnevezés éppen nem derogálhat. Én örvendek rajta, hogy hazánkban már (legalább nálatok, Turon) „Nyári daru” név alatt előfordult ezen alma; mert bizonyos, hogy német nevét helyes magyar névre átváltoztatni nem birtam volna. Önkényűleg egyetlenegy idegen gyümölcs nevet sem tehetném egészen más, tős-gyökeres magyar névre át; mert ezért bizonyára elkárhoztatnának; hanem, a mit egyszer egy egész népes magyar város úgy ismer, hogy az „Nyári daru”; ezt a nevet aztán én is elfogadhatom az ostoba, németes elnevezés helyett. El is fogadtam; be is vettem catalogomban és már ki is a többi gyümölcsnevek közt a „Nyári daru” is

---

nyomatva. – Mint hogy a „Daru” alma, a melyik t. i. egyszerűen „Daru” név alatt van már irodalmunkba bevezetve, – téli alma; azért, hogy neve mellől ki maradt a „téli” jelző (melyre nem is volt szükség mind addig, a míg más „Őszi” vagy „Nyári” daru nem volt szóba sem hozva) nem baj rá nézve, mert már ugyanis téli almának ismerik. A „Nyári daru” elnevezés tehát nem fog zavart okozni, sőt éppen a zavart szünteti meg. Az alma családok közül bármelyikbe tartozhatik a „Nyári daru” ; mert ez is egészen önálló faj és semmi köze a „Daru” név alatt ismert alma családjához éppen úgy, mint én nem tartok semmi rokonságot az országban létező, számos „Bereczki”-nek nevezett családokhoz.

Mínthogy azt írod, hogy a „Nyári daru” gyümölcsei közt hosszukásak (vagyis tán helyesebben „magasnak látszók) is vannak; a németek „Brauner Sommer Käsapfel” -jét már ennél fogva is ugyanazonosnak kell tartanom a „Nyári daru” almával. Nem sajt alakjától kapta az nevét a németektől sem: hanem attól, hogy a szegény német, a kinek nem jut pénze sajtra mindenkor, száraz kenyérhez sajt helyett eddegéli ezt az almát. –

No, meg vagy-e már győződve, hogy jó lesz a „Nyári daru” elnevezés? Előre is prenumerálok nálad egy jó csomó ojtó vesszőre belőle; mert a ki csak vesszőt fog tőlem rendelni, azok mindenikét megakarom ajándékozni egy-egy „Nyári daru” vesszőcskével. Aztán a kis tanyánkon egy fiatal almafát én is át akarok avval ojtani.

A „Lovenjouli ízletes”-t csak jegyezd be majd azok közé a fajok közé, a melyekről vesszőt óhajtanál a jövő tavaszi ojtáshoz; mert nekem nagyon gyanúsnak látszik mostani fajod. –

Megint megújult az a sokszor kinzó aggodalmam, hogy: mi lesz velem? és kertemmel? Principálisomat csak ámították oda fönn a ministériumnál, még folyvást alkudoznak vele. Legujabban már 5 Ftal többet kívánnának tőle holdankint, mint amennyit eddig fizetett. És úgy áll a dolog, hogy principálisom ilyen magas ár mellett nem akarja vagyónát kockára tenni kibérelvén újból a most birtokolt bérjóságot. És ha kiveszi? Illő lesz-e nekem nála maradnom tehernek?; a mikor én neki nem lehetek képes visszafizetni azt, amit most élvezek szívességéből?!

Bizony, bizony nehéz időket kell élnem és elérnem! –

Ha csak nem üldöznek tél víz idején, már nem merek kimozdulni lakó helyemről. Egészségem nem szabad kockára tennem. Arról a reménységről tehát, hogy Turra, hozzád mehessek, bízvást le is mondhat. Én örvidenek, ha megengedné a jó isten, hogy legalább nyaranta egyszer láthatnálak benneteket.

Sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

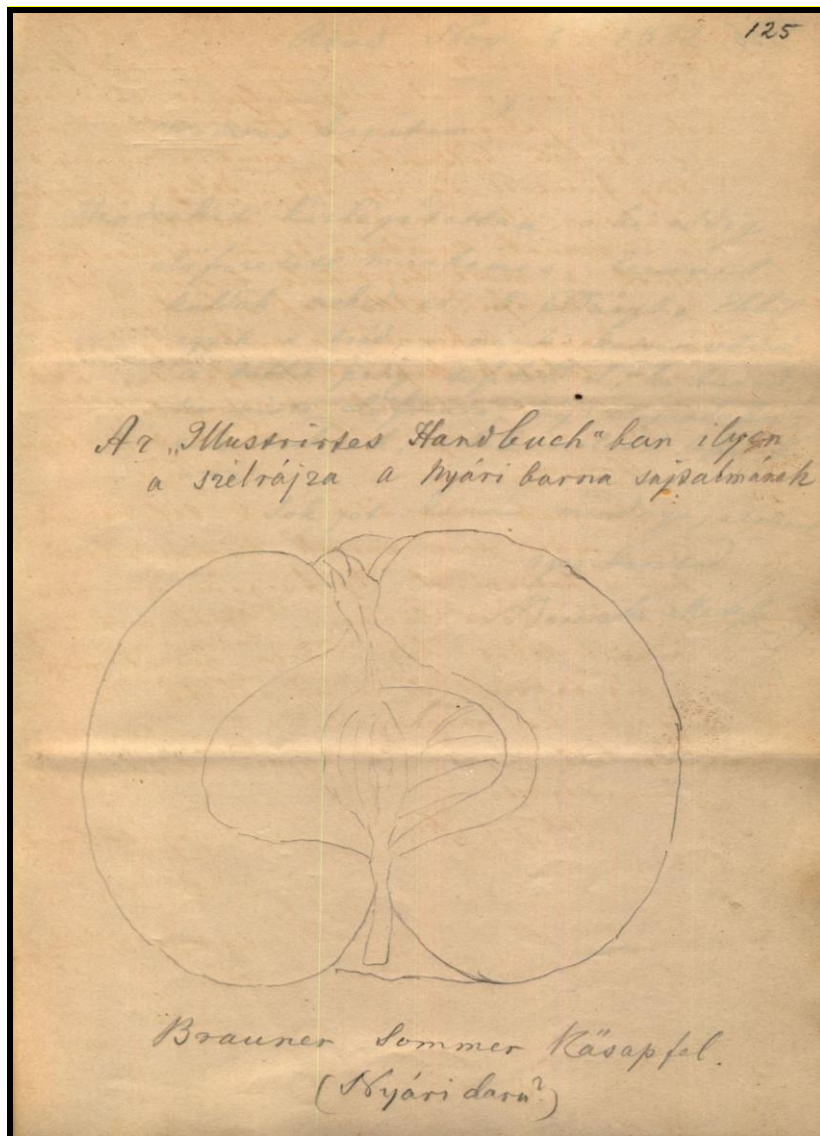
Bereczki Máté"

125. oldal (eredeti kézirat)

Nyári barna sajtalma

A gyümölcs felett: Az „Illustriertes Handbuch“-ban ilyen a szélrajza a Nyári barna sajtalmának

A gyümölcs alatt: Brauner Sommer Käsapfel (Nyári daru?)

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

***

1882. november 5. B-179. számú levél

„Arad, Nov. 5. 1882.

Kedves barátom!

Mindenkit kielégítettem, a ki eddig előfizetett munkámra. Ezennel küldök neked is 5 példányt. Ebből egyik a tied, a másik kedves vődnek, a többit pedig tuszold el; ha tudod: ha nincs előfizető. Majd elajándékozzuk azoknak, a kik méltók lesznek arra.

Sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhely: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. november 19. B-180. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Nov. 19. 1882.

Kedves barátom!

Ugy befogtak a munkába, hogy szinte ígáslónak tekintem már magam. Mindegyiknek sürgetős a dolga, csak te vagy oly jó, hogy nem sürgetsz a válaszáért. Pedig már 4. leveled hever asztalomon és várna a választ. Bizony mondom, aligha kerül már a sor rájuk; mert, mire rákerülne a sor, hogy válaszoljak rájuk, már akkor idejét múlta a dolog s nincs mit válaszolnom. Ma is be kell rándulnom Aradra részint az utánvételi összegek átvétele, részint pedig könyveim átvétele végett; mert e hó elején csak 250 példányt vettem át, melynek fele már elpárologott sőt talán több is valamivel. A könyvkötő f. hó 20ra ígérkezett lefűzni az egész mennyiséget.

Köszönöm, hogy elküldötted fajaid jegyzékét, a melyekből szükségem lesz; kijegyeztem vagy a faj neve előtt vagy annak neve után. 10 – 20 – 30 szátra volna szükségem: de ha kevesebb jutna, az sem lesz világ hírével. Azokat a számokat tehát csak megközelető számoknak tekintsd.

Hát bizony nagyon gyéren szállingóznak az előfizetők. A régieknek alig 5 százaléka keresett föl újból. Nagyrészt új emberek jelentkeztek ekkoráig. Ugy látszik vége a gyümölcsészet iránti lelkesedésnek! Hamar jöttem elő olyan munkával, melynek még kevesen érzik a hiányát: hanem hát én avval nem törődöm, hanem a jövő tavasszal bele kezdek a 3dik kötetbe is és kiadom azt is. A kiadási költséget remélem, hogy majd csak be

kapom apródonkint és ha nem kapnám még az sem baj! Fedezni fogom a magaméból! hisz úgy is mindenem a hazának hagyom. Pénzben vagy könyvekben maradjon a hazának az mindegy, sőt jobb, ha könyvekben marad!! Ki tudja? vállalkoznék-e utánam valaki, a ki olyan könyvet írjon, a milyennel én akarok áldozni hazámnak?? Nos? ha kész lesz: nem kell várakoznia a tanulni vágyóknak.

Hogy Sármezey házánál megmaradhassak; ahhoz szükség lesz, hogy legyen jó időjárás, jó termés, hogy a haszonbért kibírja szurkolni principálisom; mert hát súlyos teher lesz az rá ez után. Kedvezőtlen időjárás mellett, minden igyekezete daczára könnyen kockáztathatja ilyen magas haszonbér mellett eddigi keresményét s tönkre juttathatja családját is. – Nem akarnám megérni az a pillanatot, a mikor éreztetni kellene nekik velem, hogy teher vagyok én is a háznál! Mihelyt rossz termésre lehet kilátás; nekem azonnal távoznom kell innen. Isten kezében van sorsom; nincs mire támaszkodnom; nem nyomja hát lelkemet egykor az a gondolat, hogy e körülményre nem figyelmeztettem ideje korán honfitársaimat! Megtettem. A többi, mint mondám, isten kezében van.

Sok jót kíván mindnyájatoknak.

Igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. november 25. B-181. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Nov. 25. 1882.

Kedves barátom!

Kérlek írd le levelemnek azon passzusát, a melyet nem értettél meg; mert én már nem emlékszem arra, a mit akkor írtam. Azt azonban előre is mondhatom, hogy gyanud teljesen alaptalan, mert egyáltalában semmi sem történt, a mi rám nézve a sértésnek még az árnyékát sejtene is: sőt, mondhatom, hogy a családban évről évre több figyelem és előzékenység tárgya vagyok, nemhogy e részben panaszra lehetne okom.

A bérlet ügye, mikép a fiaktól hallom, úgy áll, hogy a ministerium a bérjóság holdját 14 Ftal hajlandó át adni Sármezeynek (ez előtt, úgy hiszem, 11 Frért bírta principálisom holdját a bérletnek): hanem hát ezen kívül azt követeli a

minisztérium, hogy azon épületeket, melyeket principálisom a maga pénzén építtetett, mint a melyekre elkerülhetetlen szüksége volt, – ingyen adja át a kincstárnak. Ez azonban csak 4000 Ft többlet volna egyszer s mindenkorra: hanem nagyobbat is kíván még a Minisztérium, és pedig azt, hogy a tanyánkon levő összes épületeket újból tartozzék principálisom bezsindelyeztetni, mert már 25 év óta nagyon megkopott a földél. Ez aztán olyan teher, mely principálisom kiszámítása szerint holdanként 16 Ftra emelné föl a bérletet.

A fiúktól úgy hallom (principálisommal e tekintetben én restellek értekezni s az ő dolgaiba teljességgel nem akarom magam beavattatni), hogy a bérletet 14 Ftért is megtartaná tekintettel számos, felnőtt fiára, a kik neki a gazdálkodásban segítségére fognak állani: de az épületek újbóli földését semmi esetre sem akarja elvállalni.

Az alku a minisztérium és principálisom között ez utóbbi körülményekben akadt föl. Enged-e a minisztérium principálisomnak? még nincs biztos remény, hanem csak reménykedés. Szóval a bérlet ügye még folyvást függőben van. Ha nem tágít a Minisztérium: várhatjuk a zsidót, a ki bennünket ki fog tessékélni innen. Ha enged a Minisztérium; akkor is oly magas lesz a haszonbér, hogy az én állásomat mostani évjárások könnyen tarthatatlanná tehetik a háznál. Minek írjak erről többet: hisz ezt magadtól is átláthatod. – Ennyit fölvilágosításul gyanakodásodra!

Öcséd²³⁷ küldött piros almád = a Szűzpiros alma; a kormos pedig nagyon valószínű, hogy a Magyar kormos renet lesz: hanem hát kissé kormosabbnak kellett lennie. Lehet, hogy a küldött példány árnyékban termett példány volt.

Bekövetkezvén az idő, a mikor az emberek nagyon rá érnek irni levelezni: bekövetkezett rám nézve is a terhes évszak, a mikor egymagamnak kell százak kérdésére körmölgetni a feleleteket. Bocsáss meg, ha e miatt kissé háttérbe kell szorulnod. Elsők most az új emberek, a kiknek kész szolgálatára kell állnom.

*Sok jót kíván mindnyájatoknak
szerető barátod*

Bereczki Máté²³⁸

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

²³⁷ Debreczeni Endre = Dörgő Dániel féltestvére, 1848. január 23-án Gyomán született, jogi egyetemet végzett. Később szolgabíró lett és takarékpénztári igazgató, felesége Doránszkij Franciska volt, aki a református családba római katolikusként került. Egy fiuk volt - Endre -, aki 1870. augusztus 25-én Gyomán született. - 580 kat. hold földön gazdálkodott.

²³⁸ A *dölt betűvel* írt rész már megjelent nyomtatásban SZABÓ 1995-a. 116-117. p.

1882. december 4. B-182. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Dec. 4. 1882.

Kedves barátom!

Nov. 30-ról írt leveledben kétségedet fejezed ki a fölött, hogy Oct. 19-ről küldött leveled és alma-körte küldeményed megkaptam volna, mert mint írod nem reflectáltam arra. Pedig hát nem hogy megkaptam, de már irtam is neked felőle: hanem hát már most az a bizonyos, hogy te nem kaptad meg az ezen tárgyról szóló leveletem. Gyümölcsaid már el lévén örök nyugalmukra helyezve, igen természetes, hogy most már csak emlékezetemből írhatok neked felőlük. Irok tehát róluk azon sorban, a mily sorban irtad oct. 19diki leveledben a magyarázó szöveget felőlük.

Az Angevinei szép határozottan valódi. Erről biztosíthatlak.

A „Szép termetű körte” névtelen körte; bizonyára azért, mert (szerinted is) hitvány gyümölcs.

Az „ismeretlen D. s. bélyegű” előttem is ismeretlen volt. Már nem is emlékszem rá, hogy milyen színű és alakú volt, de azt tudom, hogy semmi megjegyezni valót nem találtam rajta.

A Bergamotte-Crassane francia hasonneve a „Kraszán” körtének, a küldött példányok szerint fajodat határozottan valódinak találtam és körülményesen leírtam.

Az Esperen bergamotját szintén valódinak találtam, és ha meg érik a küldött mustrád, le is irom körülményesen. Belőle még két példány ott kuksol a szekrényemben.

A Nemes kraszán is valódi, alkalmasint hasonlítsd össze a fáját az én fajommal, melyről hiszem, hogy szintén van már ojtványod.

A Cécile tengernagy, Koninck téli vajonca, Bordeauxi hercegnő, Csikos Armin fajokra, melyek valódiak, úgy hiszem, nem kivántad észrevételem.

A 150 éves körtédnek nem találok a nevét. Annyi bizonyos, hogy nem husvéti bergamot: de nem is az a faj a melyet Leroytól kaptam (nota bene: ez is hamis faj!) A Leroytól kapott Husvéti bergamot fajunk valóságos szemét gyümölcs a te 150 éves fád gyümölcse mellett. Ez finom ízű, finom savanyú biró, míg a Leroytól kapott faj ízetlen, fanyar savanyú volt. Urbanek²³⁹ catalógját átkutattam: de benne a te 150 éves fád gyümölcsehez

---

²³⁹ Urbanek Ferenc kanonok, c. bártfai apát (Selmechánya, Hont vm. ma Banská Štiavnica, Szlovákia, 1790. április 2. – Pozsony, ma Bratislava, Szlovákia, 1880. január 6.) Korának híres bel- és külföldön is elismert gyümölcsészeti szakembere. Híres pomológiai gyűjteménye és faiskolája volt, ahonnan jelentős mennyiségű szelektált oltványt juttatott el az ország

hasonlót egyet sem találtam. A Régi jó Luiz, Leroytól valóban = Egri körte. Az Angoulêmei hercegnő, meg a Douillard²⁴⁰ valódiak, de szotyosak voltak.

Jurenák almáit nem ismerem, valamint a Lukácsy Nonpareilját²⁴¹ sem.

Ennyi lehetett körülbelül a mit az Oct. 19-ről írt leveled kíséretében hozzám küldött gyümölcsökről tudattam volt veled. Meg sem járom, ha ezen levelem sem talál kezeidbe jutni!

Te teljes nyugalommal nézel az én jövőm elébe, miként irod m. hó 30-ról kelt leveledben. Bár igazad volna: hanem én folyvást aggódom. A bérlet ügye még most sincs eldőlvé. Nagy ellensége principálisomnak a mostani kincstári jószágigazgató, Pécskán.

Ez akarja őt kidúrni a berletből minden áron, azért szabott oly magas föltételeket principálisom elébe, hogy kiugrassa innen, hogy aztán helyébe valamely dédelgetett zsidót csempészessen be.

Különben ugy tapasztalom, hogy ügye iránt még olyanok is érdeklődnek, akiket sohasem láttam s nem ismertem, a kit a Ministériumnál közbe lépni ígérkeztek. Majd meglássuk, mit ad az Isten! de, mint mondom és keveset remélek.

Az ég áldjon meg mindnyájatokat minden jóval! szívből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1882. december 14. B-183. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Dec. 14. 1882.

Kedves barátom!

F. hó 8-ról és 9-ről írt leveleidet megkaptam. Jól esett gyönyörködnöm egészséges humorodban, melyet leveleidben a vadászatról tündököltettél. Nagyon valószínű, hogy a Vázlatok III. kötetébe én is fogok írni egy cikket a Vadászatról s akkor majd

---

minden részébe, így Dörgő Dánielhez és Bereczki Mátéhoz is. Műve: *Systematisches Verzeichniss der vorzüglichsten Kern- und Steinobstsorten nebst Angabe der Güte, Grösze, Reifzeit und Dauer derselben, und Bemerkungen über Vegetation und Fruchtbarkeit, zum Behuf richtiger Auswahl bei Obstanpflanzungen*. Pressburg, 1840. - *Irodalom: KERTÉSZETI Lexikon*. Bp., 1963.

²⁴⁰ Douillard Alexandrina (körte)

²⁴¹ Nonpareil = Lukácsytól vásárolt fán termett Nonpareil nevezetű alma.

beleszövöm, hogy mikép gondolkozik a vadászati törvényről a meleg kályha mellett egy veterán vadász. –

Éppen tegnap végeztem be a nagy catalogot összes gyümölcs fajaimról. Minden fajom helyes magyar névvel láttam el, (kivéve némelyeket, melyeket idegen nevökön helyesebbnek véltem a magyar pomológiaiban is megtartani); minden faj neve alá oda jegyeztem a német és francia nevét is, melyet a tekintélyes gyümölcészek műveikben elfogadtak számukra; mindenik faj neve után kiírtam, hogy kitől? és mikor került hozzám; végül aztán mindeniknél odajegyeztem, hogy a kert melyik táblájában vagy melyik próbafán található meg. Furcsa kis munka volt ez! Tovább tartott két hónapnál is. Az igaz, hogy mellette sűrű levelezést is kellett folytatnom. Ugy örülök rajta, hogy egyszer valahára ez is készen van! Sok haszna lesz ennek. Ezerszáz és néhány, nagy része idegen nevű gyümölcs helyes magyar neve fölött nem kell fejét törnie az ujjab nemzedéknek. Megtanulhatják belőle, hogy mily sok fáradsággal, után járással kellett csak ennyi gyümölcsöt is összegyűjtögetni, és pedig hiteles helyekről, baráti kézből és nem nyereszkedő fakereskedőktől. Megtanulhatják belőle, hogy hogyan kell egy magyar gyümölcsjegyzéknek helyesen szerkesztve lennie; mert ekkoráig valamennyi magyar catalog ostoba utánzása volt a külföldi catalogoknak. A mi nyelvünk egészen elüt a francia és német nyelvtől. A mely szónak az idegen nyelvekben elől kell állnia; annak a magyarban hátul van a helye; az idegen nyelvekben névelők szerepelnek, a magyarban pedig névutók. A mi catalogunknak a mi nyelvünk törvényei szerint kell készítve lennie. –

Ha rágondolom magam; jövőre még nyomtatásban is kiadom ezen nagy catalogom: hanem akkor meg kell még toldanom a munkát az egyes gyümölcsök rövid jellemzésével is és a betürendbe be kell még illesztenem a gyümölcsök idegen nevét is, hogy így félig meddig a „Guide pratique”-ot pótolja aztán nyelvünkben. –

Sok irka firkám volt kertem ügye miatt. Voltak, akik közbenjárásukkal segíthetni véltek az ügyön s így annak mibenállásáról fölvilágosítást kértek tőlem. Ivetek irtam tele némelyeknek, a kik még nem ismerték kertem kincseit, kertemnek a hazai gyümölcészetre áldásos voltát. Lesz-e sikere irkafirkámna?, lesz-e sikere a közbenjárók fáradozásának? én bajosan hiszem: de legalább nem mondhatják már most, hogy azért bukott meg kertem; mert néma gyerek módra viseltem magamat. Tudják már most, hogy mit tettem eddig? és mit szándékozom tenni még ezután? feltéve, hogy nem veszik ki alólam az alapot, melyen állva hasznos lehetek még hazámnak.

A bérlet ügye még most sincs eldőlvé. Principálisom bérletét kétszerannyira akarják megterhelni, mint azon velünk szomszédos

kincstári bérlőkét, a kiknek már e tavasszal megújították a bérletét. Ugy látszik, minden áron ki akarják innét dúrni Sármezeyt!

Tegnap előtt kezdettem meg az ojtóvessző készletet összegyűjtögetni. Most már teljes erőből ennek a munkának kell neki feküdnöm.

Az ég áldjon meg kedveseiddel együtt minden jóval! szívből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté²⁴²

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. január 1. D-141. számú levél

„Mtúr 1883 Január 1.

Kedves Barátom!

Bármennyire könnyelmű és feledékeny légyen is a' gyenge emberiség nagy többsége: ujévkor akaratlanul is gondolkoznia kell a' multról és a' jövőről. Tapasztaltam, hogy az ujév, még a' gondolkodni tudó főket is némi vallásos elmélkedésekbe meríti: Mit hoz a jövő?? Nagy kérdés ez a' kiseded emberre, és parányi idejére nézve.

Kis ember, parányi idő! Mi ez a' tér és idő végtelenségében?

Na de tartom magamat az engemet meg illető kis határok közt, nehogy elszédüljek, beszéljünk magunkról.

A' mult hetekben egy nap a' chólíka gyötrött, de fél üveg Budai keserű víz és 48 órai koplalással kiüztem magamból. *Utána Dani* gyereknek fájult meg a' torka, féltünk hogy diphteritis²⁴³ lesz belőlle, de biz abból hála Istennek, csak nátha lett, pár nap mulva helyre ált az egészsége, azután pedig kedves nóm gyengélkedett vagy 3 nap. Így vagy 2 hétig mindig volt gunnyasztó a háznál, na de most uj év reggelén mindnyájan friss egészségnek örvendünk. Melyhez hasonlót kívánunk néked, és környezetednek

²⁴² A *dölt betűvel* írt rész már megjelent nyomtatásban SZABÓ 1995-a. 117. p.

²⁴³ diphteritis – A *diftéria* vagy más néven torokgyík egy fertőző, néha halálos kimenetelű betegség, amelyet a *Corynebacterium diphteriae* baktérium okoz. A kórokozó a mandulákon és a gégeben fibrines gyulladást okoz. A gyulladás eredménye az *álhártya*, mely betervedhet mélyebb rétegekbe vagy maradhat felszínes is. Ha a hártya leválik, a beteg felköhögi. A hártya pikkelyes gyíkbőrre emlékeztet, innen a betegség másik neve. Ha a hártyát a beteg képtelen felköhögni, a légutakat elzárva halált okozhat. Régebben gyakori halálok volt a gyermekek között.

Reám 's családomra nézve az elmúlt év minden tekintetbe jó volt. 6 receptet írt a Doktor 3 frt árba, tehát egészségünk jó volt. Termésünk 12 év óta nem volt ilyen, nem csak terheimet leróta, de tartalékot is fog hagyni. Hálát adhatunk a' jó Istennek mult évi kegyelméért.

De már tégedet több csapás ért, néhány jó barátod elvesztése által, kiket én is sajnállok.

Kíméljen meg a' jó Isten tégedet ez uj évbe, és azután is hasonló szomorúságotól, enyésztesse el aggodalmadat kertedre nézve. Adjon neked testi és lelki erőt nemes munkálkodásodra. Legyen bö gyümölcs termésed, bö tanulmányozni valód, és elegendő örömed ez uj esztendőben azt kívánom

szerető barátod

Dörgő Dániel"

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 254 x 203 mm nagyságú lapra írta kétoldalas levelét, amelynek első oldala felső részén Bereczki Máté vastag ceruzájával került felírásra a következő szöveg: „Mind 83”. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté másik feljegyzése: „Dörgő válasz 4/1 1883”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. január 4. B-184. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jan. 4. 1883.

Kedves barátom!

Köszönöm a jó kívánataidat az ujév alkalmából!

Midőn istentől neked és kedveseidnek minden kitelhető jót kívánnék részemről is; kérlek, tudasd posta fordultával, hogy megkaptad-e a m. hó közepe táján hozzád írt válaszomat!

Sok jót az uj – esztendőben.

Igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. január 7. D-142. számú levél

„Mtur 1883. Január 7.

Kedves Barátom!

Január 4-én kelt tudakozó rövid leveledre válaszolhatom: hogy a' mult December hóba 2 levelet kaptam tölled, Dec. 4 és 14—én.

Tegnap és ma erőssen felfagyott, kellett is, mert ez félbe szakajtja a' már veszélyessé válni kezdő vizek áradását, és járhatóvá teszi a' feneketlen sarat.

A' lágy idő és nagy sár miatt szüret ólta sem voltam kertembe, így ezideig nem szedtem ójtó vesszöt. Már pedig a' vessző szedés minden nap eszembe jut, kezdi a' vállamat nyomni. Ha jó idő lesz hozzá fogok az én János ácsommal és a' városi kertésszel.

A jövő héten Dec. 16-án Pestre kell mennem kataszteri ügyben, mint kerületi biz. tagnak, lehet hogy ott kell töltenem egy hetet is.

Talán irtam, hogy a' mult hetekbe kólikám volt, majd Daninak kis mérvű diphteritise 's felette ijedelmére az anyyának is baja lett. Majd meg Roza leányom esett a' diphteritisbe, de már most nincs egygyönknek sem semmi baja. Itt Turon e' betegség nagyon elhatalmasodott, és meg lep olyanokat is, kiknek nincs reá hajlamok, mihelyt hűlés következtében mandula vagy más torok bajba esnek a kóros helyre lerakodik a' levegőbe lévő diphteritis gombái, de az egészséges testről könnyen elhárítják a' Doktorok.

Most a' Vasárnapi Politikai újdonságokat és világkrónikát²⁴⁴ járatom. A' Politikai újdonságok mellékletébe a' Magyar Gazdába olvastam róllad, kertedről. Van é rólla tudomásod? Talán jó vólna, ha ezen laphoz szegődnél ezután közlendő cikkeiddel?

Az Erdélyi Gazdának vacátiót adtam.

Bocsáss meg, hogy illy össze vissza hánytam a' betűket, sietős teendőim vannak.

Isten vélléd szerető barátod

Dörgő D''

²⁴⁴ A *Vasárnapi Újság* melléklapjai voltak: *Politikai Újdonságok* 1855. január 10-től, 1905-ig élt, külön is elő lehetett rá fizetni. Még egyéb mellékleteket is csatoltak hozzá, így a *Magyar Gazdát*. „Nagy Miklós idején a *Magyar Gazda* című mezőgazdasági és kertészeti melléklettel bővült, ami 1873-tól 1876-ig, majd 1893-tól 1904-ig jelent meg”. Az 1877. május 10-től *Háború-Krónika* címmel indult melléklet 1879-től 1917-ig *Világ-Krónika* néven jelent meg. Lásd Orosz Noémi: *A Vasárnapi Újság (1854–1921) története*, DATE informatikai Kar, Debrecen 2009.

[https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/87770/A%20Vas%C3%A1rnapi%20%C3%9Ajs%C3%A1g%20\(1854-1921\)%20t%C3%B6rt%C3%A9nete.pdf?sequence=1](https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/87770/A%20Vas%C3%A1rnapi%20%C3%9Ajs%C3%A1g%20(1854-1921)%20t%C3%B6rt%C3%A9nete.pdf?sequence=1)

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 255 x 202 mm nagyságú lapra írta kétoldalas levelét.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. január 9. B-185. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jan. 9. 1883

Kedves barátom!

Ijesztő mértékben kezdenek megrohanni ojtó vesszőért, a mint számba vettem a megrendelt fajokat; látom, hogy több van olyan, a melyikről szükségem lenne több vesszőre is. Nagyon szépen kérlek tehát, küldj egy catalogot, melyben a nálad levő, mind azon fajaim szembetűnőleg meg legyenek jelölve, a melyekről nekem több kevesebb vesszőt lehet küldened. –

Te, ugy tudom nem félsz a hidegtől. Egy szélcsendes napon kimehetnél aztán a kertedbe és össze olvashatnád, hogy hány vesszőt tudnál adni külön–külön mindenik fajról. Azon fajaidat, a melyekről 50 szál vessző is telik, elég lesz ugy megjelölnöd, hogy nevek előtt egy S betűt teszel, a mi azt jelenti, hogy sok vessző van fádon. B. M.²⁴⁵ Lehet, hogy egynémelyikről minden vessződre rá leszek szorulva. Ha aztán lejegyezted a nekem küldhető mennyiséget; akkor majd küld el azt a catalogot, a melyikben ezt lejegyezted s én azonnal tudatni fogom veled, hogy melyekről küldj lefelől is; aztán, hogy melyekről és mennyit küldhetsz majd későbbben febr. vége felé!

Eddig már ketten rendelték meg a catalogban foglalt összes fajaimat, az egyik Mócsy Antal²⁴⁶ képezdei tanár Kalocsáról, a másik Janky Antal²⁴⁷ kereskedő Nagy-Váradról.

Amannak már csak az ujabban tanulmányozott fajaimat kell megküldenem; mert már a megelőző években meg kapta a többit; hanem Jankynak most kell megküldenem az egész mennyiséget és mivel az általam szaporításra kijelölt fajok mindenikéből 10 – 10 vesszőt rendelt; az összes megrendelése közel 2 ezer szál vesszőre terjed ki.

---

²⁴⁵ Ezt az utolsó mondatot a lap szélére írta Bereczki Máté.

²⁴⁶ Mócsy Antal (Szeged, 1842. április 20. – Kalocsa, 1900. július 20.) tanítóképezdei tanár és igazgató, lapszerkesztő, országgyűlési képviselő

²⁴⁷ Janky Antal kereskedő, Nagyvárad.

Ez aztán ad nekem dolgot!!

Rendkívül csudálom, hogy új év után írt leveledben nem teszel említést azon válaszomról, a melyet új év előtt írt kétrendbeli leveledre írtam.

A bérlet ügye még most sincs eldőlve. Még mindig gyötör a bizonytalanság.

Az én istenem áldjon meg benneteket mindenféle jóval , nemcsak az újév folytán, hanem a mig éltek. Szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté

U. i.: Éppen most kapom jan. 5-ről írt leveledet. Ugy látszik, hogy hát mégis csak megkaptad azon válaszomat, a melyet a vadászati törvény kiszatirizálására írt leveledre küldöttem.

Sem a Politikai Ujdonságok sem a Magyar Gazda kertemre vonatkozó közleményéről nincsen tudomásom. Ha érdemes az elolvasásra, kérlek, küld el!

Sok jót!

B. M.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. január 14. D-143. számú levél

„Mtur 1883 Jan 14.

Kedves Barátom!

Január 9-én ajánlva küldött leveledet ebben az órában kaptam meg, kívánságodat teljesítem, a' mi vesszóm van a' tiéd lessz, ha szükséged lessz reá.

Csak képzeld! a' mult héten Csötörtökön a' takarékné pénztárba voltam, hol a' hivatalos helyiségek általános szokása szerint – igen melegre be volt fűtve, én téli ruhába izzadásba jövék, és mikor a hideg szélre kijöttem, a' szélnek kitett oldalamon mandula daganatot, majd más nap diphteritist kaptam, lázam lett, majd erőss maró szerekkkel eltávolítánk torkomból és kihákoztam ő kigyelmét, de szobámból kimenni még ma sem szabad, kedden reggeli 10 órakor pedig Budapesten kell lennem kataszteri ügyben e' magyar vidék érdekében elmulaszthatatlanul, viszem magammal két leányomat is, már Julcsa lányomon kívül mindnyájan át estünk e' bajon.

Ugy sejtem, hogy Budapestet meg kell laknom lehet hogy egy hétig vagy tovább is ott kell lennem , de ezt teljesítenem most első hazafiui kötelességem.

Ide mellékelve küldök egy katalógot, a' mellyben csak gondolomra jelölöm ki a' vesszők lehető számát, hiszen meg lehetősen emlékembe állanak, azon fajokat mellyeken 10 szálon alul vannak 1, azon fajokat mellyeken 25 szálon alul vannak 2, azon fajokat mellyeken 50 vagy több van 3 számmal jelölöm ki.

Mig én Budapesten járok, addig a' kijelölt katalóg is meg teszi az utat hozzád és vissza, de hogy most kertbe menjek – az teljes lehetetlen, hogy haza jövetelemig váraoztassalak nem látom jónak.

Az olyan fajokat, mellyeken 2-3 szál vessző van, vagy tavaji nagy termékenységek után igen rövid vesszőket hoztak, ki sem jelölöm, mert azokról én a' turi faiskolába anya fákat szeretnék csináltatni, hogy ha nállam is, nállad is kevés van egy ugyan azon fajon, legyen leg alább a' turi faiskolába, szóval nem szeretném, ha a' már turon lévő fajaid innen kipusztulnának.

Ide mellékelve küldök egy catalogot, a' melly fajok nincsenek megjelölve és még is találok rajtok vesszőt, leszedelem és annak idejébe tudatom vélléd.

Isten áldjon meg minden javaival.
szerető barátod

Dörgő Dániel"

[Dörgő Dániel egy félbe hajtott, 255 x 202 mm nagyságú lapra írta két és fél oldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán található Bereczki Máté vastag ceruzás feljegyzése: „Dörgő jan 14. 1884. tudomásul”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. január 23. D-144. számú levél

„Mtur 1883 Január 23.

Kedves Barátom!

A' mult hetet egészben Budapesten töltöttem kataszteri ügyben, mint kerületi bizott. tag. A' meggyőződés hangján ecsetelem 2 izben is járásom azon árvizek által okozott mizeriáit mellyekbe az, az elhibázott vízszabályozás által sodortatott.

Elmondom a' többek között, hogy járásomba 11 ármentesítési társulat exequálja be költségeit, némelly földeken 3 társulat is, hogy a' magas vizállás miatt a' magaslatok meg szüntek, 's ártérre változtattak, hogy a' hullám téren fekvő 25 vagy 30 ezer hóld földünk már nem a' víz torkába, hanem gyomrába fekszenek, több hasznát veszik a' halak, mint tulajdonosaik, el mondtam, hogy nállunk tulajdon jog nincs, mert itt egyes vizi kórmány biztosok, vagy ármentesítő társulatok hivatalnokai róllunk nélkülünk határoznak, földjeink terhére annyi kölcsönt vesznek fel, mellyek földjeinknek nem csak jövedelmét, de örökárát is felemésztik; hogy e' tájon minden tavaszi árvíz elleni védekezés egy hadjárattal érkezik fel, mellynél személjünk, cselédeink, igavonó jószágaink hetekig önkényüleg vétetik igénybe, hogy több izbe katonai erő is alkalmaztatik; elmondám, hogy itt az át ellenes part birtokosaival, szomszédainkal párviadalt kell fojtanunk életre halálra, fegyver az ásó és talicska. Minden árvíz magassága fojtonosan nő, így a' veszély növekedik. Erössen hangsujozám, hogy e' tájon a' gazdálkodás lutrijáték, a' birtokos helyzete pedig rabszolgaság. A' Hármás Körös partjain a' katasztrófák 1881be megkezdődtek, itt a' létért való küzdelem folyik. E' járás tiszta vérű magyar lakossága mindig meg tette hazafiúi kötelességét első sorban, ha kellett vérrel, ha kellett pénzzel, akarom hogy jövőre is meg tehesse, de e' járásra rovandó jövedelmi fokozatokat erejét túlhaladónak látom, ennélfogva 1. 2dik osztájú szántó földjeinek 8ada a' többinél 10 % rétjeinek 30 százalék leszállítását hozok javaslatba.

Az érdeklődést felköltöttem, elismerték némellyek hogy van igazam, de a' Duna körüli ker. biz. tagok becsló biztosok leszavaztak.

Róza és Juliska leányaim is véllem vóltak, 's míg én gyűlésbe, ók a' Muzeumba vóltak, délután kirándulást tevénk Városligeti korcsojázó helyre. Császárfürdőbe, sugárútra s.a.t. este vagy a' Nemzeti vagy a' Népszínházba vóltunk.

Már most 2 katalógust birok tólléd, mellyekbe a' kívánt vesszők jelezve vannak, mihelyt a' hideg szél meg szűnik, és a' hideg enyhül, meg kezdem a' vessző szedést részedre.

Tegnap kaptam meg a' Gyümölcsészeti Füzetek December havi fojamát a' Victoria királynő szilvával, és a' Novemberi számnak színes mellékletével, a' Mednyánszky Emilia cseresznyével.

A' Decemberi füzet többször előhossa nevedet mint tekintélyt, ennélfogva én ez évre is elküldöttem a' 4 ft előfizetési díjját, azzal is a' reménnyel hogy hát ha a' mostani csendes vegetációjából még felébredne? 's mint tavasszal a' fa, fakadásnak, virágzásnak, sótt, gyümölcsözésnek indulna? Legalább pomologikus könyvtáram számban szaporodik.

Kissé még köhögős vagyok, ha a' szabadlevegőn vagy dohány füstbe jutok, különben egészségem helyre állt, valamint családomnak minden tagja is egészségnek örvendenek. Mari leányom várandós állapotban van.

Tisztelünk csókolunk mind annyian. Kérlek add ár Sármezey urnak, 's becses családjának legőszintébb tiszteletünket 's jókívánságainkat.

Isten áldjon meg minden javaival

szerető barátod

Dörgő Dániel"

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 254 x 202 mm nagyságú lapra írta majd négyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalának alján található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése. (Dörgő Dániel neve aláhúzva) „tudomásul Jan. 1883”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. február 4. D-145. számú levél

„Mtur 1883 Febr 4.

Kedves Barátom!

Tegnap szép, csendes és enyhe idő lévén, kivittem magamat a' kertbe, és János ácsom, 's egygyik szolgálóm segítségével meg szedtem részedre azon ójtó vesszőket, mellyeket 2 katalógodba kijegyeztél, hogy szükséged lessz reájuk, vagy is hogy nállad abból kevés van.

Sajnálom hogy a' kívánt fajok közt több kimaradt, mert nállam sincs a' fáján, vagy pedig a' mellyekből több kellett volna, nem adhattam eleget, mert nem volt.

Egyébb iránt jól tennéd, ha kiírnád vagy is egy katalógodba kijegyeznéd még egyszer azon fajok neveit, mellyekből okvetetlen kellene vessző, olly egyéneknek kik egész gyűjteményedet birni óhajtják, én osztán, annak nyomán egy böngészést tartanék kertembe ójtó vesszőkre megszedném, és elküldeném hozzád, mert még hiszem hogy találkozik itt, ott, a' nyulak ellen bekötött kisebb fák és körtegalagonyára helyezett fákön vagy fajfákön is, vagy 100 szál vessző.

Nagyot nehezdedtem egy év ólta, ha ez így megy, jövő évbe talán járkálni sem bírok. Most is ugy veszem elejét a' dolognak, hogy megkönnyíttem magamat. 24 óra alatt nem ettem, és ez nékem nagyon jót tett, az este, midőn haza jöttem, pehely könnyűnek éreztem magamat, 125

kilós sujom daczára. Nagy baj az a' háj, az ember testében, olyan az, mint a' kerékre tapadt sár, megköti a szekeret.

A gajjak közzé tettem egy fodros, azaz csipkés czifra levelű eres vagy körte fát, László fiam kis kertjéből számodra. Ugy 3 darab igen jól telelő körtét, a' D I bijagut²⁴⁸ [?], a' mellynek igen hosszú nyelű levele van, én azt hiszem, hogy ha ezen körtét nem Sept 25én, de Okt. 20án szedtük volna le, igen jó volna. Nem a' Bolvilleri vajonca? Ha az volna megírd. A' Vázlatok II. kötetét most kötik a' könyvkötőnél, tehát nem tudok rá olvasni.

Ezen levelemet ágyamba írom, fél könyökön. Most éjjel 3 óraker mert nem tudok aludni, szemem is kezd hibásodni talán csak elbirod olvasni?

Megírd, ha a' vesszőket és levelemet meg kapod azonnal. Én a' vesszőket most nem raktam moha közzé, hiszen csak nem hervad el?

A' Turi faiskola részére kedden fogok vesszőket szedni Febr 6án.

Körte fáim rendkívül meg vannak rakodva termő bimbóval, ugy a' szilva fák is. Hernyó tojás pedig kevés van, gyűrű hernyó fészket alig találtunk 100at, más évbe 500 is került.

A' Rostietzi pirókból is szedtem gajjat, e' faj Glockertől került hozzám, továbbá a' Nemes Kraszán is idegen származású gyümölcsseik eggyeznek leírásoddal, küldtem is mutatót az utóbbi gyümölcséből, de azért jól össze hasonlítsd ezeknek gajjait a' magadéival, és ha valódiaknak találod, tudósíts engem arról.

Mari leányom még meg van egy tag ban alig várhatjuk megszabadulását, mellyel írántai aggodalmunk is meg szünne.

A' gyümölcs kamrába meg meglehetősen mennyiségű gyümölcsünk van. Daru, Pogácsa, Török Bálint, és néhány Fehér Kálvil, azután Bordeauxi hercegnő, Téli esperes, Koninck téli vajonca, melly sárga de nem akar puhulni, nagyon turzsás, Bergamotte Esperen, e' két utóbbi még mind meg van, lehet vagy 100, és néhány ismeretlen faj.

Feljegyeztem azon fajokat, mellyekről küldöttem vesszőt, most látom, hogy 100 fajról kértél, és csak 70 fajról adhattam.

Egészségünk most kitűnő van.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. p."

²⁴⁸ Beazonosíthatatlan gyümölcsfajtanév.

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 254 x 202 mm nagyságú lapra írta négyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalának alján található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Válasz 9/2 1883”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. február 9. B-186. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Febr. 9. 1883.

Kedves barátom!

Fogadd őszinte köszönetem a küldött vesszőkért. Nagy ideje volt, hogy megkapjam azokat; mert már meg kellett kezdenem az expedíálást s többeknek ígértem vesszőt a Nyári Daru almából, Mihályf pepinjéről melyekről pedig nekem egy szál vesszőm sem volt. Már vagy öt megrendelőt kielégítettem. Barátom! *Kutya munka ez az ojtóvessző kezelés! Te csak egyet, a te legjobb barátodat elégitetted ki; mégis fárasztónak találtad a dolgot. Hát nékem milyen az, a mikor 70–80 megrendelőt kell kielégítenem!! Elképzeheted, hogy hogyan izzad bele az én ráncos homlokom! No de ... nem panaszkodom. Magam óhajtottam, hogy így legyen, és íme! úgy lón, a mint óhajtottam. Sokan áldanak munkámért és ez nekem elég sarkantyúzás a munka folytatására. Szegény nemzetem ugyanis oda sülyedt már, hogy minden tizedik embert átkoznia kell: hadd legyek hát én egy ezek közül, a kit áldhassanak!*

Eléggé tapasztalhatjuk az életben, hogy az átok is megfog; miért ne hinnők el, hogy az áldásnak is lehet fogantja?

Annak a sok áldásnak is, melyet nemzetem reám szór, kezd már fogantja lenni.

Tudatom veled, hogy Sármezey megkapta újból a bérletet. Méreg drágán kapta, az igaz, de megkapta. Evvel egy nehéz kő le van hengerítve szívemről. Csanád megye közigazdasági tudósítójától arról is értesültem már, hogy kertem az én kertem lesz valósággal és nem haszonbéres föld; aztán meg, hogy néhány holdat faiskolának is fogok hozzá kapni. Ha e hivatalos tudósításnak hitelt adhatok; akkor valóban elmondhatom, hogy fogott rajtam a sok áldás. –

A küldött körtékre meglehetősen ráillik a Bollvilleri vajonc leírása: de mikép gyümölcseidnél látom ezeknek kelyhe nem zárt vagy félig nyílt, hanem egészen nyílt. Jó lesz tanulmányozni a vegetációját is; hátha mégis csakugyan Bollvilleri vajonc lesz!!

A Nemes Crassan vesszeihez csakugyan nagyon hasonlók a küldött vesszők s így teljesen biztos a fajod.

*Az ég áldjon meg mindnyájótokat ezerféle jóval! szívből kívánja
igába fogott barátod*

Bereczki Máté²⁴⁹

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. február 16. B-187. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Febr. 16. 1883.

Kedves barátom!

F. hó 14-ről irt baráti soraidra, Bencsiket²⁵⁰ illetőleg csak az a megjegyzésem, hogy a gyümölcsészet irodalmában ekkoráig föltünedezők közül egyedül ő, maga az, a kiről biztosan tudom, hogy a külföldi pomológia irodalmában búvárkodott. Igaz, hogy gyümölcsészeti szenvedélye csak nagyuri passzió; de az még is áll róla, hogy nem járatlan a pomológiában. Arról azonban jót mernék én is állani, hogy munkámban csak lapozgatott s nem olvasta azt át, mind a mellett egyedül őt tartom illetékesnek hazánkban jelenleg egy gyümölcsészeti munka megbírálására. Nekem egyébiránt nem annyira bírálata tetszik, mint inkább az, hogy belőle, mint támadó ellenségből, meghódolót sikerült csinálnom. Ez az igazi nyeresége aztán az ügynek, melyet én szolgállok. A kik széthúztak, most együtt és egy irányban húzzuk a pomológia szekerét! Így van ez jól.

A mikor még csak én, magam huztam a gyümölcsészet szekerét minden pincsi bátorságot érzett magában megugatni engem. Igaz, hogy engem nem zavart az ugatás: de attól fogva, mióta Bencsik bele fogódzott a szekerbe, melyet én húztam; még a komondorok is be fogják huzni farkukat. Ez is nyereség! –

Taval még csak 60 embert kellett vesszővel kielégítenem; az idén már, a mint látom, száznál is többet kell kielégítenem. Haladunk! Csak az a nagy baj, hogy munkám szaporodik erőm pedig fogy. Kár, hogy az embert, mint a csizmát, nem lehet megfejteni. Bizony mondom, sok hasznomat vehetnék, ha megfejtethetném magam, de így nem sokára nekem is a lomtárba kell kerülnöm.

²⁴⁹ A dőlt betűvel írt rész már megjelent nyomtatásban SZABÓ 1995-a. 118. p.

²⁵⁰ Bencsik György, tápiógyörgyei és füzesmegyeri (Cabaj, Nyitra vm, ma Cabaj-Čápor, Szlovákia, 1829. ápr. 24. – Rázompusztá, ma Tiszalökhöz tartozik, 1889. ápr. 20.), szarvasgedei fölbirtokos, gyümölcsész. Meghalt 1889. április 20-án 60 éves korában, Rázompusztán ravatalozták és Szarvasgedén temették el.

Várom listádat. Be vagy már jegyezve a megrendelők listájába 82-nek. Ennyien előztek meg eddig tégedet.

Sok jót kíván mindnyájótoknak.

Igaz barátod

*Bereczki Máté*²⁵¹

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. február 16. D-146. számú levél

„Mtur 1883 Febr 16.

Kedves Barátom!

Tegnap előtt vissza küldöttem az Erdélyi Gazdát, egy levelem kíséretében, hiszem hogy meg kaptad.

Ma Julianna napja van. Kedves nőm és Julcsa leányom név estjét a' mult estve csendes családi körben meg ünnepeltük. Még Mari leányom is haza jöhetett László vőmmel, át jött Füredi öcsém is nejevel, többen nem voltunk. Csak te hiányoztál, hogy a' családi este boldogsága tökéletes legyen.

Csak képzelj, milyen méltatlanságot követett el véllem a' Borsszem Jankó című élcz lap. Elmondám már neked a' mult hóban Budapesten kataszteri ügyben történt dolgokat, ugy látszik, hogy nem tetszett az igaz szó, azzal akarták elütni a' papné tyukját, hogy kivicczeltek: nevezetesen az említett lap Febr 4iki számában engemet, és a' Túri járás királyi becsló biztosát – ki épp olly kövér, de nagyobb ember mint én – lerajzolták, még gömböjűbbnek mint Móricz Pált²⁵² – a le rajzolt kép hátára oda írva 200

²⁵¹ A *dőlt betűvel* írt rész már megjelent nyomtatásban SZABÓ 1995-a. 119. p.

²⁵² Móricz Pál, móriczhidai és medgyesi, técsői (Taracköz, Máramaros vm., ma Tereszva, Ukrajna, 1826. február 15.–Berettyóújfalu, Bihar vm., 1903. május 27.) országgyűlési képviselő. „1855-ben megnősülve, Tarackközről lakását Berettyó-Ujfaluba (Bihar vm.) tette át és minden idejét a mezőgazdaság alapos tanulmányozására fordította. Nagyobbszerű bérleteket kötött; alkalmazta az e vidéken csaknem szokatlan okszerű trágyázást, gépeket stb., szóval a gazdasági téren szép sikert mutatott fel. Ez okszerű gazdálkodással 15 év alatt vagyonát megötszörözte. Ezen idő alatt is előszeretettel viseltetett a pénzügyi tudományok iránt, melyeknek komoly tanulmányozására minden kedvező alkalmat felhasználott, és nagy előszeretettel búvárkodott a jogi s pénzügyi tudományok terén, a gazdasági lapokban pedig számos gazdasági cikke jelent meg. 1861-ben a debreczeni egyházmegye megválasztotta tanácsbírájává és a biharmegyei közgyűlés a sárréti járás alszolgabírájává, 1867-ben pedig főjegyzőjévé, mindannyiszor közfelkiáltással. 1868-ban a bárándi (Biharmegye) kerület országgyűlési képviselőnek választotta. Programja akkoriban egyike volt a legjelesebb

klgm, a másiknál 165 klg. alá pedig: a mturi járás kat. bizottsága által állítólag mondott azon szavakat: „bizony már akkora nállunk az inség, hogy ki kell költözni a' járásból”, a' gézengúz had árvíz kalamitások helyett inséget emleget. [*Lásd a karikatúrát a levél végén!*]

A Vázlatok 2dik kötetét beköttem jóval vastagabb az 1sónél. Mennyire meg előztem jóságodból a' többi gyümölcs barátokat, kitűnik abból hogy a' 2dik kötetbe a' körték és almák közül 54 faj gyümölcsnek van ironnal szélrajza és észleletem bejegyezve, a' Szilvák közül pedig 16 fajt izleltem, észleltem saját fáim termése után. Reményem van hogy ez évbe még többet gusztálhatok meg. Ez osztán a' nemes guszta, mennyivel többet ér a' ferbli vagy makaó kártyások gusztájánál!

Alma és körte alanyaim alig vannak, a' mi van is azokat azon becsebb fajú gyümölcsökkel ójtom be, mellyek nállam csak fajfákon vannak meg. Hanem gyökérhajtású szilva fáim és néhány meggy fáim vannak . A' mult évbe a' legbecsebb szilva fajokról meglehetősen mennyiséget ójtottam. Ez évbe is csinállok vagy 40 szilva fát, vagy 20 fajban, mert nállam vagy 10 faj próba fán van meg, mellyekről önálló fát is akarok bírni vagy 10 faj szilva vesszőt pedig tölled kérek.

A magam fajfáiról akarok ójtani:

Baraczkuszilva
 Biondeck korai
 Burdett Angelina
 Kék olasz
 Kései muskotály
 Lepine
 Letricourt
 Smith uri
 Späth Anna
 Victoria királynő

---

baloldali beszédeknek. Legelső alkalommal a dohánygyedárúság ellen kelt ki egy terjedelmes és velős argumentumokat tartalmazó beszédben. Sikerült neki már első fellépésével a figyelmet maga iránt felkelteni a képviselőházban, s e figyelem tovább is megmaradt iránta, ki a baloldalnak egyik tekintélyes tagjává lett. 1869-ben a választók bizalma újból feléje fordult és ismét országgyűlési képviselővé választották. 1872-ben Udvarszéken, 1875-ben Fogarason és Szarvason választották meg országgyűlési képviselőnek, mely két mandátum közül az utóbbit fogadta el és ugyancsak Szarvas várost képviselte 1884-ig. Ekkor kisebbségben maradt és csak az országgyűlés vége felé jutott be ismét a házba, mint Újvidék képviselője; azután is e kerületet képviselte. Kezdetben a balközéphez tartozott és 1873-tól ezen párt végrehajtóbizottságának tagja s a pártkör alelnöke volt a fúzióig. Több évig tagja volt a pénzügyi és zárszámadási bizottságoknak; tagja volt többször a delegációnak. A fúzió után is mindig a Tisza Kálmán híveihez tartozott és a szabadelvű párt klubjának igazgatója volt 1891-ig.” Lásd további részletes életrajzát SZINNYEI; ÚJ ÉLETRAJZI, IV. kötet 855. p.

Birok olly szilva fajokat is tölled, mellyeket utóbbi catalogodba nem említél meg; nevezetesen:

Edinburgi herczeg
 Öreglaki korai (Gl.)
 Piros császár? (tölled)
 Prunus Simonii (Gl.)
 Superbe de Denniston (SL)²⁵³

A 4 utóbbin termő bimbók is vannak, 's lehet hogy észlelhetem ez évben.

Óhajtanék még 10 vagy 15 faj szilva fajt bírni, de azt én nem tudom kiválogatni, hogy mellyek érdemesek, tehát ide mellékelve küldök egy catalogust, meg jelölve benne azon fajokat, mellyek nállam meg vannak és választás adva bízom azokat küldeni, mellyeket a' megfigyelésre méltóknak ítélsz. Előttem csak olly szilva becses, melly magvaváló és husos. Azután tűröm el csak a' nagy szemű szilvákat, ha nem magvaváló is (czégérnek) vagy az ollyakat, mellyek alakjuk furcsaságával tűnnek fel, mint Szív alakú cseresznye-szilva, vagy Mármárosi nyakas. Mellékelj mindenesetre ollyat is, mellyek még nem ismert, de a könyvek dicsérik.

Sovány meggy alanyaimra kérek néhány ostheimi és váltva érő vesszőt.

Körte galagonya fáim még vannak, de ezekről ugy nyilatkoztál, hogy a' körte ojtások elvesznek rajta, tehát e miatt nem kérek körte vesszőt.

Külömben ha tartós fa nem lenne is belőlle, de be bírná mutatni a' ójtott gyümölcsöket, ha már meg van, be párosítanám őket, írd meg ezt, hogy méltó é a' fáradságra, ha igen, akkor kérek néhány faj körte vesszőt tölled, ugy is számomra csak akkor küld a' vesszőket, midőn mindenkit kielégítettél.

Küldj 1 szál Smith úri vesszőt, mert nincs gajja a' fajfámon.

Szerető barátod

Dörgő Dániel"

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 254 x 202 mm nagyságú lapra írta négyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalának alján található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Válasz 20/2 1883”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

²⁵³ Superbe de Denniston (szilva) = Denniston sárga szilvája

A kataszteri ülésből.

— Természet után. —

N° 1. (a becselő biztos.) » . . . mert mi, kérem alássan, ott Mezőtúron már alig lézengünk!«

N° 2. (bizottsági tag.) » . . . hiszen mi nálunk már akkora az inség, hogy kénytelenek leszünk a túri járásból elvándorolni.«

Borsszem Jankó, 1883. február 4. szám, 7. oldal

***

1883. február 20. B-188. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Febr. 20. 1883.

Kedves barátom!

Arra a leveledre, melyben nekem az „Erdélyi gazdát”-t visszaküldötted, f. hó 16án, tehát éppen akkor irtam, a mikor ojtó vessző – szükségleted velem tudatandó, legutóbbi leveledet írtad. Hiszem, hogy azóta te is megkaptad válaszomat.

Mikép a mellékelt catalogból látod, becsesebb szilva fajaim már mind megvannak nálad. Alig tudtam 11 fajt számodra még kiböngészni. Kevés szilva fajom van már olyan, a mit még nem tanulmányoztam s, ha érdemes volt rá, – le ne irtam volna. A miket számodra kiböngésztem; azok még mind becsesek és terjesztésre méltók; noha nem mindnyája olyan, mely a te ízlésednek megfelelő volna.

Figyelmeztetek a szív alakú cseresznye szilvára, mely nem más, mint a ti Mórabóra szilvátok,²⁵⁴ csak hogy alakjára nézve különbözik ettől. Tudod, hogy ez a gyümölcsnem a legkorábban virágzó fák közé tartozik: tehát mihelyt megérkezik a vessző; azonnal igyekezzél elojtani, mert különben nem fakad meg az ojtásod.

Egy két nap mulva meghaladják már a százat előfizetőim! A későn érkezők rám bizzák többnyire a választást: de már így is bajosan elégíthetem ki őket. Kevés vesszőm van a kereslethez képest, noha két annyit szedtem össze az idén, mintsem a megelőző években.

Nagy baj, hogy a folyton tartó fagyos idő miatt, a méhesben, hol a vesszőket tartom, mit sem lehet dolgoznom; mert a vesszők a nedves moha közé be vannak fagyva. Ha hirtelen beáll a meleg tavasz; félek, hogy elkésem az expediálással.

Az ég áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval! szívből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté

U. i.: Körtéket nem lehet arra a galagonyára ojtani. Jól megfakadnak rajta az ojtások; de nem bírnak megélni: hanem apródonkint mind elpusztulnak. Ebben ugyan csalatkoztam!

B. M.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

---

²⁵⁴ Mórabóra szilva = Szívalakú cseresznyeszilva

 1883. február 23. D-147. számú levél

„Mtur 1883 Febr 23.

Kedves Barátom!

Febr 20-án kelt leveledből nagy meg döbbenéssel értesültem, hogy ójtó vesszőkkel bajosan elégítheted ki a' keresőket. Ha nincs már idősb fáidon vessző, honnan szedj írj azonnal és én szívesen szedek azon fáimról vesszőt, mellyeken van. Ha a' rendelők reád bizzák a' választást, akkor nem csalatkozhatnak a' faj jóságában, mert én nállam csak a' kitűnőbbek vannak meg jóvoltodból, nem tudom, mióta? de mostanában gyorsabban kapom meg leveleidet a' postán. Ha írsz még Febr 28án ugy márcz 1ső napján megszedem és küldöm a' vesszőket, csakhogy a' szomjazó gyümölcsészek fris forrás vizet – ójtóvesszőidet – meg kaphassák. Tehát ha még nem késik a' vessző szedés, azonnal írj, és ne utasítsd vissza a' megrendelőket.

A' tulsó lapra oda jegyzem azon fajok neveit, mellyekről vesszőt küldhetek – 10 – 12 szál ugy hiszem elég lesz egy fajból.

Angoulêmei hercegnő	Új Poiteau
Bouvier Lóna	Van Marum kobakja
Cécile tengernagy	Vilmos
Charneu-i csíkos	Zephirin Grégoire
Chaumonteli vadonc	Zöld Magdolna
Clapp kedvence	–
Congressus emléke	Antal főherceg
Császár körte	Asztrakáni fehér
Csikos Angoulêmei herc.	Asztrakáni piros
Csikos Armin	Baraczk piros
Egri körte	Bauman renet
Erdei vajonc	Cellini
Giffard vajonc	Cseh rózsza alma
Izambert	Cseresznye alma
Jodoigne diadala	Downtoni pepin
Keveron bergamotja	Duquesne pepinje
Kis szegfű	Édes vadalma
Korai bergamot	Fehér tafota
Liegel téli vajonc	Fittinghof r.[enet]

Madame Eliza	Fűszeres r.[enet]
Mária Luiza	König fleini almája
Motte vadonca	Lorio magonca
Oberdieck kobakja	Mádai kormos
Társulati esperes	Muskotály renet
Téli esperes	Nyári szegfűalma
Orleansi r.[enet]	Jeruzsálemi kék
Parker pepinje	Kései muskotály
Piros bibornok	Kirke
Rózsa kalvil	Lepine
Rózsa pepin	Letricourt
Szüz piros	Liegel iker
Téli aranyparmén	Löweni szép
Téli fehér kalvil	Mas császára
Tulipán kalvil	Montfort
Welteni Jansen	Oullinsi r[inglól]
-	Rademaekers
-	Sötétkék tojásszilva
Althan	Tarka perdrigon
Barna Luiz	-
Beszterczei muskotály	Baltavári
Bose piros sz.[ilvája]	Coburgi
Burdett Angelina	Dönissen sárga
Chalonsi kései	Elton
Cochet	Villeneuve
Denniston piros	-
Fehér császárnő	Eugenia
Fultoni	Hortensia
Gondini	
Hartwiss	
Herrnhausi nagy mirab.[ella]	
Jefferson	

Csak azoknak neveit firkáltam itt le hirtelen, mellyekből leg alább 10 szálon felül tudok vesszót szedni és küldeni. Ha szükséged van, ird meg szedjek-é? és melly fajokról?

Mari leányom még is egy állapotban van, különben egészséges, valamint családomnak minden tagja, kik tisztelnek és csókolnak tégedet.

Nyugtalan vagyok még válaszodat nem olvasom, még jelen leveletem is olly sietve irtam, mintha attól félnék, hogy már is elkéstem.

Isten áldjon meg, szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 253 x 203 mm nagyságú lapra írta négyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalának alján található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Válasz 26/21883”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. március 18. D-148. számú levél

„Mtur 1883 Márc 18.

Kedves Barátom!

Mari leányomnak, 's kedves László fiamnak tegnap dél előtt egy kövér, egészséges, ép fiu gyermekök született. Leányom tulvan minden veszedelmen.

Bóldogság nézni azt az örömet, melly a' szülék arczokból kisugárzik; azt a' kéjjel teli pillantást, mellyet az anya kis gyermekére vet. Vajha ez az öröm zavartalan lenne hóltokig! Hiszen László vóm olly jó ember, olly mindenki által szeretett egyéniség; hogy ha valaki, ő az, ki a' bóldogságot meg érdemli.

Gége hurutom folyvást tart, ugy látszik hogy szamar hurut ez, és kitart a' szokott 6 hétig. Bizony öregszem, nehezülök szemlátomást érezhetőleg. Néhány évvel ezelőtt fel kellett hagynom a' vadászattal, de kárpótlást találtam a' gyümölcsészetbe, és most már oda is csak akkor mehetek ki, ha jó idő van és akkor is csak kocsin, a' Casinóba alig megyek el egy hétbe egyszer, tüdőmnek árt a' dohány füst, 's ollykor nem találok elegendő élenyt a beszívott levegőben. Itthon szeretek ülni a' szobában, unalmamba olvasok, majd rendezem irataimat, 's leg főbb bóldogságom, ha néked elmondhatom érzelmeimet levelemben.

Mihelyt elvégzed az ojtó vesszők expediálását és dolgozod szűnik, irjál nékem következőkről: Hány embernek adtál ez évbe ojtó vesszőt, mennyit és mit kaptál be értők? az nékem nagy örömet okoz, ha látom, hogy élet célod – a' nemes cél – mind inkább jobban érvényesül és az az öröm, melly bennem illyenkor születik, engemet néhány napra bóldoggá tesz.

Ha már kerted meg bővül, oda a' terjesztésre leg méltóbb fajú gyümölcsökből – betűrendben – vesszőnyerés szempontjából fa iskolát kell

berendezned, nem sűrűn, de nem is ritkás minden □ öltre egy fa, nem a' gyümölcs termesztés, de vesszőnyerés a' fő cél. Valamint újra az első rendű francia gyümölcsészetekhez kell járulnod az ujdonságok kitűnőbbjeinek meg szerzésére, mert hiába! a gyümölcsészetbe a' megállapodás = elmaradás.

És valóba, ha Bencsik úr reád vonatkozó azon cikkét, hogy sok hitványabb gyümölcs fajt nem érdemlett dicséretbe – vagy is méltánylásba veszen száz olvasóm, némi részbe igazat kell nékie adnom, elképzelve azon rengeteg mennyiségű és fojtonosan szaporodó gyümölcs fajokat, mellyek már leíratnak, és leíratni fognak. Bizony ritkább szitájúnak kell lenni a' te rostádnak.

De viszont a' hitványabb fajok, mostoha körülmények között többre mennek, 's így hasznot adnak a' finom, de kényes fajuknál. Tehát ezen körülmény felemlítése – ezután leírandó gyümölcs leírásaidnál, Bencsik úr szava parírozására – minden esetre felemlítendő, mint eddig is tevéd, bár szelíden, ezután inkább hangsujozva.

Midőn a' multkor egy katalógodba bejegyeztem a' nállam lévő fajaidat, egy körte faj fát 17 fajjal, ugy több orbai almáára ójtott alma fajt ki felejték bele jegyezni. Olyan jól esett, hogy vagy 25 fajjal többet bírok mint gondoltam. Mintha csak ajándékba kaptam volna e' kegyelmet?

Családomnak minden tagja egészséges, tisztelnek csókolkak köszöntenek téged mindnyájan.

Add át Sármezey úrnak, 's kedves családjának őszinte tiszteletemet 's legjobb kívánataimat.

Az Isten áldjon meg
szerető barátod

Dörgő Dániel m. p.

Utolsó leveled Febr 20-án kelt
és talán levelezési lapot is kaptam
azolta."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 253 x 202 mm nagyságú lapra írta majd négyoldalas levelét.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. március 22. D-149. számú levél

„Mtur 1883 Márcz 22.

Kedves Barátom!

Ide mellékelve küldöm Jurenák Sándor barátunk hozzám intézett levelét, azon figyelmeztetéssel, hogy ha van Ujkutra való ójtó vessződ, vagy ha jut – küldjél neki oda kívánsága szerint.

Akár küldhetsz néki, akár nem, tudósítsd levélbe, mert én jelen levelemmel egy idejüleg irtam hozzá; hogy felkértelek. Ha meg van vessződ – annak küldésére vagy leg alább válaszolásodra.

Nékem szedett vesszőm nincs, vesszőt szedni pedig már elkésett dolog és tévesztett dolog lenne.

Az elmúlt éjjel eröss hideg szél fujt, ma reggelre pedig erössen felfagyott.

Majd máskor többet.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 253 x 202 mm nagyságú lapra írta egyoldalas levelét, amelynek 4. oldalán található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő válasz 24/3 1883.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. március 23. D-150. számú levél

„Mtur 1883 Márcz 23.

Kedves Barátom!

Midőn tegnap elküldöttem a’ postára azon hozzád intézett levelemet, mellyhez vólt mellékelve a’ Jurenák Sándor barátunk levele: hozták hozzám a’ szilva ójtó vesszőket, mellyeket nékem küldöttél, fogadd érte szíves köszönetemet.

Bizony nem tudom, hogy képes leszek é elójtogatni, mert köhögős vagyok, hideg levegön fuldoklok, be kell várnom az enyhe csendes meleg

időt, midőn fecskét látok, tehát várjanak addig a' vesszők is. A' mult Hétfőn és Kedden délután olly szép meleg napfény vólt, hogy házam elébe egy bundába kiülve, a' napfény melegébe megfürödve, csak nem egészen helyre jövék, de most nagy Pénteken reggelén olly hideg van, hogy az északnak néző ablakok teljesen befagytak.

E fagy előlheti a' Febr. havi árpa vetéseket, a' buza nállunk szépen kitelelt, de a' repcze sokat szenvedett, ritkult, különösen a' gyengébb.

Küldeményed 82 szám alatt küldéd, így tehát nem sokára megszabadulsz az ójtó vesszők expediálásától. Vigyázz, meg ne hütsed magad e' rendkívüli időbe!

Ha dolgoz végzed, várok tölled egy kimerítő tudósítást kertet jövőjéről, mennyiben leszel vagy vagytok a' kert kibővítésével, mely oldalon, milyen szélességben és hosszóságban fog az hozzá hasíttatni? Mind szeretném tudni, mert terv van az agyamba.

Tegnap délelőtt halt meg egy jó barátomnak, kedves komámnak Emszt Gyulának²⁵⁵ neje,²⁵⁶ ki kedves nőmnek iskola társa, vélle egyivásu kedves asszony vólt. E' szomorú esemény miatt a' 25 éves házassági ezüst menyegzőnk elmarad, vagy elhalasztatik, mert nincs ollyan jó barátom Mturon, ki Emszt Gyula komámnak is jó barátja ne lenne 's véllem együtt veszteségén ne keseregne.

Családomnak minden tagja – rajtam kívül – mind egészségesek, ugy a' kis unokám is, kit Kedden keresztelnek meg az apja nevére, vajha lenne belőlle olly becsületes és nemes szívű ember, mint László vöm!

Szobámba zárkózva, időmet levél irással és kertészeti jegyzeteim ujra leírásával töltöm, majd midőn az írást unom, olvasom Vázlataidat vagy Flammárioront.²⁵⁷

A' Posta intézmény megbecsülhetetlen, azt én érzem most, midőn a' kemeczéhez láncolva ki nem mehetve, magamra hagyva, a' postán levél által fojtonosan közlekedhetek vélléd, és másokkal is.

Ezek után az Isten áldjon meg tégedet
szerető barátod

Dörgő Dániel"

²⁵⁵ Emszt Gyula (1835–1910) kereskedő. 1886-ban a megyei közgyűlés tagja, a Központi Olvasó Egylet egyik alapító tagja, majd háznagya. A Mezőtúri Takarékpénztár helyettes igazgatója, a Mezőtúr-Mesterszállás Árvízszabályzó Társulatnak 28 évig volt a pénztárnoka. Megyei esküdtbíróági tag.

²⁵⁶ Emszt Gyuláné Nagy Eszter (? – 1883), 1873-ban a Mezőtúri Nőegylet egyik megalapítója.

²⁵⁷ Flammarion, Camille (Montigny-le-Roi, 1842. február 26. – Juvisy-sur-Orge, 1925. június 3.) francia csillagász és tudományszerűsítő.

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 254 x 204 mm nagyságú lapra írta háromoldalas levelét, amelynek 4. oldalán található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Most 3 (óra) 36 (perc) Dörgő válasz ajánlva 19/4 1885”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. április 19. B-189. számú levél

„Mező-Kovácsháza, April. 19. 1883.

Kedves barátom!

Ki vagyok állva, mint az igavonó állat. Nagy szükségét érzem, hogy jó lenne fujtatni, pihenni. Szerencsére permetezik az eső! Ide ültem tehát megint az íróasztalomhoz. Elöttem áll egy halom levél, melyre adós vagyok a válasszal.

Pihenőül már most, kezdem lerovogatni tartozásomat. Te vagy az első. Két leveled hever itt válasz nélkül. Egyiket Mart 18-ról, a másikat Mart 25-ről keltezte irtál. Panaszkodtál bajodról. Tudom vagy legalább hiszem, hogy azóta tul vagy minden bajon. Erre nincs mit válaszolnom egyebet, mint kifejezem azon óhajtást, hogy adja isten, hogy ugy is legyen valójában, a mint hiszem.

Családi örömhírt is irtál! Erre csak annyi a válaszom, hogy ne legyen az az öröm megzavarva egy egész hosszú életen keresztül!²⁵⁸

Kertem ügye fölötti nagy hűhónak eredményéről is ohajtasz tőlem értesítést. No evvel is hamar készen lehetek. „Vajúdnak a hegyek”; a világ bámulva lesi, hogy valljon mit szülnek ezek a vajudó hegyek, megmondta a római, hogy „Prodit ridiculus mus!”²⁵⁹ Mit is szülhetnének mást, mint „egeret”.

Jó drágán elvállalta principálisom a haszonbért. Most már, gondolják magukban, ha olyan nagyon ragaszkodik Bereczki principálisához és az ő hozzá: meg lehetenek együtt ugy, a mint eddig meg voltak. Itt maradok Sármezey nyakán tovább is koloncznak! Kertem nem az enyém; abban magam akarata szerint nem tehetek semmit. Hejh pedig, de mennyire oda vagyok már kényszerítve, hogy tegyek

²⁵⁸ E mondat magasságában a levél szélére ceruzával Dörgő Dániel a következő szöveget írta: „Laczi unoka születése. D.D.”

²⁵⁹ Ez a latin mondás valójában így hangzik: Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.”. Jelentése: „Vajúdnak a hegyek és megszületik a nevetséges eger. Az idézet Horatius: Ars poeticája 139. verséből való. A közmondássá vált idézett rész fordítása: „Nevetséges eger születik.”

valamit! Ojtó vessző termelés céljából okvetlenül szükségem volna egy kis faiskolára; mert termő fákról évente lekoppasztani minden vesszőt, annyit tesz, mint a termőfákat tulontul elgyengíteni, betegessé és terméketlenekké tenni! Hát aztán miért művelteti és tartja fönn Sármezey a kertet, ha még gyümölcsöt sem kaphat fáiról? Én nem veszem többé lelkemre, hogy Sármezey fáit lekoppasztom tudva, hogy az által kárt okozok neki. Jövő ősszel kinyilatkoztatom, hogy az ojtó vessző küldözgetést kénytelen vagyok beszüntetni. Más volna, ha azok fölött a fák fölött magam rendelkezhetném! De így lehetetlen másképp cselekednem.

Mikép az idei megrendelésekből gyaníthatom; nekem évenként szaporodó mennyiségben kellett az ojtó vesszőket termelnem; mert néhány megelőző évben 5 – 7 ezer szál vessző közt ingadozott csak nálam a megrendelt mennyiség, míg az idén már 13 és fél ezer vesszőt kellett kiadnom kertemből. Aztán az előtt csak 50 – 60 között ingadozott a megrendelők száma: míg az idén már 116 megrendelőt kellett kiszolgálnom. – Azt mutatja ez, hogy a közbizalom egészen kertem felé kezd irányulni.

Hogyan elégítsek már most ki egy egész országot vesszővel; a mikor vessző nevelésre nincs kertem; a mikor annyi föld fölött sem rendelkezem a hová egy fát ültethetnék, a melyikről joggal mondhatnám el, hogy ez a fa az enyém: e fa fölött rajtam kívül senki más nem rendelkezhetik!! –

Mi volt jövedelmem az ojtó vesszőkből? Levonva a kiadásokat a pakoláshoz szükséges holmikért, közel 700 ft. lett volna a tiszta jövedelmem: hanem, hogy látszassam legalább némileg visszapótolni principálisom sok jóságát irányomban, ezen összeget megosztottam fiaival és lányaival, a kik nekem a vessző expediálásánál mind segítségemre lenni törekedtek: és még így is jutott részemre annyi, a mennyit a megelőző években bevettem ojtóvesszőkért. Szóval, én egészen meg vagyok elégedve jövedelmemmel, mert szellemi jutalmakban is részesültem ezen jövedelem mellett. Gyümölcsészeti tevékenységemért a Szécsényvidéki gazd. egyesület és a Csíkmegyei gazd. egyesület is tiszteletbeli tagjává választott meg. Aztán könyvem is szapora keletnek örvendett a télen. Sok egészen új előfizetőm akadt. Csíkmegyének a községei iskolái részére f. hó 4-dikén egyszerre 67 példányt kellett küldenem munkám II. kötetéből! Ha így karolná föl munkám minden megye, még tán gazdag ember is lehetnék öreg napjaimra munkám után!! –

April közepéig benyulván az ojtó vesszőkkel való bíbelődés, képzelheted, hogy mennyire hátra maradtam minden munkámmal a kertben! Igyekezném eszeveszettül helyre pótolni az elmulasztott időt: hanem az előregedés ólomsulya csakhamar lehuzza karom s érezteti velem, hogy tehetség nélkül haszontalan az akarat, haszontalan az igyekezet is.

Na de egy szuszra, úgy hiszem, elég ez uttal még az írásból is; tehát az én istenem áldjon meg mindnyájatokat, minden féle jóval!

Szívéből kívánja ezt

igaz barátod

*Bereczki Máté*²⁶⁰

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. április 29. B-190. számú levél

„Mező-Kovácsháza, April. 29. 1883.

Kedves barátom!

F. hó 24-ről irt leveledre éppen érkezésem sem akadt válaszolni. Azt mondod levelem azon passzusára, hogy a fák lekoppasztása által terméketlenné tenném a fákat, hogy van abban valami kevés igaz: hanem abban a mit te orvos szerül ajánlsz a baj ellen, nagyon csalatkozol, ha azt hiszed, hogy a valót eltaláltad. *Te oly formán gondolkozol javaslatodban az én kertemről, mintha a kert éppen oly szabad rendelkezésemre állna nekem, mint neked a saját kerted. Ha az a kert valóban az enyém volna; tudnám én jól, hogy mit kellene csinálnom, hogy sok ojtó vesszőm legyen és éppen nem törődném vele, ha a mig én élek, egy kosár gyümölcsöt sem hozna a sok fa: de nem az enyém a kert; ön magamtól egy mozdulatot sem tehetek abban. Ha kivész egy fa; a helyett nem ültethetek mást; mert hát kell a hely a paszulynak, répának, salátának vagy vereshagymának, hogy, ha már nem teremnek a fák, legalább a konyhára szükséges zöldséget teremje meg a kert! Vagy harminc darab szilvafámat a megelőző száraz évek és a most két évi nagy termés ugy elgyengítette, hogy tavál már csak sárga satnya leveleket bírt eresztetni s az idén alkalmasint végkép elpusztulnak. Ezeket le akartam botozni, megifjítani, de nem oda Buda! nem én rendelkezem azok fölött! Megkérdeztem: szabad-e? Nem tetszett és nekem azt nem lehet ám forszíroznom! Ültessek-e a napsütötte tisztás helyekre fiatal fákat osztóvessző-nyerés tekintetéből! – Honnan, hiszen 5 év óta nincsen faiskolám! Aztán, ha volna is fa iskolám, azok a napsütötte tisztás helyek krumplinak kellene vagy legalább töknek, ugorkának. – Egy évben – ez előtt 3 évvel volt – hozzá fogtam Septemberben a rég óta nem tisztított, nem ritkított fák rendbe szedéséhez. Igen sok fölösleges ágat lehánytam rólok. Mikor meglátta házi asszonyom a sok lehányt ágat; csakhogy sírva nem fakadt! Nem elég, hogy az akkori*

---

²⁶⁰ A dőlt betűvel írt rész már megjelent nyomtatásban SZABÓ 1995-a.121–122. p.

nagy munkában úgy megerőltettem karomat a fűrészeléssel, hogy egész a mai napig sajgó fájdalmat érzek karomban: hanem még nem tetszését is vontam magamra annak, a ki nekem kenyeret ad. Kérlek hát, nem ítélj meg engemet magadról. Te azt teheted kertedben, a mi neked tetszik, s úgy tehetsz, a mint jónak látod: nekem csak azt lehet tennem, a mit megengednek s a miért neheztelést nem vonok magamra.

Ugy kell nekem tehát cselekednem, kedves barátom! a mint az előbbi levelemben jeleztem már neked! Ha a ministérium nem segít a dolgon; én bizonyára nem segíthetek azon: nehogy tehát avval vádoltassam később, hogy néma gyerek módra viselvén magamat, a Ministérium segíthetett bajomon, a napokban írtam Glacz Antal²⁶¹ közgazdasági előadóhoz egy levelet e tárgyban, hogy hozza azt a ministérium tudomására. Ide mellékelem²⁶² elolvasás és másolatban való megőrzés végett (amire szépen kérlek is) ezen levelet, hogy lásd, mikép rajtam nem múlik a dolog s elég idejében gondoskodom róla, hogy be ne következhessek édes hazámra az a csapás, a mikor bedugulna a forrás, honnan a gyümölcsészet iránt érdeklődők eddig meríthettek. –

Az Orbai almáról eszközöld dugványaidat földszint vágd el és húzd föl egy kevés földdel úgy, hogy az utósó szem is legalább egy ujnnyira el legyen földdel takarva. Így aztán, ha a föld nyáron át kellő nyirkos marad: bizonyára meggyökereznek dugványaid: hanem kérlek tehát, hogy így tenni el ne mulaszd.

Szegény Glocker²⁶³ barátomnak adatai, melyeket utoljára hozzám küldött, arra nézve, hogy a faj valódiságát fölismerni lehessen, csak keveset érnek többet a semminél. A Mela carlarol ennyi van megjegyezve a jegyzékben: „Mosolygó szép, nagy, sárga téli, bőtermő.” A Deák-egyszínűjéről: „Legnemesebb, középnagy, szalmaszinű.” A Genevai pepinről: „Amerikai ujdonság: jobb ízű mint az Ananász renet.” A

²⁶¹ Glacz [Glatz] Antal, bártfai, ifjabb (Dombegyháza, 1855 – Debrecen, 1915) dombegyházai közbirtokos, kevermesi földbirtokos, közgazdasági előadó Csanád vármegyében, illetve a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztériumban. 1884. március 29-én Bécsben bártfai előnevet kapott (Liber Regius LXVIII. 620.), később (1906–1909 között) Bihar vármegye és Nagyvárad főispánja.

²⁶² Bereczki Máté levelének mellékletét képezte az ebben a kötetben „A-9.” Jelzés alatt közölt levél.

²⁶³ Glocker Károly (? , 1809 - Enying, 1879. május 9.), gyümölcskertész. A Batthyány-uradalom kertésze volt, kiváló gyakorlati pomológus. A 19. század közepén a legnagyobb magyarországi gyümölcsfagyűjteménnyel rendelkezett. Az enyingi (Veszprém vm.) faiskolában korának szinte valamennyi jelentős gyümölcsfajtáját szaporította. Gyümölcszeivel a hazai és német kiállításokon több díjat nyert. Szakcikkei a Kerti Gazdaságban és a Magyar Kertészetben jelentek meg. Művei: *Verzeichniss diverser Obstsorten... welche zu Enying cultiviert werden* (Pest, 1858); *Jegyzék többféle alma, körte... és bogyósgyümölcsöknek, valamint rózsáknak, melyek... Enyingen tenyésztetnek.* (Székesfehérvár, 1866). - Irodalom: MAGYAR ÉLETRAJZI 1. kötet, 599-600. p; MEZŐGAZDASÁGI LEXIKON 1. kötet 535. p. UDVARY

Carolinai fontosról: „Amerikai nagy rambur, talán gazdasági czelra.” A Coynkys red stekről:²⁶⁴ „Amerikai ujdonság: csíkos, nagy, bőtermő.” Téli citromról: „Igen tartós, szalmasárga, nagy, gömbölyü.” A Gesztenye almáról: „Zalabéri gazdasági, jó, igen tartós, pirossal mosott színü.” Egyébb semmi! Evvel pedig nem sokat érünk!! –

A Turon árult, hegyvidéki alma nagyon valószínűleg nem egyébb mint a Máдай kormos.

Kérlek, jelen levelem vételéről, mihelyt meg kaptad, értesíts azonnal; mert aggódnám a Glatznak írt levelem miatt, melyet nem szeretnék elveszteni.

Sok jót kíván mindnyájatoknak!

Igaz barátod

*Bereczki Máté*²⁶⁵

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. április 26. A-9. számú irat

„Másolat

Mkovácsháza, 1883 Áprill 26.

T. Glacz Antal²⁶⁶ közigazdasági előadó urnak

Dombegyháza

Igen tisztelt honfitársam!

F. évi Febr. 4-ről 30. sz. alatt, és szintén f. évi Márt. 8-ról 40. sz. alatt hozzám intézett hivatalos értesítésére rendkívüli elfoglaltságom miatt, kimerítő választ írnom lehetetlen volt. Egy Márt. 3-án kelt rövid levelemben kötelességemnek tartottam kegyedet erről eleve értesíteni ígérvén ezen közlésben, hogy mihelyt halaszthatatlan, sürgős teendőim bevégeztem, bővebb válasszal szolgálni szintén kötelességemnek tartandom.

²⁶⁴ Coynkys red stek = Coinky's red Streak (alma)

²⁶⁵ A *dőlt betűvel* írt rész már megjelent nyomtatásban SZABÓ 1995-a. 124. p.

²⁶⁶ Glatz (Glacz) Antal, dombegyházai közbirtokos, közigazdasági előadó Csanád vármegyében, illetve a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztériumban. A levélírás időpontjában a miniszter Széchényi Pál gróf (Sopron, Sopron vm., 1838. november 6. – Budapest, 1901. október 28.) miniszter 1882. október 12-től 1889. április 9-ig.

Megfeszített igyekezettel halaszthatatlan teendőimet nagyjából bevégeztem már igyekezem tehát adott szavamat beváltani, 's kegyednek hozzám intézett hivatalos levelére a' töllem telhető feleletet hazafiui tisztelettel megküldeni, noha jól tudom, hogy szavam a' pusztába kiáltó szavaiként fognak elhangzani, és kegyeskedik kertem ügyében tett vagy teendő közbenjárása, a' magas ministériumnál semmi eredményre nem számíthat.

Arról, hogy kegyed közbenjárásának mi kívánatos eredménye sem lehet, határozatlan meggyőzött engemet ama föltűnő ellentét, melly kegyednek fönt idézett számok alatt hozzám intézett hivatalos levelét átlengi.

Az előbb hozzám intézett levél szerint kegyedet a' magas ministérium arról biztatta, és ennek nyomán kegyed is azzal biztatott engem, hogy Sármezey Antal principálisomnak jelenlegi bérletében való megmaradását fensőbb helyen is óhajtják, 's mihelyt eldől a' bérlet kérdése, nekem minden teljesíthető kívánalmaim teljesedni fognak.

Én örvendtem e biztatásnak nem magam, hanem hazai gyümölcsészetünk érdekében, mert lelkemből meg vagyok arról győződve, hogy azon esetre, ha az én szerény kívánalmaim teljesülnek, – mely kívánalmakat. f. évi Jan. 11ről kelt levelemben kegyednek előterjeszteni szerencsés voltam, 's a' mellyeket kegyed a' magas ministériumhoz is felterjeszteni kegyeskedett; – azt az egy-két évet, mellyet még átélni remélek hazai gyümölcsészetünk javára sok haszonnal tölthetem el: de kegyednek később hozzám írt hivatalos levele arról győzött meg engem, 's a' biztatás, minek megörvendtem, hiu biztatás, 's az öröm mellyet a' fölött éreztem, halva született korai öröm volt.

A' magas ministériumban, a' hol az én célom, az én kívánalmaim semmivé lehettek. – mert azokat, miképp már föntebb említém, kegyed szíves vólt, oda fölterjeszteni, a' magas minisztériumban, mondom, az ön később hozzám intézett hivatalos levelének valódi értelme szerint az én törekvéseim helyes vóltát nem ismereték el, és kívánalmaim nem tartották figyelembe veendőnek, hanem mintha ezekről tudomással sem bírtak vólna, egy hajlott koru, elgyengült embert egy olly vállalat kivitelével és ennek tervei és föltételei megalapításával kínálnak meg, melly vállalatra csak egy virágzó, erejében lévő fiatal ember érezhetné magát képesnek, hivatottnak.

Ollyan ember, a' kinek, mint nekem is, életcélja rég ki van már tűzve és megállapítva, ollyan ember, a' ki ezen célja elérése végett képes vólt mindenét, anyagi existenciájának függetlenségét, testi és lelki tehetségének, munkája idejét – fömládozni: életének alkonyata felé csak nem

---

vállalkozhaték olyan tervek kivitelére, mellyek őt, kitűzött célja elérésében nem hogy elősegítenék hanem teljesen meggátolnák!

Sejtem én, – bár óhajtanám, hogy sejtelmemben csatlakozzam, - sejtem én, mondom, hogy mi célból adatott tudtomra az, hogy „lehető legrövidebb idő alatt (mintha azt csak úgy könnyűszerrel föl lehetett fujni!!) tudassam, mily feltételek alatt lennék hajlandó az állam részére egy nagyobb, körülbelül 20 – 30 kat. hold gyümölcsfa telepet alapítani, 's azt a' jelenlegivel (úgy látszik, hogy a „jelenlegivel” kifejezés alatt azon kertet értik, mellyet édes hazám javára én alapítottam a Princzipálisom²⁶⁷ segélyével ön erőmből én tartottam fön eddig) együtt föntartani és kezelni?” – Abból a célból lett ez velem tudatva, tisztelt honfitársam! hogy a kertem érdekében, úgy szólván országszerte megindult mozgalommal szemben, úgy tüntethesse fel magát a' magas ministérium, mintha az én érdekemben, és gyümölcs fajaim föntartása érdekében csakugyan akarna tenni valamit, és a' semmit nem tevésért takaróul lehessen használnia azt, hogy ajánlatát nem fogadtam el, mellyről eleve tudni tartozott, elfogadnom különben is teljes lehetetlen. Csalétkül lett csak az ajánlat előmbe dobva és azon szándékból, hogy a' míg én ezen rágódnék, időt nyerjen a magas ministérium, halogatni az ügyet, gondolván, hogy illy módon egy két évig is elhuzhatja a dolgot, melly idő alatt az öreg Bereczki alól könnyen ki is ránthatják a gyéként... És ebbe aztán csakugyan helyesen is gondolkozik a magas minisztérium! Sajnos tudom, mert érzem magamban, hogy a' mit irányomba számítanak, az csakugyan könnyen megeshetik.

Adatok vannak kezemnél, tisztelt honfitársam, mellyek engem arról győztek meg, hogy a' magas ministérium előtt szívtelen besugók – a' kik a' világot csak az ő fekete lelkük szerint képesek megítélni, – a' napjainkban kertem és a' benne lévő gyümölcsfajok fentartása érdekében meg indult, és csaknem országosnak nevezhető mozgalmat szennyos önérdékből támadottnak akarják föltüntetni. És én ismerve a' világot a' maga rútságában is, nagyon természetesnek találom, hogy a' magas ministérium inkább hisz a' maga besugó creaturáinak; mintsem olyan embernek, a' kiről úgy szólván ország szerte tudva van, hogy önérdék nélkül szolgálta és szolgálja hazáját, de a' ki büszkeségének tartja azt, hogy a' husos fazekok közt sohasem ólálkodott és nem is fog ólálkodni soha.

Igy lévén meggyőződve, úgy hiszem nem fog csudálkozni, tisztelt honfitársam azon, hogy én úgy az ön, mint az ország tekintélyes testületének kertem és annak föntartása érdekében tett, vagy teendő közbe lépésétől kedvező eredményt nem reméllek és nem is várok. Ha azomban

---

²⁶⁷ „Principálisa”: Sármezey Antal.

---

tisztelt honfitársam ellenkezőleg volna meggyőződve, és mindennek dacára, – mikép Febr. 4ről hozzám írt hivatalos levelében magát kifejezni méltóztatik, – »kedves kötelességének tartja oda működni, hogy hazánk érdekében, a' magas ministériumnál az én törekvéseim támogatásban részesüljenek«: ám kísértse meg! terjessze fel újra azon leveletem, mellyben célom körvonalaztam és annak elérésére szükségessé vált támogatásom mibenállását, szóval kívánalmaimat kifejtettem! E kívánalmak közül, ekkoráig, még csak az egyik teljesült, Principálisomat meghagyták továbbra is bérletében: hanem avval rajtam és az ügyön mellynek eddig rabszolgája voltam, nem hogy nehogy segítve volna, de sótt attól kell tartanom, hogy lelketlen besúgók ismerve ragaszkodásomat a' Sármezey családhoz, oda viszik maholnap a' dolgot, hogy megmaradhatásom e tisztos család körében mindinkább lehetetlenné váljék és így hazafias tevékenységemről lemondani kényszerüljek. –

Arra, hogy kitűzött célom felé továbbra is sikeresen törekedhessem, nekem okvetlenül szükséges volna egy körül kerített, 2 – 3 holdas faiskola, melly felett belátásom szabadon rendelkezhetném, és a' hol ojtóvessző termelés céljából csemetéket nevelhessek 's a' csemetékről gyümölcsfajaim vegetációját tanulmányozhassam. Nekem, miképp erről az elmúlt tél fojtán meg győződtem, igen sok ojtó vesszőt kellene ezen túl évenként előtrentenem, hogy mindenkit a' ki e végett fölkeres kielégíthessek. Évenkint szaporodó mértékben keresnek föl engemet ojtó vesszőért. Az idén már kétszer annyian jelentkeztek e végett nállam, mint még csak tavál is. 116 megrendelőt kellett a jelen ojtási idényre kielégítenem, kiadtam ezeknek 13.500-nál több vesszőt, közepszámmal mindenik rendelőnek csaknem 50 faj és fajonként 2 – 3 vessző jutott.

Sármezey Antal principálisom kertébe, mellyet én meg szoktam saját kertében, mutatni, nekem egy tenyérnyi föld fölött nincs jogom szabadon rendelkezni. Az ő termő fái ojtó vessző végett évenkint minden vesszőjétől megkoppasztani, tiltja lelkiismeretem, mert a fákon ejtett temérdek sebet orvosolgatni nincs már sem elegendő érzésem, sem elegendő fizikai erőm, és így tudva, hogy lekoppasztva évenként a fákat, míg tenyészők föltételeiről, vesszeiről szándékosan kelleni azokat meggyöngítenem, terméketlenné tennem. Másoknak szándékosan kárt okozni, tiltja lelkem igaz meggyőződése, tiltja a rablás, tiltja becsültelem.

Ha faiskolát nem kaphatok, jövő ősszel kénytelen leszek elzárni a forrást mind azon számosaktól, a' kik eddig ide jártak hozzám abból meríteni, kénytelen leszek kinyilatkoztatni hazám fiai előtt, hogy nállam többé ojtó vesszőt ne keressenek, mert nem vagyok többé olyan helyzetben, hogy avval szolgálhassak.

Ha a' magas ministérium nem is szándékozik az én érdekekben semmit is tenni, ám legyen tetszése szerint. Nékem ugy sincs semmi féle névvel nevezhető mai érdekem, mint csupán csak hazai gyümölcsészetünk szent érdeke: hanem aztán ennek érdekében kivánalmaim közül legalább még ez egyet teljesíteni bizonyára hazafiúi kötelességnek ismerhetne.

Imé! t. honfitársam, elmondottam önnek, hogy hol fáj nekem legjobban. Keressen rá orvosságot, ha remél ilyent találni! és legyen bizonyos, hogy hálával fogadja azt őszinte tisztelője.

Bereczki Máté

Kelt Mező-Kovácsházán, 1883. Aprill 26-án²⁶⁸

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. április 29. D-151. számú levél

„Mtur 1883 Május 2.

Kedves Barátom!

Megnyugtatósodra irhatom, hogy Aprill 29-én kelt leveledre a' Glacz urhoz intézett leveled másolatával meg kaptam. Miután ezen leveledre észrevételeimet át gondolva akarom néked meg írni, várj néhány napot, a' midőn majd ezen másolatot is ajánlva vissza fogom küldeni.

Kár volt ezen levelet Glacz urhoz elküldeni.

szerető barátod

Dörgő Dániel"

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 254 x 204 mm nagyságú lapra írta féloldalas levelét, amelynek 4. oldalán található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő Máj. 2 1883. Tudomásul”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

---

²⁶⁸ A levél az ebben a kötetben „B-150.” jelzet alatt közölt levél mellékletét képezte.

1883. május 8. B-191. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Maj. 8. 1883.

Kedves barátom!

Igazad van. Sajnálom, hogy azt a levelet, melyet tollam alá sértett önérzetem dictált elküldöttem Glacznak. Jó lett volna vele addig várnom, a mikor már lecsillapult volna fölforralt vérem! Bizonyára másképp fogalmaztam volna azt vagy, ha, már „sejtelmem”-nek kifejezést adtam is és a besugók fölött kiöntöttem is epémet; legalább ne irtam volna Glatznak, hogy mi volna az én kívánságom! Ez csakugyan elhamarkodás, baklövés volt részemről.

No de megtörtént! hanem föl is fogadtam magamban, hogy többé senkinek sem kertem ügyéről, sem állapotomról nem irkállok semmit. Remélem különben, hogy Glacz úr is éppen oly formán fogta föl a dolgot mint te, és hallgatni fog velem. – Ha nem hallgatna el; bizonyos vagyok róla, hogy nem fognak többé szóba állni velem, mert tudják, hogy át láttam a szitán.

És ez így lesz legjobban! Háborítlanul haladhatok meg kezdett utamon, úgy sem visz már messze! A ki annyira haladt utján ön erejéből, mint én; annak a pálya végén csakugyan nem illik panaszkodni. No hiszen, tudom istenem, hogy nem is panaszkodom többé; ilyen önfeledt percz nem is fog többé bekövetkezni életemben!

Tehát térjünk a napirendre!

Bele fogtam munkám III. kötetének megírásába. Csak addig engedjen még élnem a jó isten, a mig ezt is bevégezhettem; aztán nyugodtan nézek az emberiség változhatatlan sorsa elé; mert betöltém életföladatom.

Az én istenem áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval! Szívből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. május 13. D-152. számú levél

„Mező Túr 1883 Máj 13.

Kedves Barátom!

Midőn a Glatz urhoz intézett levedre véleményemet véled közölni akarám: meg vallom némi habozás vett rajtam erőt. Hátha meg neheztelsz érte reám? De csak hamar győzött bennem az igaz baráti érzet, melly azt parancsolá, hogy véleményemet, gondolataimat irányodba nyílt őszinteséggel kifejezzem.

És a Május 8-án hozzám írt levedbe igazat adtál szavaimnak. Ez igazat adás – eltekintve a tárgy kellemetlen vóltától – jól esett nékem, mert ez arról tesz tanu bizonyosságot, hogy köztünk az őszinteség, bizalom, vélemény nyilvánítása majd találkozása szüli azon rokonszenvet, melly baráti érzületünket sírunkig biztosítja.

E' hó 11-én vóltam kertemben, leszedtem tavaszi ójtványaim alanyairól a' hajtásokat, az ójtások szépen fakadnak, bár beteges létemre az ójtáskor fáradt, így ingerült vóltam, kevés bizalommal vólt a' meg fakadásokra. Május 11-én újra párosíték 22 Althán ringlót. Pókhálós hernyót²⁶⁹ akkor még csak egy bokron találék, úgy látszik, hogy ez év nem fog kedvezni a' hernyóknak, mert a' hideg vissza tartá a' fák fakadását, majd egy pár napi nedves meleg levegő csaknem levelessé téve a fákat is a' hernyó tojásokat kitolá magából mielőtt kikelhettek volna. Akkor aztán majdnem naponta jött egy zápor, melly valószínűleg lemosá a' pókhálós hernyó tojásokat, majd meg lássuk! Az igaz, hogy a' hideg zápor a' kajszin barackot is teljesen elvivé, sótt hajtásai egy részét is le hervasztá, azt hiszem hogy a' meggy is korábbi cseresznyékbe is kárt tett. Alma, körte dusan tele vannak virággal, aligha a' későn virágzó fajokra nem kedvez ezen tavasz? Bár most ma reggel úgy tegnap is hideg éjszaki szél fuj. Nem csuda, mert most van a 3 fagyos szent napja: Szervác, Pongrácz Bonifác!!!

---

²⁶⁹ A Pókhálós molyok (Yponomeutidae). Hazánkban 42 fajukat mutatták ki. A hernyók között vannak magevők, lombfogyasztók és aknázók is. Legismertebb fajaik társasan, hatalmas szövedékben élnek a tápnövényen („nyári hernyófészek”). Ilyen pl. a Pókhálós almamoly - Yponomeuta (Hyponomeuta) malinellus (Zeller, 1838). „A Hyponomeuta-fajok feketeponos, sárga színű apró hernyói, melyek az itteni gyümölcsösökben különösen a szilvafákon némely esztendőben tömegesen jelennek meg, kártételeikkel külön nevet érdemeltek ki maguknak: a nép ugyanis ama szembeötlő tulajdonságukról, hogy az ágakon pókhálószerű közös szövedéket készítenek, pókhernyóknak nevezte el.” Halász Árpád: Népies rovarnevek Makó környékén. *Rovartani Lapok*, havi folyóirat, különös tekintettel a hasznos és káros rovarokra. II. évf. Bp., 1885. augusztus, 8. füzet. 166. p. Lásd még BEREZKI 3. 1884. 97. p.

Soha sem értem ilyen esős tavaszt Aprill 16tól Máj 8ig fojton esett, erőss vizes záporok, a' lapos földeken eső víz van, a' szikes földekből kimosta a' tavaszi vetést, elsárgította az őszit, elgyomosítá a' televényes talajú vetést. Szóval bebizonyult azon mondás, hogy „sok a jóból is megárt”. Na de széna lesz annyi, hogy soha annyi nem vólt, már t. i. a' hátasabb földeken, mert a' Körös fojó lapossai árvíz alatt pihennek. Különben későbbben még ott is lehet széna.

Kedves Nóm meg interpellált engemet, hogy meg hívtalak é már hozzánk tégedet? Nyilatkoztál é, hogy mikor jössz el hozzánk? Óhajtanának ezek az enyémekek mind tégedet látni. Tehát ezennel meg hívlak, kérlek, jöjj el hozzánk e' nyár fojtán, mikor időd engedi, egy pár hétre. Ó Kedves Barátom! erőssen öregszem, ezen nyarat talán át élem, de a' jövőt bajosan. Tüdőm tavaszkor lég-éleny hiányt érez, egyszer csak meg fuladok. Szeretnék még véled néhány jó napot eltölteni mielőtt fáradt testem örök nyugalomra térne.

A' Turi faiskolába 3 tavaji ójtásu Nyári Daru almafa félig – kívánságod szerint vissza vágatott.

László vóm 's Mari leányom kis fiok szépen fejlődik, egészséges. Ma délre haza jönnek Pünkösdi bárányra és kalácsra, együtt lesz egész családom.

Hát Kövér Gábor urról mit tudsz? Foglalkozik é még gyümölcs festéssel? Ha igen, még talán meg is keresném a' Huntington körte és Asztrakáni piros alma lerajzolásával, ha ugyan normalis szép fejlődésű teremne belőlük!

Nagyon kevés, csaknem semmi gondot sem fordítanak hatáságilag a' hernyózásra, azaz semmi gond arra végre van é hajtva, az egyszer templom előtt kipublikált rendelet, attól félek, hogy némelly passzionátus bogarász kedvére a' kormány pártfogás alá veszi a' rovarokat, mint azt a' nyulakkal tevé. Mit mosojogsz? Most az ilyenek meg történhetnek.

Reménylem, hogy a' Vázlatok 3dik kötetébe, az 1ső kötet mintájára közölni fogod az ólta megjelent dolgozataidat. Ha eljössz hozzám, leírnánk a' Nápolyi király ajándéka körtét, meg a' Pólya-féle Borka almát, azt hiszem, hogy terem is ez évbe gyümölcsöt. Azután meg több Francia Leroy és Simon Louis féle gyümölcsöt is reménylek teremni, olyanokat mellyek még nem termettek, mihelyt elvirágoztak és rajtok gyümölcsöt találok megmaradva, azonnal meg írom azt néked. Denique,²⁷⁰ az lóg ki a' dologból, hogy ha te én hozzám elfogsz jönni, működésedre, munkád 3dik kötetére nézve még anyagot, tárgyat, hasznot is találhatsz és meríthetsz.

---

²⁷⁰ denique (latin) = végre is, utóvégre, (egy)szóval, tehát.

Tisztelem Sármezey urat kedves családjával. Áldjon meg az Isten ugy tégedet, mint őket.

Hosszu pórázra ne ereszd a' válaszodat.

szerető barátod

Dörgő Dániel"

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 252 x 204 mm nagyságú lapra írta négyoldalas levelét, amelynek 4. oldal lap alján található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Válasz 18/5 1883”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. május 18. B-192. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Maj. 18. 1883.

Kedves barátom!

Annak az ominosus levélnek, melyet Glaczhoz írtam; az volt a legnagyobb hibája, hogy, a kik megérdemelték az ütést, én azokat nem vesszővel legyezgettem, hanem sértett önérzetem méltó felháborodásában nehéz doronggal tángáltam el. Tudom, hogy támadás támadást von maga után. A leghitványabb féreg is fölüti a fejét, ha farkára lépnek: hát még a hyenák? a kik az éj sötétében, titkos utakon járnak préda után? Azt is tudhattam volna, hogy, ha gyenge támad erősebbet, rendesen a gyenge fogja huzni aztán a rövidebbet: hanem, a mikor a főlháborodás az agyba kergeti a vért, mint nekem tette, a mikor ama levelet megírtam, egészen elfeledkeztem arról, hogy csak egy lábra támaszkodhatom, mert a másik éppen a sír szélén áll.

Hiszen csak egy gyöngye érintésre van szükségök elleneimnek arra, hogy a sírba buktassanak és elnémitsanak! Az én koromban már őrizkednie kell az embernek a támadástól, melyet a siker reményével csak a fiatal erő folytathatna. Abban a harcban pedig, melyet egy elgyengült öreg folytat fiatalok ellen, elég a fiataloknak magukat csak gyengén védelmezniök mégis ezek lesznek a nyertesek utó végre is. Fölösleges is volna támadólag föllépniök; hiszen az öreg karja csakhamar elhal a hadonászásban és a villogó kard csak hamar oda hull az ellenfelek lábaihoz.

Ön magamtól is rájöttem én mind ezen igazságok tudatára, mihelyt nyugodtabban gondolkozhattam a dolgok felől. A te leveled aztán meg is érlelte bennem a gondolatot, hogy a hebehurgyán oda dobott kesztyűt visszavegyem.

F. hó 8-án következő levelet írtam Glatz Antalhoz:

„Igen tisztelt honfitársam! Mult hó 26-án keltezve, sértett önérzetem egy oly levelet diktált tollam alá, melyet, higgadt meggondolás után, jobb szerettem volna, ha meg nem lett volna az írva. Minthogy azonban megtörtént rajtam ez az öregséget nyíltan eláruló gyöngeség és nemcsak, hogy megírtam ama levelet, hanem még kegyednek meg is küldöttem; hazafiúi tisztelettel kérem kegyedet, hogy rójja föl e gyöngeséget öregségemnek s tekintse azon levelet úgy, mintha arról soha tudomást sem vett volna. – Midőn önnek az én ügyemben és kertem ügyében tett eddigi szíves közbenjárásáért hálás köszönetet mondanék; engedje meg, hogy ez alkalommal már arra kérhessem, hogy úgy az én személyem, mint kertem ügyében netán tenni szándékolt további lépéseit végleg beszüntetni kegyeskedjék. Hazafiúi jóindulatába ajánlott maradok B. M.”

No igen! mert hát *mikép már megelőző levelemben említettem neked, – elhatároztam magamban, hogy állapotomról, kertemről, többé az életben senkinek sem panaszkodom, s így fölmentém Glaczo-t is attól, hogy kellemetlen commissiót végezzen miattam, előre is tudván, hogy haszontalanul fog fáradni. Hadd lássa a világ, hogy hallgatólag eltűröm vagyis inkább el tudom tűrni, hogy éppen csak nem akartak észrevenni a kiknek leginkább kötelességökben állt volna, hogy észrevegyenek és magamra ne hagyjanak.*

Glatzhoz irt utóbbi levelem után remélem, hogy az az ominozus levél, melynek pedig minden szava igaz, nem fog a nyilvánosság elé kerülni. Az utókor másképp fogja azt a levelet megítélni bizonyára, mint a mikép a jelenkor ítélné róla. Sokan, igen sokan úgy ítélnék azt most meg, mint a koncra vágyók egyikének a többiekre való nyelvöltögetését. Jobb tehát, ha nem kerül most a nyilvánosság elé levelem: de óhajtom, hogy az utókor mégis tudomást vehessen róla; azért kértelek, hogy másold le azt te is és tartsd meg emlékemül.

Beszéljünk hát most másról!...

Munkám III. kötetében közleni fogom czikkeimet is: de nem valamennyit. Az „Egy gyümölcsész nyomorúságairól” szőlő cikk, mint nem oda való, bizonyára ki fog maradni onnan: hanem többiek csaknem mind ott lesznek együtt. Már össze is állítottam a sorrendet, a mint egymás után következni fognak; mindegyiket átnéztem figyelmesen, a hibákat kiigazítottam, a hiányokat pótoltam, a módosítani valókon módosítottam, szóval az egész készen áll már a nyomtatásra. Most hozzá fogok a tavali tanulmányozott s kutya-futtában lejegyzett gyümölcsfajok körülményes leírásához is. Remélem, hogy evvel is készen leszek akkorára, a mikor az idej, remélhető termést lehet és kell már tanulmányozgatnom. Aztán, ha isten erőt, egészséget ad; tavaszra a III. kötet is nyomtatás alá kerül s letehetem azt is hazám oltárára. E kötet nyomtatási költségeire a napokban

tettem le az aradi takarékpénztárba 1000 forintot, melyet részvényeim kamatából, az ojtóvesszők s eladott könyveim árából gyűjtöttem össze ősz végétől mostanáig. –

Tanulmányozni való gyümölcsöm alkalmasint nekem is lesz itthon: de azért ne gondold, hogy el nem megyek hozzád is. Ha egyebért nem is, már maga a Nyári daru leírása végett is okvetlenül el kellene mennem: de lesz ott még több leírni való is. Kell is, hogy legyen, mert nagy zsák az III-dik kötet, sok gyümölcs elfér a gyomrában. Aztán nagyon nehezen esnék, ha titeket egy évben legalább egyszer, habár rövid időre is meg nem látogathatnának. –

Kövér Gábor nyilvános tevékenységéről, most csak a lövészegylet ad egy-egy kis hírt. Ő egy haszontalanul elzüllött lángész, állhatatlan, változékony, magának élő ember, a ki sokat tesz ugyan, de csak időtöltésből. Nem szeretem az olyan embereket ki cél és irány nélkül élik át az életet, mint ő. Rég nem voltam már nála.

Sok jót kíván mindnyájatoknak.

igaz barátod

*Bereczki Máté*²⁷¹

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. május 31. B-193. számú levél

„Mező-Kovács háza, Maj. 31. 1883.

Kedves barátom!

F. hó 22-ről irt baráti soraidra válaszolnom nem egyhamar került volna a sor. *Kegyetlenül igénybe vette minden igyekezetem a pókhálós hernyó írtása. Milyen boldog ember vagy te, hogy pénzért legalább kaphatsz embereket, napszámosokat, a kikkel letisztíthatd fáidat! Nekem itt a pusztán aranyért sem lehet napszámost kapnom. Ha nem akarom, hogy fáimat teljesen eléktelenítse a pókhálós hernyó; bizony magamnak kell az irtást végeznem! F. hó 15-dikétől fogva mai napig, és pedig, reggeltől estig folyóást ott kóválygok fáim körül kézzel írva, a mi kézzel elérhető; hernyózó ollóval vagdosva le a hernyós ágakat melyek kézzel el nem érhetők.*

²⁷¹ A dőlt betűvel írt rész már megjelent nyomtatásban SZABÓ 1995-a. 125–126. p.

Ma egynegyed 12-re, egy fölöttünk támadt felhőből, istenes záporosót kaptunk, mely mint egy másfél óráig csak úgy ontotta a kertre oly áldásos vizet. – Most, midőn e sorokat írom, még nem tudom, de gyanítom, hogy principálisom túl buja vetéseit mind a földre teperte ez a sűrű és nehéz cseppekben hulló záporosó. Szerencse, hogy nem volt benne jég és nem támadt erős szél! Különben több kárt tett volna principálisomnak, mint amennyit használt.

A zápor eső folytán most már holnap délig nem járhatok a kertbe; hacsak bokáig nem akarnám besározni magam. Beszorultam a szobába, író asztalomhoz. Ennek köszönheted, hogy már is válaszolok leveledre.

Nagyon rám ijesztettél azon kijelentéssel, hogy, ha hozzád fogok menni nálad-lételemet rövidre ne szabjam. Horvát kivánság ez részedről! Magyarország megmutatta és odanyújtotta ezeknek kis ujját s most már a karját (Fiumét) is magukénak akarják tulajdonítani. – Nálad időzésem idejét a körülmények nyújthatják csak vagy rövidíthetik meg. Ha lesz dolgom nálad, addig maradok, a mig el nem végzem: ha nem lesz ott dolgom: akkor jönnöm kell azonnal, mert itthon zaklat a sürgős teendő. Igen; most nekem is lehet reménységem sok olyan fajt tanulmányoznom, a melyek még csak most hoznak először gyümölcsöt. – Gyümölcsöt, növényzetet leírni s a meglevő leírásokkal összehasonlítani csakis itthon lehet és kell is helyesen eszközölnöm. Sok időt vesz ez a munka igénybe; a gyümölcsök pedig nem váraognak arra, hogy van-e vagy nincs leírásukra érkezésem: hanem érnek vagy érni fognak rohamosan, egymás után vagy egyszerre is. Nekem most egy gyümölcs tanulmányozását vagy leírását sem szabad elmulasztanom; különben a III. kötet nem készülhetne el még a jövő évben sem; pedig 1884 őszén már ezt is le akarnám tenni hazám oltárára. Korlátozd tehát vágyadat s bizd rám, hogy meddig maradjak nálad, ha oda megyek; különben kétszer is meg kellene gondolnom a dolgot, hogy menjek-e? ne menjek-e hozzád.

A gyümölcs leírásokra vonatkozó véleményed csak azon esetben lehetne figyelembe vennem, ha munkám még csak most szándékoznám sajtóra bocsátani. Igen ám! de már két kötet közkézen forog belőle, és így átláthatod, hogy most már az egyöntetűséget a III-dik kötetben nem szabad megzavarnom. Ahhoz a tervhez kell magamat alkalmaznom, mely szerint az építést megkezdettem; különben úgy járok, mint az az ember a ki építeni akarván lépten nyomon más más tervet ad az építész pallér kezébe. Kipkedés és kapkodás nyomai látszanának csak az alkotandott épületben. Jó terv az, a melyik szerint én írom munkámat! A kényes ízletű Bencsik írjon a maga tetszése szerint: de én az elavult és többé mit sem használó hasonnevek légiója leírásával nem töltöm az időt s véteknék tartanám azok

olvasására kárhozzatni a laikus nagy közönséget. Előttem, könyvem megírásakor a laikus nagy közönség, nem a tudós pomológ ízlete az irányadó, én, szemben avval a közönséggel, a melyeknek irok, hiu tudomány fitoktatásnál egyébbnek nem tekinthetem a hasonnevek sokaságának fölemlegetését. A ki pomologgá akarja magát képezni, olvassa el azon írók munkáit, a melyekre én leírásomban lelkiismeretesen hivatkozom; aztán megtalálandja ott a hasonneveket mind, a melyeket én elhallgattam s ha gyönyört talál azok olvasásában vagy tudásában; gyönyörködjék bennök! Én nem találtam és nem is találok gyönyört a hasonnevekben s így azt hiszem, hogy olvasóim nagy része is úgy ítél e tárgyban, mint én. –

No, de elég erről ennyi!

Szerencsém, hogy tavál a pókhálós hernyó gubói nagy részét elpusztítottam! Most korán sincs annyi, mint tavál volt: de ha a gubókból, tavál, mind pillangó válhatott volna; akkor egy falu népe sem lett volna elég az idén arra, hogy fáimat megmentse a teljes csupasszá változtatástól! Még egy hetet rászánok a pókhálósok vadászatára: de aztán mindenesetre megkezdem az írást; különben kitűzött feladatomban a rendes időre be nem végezhetném.

Van-e gyümölcsöd a Dones körtén? Nálam nincs, pedig a III. kötetben ennek leírását is szeretném közleni; mert érdemes faj és határozottan valódi a fajom. Növényzetét már leirtam: de gyümölcsét, akkor, a mikor módomban lett volna, valami véletlenség folytán elmulasztottam leírni.

Szeretném, ha az általam még le nem írt fajokat, a melyeken nálad gyümölcs van, lejegyeznéd számomra, hogy tudnám előre, hogy melyekről kérjek tőled leírásra alkalmas gyümölcsöket.

Sok jót kíván mindnyájatoknak *igaz barátod*

*Bereczki Máté*²⁷²

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

²⁷² A *dólt betűvel* írt rész már megjelent nyomtatásban SZABÓ 1995-a.126–127. p.

1883. június 30. B-194. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jun. 30. 1883.

Kedves barátom!

Bizony mondom, sokáig megvárakoztattalak! Azt ígértem, hogy akkor írok hozzád bővebben, ha a pókhálós hernyók gubóit mind megsemmisítettem. Képzelem, hogy erre az ígéretre nagyon elképedtél; mert hát, tudtad bizonyosan, hogy azokkal a hitvány jószágokkal nem lehet ám rövid idő alatt kellőleg elbánni! Látom már most magam is, hogy istenen kívül senki sem képes kertéből a pókhálós hernyót végkép kiirtani: hanem annyit mégis elértem, hogy fáimon egyetlenegy, szembetűnő, gubócsomó sem maradt. Mind elpusztítottam, de az ágak hegyén a megkunkorított levelekben kisebb, 5 – 6 gubóból álló csomó még folyvást elég található. E csomókból már kezdenek kikelni a pillangók s így fölhagytam már a gubókra való vadászattal. Belátom, hogy jövőre ismét újra kell kezdenem a küzdelmet ezen hitvány ellenséggel. – Most tehát már itt az ideje, hogy ígéretem beváltsam s bővebben írjak neked; mert látom, hogy addig bajosan szánod rá magadat, hogy levelet írj hozzám te is.

Hiszem, hogy most te is nagyban el vagy foglalva. Itt a betakarás ideje! Ilyenkor egy családfőnek kevés ideje jut a pomológiával foglalkozni: de rólad fölteszem, hogy még ilyenkor is szívesen gondolsz arra s nem fogod tehernek találni az én pomologizáló levelem elolvasását. –

Mult vasárnap vettem számba azon gyümölcsfajaimat, a melyek még nem termettek nálam, de a melyeken most már több kevesebb gyümölcsöt találtam olyant, a melynek megmaradásához bízhatok. Bizony nem sok, mondhatom! Mindössze csak 170 faj van ilyen! de hát ez is jobb mint semmi. Remélem, hogy ennek kétharmada tanulmányozható lesz azon esetre, ha valami nagyobb csapás nem éri kertemet. – A számba vett gyümölcsök mind életre valók. Az eszlény nem grasszál az idén. Naponta tizet huszat sem fogdoshatok már össze fáimon: míg tavál és az előtt csak egy rövid óra alatt is több százat pusztítottam el közülük.

Cseresznyém bőven volt. Új fajok is hoztak gyümölcsöt, melyek valódiságáról meggyőződhettem s a melyeket már most catalógomba vehetek és terjeszthetem is őket.

Szilva itt-ott maradt: egy-egy szem. Esős idő járt; a mikor a szilva virágzott: tehát kevés kötődött s a mi kötődött: nem volt életre való; mert lehullott apródonkint.

Körtefáim közül csak gyéren virágzott egy némelyik, de azért mégis kapok vagy legalább remélek a körtékről is tanulmány gyümölcsöt.

Almafajaim nagy része azonban meglehetősen meg van rakva egészséges és szemlátomást fejlődő gyümölcsökkel. Ennek inkább is örülök; mert sok almafajjal fog bővülni valódiakul fölismert alany alfajaim száma. Még saját magonczaim közül is terem most 4 olyan faj, a melyik még virágot sem hozott volt ekkoráig. Képzelheted, hogy kíváncsian lesem, lesz-e ezek közül értékes, becses faj, mely a pomológiát gazdagíthatja! –

Közel három hete már, barátom, hogy félbe kellett szakasztanom kiszabott munkámat. Ennek oka volt a pókhálós hernyó is, de leginkább az, hogy a háznál nagy takarítás folyt, a mikor úgy érzi magát az ember, mintha nem volna otthon sem. Én csak teljes csendességben tudok nyugodtan dolgozni. Zavarban, lármában nekem senki semmi hasznom sem veheti. Holnap azonban megkezdhetem már a napontai föladat teljesítését: de alig hiszem, hogy megint többször ne háborítsanak. Már is több levelet kaptam szemző vesszőkért. Az istentelenek! hajtó szemre akartak szemezni; természetes, hogy kereken kimondtam nekik, hogy hajtó szemzésre nincs kertemben vessző! Igen; de alvó szemzésre való vesszőt küldeni meg kellett ígérnem! s hiszem, hogy sokan fognak megrohanni érte; mert a mint látom, most mind, mind többen szelesednek neki, a gyümölcsészetre.

E hónap közepén Nógrád megyéből, a Szécsény vidéki gazdasági egyesülettől levelet kaptam egy oklevél kíséretében, melyben értesítenek, hogy ezen egyesület tiszteletbeli tagjai közé engem is beválasztott. Mondhatom neked, barátom, hogy az ilyféle kitüntetés megköszönése nekem mindig kínos fejtörésembe kerül: hanem hát aztán mégis kisütöm valahogy. Elküldöm neked egy ily fejtörésem eredményét, fogalmazványomat, hogy lásd: mennyire nem értek én a hivatalos stílushoz, s mikép igyekszem fölhasználni az alkalmat a haza fiatalságát a gyümölcsészet ügyének megnyerni. Az itt küldött fogalmazvány a Szécsényvidéki gazdasági egyesületnek szólt. Már el is küldöttem Szécsénybe. Ha nem restelled, másoldtasd le. Egykor talán nyilvánosságra is kerülhet majd, hogy lelkesítse a fiatalságot a gyümölcsészetre akkor is, a mikor én már régen elhallgattam. Ugy hiszem, jó lesz, ha párban nálad is fölmarad. –

Egy-egy permeteg eső gyakran megkeresett bennünket ebben a hónapban, de csak ma kezd principálisomnak alkalmatlanná válni, mert a repczét most kellene nyomtatnia. Ekkoráig hála istennek, még jól áll minden vetése principálisomnak. Ha isten csapást nem bocsát ránk; szép termése lesz újból. Hát nálad jól állnak-e a vetések! Mikor reméled bevégezhetni az aratást, cséplést? mert akkorra szeretnék hozzád menni, a mikor sok teendő miatt nem kell ezer felé szakadnod.

Az ég áldjon meg mindnyájótokat sok mindenféle jóval! szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté

U. i.: Ezt a levelet lefekvés előtt irtam. Nappal most már sehogysen érkezem levelet írni."²⁷³

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. június 29. A-10. számú irat

„Másolat

Mező-Kovácsháza, Június, 29. 1883.

A Szécsény Vidéki Gazd. Egyesület elnökének

Tek. Balás Antal²⁷⁴ úrnak

u. p. Szécsén, Sipek (Nógrád vármegye)

Mélyen tisztelt Elnök ur!

A' haza javára való törekvés szent kötelessége minden hazafiunak.

A' ki hazája javára törekszik; annak ezen törekvéseért nem vólna szabad egyéb jutalomra számítania, mint csupán csak arra, a' mit a' haza teljesített kötelesség nyujt lelkének. Ez már maga is gazdag jutalom annak, a' ki hazáját igazán szereti. Ha aztán az illy jutalomhoz hozzájárul még honfitársainak részéről nem csak az elismerés, hanem még a' nem várt kitüntetés is; az már olyan jutalom egy hazáját igazán szerető hazafinak, a' minél szebbet nemes becsvágya kielégítésére senki sem kívánhat.

A' honfi társak részéről nyert kitüntetésre aztán nem elég folytatnia a' haza iránti kötelesség teljesítését úgy, a' mint elébb teljesítette azt valaki; mert avval még koránt sem teszi magát a' kitüntetés jutalmára érdemessé: hanem oda kell törekednie, hogy erejét meg feszítve többet tegyen annál, a

²⁷³ A dőlt betűvel írt rész már megjelent nyomtatásban SZABÓ 1995-a.127. p.

²⁷⁴ Balás Antal, sipeki (1822–1901). 1846-ban Nógrád vármegye másod aljegyzője, 1892-ben a balassagyarmati kerület országgyűlési képviselője. Nógrád vármegye törvényhatósági és közigazgatási bizottságának tagja, a Szécsény Vidéki Gazdasági Egyesület alapító elnöke, a balassagyarmati Takaré- és Hitelintézet elnöke, földbirtokos. Mintagazdászatot folytatott sipeki birtokán. A pénzügyek területén is általános tiszteletben részesült. Gróf Forgách Antal 1885. április 5-én bekövetkezett halála után sok évig volt elnöke a balassagyarmati Takaré- és hitelintézetnek. Nógrádsipeken temették el február 26-án. Felesége szentimrei Károlyi Irén. Nekrológ. = *Nógrádi Lapok Honti Híradó* 1901. március 3. NÓGRÁD–HONTI

---

mit az előtt tett; mert csak akkor róhatja le tartozását; akkor teszi magát a kitüntetés jutalmára érdemessé.

Igy lévén részemről meggyőződve, ha már most valaki azt kérdezné tőlem, hogy szereztem-e életembe olyan érdemet, mellynél fogva kitüntetésre méltó lehessen? őszintén be kellene vallanom, hogy nem; mert a' mit én tettem csak annyiból állt, hogy hazám iránti kötelességemet szerény tehetségemhez képegest igyekeztem hűen teljesíteni.

Midőn tehát a' Szécsény vidéki gazd. egyesület csekélységem mégis tiszteltbeli tagjai közzé sorozni, és így a' hazafiui tevékenység legszebb és szerintem legnagyobb jutalmába részesíteni kegyeskedett; valóban pironkodnom kell e' kitüntetés miatt, mert érzem, hogy én arra érdemtelen vagyok, 's azt a' haza javára irányzott további törekvéssel sem leszek már képes megérdemlenni.

Ekkoráig ugyanis úgy szellemi mint anyagi tehetségem csekély voltánál fogva, nekem még a' velem született gyümölcsészeti szenvedély 's lángoló hazaszeretetem buzdítása sem vőlt elég arra, hogy olly érdemet szerezhessenek, mellyel magamat a' tisztelt egyesülettől nyert kitüntetésre méltóvá tehettem volna; ezután pedig nekem a' ki életpályám vége felé közeledem 's erőm hanyatlását napról napra mind-mind inkább érzem, még arra is kevés a' reményem, hogy a t. egyesület intenciójának ujjabb és nagyobb tevékenység által megfelelhessenek. Örölnöm kell, ha végzetem megengedi, hogy erőmhöz képegest lassu lépésekkel bár, de folyvást haladhatok ezen ösvényen, a' mellyen megindultam!

Minélfogva, ha nem volnék arról meggyőződve, hogy a' t. egyesület azon alkalommal, a' midőn kitüntetésem elhatározva, nem az én érdemeimet vette tekintetbe, hanem inkább azon szándékokból vezéreltetett, hogy ismerve a' gyümölcsészettel hazánk közjávára áldozó vőltát, kitüntetésemmel buzdítólag hasson rám, hogy a' gyümölcsészet terén kifejtett tevékenységemben ne lankadjak, hanem ujjabb ösztönt merítve kitüntetésemből, megfeszített igyekezettel folytassam munkámat: bizonyára haboznom kellene; elfogadjam-e a' nem érdemelt kitüntetést, vagy köszönettel vissza származtassam a' t. egyesület kezébe ezen az kitüntetésről szóló és nekem megküldött okmányt.

Meglévén azonban győződve arról, hogy e' tisztelt egyesület kitüntetésemmel buzdítólag kívánt csak hatni szerény magamra is, és mind arra is, akik hazánkban a' gyümölcsészet terén munkálkodnak: mély hálával fogadom el a' nem várt kitüntetést, nem önmagamért, hanem azon ügy jövője tekintetéből, melynek szerény tehetséggemmel hű szolgálja voltam ekkoráig, és leszek is a' míg erőm végképpen el nem hagy. Hálás köszönettel fogadom el e' nem várt kitüntetést annak bizonyágául, hogy a'

t. egyesület hazai gyümölcsészetünk ügye iránt szintén melegen érdeklődik, 's annak előmozdítására megragad minden kínálkozó eszközt.

Részemről én úgy tekintem e' kitüntetésemre szólló okmányt, mint egy szép koszorút azon zászlón, melyet gyümölcsészi pályám keretei és barátaim úgy szólván a porból emeltünk föl.

Nem az én érdemem, hogy e' fölemelt zászló lobogása most már messzire ellátszik hazánk térségein. Végzetemnek köszönhetem csak, hogy a' gyümölcsészet szent szeretetével eltelve, én is toborzója lettem egy elhanyagolt ügynek, 's az én lelkesedésem át szállott százakra és százakra, a' kik most a' gyümölcsészet lobogója körül sorakoznak.

Végzetem engedte meg nékem azon örömet is, hogy életem alkonyatán oda mutatok a' meg koszorúzott lobogón, – 's hazám ifju nemzedéke előtt lelkesülten kiálthatom:

„Ide! ide! hazám lelkes ifjusága!

A' kik közületek dicsőséget kíván aratni, már e' zászló alatt is arathat dicsőséget. Emeljétek magasra hazai gyümölcsészetünk lobogóját! Előre!”

És én hiszem, hogy végzetem kegyéből azon édes eszménybe mehetek örök pihenőre, hogy a' zászló, melyet most már a' Szécsény vidéki gazdasági egyesület koszorúja is ékesít, nem fog többé oda vissza hullani, a' honnan azt fölemeltük.

Kérem t. Elnök urat, hogy a Szécsény vidéki gazdasági egyesület mélyen tisztelt közgyűlése előtt, e' szép és nagy becsú koszorúért, hazai gyümölcsészetünk nevében is, hálás köszönetem nyilvánítani kegyeskedjék.

Fogadja mélyen tisztelt elnök úr hazafiui tiszteletem őszinte kifejezését, mellyel maradok

honfitársa

Bereczki Máté²⁷⁵

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

²⁷⁵ E levél-másolat melléklete volt az Bereczki Máté által „B-194.” számmal jelzett levélnek.

 1883. július 3. D-153. számú levél

„Mtur 1883 Julius 3.

Kedves Barátom!

Junius 30-án kelt leveledhez csatolt – a' Szécsény vidéki gazd. egylethez irt válaszod impurumát²⁷⁶ nagy élvezettel olvasám, e' levél – ugy működésednek mind gondolkozásodnak hü tolmácsolója. Okvetetlen lemásolom, és ez a' jóságos szorgalmas 's hozzám intézett levelednek egyik gyöngye fog lenni (: a harmadik kötetnek). Hiszem hogy a' Szécsényvidéki gazd. egylet is levéltárába vagy évkönyvébe meg fogja azt őrizni.

Ne gondold hogy én hozzád – vizitező asszonyok szokása szerint – csak akkor írok levelet, ha te is írsz nékem minden levelemre választ, írok én mindig, ha írni valóm kerül, 's kielégítve érzem én magamat, ha 3 levelemre egyszer felelsz is. Akár kaptam volna tőled levelet, akár nem, ma okvetetlen írtam volna. Ugyanis ez előtt 3 héttel megnéztem én már, hogy azon nállam lévő faj gyümölcsök közzül, mellyeket még le nem írtál mellyek hoztak termést, de minthogy a' szilva lebáodzani, a' körte ormányos bogár szúrása miatt lehullani szokott, vártam, és a' tegnapi napot kertembe töltöttem, 's újra sorba néztem, most tehát ide írom az eredményt.

Character renet – Jurenák Sándortól

Borka alma – Pójától²⁷⁷

Genevai peppin – Glockertől

Hó kalvil – S. L.

Reinette de Willy – dto

Csíkos Amánlis – tőled

Varenne de Fenille – tőled sokat

Aranyos császár – tőled

Csíkos császár – tőled

Beurre Mondelle – S. L. valódi 's gyümölcse

Mondelle – L Y növényzete egygyezik

---

²⁷⁶ Impurum = (latin) piszkozat, fogalmazvány.

²⁷⁷ Pólya József, váradi, dr. (Nagyszecse, Bars vm. 1802. január 1. – Pest, 1873. június 10.), orvos, polihisztor, az MTA tagja, 1830-ban szerzett orvosi oklevelet. Behatóan foglalkozott kertészkedéssel, élete végső szakaszában rákosi birtokán csak kertészkedés volt a fő időtöltése. SZINNYEI. Lásd még *Vasárnapi Újság*, 1856. december 28. 52. szám; *Új ÉLETRAJZI*, V. kötet, 423. p.

-
- Meriám – S. L. pontozása kerek ....
- Meriám – L. Y. ezeké is
- Augustine – S. L.
- Augustine Lellieur – L. Y. ezeké is
- Beurre Bronze – S. L.
- Beurre Bronze – L. Y. ezeké is
- Jodoignei korai – S. L. már nem kell
- Szécsényi Hanna – Gl.
- Új Poiteau – tölled
- Dana féle Hovey – tölled
- Petit Blanquet – L. y
- Surpasse Meuris – tölled
- (Royale d'été²⁷⁸ ... nem valós) – S.L.
- Bergamotte Strycker (korai bet.) – L.y.
- Sans peau citrom – S. L.
- Luizet vajonca – S. L.
- Angevinei szép – rohad, eleget és egészségtelen
- Fetel apát kobakja – rohad
- Coloma körtekirálynője – L. y. fája rossz növésű, hosszú
- Beurre Antoinette – L. y.
- Saint-Ghislain – L. y. e' becses faj nem mindig terem jót és fája is nő,
termékenyebb a' Stryckernél is,
- Bergamotte de Pagues²⁷⁹ – L.y. sok van rajta
- Cumberland – L.y.
- Vendée-i királykörte – tölled
- Mas Alexandrina – tölled
- Alençonni esperes – tölled
- Chaumonteli vadoncz – 2 fámon sok van, egyik a' sziken, másik a'
Berettyó parton, 's tavaj is termett a' szikes, de nem jól, kívül a'
bőre suvixos vólt, és még a' húsa közt is volt barna erőss erezet,
a' Piros levelű körte²⁸⁰ magoncodból bajosan lesz prédikációs halott,
nem akar a' gajja vastagodni, sótt hegyes tüskét készül eresztetni,

---

²⁷⁸ Royal d'été = Nyári Robin körte

²⁷⁹ Bergamotte de Pagues = Bergamotte de pâques = Húsvéti bergamot

²⁸⁰ Piros levelű körte = Bereczki egyelőre névtelen magonca.

Lőweni szép szilva – tölled néhány szemet,

Piros császár szilva²⁸¹ – tölled, dettó

Superbe de Denniston²⁸² – S.L.

Hegyes szilva – tölled, méltó lesz leírnod, mert termékeny, igen szembetűnő hosszú alakra, kapós piaczos gyümölcs lesz, húsának értéke annyi mint a' köz. veres szilváé.

A' cseresznyék és meggyek már leértek, csak a Grosse tardiv²⁸³ meggy van még a' fáján (S. L.), alkalmasint még egy hetet kibír, fája jó növé és sokat terem.

Ez évbe a' cseresznye és a meggy nem pondrósodott, vajon hova lett a' pondró tojó kis kedves darázska?

Körte bőven lesz. Almából sok le hullott, de azért jut is marad is, szilva szórványosan, barack nincs.

Még eddig a' búzánk hibátlan, bár hallok panaszt határunk némelly részeiből a' szipoly²⁸⁴ ellen (cserebogárfaj, barna háttal), ugy a' dólt búzába is van hiba, tegnap fogattam Bánrévbe az aratáshoz. Szénánk sok termett, 2 évre is elég nékem, vagy is jószágunknak. 90 nagy ökör szekér gyep szénánk lett, azon kívül a' Körös laposson van még 40 hóld, mellyet most vágnak. Szénám nagy bogjába össze van hordva, tehát már igazán rendben van a' szénánk, a' kertet felköttette a' nőm, most kapálják.

Bármikor jössz, részedre van időm, de jobb szeretném Julius hóba, mint Augusztusba, mert Aug. utolsó felén vagy Sept. első felén csépeltetek, 's a' szokott leg inkább igába venni. Óhajtvá várunk.

Azt írod, hogy 170 uj faj gyümölcsöd hozott termést, hogy ez is jobb a' semminél, ugyan mit telhetetlenkedsz? Hát nem elég ez? Talán sok is, vólt idő, éveken át, hogy kevesebbel is beérted vólna.

Legjobb lesz, ha e' hó fojtán látogatsz meg, mert azután ha a' 170 faj gyümölcsöd érik, azt kell lesned.

Hólnap egész familliástól 2 kocsin kimegyünk a tanyára, fürödni, ott leszünk 3 nap, László vómmel és nejével kis unokánkkal, ki szépen fejlődik,

²⁸¹ Piros császár szilva = Lásd Prince császárringlója!

²⁸² Superbe de Denniston = Lásd Denniston sárga szilvája!

²⁸³ Grosse tardive = Kései nagy amarella meggy!

²⁸⁴ Szipolyok (*gabonaszipolyok*, *Anisoplia* fajok): A cserebogárfélék (*Melolonthidae*) családjába tartozó kártevő fajok. Magyarországon a gabonatermő síkságon és dombságon elterjedt, helyenként és időnként tömeges elszaporodásra képes lemezes csápú bogarak. A bogarak a fiatal, erőfélben levő kalászosokon gabonaszemekkel táplálkoznak, a szemetet gödrösre rágják, közben a kalászosokat széttúrják, és a magvakat kiverik. Ezáltal még nagyobb kárt tesznek. Lárvaik különböző szántóföldi növények (cukorrépa, kukorica, évelő pillangósok) gyökérzetét rágják.

nő, gőgicsél, pedig Mari leányom az anyja maga szoptatja és győzi. Minden héten elhozzák hozzánk, 's mikor hozzák elébe megy az udvar közepéig kedves nóm, elveszi és szeretgeti, beszélget hozzá, kimondhatatlan kedves szerető szemmel néz reá, ő nézi a' gyermeket, és nézem kedves nóm örömtől sugárzó arcját; milly nagy boldogság ez!

Az impurumodat nagy figyelemmel lemásolom, hogy legyen ez leveleid gyöngye, 's annak idejébe vissza küldöm.

Azon faj fám, mellyen a' Dones körte faj vólt, elszáradt, valamint most 1 körte és 2 alma faj fám készül elpusztulni.

Rendkívüli érdekléssel olvasom a' Tisza Eszlári tárgyalásokat, 's Istóczy²⁸⁵ sajtópörét igazság érzetem kezd lázongani, ha a' sakterokat felmentik: Istóczy párt híve leszek, fogok tudni neki adatokkal szolgálni röpiratai számára. A' kormányt pedig elítéllem, ha az igazságot elnyomja, a' bünt elsimítja.

Most megyek a' Takarékpénztárba napi biztosnak, dél után a' Casinóba, a tegnapi Eszlári tárgyalást olvasni.

Majd ha eljössz hozzánk, meg beszéljük ezt a dolgot apróra.

Na, de már kifogytam a' tárgyból, tehát a' papírom fehéren marad most ez egyszer.

Tisztel kedves nóm, előre örül, hogy látni fog.

Isten áldjon meg.

Szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel két félbehajtott, 253 x 204 mm nagyságú lapra írta hatoldalas levelét, amelynek 8. oldalán található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő, válasz 14/7 1883 Ujon termő Gyümölcssei”. A levélben található gyümölcsnevek aláhúzása feltehetően Bereczki Mátétól származik.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

²⁸⁵ Istóczy Győző (Szentkereszt, 1842. – Budapest, 1915. január 9.), politikus. 1865-ben a pesti egyetemen jogtudományi doktori oklevelet szerzett, 1866-ban ügyvédi vizsgát tett, 1867-68-ban Vas vármegyében aljegyző, 1868-72-ben törvényszéki bíró, 1872-ben a Vasvári járás szolgabírája. 1872-96-ban a rumi választókerület országgyűlési képviselője. A Deák-párt, 1875-től a Szabadelvű Párt tagja. A képviselőházban 1875-től tűnt ki egyre erőteljesebb antiszemita megnyilvánulásaiával. 1883 októberében Simonyi Istvánnal együtt megalapította az Országos Antiszemita Pártot. 1896-ban visszavonult a politikai élettől. A tiszaezlári per kapcsán napilapokban fejtette ki véleményét, amelyekre Dörgő Dániel is utal.

1883. július 14. B-195. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jul. 14. 1883.

Kedves barátom!

Az ember tervez: a kocza pomológusok szépen fölszaporodott serege végez. Ezt másképp úgy szokták mondani: hogy „Ember tervez, isten végez”: hanem hát mégis úgy van az, a mint én mondom, mert hát isten után az én földi istenem a gyümölcsészet. A kik ennek szolgálatában állanak; azok parancsolnak nekem; azoknak kell engedelmeskednem; azok rendelkeznek az én időmmel.

Augusztus végeig nem mehetek hozzád. Addig lesnem és teljesítenem kell az ojtó vessző megrendeléseket. Holnap már meg is kezdem az expediálást. Várni mindenkinek terhes. Mindenki arra kér; hogy ha csak lehet rögtön küldjem a vesszőt. Vannak, a kik kiszabják az időt, hogy mikor küldjem. Azt hiszik, hogy pénzökért joguk van föltételeket szabni előmbe. Ha tudnák, a szerencsétlenek! hogy mily keveset adok én a pénzre; bizony , hogy nem mernének henczegni föltételeikkel!? Meg bocsátok nekik. Elfogadom föltételeiket; csakhogy minél hamarabb, mind többeknek birtokába juttassam gyümölcsfajaim.

Fogadd őszinte köszönetem az új gyümölcsök neveinek megismertetéséért. Vannak köztök olyanok, melyek nálam most sem termettek még; és vannak többen a melyeknek már ez idő tájt kell érniök. Ezek nagy részét már t. i. a vegetatiót illetőleg összehasonlítottam a leírással sőt még önmagamnak is lejegyeztem már növényzetét azoknak, a melyeket határozottan valódinak találtam.

Valódiak pedig a:

Jodoignei korai (Precoce de Jodoigne)

Kis fehérke (= Petit-Blanquet)

Gyengehéjú nyári (= Sans peau)

Ezeknek már érniök kell nálad is vagy néhány nap mulva bizonyosan megindítják az érést. Köszönettel veszem, ha leírásra alkalmas ép példányokat kaphatok róluk.

Hát a „Dones” és a „Nina” nem termett? Ezek is koraiak. –

A „Mérriam” és „Mondelle” növényzetét is leírom még ma; mert ezek növényzetét is egyezőnek találom a franczia leírásokkal ezek Sept. Oct. érnek. Amaz nálunk Aug. végén Sept. elején fog érni; emez pedig Sept. végén. – A Merriam növényzeténél csak azt találom eltérőnek a leírástól, hogy vesszején a pontozat nem hosszúkás, hanem kerek. Valljon nálad nem

hosszúkásak-e a pontok? Jegyezd meg magadnak, hogy megtekinted, ha kimégy a kertbe s írd meg nekem az eredményt.

A „Royale d'été” (=Nyári király körte) nem lehet valódi! Növényzete semmikép sem egyezik a leírással.

A Strycker bergamotját jól megvizsgáld és tövéről hegyére hasonlítsd össze egymás közt a Korai bergamottal és a talált különbségeket jegyezd le számomra. Nekem nincs most rajtok tanulmányozni való gyümölcsöm. Én azonban, bárha szembeszökőleg egyezik gyümölcsük, növényzetük: mégis különbözőnek tartom e kettőt. Levélfakadás után, mindjárt, mégis találtam eltérést e két faj között, de csak a levélzet színében. –

Ha jól díszlik nálad a birsfa; van egy birsre ojtott csemetém a Piroslevelű magonczból, ezt ültess el nálad. Lassu és erőtlen növényénél fogva, látom, hogy fajfán semmire sem mehet: de birsen, hiszem, hogy nálad jó dolga lesz. Vagy nagyon téli, vagy egészen vad lesz annak a gyümölcse. Növényzete után én, legalább ezt gyanítom. –

A Piros császár szilváról és a Hegyes szilváról is küldhetnél leírásra alkalmas gyümölcsöt. Nálam a fajfán már haldoklik az első; a második vígan nő ugyan, de nincs rajta gyümölcs. Ennek itthon írom le a növényzetét; de a Mas császárjának csak nálad lehet leírnom a növényzetét.

A „Grosse tardive” meggyről is küldhetnél vagy 5 – 6 szem gyümölcsöt, hogy a leírása összehasonlíthassam a valóságát megállapíthassam. –

Ebbe a fene melegben ugyancsak kurucz vagyok ülő részemmel! Mintha csalánnyal csapkodták volna be olyanforma viszketős és fájós kötegek támadtak rajta. Két perczig se bírom ki az ülést. E levelet félig állva, félig székre térdepelve írtam asztalomon. Künn járkálva nem is érzem a viszketést, fájást, de üléskor vagy éjjel, ha megmelegedtem az ágyban, élénken érzem a viszketős fájást. Azért panaszolom ezt el, hogy a te ügyes orvosod nem tudna-e ez ellen enyhítő szert; mert elmulasztani, míg ez a fene meleg tart, tudom, hogy lehetetlen volna. A hideg víz csak pillanatnyira vagy is csak addig enyhít a míg benne vagyok.

Keveset akartam írni ez uttal, mert alkalmatlan az ülés és így az írás is: hanem, mikép látod, még a levél negyedik lapjára is jutott.

Az ég áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval! szívéből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

1883. július 17. D-154. számú levél

„Mtúr 1883 Jul 17.

Kedves Barátom!

Alig, hogy elküldöttem a' postára azon levelet, mellyben a' Szécsényi leveled impuruma vólt: jött hozzám a Doktorom, de nem azért ám! hogy szükségem lett volna reá, hanem azért, hogy megyünk e' vagy sem a' tanyára mulatni? Ez holnapra halasztódott. Alkalmam lévén tehát véllé találkoznom, felhoztam előtte eseted, vagy is bajod, azonnal irt egy receptet mellyet ide mellékelve küldök reményilem hogy van Kovácsházán gyógyszertár. Náczi Doktorom²⁸⁶ azon utasítást adva, hogy este lefekvés előtt végy ülő hideg fürdőt, és meg törülközés után vékonyan kend be és dörzsöld be a' fájós helyeket, naponta egyszer, szerinte a' baj semmise, 's rövid idő alatt elfogmulni.

Az eső már nem igen esik, de az óra 12tő, tehát ezen levelem lemaradt a' postáról, alkalmasint 1 nappal későbbben kapod meg a dél előtt elküldötnél.

A' városi kertész tegnap előtt vólt nállam szeder eper szemző gajjakért, beszemzett 40 vagy 50 eper fát, halván töllem, hogy rövid idő alatt eljössz hozzám, és a' városi faiskolát is meg tekinted – már csak a' levágott Nyári Daru csemeték kedvéért is – erőssen hozzá fogott két segédjével a' tisztogatáshoz, gyomirtáshoz, hogy valamiképp meg rovásra valót ne találj. Ezt egy városi tanácsnoktól tudom, ki a' kertre fölügyel.

Látod! Ott is hasznot teszel, hol nem is gondolod.

Külömben a városi faiskolába újra nagy hibák követtettek el, egyikik az: hogy gyenge – 2 éves – csemetéket el adtak helybeli lakosoknak, és vagy 8 ezer vadonczot vidékre, Petrovay György²⁸⁷ öcsémnek és Gyomára, ugy

²⁸⁶ Feltehetően Tóth Ignác dr. (1848–1938) orvos. Kenderesen született, oklevelét 1871-ben Bécsben szerezte. Mezőtúrra 1872-ben jött és 22 évig volt városi tisztiorvos, majd 1900-tól tiszteletbeli vármegyei főorvos. 1907-ben nyugalomba vonult. Kora pusztító járványa, a kolera ellen eredményesen védekezett. A Központi Olvasó Egylet örökös díszelnőke, a vármegyei törvényhatósági bizottság tagja volt, a Népbank és a Takarékpénztár igazgatói tisztét is ellátta. A református egyház presbitere, a főgimnázium igazgatótanácsának is tagja volt. A Jótékonyági Egylet létesítésénél alapító tag. MEZŐTÚRI LEXIKON 1999. 154. p.

²⁸⁷ Petrovay (Petrovics) György (Tiszabő, 1845. január 30. –1916), élete utolsó szakaszában Máramaros vármegye főlevéltárnoka volt. Bécsi és szarvasi tanulmányok után elkezdte a jogot, de abbahagyta és Nagykörűben (Jász-Nagykun-Szolnok vm., Jászapáti járás) megörökölve apjától a birtokot, gazdálkodni kezdett. Itt máig, mint a gyümölcsstermesztés úttörőjére emlékeznek rá, akinek fáradhatatlan tevékenysége, tudományos szintű kísérletezései fellendítették a nagykörűi paraszti gazdaságokat. Szakcikkeivel és ismeretterjesztő előadásaival Petrovay szinte az egész vidék gyümölcsfa telepítését

hogy ennek következtében csak 700 alma vadonczot ójtatott be a' tavasszal. Daru, Nyári Daru, Török Bálint, Piros pogácsa Arany Pármen, Tournay-i arany, és Asztrakáni pirossal. Ez még hagyján, ezt tenni kellett, mert a' szűk kezű és lelkű városi képviselő testület, melly a' költségvetés alkalmával a' pénzt a' városi faiskolára meg szavazta szeretett már némi jövedelmet is látni és kárral bár, de mézes madzagot kellett a' szájukon át huzni.

A' második baj, hogy a' tanácsnok a' két segéd bojtárral a' körte fáikról óldal hajtásait le tisztíttatva, a' csemeték buja hajtásuk következtében fejeiket annyira lehajtják, hogy karó mellé kellett őket kínos módra kifeszíteni, de ennek nem József a' főkertész az oka. 3 évi kötelezettsége letelvén, most újra kell véle szerződni, mondtam a' polgár mester urnak, és tanácsnokának, kiktől függ ezen említett ügyben intézkedni, hogy e' szorgalmatos – bár bőbeszédű embert – elne eresszék, de még fizetés javítás mellett is meg tartásák, mert egy kert csak úgy lesz kert, ha azt egy ember huzamos időközön keresztül kezeli, 's a' fákat mint saját szülötteit hűségese apai gondal ápolja. Jaj a' fának! ha mostoha apára jut.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel"

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 251 x 203 mm nagyságú lapra írta háromoldalas levelét, amelynek a 4. oldalán található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő válasz 7/8 1883 kenőcs recept el....”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. július 17. D-155. számú levél

„Mtúr 1883 Julius 17.

Kedves Barátom!

Már csaknem bizonyosnak tartottuk, hogy pár hét alatt meglátogatsz bennünket, 's úgy nékem, mint családom összes tagjainak jelenléteddel nagy örömet szerzessz. Irod, hogy Aug. végéig nem jöhetsz, jó lessz úgy is,

---

előmozdította, s némi túlzással kortársai „Nagykörű Széchenyijének” nevezték. Irodalom: CSEHG. <http://www.szolarchiv.hu/data/files/197151492.pdf>

---

akkor is, csak meg láthassuk egymást. A'vagy e' rövid és mulandó életbe nem bűnt követnének é el? ha a' szeretet kívánalmait egymás iránt nem teljesítenénk?

Örülök, hogy nem csak tavasszal, de nyáron is megrohannak ójtó vesszőkért, teljesítsd a' kérők kívánságait gyorsan, jó kedvel és előzékenységgel szokásod szerint, hadd terjedjen és érvényesüljön életed szent célja, 's nyerjen ez által működésed is érdemed méltó elismerést széles e' hazában.

Az általad említett gyümölcsökből – mihelyt érni kezdenek – azonnal küldök leírásra alkalmas példányokat, még azokból is, melyekből nem kértél, de melyeket még lenem irtál, hogy össze hasonlítást tehess a' nálad és nállam termettek között. Vasárnap voltam kint a' kertembe, néztem a' Jodoignei korait, de még nem ért, mit jól is tett, mert a' mult héten olyan meleg égető bár kissé szeles idő volt, hogy alig lehetett kiállani, 's bizonyos, hogy azon időbe ért gyümölcsökről alig lehetett volna helyes bírálatot hozni, mint azt a' Júliusi Esperes és Zöld-Magdolnánál tapasztaltam, az elsőnek kevés leve, a' másodiknak fonyatsága lévén. De vasárnap dél után volt egy kis futó esőnk, most éjjel pedig meg eredvén az égnek csatornáit, az eső őszi idő módjára úgy esik, mintha meg se akarna egy hétig állani, és a' levegő is nagyon kitisztult, tehát hiszem, hogy a' gyümölcsök fejlődésére ez az idő jó.

A Jodoignei korai száránál elhegyesedő körte, a' Petit Blanquet²⁸⁸ és Sans peau²⁸⁹ nem néztem, majd meglátod, hogy ha elküldöm. A' Dones nincs nállam meg, kiveszett azon fajfa, mellyen volt, a' Nina pedig faiskolai ójtványba van meg, a' hol Isten tudja mikor terem. A Merriam vesszeinek pontozását meg vizsgálom, mind a' S. L.²⁹⁰ mind a' L-y²⁹¹ féléit, 's gyümölcsküldéskor meg írom észlelésem eredményét. A' Strycker bergamotját és Korai bergamotot össze hasonlítom, sótt annak idejébe még tégedet is próbára teszek véllök. A Birs nállunk igen jól tenyészik, de a birsre ójtott Piros levelű magoncza – még ha a' tiedet ide át ültetnénk is – soká érünk célta, talán meg is halunk akkorra. Van a' László kertjébe 2 birs alma ültetve, és ha majd eljössz hozzánk be szemezzük a' piros levelű magoncza. A' piros császár szilva_néhány szem volt vagy van, ha le nem rohadt – mert az ilyen nagy szilvák szeretnek rothadni – elküldöm hozzád a' Hegyes szilva néhány példányával annak idejébe. A Mas császárja dühös növésű fa. Nagyon sajnállom, hogy a' Grosse tardivéról elébb nem kértél,

---

²⁸⁸ Petit Blanquet = Kis Fehérke körte

²⁸⁹ Sans peau = Gyengehéjú nyári (körte)

²⁹⁰ S. L. = Simon Louis

²⁹¹ L-y = Lukácsy Sándor

---

már leérett, nincs, csak 5 üveggel van befőzve, majd meglátod ha eljössz és meg ízleljük, két héttel érik később a' rendes gyökhajtású meggyénél, világos piros, a' rendesenél kissé nagyobb, inkább kurta, mint hosszú száru és meglehetősen éles savanyu. Örülök rajta, hogy a meggyeket és cseresznyéket is leírni akarod, vagy is némi kilátást nyújtassz a' leírásra. A' cseresznye különösen a' meggy, mellynek nincs hernyója, meg érdemli a' figyelmedet, és én hiszem, hogy olyan vidék gyümölcsészei, kiknek vidékén a' cseresznye vagy meggy diszlik – várják már tőled azon faj gyümölcsök leírását, ismertetését, és valódiaknak a' bírhatását. Tehát ha nem olly kimerítő pontossággal is – mint azt almánál is tevéd, de ha rövidebb módra is kell azokat leírnod és Vázlataidba meg örökítened.

Aligha íram, hogy Júli 20áig a' cseresznye érés kezdetéig elállott pár Koninck téli vajonca és 1 félig egységes fejlődésű téli esperes körte és az első mind a' mellett is torzsás ropogós, az utóbbi pedig lételen lett.

Ma a' tanyánkon vadászatot vadmacskára, földést és barátságos vacsorát akartunk tartani, nőm 's eladó leányaim kedvéért, már ők tegnap ki is mentek, bárányt, félakó bort, ásvány vizet és 1 hordó sert kivittek, mi pedig vagy 10-12 ifjú barátainkkal László vőmmel ma akarunk ki menni, és az eső aligha azt meg engedi: „Ember tervez, Isten végez”. A' halászok is halásznak részünkre, 's nem lesz rá szükség, bárcsak kiderülne délig, lenne ott 3 ifjú Doktor is, majd kikérdezem őket bajod orvoslása felől.

Az aratást aratóim 3 nap alatt bevégezik ha jó idő jár. A' korai és korán vágott búzák jók, de a' későbbiek meglehetősen meg szorultak. Mit a' Jul. 6án 7ikén lévő nagy esők és a' reá következő forró napok okoztak. De ezen kárt némileg pótolja az akkor jól megázott kukorica, learatott búza vetésemnek fele ollyan mint tavaj, másik fele szorult, de azért lesz búzánk majd annyi mint tavaj, mert 500 keresztel most több van.

Most a Bánrévi pusztának történelmén dolgozok üres időm alatt. Kutatom a' Mturi városi levéltárat. Felhatoltam már ezen pusztára nézve 1667-ig. Sok érdekes történeteknek jutottam tudomására, nem csak pusztánk, de Tur és környezetére nézve. Majd elbeszéllem, ha eljössz hozzánk.

Áldjon meg a jó Isten.

szerető barátod

Dörgő Dániel

Oldalt keresztbeírva a következő utóiratot fűzte hozzá Dörgő Dániel:

Itt küldöm a' Balázs²⁹² urhoz küldött leveled impurumát."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 252 x 203 mm nagyságú lapra írta négyoldalas levelét, amelynek 4. oldalán alul található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Válasz 18/7 1883”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. július 18. B-196. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jul. 18. 1883.

Kedves barátom!

F. hó 17-ről (tehát tegnapról!) irt leveled egyik passusa így szólt: „Ma a tanyánkon vadászatot tartunk.” A másik pedig hogy „A halászok is halásznak részünkre és nem lesz rá szükség!” Bizony mondom nagy étvágyat gerjesztettél bennem rucza sültre is halra is.

Ne csudáld tehát, ha én ez uttal gyümölcsészet helyett éppen a végett kerestelek meg soraimmal, a mire azt irtad, hogy „nem lesz rá szükség”.

Ide mellékelek 10 ftot. Küldj nekem 7 – 8 kiló szálkátlan halat, tehát harcsát fele részben, hogy én is jóízűen ehessem belőle és süllőt vagy potykát a másik fele részben. Azért kérek ennyit; mert háziasszonyom név ünnepére sok vendég szokott házunknál megjelenni. Soknak pedig sok kell!

Ugy intézd a dolgot, hogy két, egyforma súlyú hal adja ki a kívánt súlymennyiséget. Pakoltasd ládába jég közé és f. hó 25-én reggel add föl a vasutra, mint gyors szállítmányt nekem címezve, egyenest Mező-Kovácsházára. Azon napon, a mikor te vasútra adandod a szállítmányt, meg fog az ide is érkezni. Nem tudom, hogy Kétegyháza felől jövő vonat hány órakor reggel érkezik Pestről Mező-Turra? de azt tudom, hogy reggel, vagyis dél előtt kell oda érkeznie. Nos hát ... amit reggel Túron föladsz a vasutra, az du. 4 órakor bizonyosan megérkezik Mező-Kovácsházára. Ebből láthatod, hogy most már közel esik lakásom hozzátok! Lásd, tegnap föladott leveledre ma már válaszolhatok is!!

Meg vagyok róla győződve, hogy óhajtásom szívesen fogod teljesíteni, miért is fáradságodat előre is megköszönöm. Óhajtásom

---

²⁹² Balás Antal, sipeki (1822–1901). 1846-ban Nógrád vármegye másod aljegyzője, 1892-ben a balassagyarmati kerület országgyűlési képviselője. Lásd korábbi jegyzetet, 157. p.

teljesítésével engem abba a helyzetbe juttatsz, hogy egy csapással két legyet üthetek. – Magam is jól lakhatom hallal, háziasszonyomnak pedig kellemes meglepetést szerezhetek.

Ha magad vadász volnál és úgy lehetne a vadruczát is jég közt szállítani, mint a halat; akkor nem mondom, hogy ruczát is ne kérnék tőled azon alkalomra: de, mert te nem vagy már vadász nem akarom, hogy arra még most csak gondoljál is. Rá érek rucza sültet enni; ha majd nálad leszek.

–

Az ide mellékelt levelező lapot már megírtam számodra; a mikor eszembe jutott, hogy a hal végett levelet irjak: nehogy egyszerre és egy időben kétfélét vigyen tőlem a posta hozzád; azért mellékelem ide, ha már meg van írva.

Egy „Ipsé” irt hozzám a minap Komárom megyéből, a kit még hiréből sem ismertem eddig. Ez az „Ipsé”, – se szó, se beszéd – pelengérré állította privát leveletem. Tegnap küldöttem hozzád azt a lapot, melyet hozzám küldöttek, hogy lásd te is: mennyire kell nekem ezentúl még a privát levelezéseimnél is vigyáznom, ha azt akarom, hogy kipelengéreztetésemért ne kelljen pirulnom!!

Áldjon meg az ég kedveseiddel együtt, minden jóval! szívéből kívánja igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. július 22. D-156. számú levél

„Mtur 1883 Jul 22.

Kedves Barátom!

Jul. 18án kelt leveledet a' belezárt 10 frtal és levelezési lappal vagy a' „Komáromi lap' című újság 10. számát Jul 21én délelőtt 11 órakor kaptam meg egyszerre. Ugy látszik hogy a' Mturi postán hevert, mert a' Kovácsházi posta 18án béjegezte meg, a' Turi pedig nem ütött rá béjeget.

Turról nappal a' gőzös déli 12 órakor indul Arad – így Kétegyháza vagy Kovácsháza felé! Lekésvén tegnap a' postáról – de a' tanyai dáridóból 's torkosság miatt némi gyenge kólikába is esvén – (melly már elmúlt) csak most válaszolok néked.

Teljes mértékbe igyekezek kívánságodnak eleget tenni, hogy 25én halat küldhessek, 's ez által Sármezeyné Asszonynak kellemes meg lepetést szerezhess. De azért biztosra egyáltalán ne számíts. Mert vannak esetek hogy a' halászok ki sem mennek halászni egy hétig is, ha jövedelmezőbb foglalkozásuk akad, és ha halásznak is csak apró, hasítani való halat fognak, 2 fontos potyka már ritkán kerül, mert hogy az idén nagy magas árvíz nem vólt, a' nagy hal kevés, a' mi van, öregebb tapasztaltabb lévén, vigyáz magára, meleg vízbe nem könnyen lehet megfogni, csak úgy ha a' Köröst ór hálóval át köték, hogy ne menekülhessen el.

Szerdán, mikor kint vóltunk fogtak vagy 20 potykát, a' legnagyobb csak 5 font vólt, és kaptak 1 db 20 fontos harcsát, a' többi apróság vólt, az igaz, hogy 1 hajóba alig fért. Azon halakon már tuladtak. Fognak é tehát Hétfőn Kedden halat? Ollyat mellyet elküldeni érdemes, a' bizonytalan. Külömben rajta leszek, és tüstént utánna járok, hogy a' próba meg tétessék. Ha lessz hal, azt fojó hó 25én reggel jég közzé pakolva neved alatt Kovácsházára czímezve, mint gyors szállítmányt itt Turon feladatom, és hiszem hogy egy nappal meg előzőleg Kedden arról tudósíthatlak? Akár tudósíthatlak akár nem, jó lessz egy embert Jul 25 délután 4-5 órakor a' Kovácsházi állomásra küldened.

A vadászat eredménye 10 vadrucza és néhány más vad vólt, vólt rucza két nap is, sülve, főve.

Az éjjel itt nagy eső vólt, égzengéssel, feltakartan van összesen 3000 keresztet tavaszival, kukoricza kitűnően áll. Már holnap hordatnék be, ha az eső engedi

lásd tulsó lapon

Ha eső nem lett vólna az éjjel, most reggel akartam meg nézni a' Jodoignei korai és a többi még ismeretlen körtéket, de már hólnap reggelre marad, ha alkalmasok, el fogom küldeni, de nem hiszem, hogy érettek legyenek, mert a' mult heti napontai kis esők miatt még a' Zöld-Magdolna is leállítá érését, a' mi még a' fáján van.

Hólnap alkalmasint a' körtékről írok, 's ha lehet még a' halról is.

A' mult vasárnap délután itt a' környéken igen erőss szél vólt, hordta a' port, alig lehetett látni, majd e' nagy szél fellegeket hajtott és kavart össze, meg dördült imitt amott erőss villám csapások történtek a' föld felé és ott, hol a' Bári állomás van, egy villám 3 egymás mellett vagyis egymás után következő távirda póznát, tetejétől a' földig szépen ketté hasított.

Ha hal nem lenne, a'10 frtot és a' komáromi lapot vagy vissza küldöm, vagy eljöveteledig itt tartom, midőn rendelkezésedre fog állani.

Az okmányba a' hiányzó szót míg olvasáskor észre vettem, most pedig utasításod szerint kijavítottam.

Az Ipse, ki leveledet kikürtölte, bizonyosan jó szándékból tette, de hiszem, hogy ha azt előre tudtad volna, még néhány körtét – mint császár s.a.t. meg említettél volna.

Isten véled, szerető barátod

Dörgő Dániel"

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 253 x 201 mm nagyságú lapra írta háromoldalas levelét (az 1., a 2., és a 4. oldalra). A levél 1. oldalán felül található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Válasz 7/8 1883”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. július 23. D-157. számú levél

„Mtur 1883 Jul 23.

Kedves Barátom!

A' Mturi Takarékpénztárból irom hozzád e' sorokat, hol mos (*Sic!*) napi biztos vagyok.

Ide hivattam a halászati bérlőt, ki a' takarékpénztári igazgatónak testvére; 's azt mondá, hogy van hal, tehát szerdán dél előtt neved alatt Kovács házára mint gyors szállítmány 2 db harcsa fog jég közt szállíttatni 7 vagy 8 kgr sujjal, a' hogy a' hal suja üti. Így tehát embered Szerdán 4-5 órakor a' küldeményt a' Kovácsházi indó háznál várhatja.

Ma korán reggel kint voltam kocsin kertemben megnézni a' körtéket, de nem érnek, még egy hétig is jó ha elkészülnek. A' Jodoignei korain leltem 1 férgest, melly már puhulni kezd, délbe meg kóstolom, öröömre e' körte faj kezd nőni, és minden esetre jóval nagyobb lesz a' még kemény zöld Petit Blanquet és a' már pirosodni kezdő Sans Peaunál. A' Royale d'éte levele a' mult kori szárazság miatt fele sőt több részben leván perselve, külömben ez minden évben így szokott. A' Giffárd vajonczáról ma hoztam vagy 25 dbot haza a' férgessét, a' korai sárga körtén is van még éretlen. Nincs másképpen, hogy a' 3dik heti szárazság megaszalta, a' mult heti és mostani esőzés pedig újra nevelni, nedv dussá igyekezik tenni a' gyümölcsöt, a' mi hirtelen nem megy; tehát ez a' gyümölcs érése késedelmének az oka.

Ma 2 'sák almát szedtem fel a' fák alól, mellynek jó ha harmadából kaphatnak néhány garost, mert most a' Colerás idő hírek miatt itt a'

piaczon nem szabad a' gyümölcsöt árulni, így a' tehénnek, magló sertéseknek kell adni, mellyek jó ízűen meg ropogtatják a' savanyúságot, annyit érhet nekik, mintha megsóznánk.

Ez évbe a' gyümölcs jövedelem tehát kevés lesz. A' körték 's minden fajgyümölcsök szépen fejlődnek.

A' Piros császár szilván van vagy 10 szem, jó nagyok már is. A' többi tanulmány alatt lévő gyümölcsöket nem vólt időm sorba nézni.

Majd e' héten Pénteken ki megyek és lehet ha érik valamelyik, elfogom küldeni hozzád.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 252 x 202 mm nagyságú lapra írta háromoldalas levelét. A levélpapír üresen hagyott 4. oldalán a levélhez képest fordított állásban található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő Válasz 7/8 1883”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. július 26. B-197. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Jul. 26. 1883.

Kedves barátom!

A hal szerencsésen megérkezett. Ma már közel 50 ember jól is lakott belőle. Hallottad volna csak azt az áldást, melylyel ezért a szép halért elhalmoztak téged!! mert hát nagy hirtelenében csak azt hiszik, hogy azt egyedül neked köszönhették. Természetes, hogy én egy szóval sem protestáltam hiedelmök ellen! hanem örültem neki, hogy sikerült a meglepetés.

Tele a ház vendégekkel; most csak azt akartam megírni, hogy a Korai bergamot körte már fénylik és piros csíkokat is kezd kapni: míg a Strycker bergamotja az éretlenség vad színében ékeskedik s ugy szólván fejlődése közép stádiumán lehet. Ezt az észrevételt ma reggel tettem.

Sok jót addig is mig bővebben írhat
igaz barátod
Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. július 30. D-158. számú levél

„Mtur 1883 Jul 30.

Kedves Barátom!

Itt küldöm a korai körtéket:

Jodoignei korai (S. L.) még van a' fáján 3.

Petit Blanquet (Ly) nincs több.

Sans peau (S. L.) sok van rajta, talán azért apró?

Royale d'été S. L. sok van rajta.

és Hegyesszilva most kezd érni, majd később újra küldök más faj gyümölcscsel, tavaj ugy tetszik nekem, hogy hosszabb vólt, és talán magva való, a' három elsőt ne hagyd soká, mert ez előtt a' 4 nappal levett példányok magvai is feketék vóltak, a' két utolsó érésben? Ha írsz küldök belőlök újra.

Gyönyörű fejlődésű szilváim vannak a' Superbe de Denniston jó nagy szilva ám! pedig még éretlen, úgy hiszem, hogy a' piros császárral együtt küldhetem el.

Örülök, hogy a' hallal célzt értünk, talán nem érkezett meg Szerdán este, hogy csütörtökön ettétek meg? Majd ha eljössz, számolok a' fent maradt pénzzel.

Megírd – azon levelemből – mellyben az új fajok termését jeleztem, hogy mellyekből küldjek hozzád gyümölcsöt különben küldöm én akár írsz, akár nem, akár irtad le, akár nem, leg alább bemutatom, hogy millyen nállunk.

A' Merriam gajjainak pontozását még nem vizsgáltam meg, ugy a' Strycker és korai bergamottot se, ez utolsó kettő ha nállam talán együtt érne, küldök hozzád belőlök számmal – nem névvel – jegyezve, majd meglátom meg bírtad é különböztetni?

A Komáromi lapok f. évi Jun. 30iki számát ide mellékelve köszönettel küldöm.

Hogy ma a kertbe a' kaskát kezembe hordottam még reszket utána a' kezem, azért rossz az írásom, vagy talán az öregség jele?

Jó vásárom volt most Turon, a' szarvas marhából, sertésekből néhány darabot behajtottam, mellyek hija se igen esett a' jószágunknak, még is bekaptunk 817 frtot, csak jó az állat tenyésztés!

A' kertünkbe és a' Bánrévi tanyánkon Szombaton dél után újra jó esőnk volt.

Ezzel befejezem jelen leveletem, azon óhajtásom nyilatkoztatásával, hogy mielőbb láthassalak.

Áldjon meg az Isten

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 252 x 202 mm nagyságú lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 1. oldalának tetejére írta Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzését: „Válasz 7/8 1883”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. augusztus 4. B-198. számú levél

Feltehetően egy csomagban küldött sebtében írt cédula, amelynek mindkét oldalára írt Bereczki Máté.

Az 1. oldal szövege:

„Kutyafuttában kell dolgoznom! Nem érek rá írni. Itt küldök két szem szilvát:²⁹³ holnap, holnapután már érett lesz: most még nem egészen érett. Ez az én egyik magoncjom. Most termett először. Izleld meg és bíráld meg, hogy ér-e egy fabatkát. Én már több szemet megízleltem.

M. Kovácsháza, Aug. 4. 1883.

barátod

Bereczki M."

A 2. oldal szövegét Dörgő Dániel írta:

„A túloldalon jelzett szilva: közép nagy, hosszúkás gömb alakú, színe, szárai vége violaszín piros, másik vége zöldes sárga, a két szín közti át

---

²⁹³ Kis tanyai szilva magonc. (Bereczki írásával.)

menet piros pettyezett: érési idő: Aug. 10. Magvaváló, ha érett volna illatos volna, husos, leves, édessége nem igen nagy, de van annyi, mint a Beszterczeinek. Körülbelül a Sárga uri szilvával vagy a Fehér császárnóvel felér.

Dörgő D.

[Ceruzás megjegyzés:] Megsemmisítette Máté barátom."

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. augusztus 7. B-199. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Aug. 7. 1883.

Kedves barátom!

Egy futó zápor beszorított a szobába ma d. után 3 – 4 óra között. Még föl nem szikkad; be sem megyek a kertbe. Szobai teendőm sürgősebbjeit bevégezvén valahára rád került a sor. Ugy értem ezt, hogy már most neked szentelhetem ezt a kis pihenő időt. – Sorra átolvastam mind négy leveled, melyeket azóta írtál hozzám, a mióta nekem a levélírással szünetelnem kellett: de lényeges dolgot, mire tőlem választ várhatnál, nem találtam azokban.

Add át őszinte köszönetem orvosodnak a receptért! El tettem adandó alkalommal majd használni fogom. Ez uttal nem volt rá szükség; mert hüvösebb napok és éjszakák következvén bajom annyira elmult magától is, hogy most már nem is érzem.

Megbotránkoztam azon, hogy a mint írod, megint lemetélgettek a városi faiskolában a fiatal csemeték oldal hajtásait! Azt akarják elérni, hogy mielőbb magasra nőjjenek a csemeték s a magasra nőhetés föltételeitől fosztják meg a szegény csemetéket!!! hogy is képzelhetik azt, hogy a megkoppasztott csemete erőteljes maradjon és vígan tenyészhessék?! Mért nem mondd meg nekik, hogy a liba, a melyeknek kitépték a szárnya tollait nem képes repülni, hanem szomoruan csüggeszti le szárnyát. Éppen olyan szomorú lesz a megkoppasztott fa is; csakhogy ez a fejét s nem a szárnyát csüggeszti le. A fiatal fát úgy kellene tekinteniök, mint a kis libát, melyet nem szokás addig koppasztani, a mig tollai nem nőttek s annyira föl nem nevelkedett, hogy kibirja állni a koppasztás torturáját is.

Ha nem értenek a fa neveléséhez; minek kontárokodnak bele a kertész dolgába? Hiszen ilyen formán sohasem vehetik kellő hasznát annak a városi kertnek, melynek pedig okszerű kezelés mellett sok hasznát lehetne venniök! –

Azon gyümölcsfajokról, melyek először teremnek nálad s melyeket Jul. 3-ról írt leveledben felsoroltál, hacsak lehet, valamennyiről juttass nekem gyümölcsöt. Mikor érik mindenik, könnyen kiszámíthatod a „Guide pratique” nyomán, mert nálunk egy két héttel bizonyára előbb érik mindenik, mint Plantièresben. –

A gyümölcsöket, a melyekről példányokat küldöttél, már leírtam mind, kivéve a Royale d’été, mely nem valódi aztán meg húzós is. –

A catalog, melyben a nálad meglevő fajaimat megjelölted, szőre szálán elveszett íróasztalomról. Nem találok sehol, tehát nem tudom, hogy meg van-e nálad a „Prunus Simonii”? Csudálatos egy gyümölcsfa ez! de még csudálatosabb a gyümölcse!! Éppen olyan mint egy cinóberveres, nagyon ellapított, kisdud paradicsom. Véletlenül egy szem, meg maradt a fámon, fölnevekedett, megpirult, megérett, daczára annak, hogy naponta több nyalakodó pomophág el-el szédelgett mellette. Leírom a gyümölcsét is. Növényzetét már leírtam; következik a gyümölcs leírása: de még egy pár napig hagyom pihenni a könyvtáramban. Itt már nem kell féltennem az ingyen vevőktől. Jó lesz-e enni vagy nem? minden esetre megérdemli, hogy a furcsaságokban gyönyörködők kedvéért leírjam és ismertessem. –

Az Antonia vajoncznak van-e nálad erős nyári sarja vagy vesszeje? Hát a Kraszán körtefádnak? Ezek növényzetét nálad kellene leírnom, mert nálam nyomorkodnak, nem igen alkalmasak a leírásra. –

Nyári pénz-szükségletemet fedezte Csík megye. A napokban küldött könyveimért 198 Ft-ot! –

A körték nagy részét már leírtam jóformán: most a szilvák és almák növényzetét jegyezgetem le: t. i. azon fajokét a melyek gyümölcsét is növényzetét is egyezőnek találok a leírásokkal. Naponta két három fajt gyűrok le s ha valami közbe nem jó, aug. végéig be akarom fejezni e munkát és remélem is, hogy befejezhetem.

Sok helyt van az idén jó gyümölcs termés hazánkban. Mindenfelé készülnek gyümölcstárlatra. Már három helyről kaptam meghívást az ily tárlatokra. Hiszem, hogy kapok még vagy huszonhárom helyről: de persze, hogy sehová sem megyek. Hiszen, ha mindenüvé el kellene mennem; akár egyebet sem tegeyek csak folyvást kószáljak. Ha csak egy-két helyre mennék; el a többiek mind megorrolnának, hogy miért kerültem el őket. Csömörlésig kell magamat mindenki előtt mentegtnem, hogy mért nem fogadhatom el a megtisztelő meghívást.

Bizony mondom, sohasem engednek már engem nyugodtan végezni a magam dolgát! Most erre, majd arra, de folyvást ránczigálnak; rabolják tőlem a drága időt! Ugy szeretném néha-néha jó nyersen visszautasítani az alkalmatlankodókat! de hát nem szabad!! csínján kell bánni mindenkivel: különben füstbe menne minden igyekezetem.

Látom, hogy a járókelőknek lábára nem ragad már a sár: tehát isten veled! megyek a kertbe.

Sok jót mindnyájótoknak!

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. augusztus 9. D-159. számú levél

„Mtur 1883 Aug 9.

Kedves Barátom!

Ma egész nap a' kertemben voltam kedves Nőmmel egygyütt, vagy 20 faj szilvát gusztálni. Most délután 6 órakor pakolok számodra következő gyümölcsöt:

1. Szép fejlődésű Althann ringlót a' Berettyó partról, nem hiszem hogy ennél nagyobb példányt láttál volna.

3. Piros császár szilvát ugyan azon fán termett, mellyen az Althann, én ugy látom, hogy e' piros császár szilva Pond magoncza? ha nem egy is, nem ér többet, a' Más császárjával egygyütt elmehetnek töllem vándorolni.

3. Sans peaut²⁹⁴ most már érett, finom jó körte, kár hogy olly kicsin.

3. Royale d'été-t azért küldöm, mert a' multkor küldött nagyon éretlen lehetett, még ez se érett, ha meg marad a' fáján vagy két hétig, majd küldök újra, más gyümölccsel.

A' Superbe de Dennison szilvából már néhány férges érett vólt, de magot tapad a' húsához (adherente) és illatát sem éreztem, különben elég nagy akár a' Jefferson, csak hogy gömböjű.

²⁹⁴ Sans peaut (körte) = Gyengehéjú nyári (körte)

A' Pólya féle Borka almafán van két férges alma, de én úgy látom hogy Daru alma ő kigyelme, az ága állása is olyan, ha majd rá érsz, nézz a' szeme közzé.

Ha gyümölcsleid tanulmányozásával elvagy foglalva, a' hozzám való levélírással ne töltsd az időt, tudok én neked várni.

Vajon mikor jössz el? Nem is merlek sürgetni, gyümölcsleid mellől. Akkor jöjj mikor jónak látod. Bár milyen nagy vágyakozásunk tégedet láthatni. Elismerjük hogy a' jelen tanulmányozást nem könnyen mellőzheted.

Pár hét múlva újabb gyümölcs küldeményt várhatsz tőlem.

Tisztel kedves Nőm, gyermekeim csókolnak. Hát a' Sármezey úr búzája hogy fizet?

Isten véled szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 253 x 201 mm nagyságú lapra írta kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán a levélhez viszonyítva fordított állásban írta vastag ceruzás megjegyzését Bereczki Máté: „Dörgő Válasz 15/8 1883. Gyümölcsöket küldöttem.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. augusztus 15. B-200. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Aug. 15. 1883.

Kedves barátom!

Már kezdek belekábulni a nagy igyekezetbe. Ugy veszem észre, hogy e hónapban lehetetlen bevégeznem a halaszthatatlan teendőket. Te, tudom, nem vagy követelő; de Petrovay öcsém már türelmetlenül vár. Hozzá is akkorra ígértem egy rövid kirándulást, a mikor hozzád menendő leszek. Most már vele is tudatnom kell, hogy ne türelmetlenkedjék Sept. közepéig, mert akkor, ugy hiszem, visszavonhatatlanul utra kelhetek már: de előbb lehetetlen.

Küldök néhány ujdonság gyümölcsöt. Jegyezd le számomra ízleléseid eredményét.

Egy őszi alma magonczomról, melyet Jolán renetjének kereszteltem 4 példányt.

A Väisse tanácsos körtéjéről 2 példányt. Ez már le van írva: de a jelen évi termésből látom, hogy a leírás tökéletesebb is lehetett volna. Egy hét múlva hiszem, hogy teljesen megérik álltában.

Brassai (Kronstädter) József nevére kereszteltem el egy magvaváló kékes szilva magonczomat.²⁹⁵ Erről csak két példány találtam még elküldhető, a többi még csak most kezd szinesedni s aug. végén fog érni, de az itt küldött (alkalmasint férges) két-három nap múlva már élvezhető lesz.

Küldök vagy 3 szem sáppadt zöld szilva magonczomat, melyet Margit szilvájának neveztem el. Ez nem magvaváló, de édesebb, levelesebb még a zöld ringlónál is.

Küldök vagy 3 szem élénk viaszszárga piros pofás szilvát. Ez a Saint-étiennei szilva, melyet sokan a csucsos szilvával tévesztenek össze. Ez most érik már, míg a Csucsos szilva egy héttel ez előtt bevégezte érését. –

Az általad küldött szilvák nem váltak be tanulmányoknak. A Royal d'été nem valódi.

Sok jót mindnyájatoknak!

Igaz barátod

Bereczki Máté"

Dörgő Dániel feljegyzései a küldött szilvákról

„Jolán renetje: alakja kissé hosszukásnak látszó bordás alma. Különösen kelyhénél – melly zárt és zöld leveles – ránczos, szára a méjedésbe ül, melly méjedés belől gyenge kormos. Színe zöldes. Napos fele halvány piros csíkkal, nagysága közép nagy, érik ősszel

Lásd hátrább a szélrajzát és bírálatát a 311. lapon.²⁹⁶

Väisse tanácsos: körte alakja lapos gömbalaku, rövid száras végén jól össze huzódva, szára kis kerek méjedésből jön ki. kejhé nyitott 5 szaru kemény levél forma osztvánnyal. Kormos, levélzet különösen a kehely is már körül van színeződve, nap felől nem csekéj pirossággal, szélrajzát a vázlatokban vettem le.

²⁹⁵ Brassai szilvája – Brassai (Kronstädter) József emlékére nevezte el egyik szilva magoncát Bereczki Máté Brassai szilvának (és nem Brassai Sámuelről, mint néhány helyen olvasható).

²⁹⁶ Dörgő Dániel a bekötött levelek eredeti oldalszámára utal. [E kötetben lásd a Gyümölcsökről készült „szélrajzok” fejezetben: Szélrajzok 5./1. gyümölcs!]

Bó levét kortyolni kell, melly üdítő gyenge savanyával finom hűsítő ital.

Felérkezik a Napóleon vajonczával és a Boisbunel kobakjával minden esetre 1 fokkal magasabb rang illeti, mellyben őt B. M. barátom részesíté.

Brassai szilvája: alakja középnagy, mint egy jó Bódi szilva, lapított gömbalakú, két pofájánál szélesebb.

Szine nap felől kékes, árnyas felől zavaros sötét piros. Len.-va kék. Érés ideje: aug. közepe.

Ize édes, kissé husos, mint a Kirke, belbecse lehet annyi, de kisebb lévén annál azzal fel nem ér. Nékem nem kell belőlle.

2-dik küldeménynek szines bőre szembetűnő pontozott. Leroy lepke szerű féreg maráshoz hasonlító sima repedéssel, melly a gyümölcsbe feltűnővé teszi.

Margit szilvája: alakja: gömbölyű de az árnyékos oldala és azzal átellenes oldala laposabb színe zavaros zöld sárgás csíkozattal. Mint az Esperen arany szilvája vagy Bavay ringlója szokott lenni. Érés ideje: Aug közepe.

Én ugy látom, hogy ez egy a zöld ringlóval, és a Superbe de Dennistonnal csak ez utóbbi tojásdad. A Margit magja megválnak, hanem husa igen édes és leves, jó, van belőlle elég ojtvány.

Saint-étienni szilva: Alakja hosszukás, tojásdad, száras vége kissé laposabb, de szára közelében kisdud emelkedés van bibés vége kissé összébb huzódik, szine élénk viasz sárga, száras végén a magva oldalán vér vörössel mosott, vagy sűrűn pergetett

Érik aug. közepén.

Kitünő jó szilva, pompásan válik illatos husa keménykés, aszalni nagyon jó lehet, enni is kényelmes mindenestre megér annyit rangfokozatban mint a Sárga uri és a Hartwiss szilvája. Kérek belőlle ojtóágot."

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. augusztus 17. D-160. számú levél

„Mtur 1883 Aug 17.

Kedves Barátom!

A' mult héten egy kis deszka ferslógba küldöttem néhány faj gyümölcsöt, és felettök 1 levelet számodra: reményilem hogy meg kaptad.

Antoinette vajonc van, de Antoine²⁹⁷ nincs.

A' Fétel apát kobakja bizonyosan jó körte lesz, mert a' pondró szereti, még a' Morny herceghez nem mer nyulni, mert fanyarsága elvásolja a' fogát.

Egy fiatal Vilmos körte fát nagy termése miatt össze tört a' szél, de éretlen gyümölcsöiből jó aszalvány lett. Egy Tongreit is leszabadítánk fele termésétől, ebből még átlátszóbb aszalvány lett.

A' Luizet próba ágon 3 körte van, 1 már jó nagyra, szép szabájos körte alakura fejlődött, alkalmasint Sept. elején megérik.

A' Sans peau ize és színe után ugyé? a' pirók körték közé tartozik.

Legjobb szilva magoncodat meg is leltem, a' szilvát fáján meg kellene érni hagyni, hogy tökéletességét elérje, a' tied pedig éretlenül jött hozzám, és szobámba vagy 5 nap mulva puhult meg, mégis elég jó volt. Véleményem: hogy a' Sárga uri szilvával vetekedhetik, magva válása, és szép színezete minden esetre meg érdemli, hogy a' világba bocsásd. Mintha illatát is éreztem volna?

Minden gyümölcs fajról, a' mellyek nállam teremnek és nállad még nem termettek /:franciák:/ ha csak a' szél vagy tolvaj elnem rabolja töllem – okvetetlen küldök gyümölcsöt részedre, most jegyeztem faj fáim jegyzékébe bele, a' Guide Pratiqueból²⁹⁸ érési idejüket.

Hasonlóképpen készitek vagy is jegyzek ki egy Catalógot a' nállam lévő gyümölcs fajokról, ha a' nállad lévő Catalóg elveszett.

A' Prunus Simonii nállam is meg van, még pedig a' legjobb helyre ültetve – de még nem termett, ha meg izlelted – közöld véllem észrevételeidet.

Igen erős növésű Krassán körtefám gyümölcsrel van csak hogy nem tölled származott.

Örülök hogy munkáid könyveid után pénzre tettél szert.

---

²⁹⁷ Antoine = Beurré Antoine

²⁹⁸ GUIDE PRATIQUE = Gyakorlati Útmutató. A Simon-Louis freres (testvérek) Plantières-lès-Metz-i kertészetének katalógusa, 1895. - Valójában ez egy kézikönyv, amely segíti a gyümölcsstermelőket abban, hogy a francia cégtől facseteteket rendelhessenek.

A' héten László vömnek egy 26 éves testvérje volt látogatóba, ki Miskolczon káplán, jóra való derék ember, mint egy Bodolaihoz illik. Kivittük a' tanyára 2 nap vadászni, lőtt nyulat, ruczát, 2 Ibiszt,²⁹⁹ 4 oláh papot,³⁰⁰ több apróbb madarat, tegnap pedig a' kertbe vóltunk, a' fák alatt jó marhahus paprikást főztünk bográcsba, ittuk a' savanyúvizes bort, és hüsöltünk a' nagy nyárfák árnyékában, halgatva azok leveleinek susogását, hozzánk való beszélgetését, ugy eltudom halgatni hogy mit beszélnek azok hozzám, bölcs dolgok azok kedves Barátom, mellyek ki emelik a gyarló embert a' föld porából, vissza viszik a' gyermekkori multba, és látnokká teszik a' jövőbe. Beszélnek Nagy Atyámról és unokáimról is meg emlékeznek, hogyha őket a' fákat nem bántják helyzetökben; 's helyet adnak nekik ott jövőre is, még sűrűbb árnyal fedezik őket a' nap heve ellen, 's kegyelettel tekintenek le azokra.

A' Tisza Eszlári Drámából tehát Comédiát csináltak, sött Bohózatot kivántak belölle fejleszteni. De közbe szóllott a' Bécsi és Budapesti iparosok serege, durva bár, de hatásos hangon. Jól van ez így.

Cséplő géphez csak Aug 21én jutok és alkalmasint meg tart Sept 8ig a' cséplés. De azért bármikor jössz hozzám, időm mindig van számodra, csak hogy jóval elébb tudósíts, és ugy hogy leveledet Vasárnap kaphassam meg, midőn itthon vagyok, sött ha a' jelzett idő közt jössz hozzám, ugy kormányozd eljöveteledet, hogy valamelyik Szombaton délután érijél Turra, ha én kint volnék is a' tanyán, Szombaton este itthon leszek.

Nóm is és gyermekeim óhajtva várnak.

Áldjon meg az Isten.

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 252 x 202 mm nagyságú lapra írta közel négyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalán, valamivel a középvonal alatt található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Válasz 21/8 1883 Két almát a Tükör almából küldöttem”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

²⁹⁹ Ibiszfélék: a batla (*plegadis falcinellus*) és a kanalasgém (*platalea leucorodia*).

³⁰⁰ Oláh pap = bakcsó (*Irodalom: HERMAN 205. p.*) – Bakcsó = (*Nycticorax nycticorax*), másként *vakoarjú, éjigém, oláh pap*, a gémfélék családjába tartozó, szárnyain át mérve kb. 1 méter nagyságú madár. A Kárpát-medencében hajdan nagyon gyakori volt, de ma már kevés helyen fészkel, legnagyobb számban a Kis-Balaton környékén él.

1883. augusztus 19. D-161. számú levél

„Mtur 1881 Aug 19.

Kedves Barátom!

Gyümölcs küldeményedet tegnap hiba nélkül meg kaptam. Tegnap alakjukat, színüket bejegyeztem, ma délbe az éretteknek ízét bíráljuk meg, ('s az eredményt annak idejébe küldöm), mert most reggel kávé előtt nem esik jól a' gyümölcs.

Végzetlen nagy szollgálatot vagy is tanulságot okozol nékem a' gyümölcs ismeretben az ilyen küldemények által, leírom, izlelem, szélrajzokat leveszem, és így maradandó emléket tartok meg róllók.

Bizony ezt jó lesz olykor olykor ismételned, de nem kellene egy fajból 3 sótt 4 dbot küldeni, inkább többfélét.

Hogy munkádba szélrajzokat készíthessek, azokról kérnék inkább tölled egy egy szem gyümölcsöt, mellyek fajai nincsenek meg nállam mind.

A Bótermő körte, Nélis téli, Vesztfáiai harang, Knight fejedelmi, Borízú körte, Mars hercegnő, Keveron b. (tavasz, de kései a fája), fehér czukor körte, Szt. Mihálynap, Silvester, Laval Leclerc, Bollvilleri és némely Magyar vidéki alma, hogyha rá ismernék rólluk némi Turi gyümölcsre.

Ezt csak úgy kérem ha van időd reá és termésed róllók.

Ha most sok a' dolgod, legyen az elébb való nállamnál. Ha nem jöhetssz Augusztusban, eljössz Sept. vagy Octoberbe. A' nyári Daru almából küldök annak idejébe elegendő példányt, ne küldjek gajját levelével? hogy leirhasd.

Most itt küldök: egy szél által levert Luizet vajonczt S. L. ez volt a' legszebb fejlődésű, még van fáján 2 szem, majd elküldöm.

Azután 3 vagy 4 szem Superbe de Denniston szilvát, ez olyan mint a' zöld ringló?

2 már érett Hegyes szilvát

Egy Turon igen elterjedt Fürj nevű körtét.

~~Merriámot (S. L.) azt azért mert a szél egy gajját letörte, tehát nézd addig is, míg a' többi meg érkezik.~~

Mikor Csütörtökön kint voltam a' kertbe, még volt 1 szem piros Császár szilva a' fáján, tegnap már nem volt ott, így e' fajból nem küldhetek.

Ird meg, miért nem váltak be leírásra e szilvák? éretlen volt, törődve, szára leesett? az ott volt a' papirosba a' gyümölcs mellett.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 253 x 202 mm nagyságú lapra írta alig több mint kétoldalas levelét. A levélpapír 4. oldala alján, a levél írásához mérten fordított állásban található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő Válasz 22/8 1883 Egyháza gyümölcscsel.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. augusztus 20. B-201. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Aug. 20. 1883.

Kedves barátom!

Aug. 17-ről írt leveled és a küldött gyümölcsöket (melyeket f. 9-dikén küldöttél) megkaptam. Leveledre f. hó 15-dikén csak annyit válaszoltam, hogy a küldött gyümölcsök tanulmányozásra vagy leírásra nem váltak be. Ugyancsak f. hó 15-dikén is küldöttem neked gyümölcsöket s nagyon csudálom, hogy még 17-dikén nem jutott hozzád: mert mit sem említasz felőlök.

Ez uttal küldök neked két almát, amelyeket „Tükör alma” név alatt Kecskemétről kaptam meghatározás és leírás céljából. Le is irtam: de meglepetve látom, hogy lényeges eltérés nincs ezen leírásom és a Nyári daru almáról készített leírásom közt. Én csak a leírásokat hasonlíthatom össze, de neked módodban lesz a természetben is töviről helyire összehasonlítani az itt küldött Tükör almát a ti Nyári daru almákkal. Ird meg az eredményt. Megyek más dolgom után, mihelyt a postára elindítom a pakkot.

Sok jót mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté”

[Dörgő Dániel feljegyzése a levélen:]

„A Kecskeméti tükör alma még nem is Tükör alma volt, mely azonos a Nyári fontos vagy is Lotharingi Rambourral a küldött alma bár nagy és szép külsejű volt, de savanya túl sok és dohos szagu.

D. D.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. augusztus 22. B-202. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Aug. 22. 1883.

Kedves barátom!

F. hó 18-ról írt leveled és gyümölcs küldeményed, tegnap este 5 óra után hozták a postáról. Nagy zápor és jégeső ért bennünket éppen ez idő tájban. Át- meg átázott minden, a mit a fiu a postáról hozott. Nekem is sok károm van gyümölcsemben: de inkább a széltől, mint a jégveréstől. Itt a háznál rövid ideig is és nem sűrűn esett a jég, hanem künn a mezőn két tábla dohányt semmisített meg vagy tett egészen értéktelenné. Szerencsére biztosítva volt! –

Eddig 6 fajról találtam a földön azt az egykét gyümölcsöt, melyet most hozott először. Ezeket le kellett volna írnom; mert valódiak. Növényzetüket már le is irtam, de gyümölcsüket már nem írhattam le; mert a levert példányok vagy összefonnyadnak vagy elrothadnak mielőtt megérhetnének. – Előbb küldött szilváid hibás fejlődésű ütődéses foltosak, mézga vertek voltak, azért voltak tanulmányozásra alkalmatlanok.

Azon fajok közül, melyekről gyümölcsöt óhajtanál, csak a Fehér cukor körte, Laval Leclerc, Silvester és Nélis téli termett. Legtöbbet termett a Fehér cukor körte. Ezennel köldök erről egy jókora nagy példányt. Ennél kevéssel kisebbek vannak még vagy hatvanan a próba ágon. No ezt aztán nem képes a szél levetni és disznó módon termékeny csomósan terem. Az itt küldött példányt is egy csomóból vettem le, melyben egyetlen egy virág rügyből 4 ilyen példány termett. Ez aztán valóban méltó a nagybani tenyésztésre!!

Küldök egy Grignoni almát Doucinra ojtott fámon mind ilyen piros foltosa gyümölcse; míg vadonczra ojtott fán meg egészen zöld színtelen vagyis éretlen még a gyümölcse.

Küldök egy Moldvai almát (=Dominisca, Götter apfel), mely Juniusig is eltartható, csaknem első rendü csemege gyümölcs.

Küldök Belliss magoncza almáról is. Ez is rendkívül termékeny faj, kitűnőleg I. rendű és tavaszig eltartható alma, noha alföldünk melegében már ezen időtájban le kell szüretelnünk.

Küldök a Muskotályos narancskörtéről is, melynek faja rendkívül erőteljes és egészséges még az itteni mostoha viszonyok közt is; aztán gazdagon és csomósan termő.

Ha fér a ládába küldök még egy szem Hegyes szilvát is, melyet próbaágamon találtam, aztán a Brassai nevéről elkeresztelt szilvámról is küldök még egy szemet, (Most voltam érte a kertben: de, a mint látom, még most sem teljesen érett biz ez: hanem pár nap alatt megérik bizonyosan. B. M.) mely a fánn még fönn maradt több példánnyal együtt jóval nagyobbra hízott föl, mint azon példányok, a melyeket már küldöttem volt előbb. Egy szilva magonczom a battonyai kis tanyánkon termett egy szem szilva. Ezt is tegnap hoztam onnan haza. Gyönyörű szép szilva ez is; majd olyan nagy, mint egy közép nagy Althann ringló; de tojásdad és nem gömbölyű. Még nem volt teljesen megérve a fán: de nem mertem tovább ott hagyni félve, hogy a madár kikezdi, vagy valamely tollatlan kétlábú állat elfalja előlem. Ha megért, majd megírom, hogy mennyi pénzt ér. Annyit látok fajáról, hogy gyönyörű növésű, igen egészséges; félédes, telerakva gyümölcsrügyes peczekkel. Bizonyára igen termékeny faj lesz. –

Luizet vajonczod, alkalmasint valódi.

A Denniston sárga szilváját azért nem akarom még most leirni; mert teljesen egyezőnek találom a Prince császár szilvájával és nem tudom elhatározni, hogy melyik a hamis név e két fajom között. Mert, hogy az egyik hamis név; az már bizonyos dolog előttem. Különben mindkettő le van már írva kéziratban körülményesen nálam is: de a kettő leírása között nem látok semmi lényeges különbséget.

A „Fürj” nevű körte belül féregrágtá volt. Külsejéről ítélve a Hosszúszerű fehéskéhez hasonlít. Olvass rá könyvemből!

Sok jót mindnyájatoknak!

igaz barátod

Bereczki Máté

Fordíts!

U. i.: Mivel fért még a ládába, tehát küldök még egy almát, melyet Kovács Józseftől³⁰¹ még a hatvanas években Sándor czár név alatt kaptam: de határozottan nem Sándor czár. Azt, hogy mi lehet a neve? látom, hijjába kutatom könyveimben. Hasonlít kissé a Lorio magonczához. – Faja, merev ágai, vesszei és leveleivel hasonlít az Őszi kormos renet fájához. –

Küldök egy férges példányt Hubert Gregoir körtét³⁰² is. Ujdonság! Pár nap múlva megérik. Jó körte. Már leirtam.

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. augusztus 25. B-203. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Aug. 25. 1883.

Kedves barátom!

Szerdán este mentem és pénteken reggel kijöttem Aradról. Nehány szép szilvát leirtam ott, a melyek nálam nincsenek meg.

Hazajövet 6 faj gyümölcsöt kellett nyakra-főre leirnom: mert tulérettek kezdtek már lenni: na de jókor csiptem őket nyakon mégis. Most néhány gyümölcsöt pakolok számodra és pedig:

1 db Árva kolmárt. Most termett először a próbaág 4 dbot. Az egyiket te ízleld meg, hogy hány pénzt ér. A faj valódi. Hiszem, hogy egy hét múlva már meg érik.

1 db Amanlis csíkos vajonczt, néhány nap múlva meg érik. A szára melletti tapintás fogja megmondani, hogy érett-e már. Ezt már leirtam.

2 db Piroska körtét. Egy hét alatt ez is megérik. Érdemes volna ebből faiskolátokban egy egész sort ojtani. Soha sem marad a fája meddón, aztán meg vigan nő.

2 db Payen vajonczt. Mikor megsárgul; érett. Kicsi, de még eddig minden évben egyike volt legfinomabb körtémnek.

1 db Masánszkit. Hogy lásd, mikép kedvező időjárással, az alföldön még szebb gyümölcsöt produkál, mint a felföldön: de már aug. végén leszüretelhető nálunk a fájáról.

³⁰¹ Kovács [Kováts] József református lelkész Bátorkesziben (Esztergom vm. párkányi járás, ma Bátorove Kosihy, Szlovákia).

³⁰² Grégoire Hubert (körte)

Küldök 1 db duzzadt Napóleon Savinient is. Más években fele nagyságra birt csak fölhízni.

1 db Columbia szilvát, hogy lásd milyen szép, milyen jó? és nálad kétannyinál is nagyobbra hiznék. Kár, hogy nem mindenütt termékeny!!

1 db Ananász renetet, mely nálam termett először. (A könyvembe más gyümölcsseiről eszközöltem leírást.)

1 db Nyugat szépe is be fért még a ládikába. Azért küldöm, hogy lásd milyen bolond nevetek tudnak adni a külföldiek gyümölcsseiknek. Hol itt a szépség? pedig hát fajom határozottan valódi.

Sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté"

[Dörgő Dániel megjegyzése a levélen:]

„Árva kolmár: rothadni kezdett, éretlen volt, de remegős kemény húsa igen leves, finom körtét gyanított. Jó nagy, zöld, rendes körte alak. Aug. 27. Nekem nincs szélrajza. Guide pratique³⁰³ hátulján.

Amanlis csíkos vajoncza: Valódi vajoncza, kitünőleg első rendű, van 1 ág belölle. Aug 30. szélrajz Guide pratique hát lapján.

Payen vajoncza: sáppadt zöld, kicsi, de jó, 1 ág van belölle. Sept. 1.

Columbia szilva: kékes piros, árnyas fele zöldes, sűrű szembetűnő világos pontozat, gömböjű, négy vágánnyal, mint egy jó nagy Althan héja sava pofája tapad husa zöldes, eres, közepszerű, van 1 fám belölle.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. augusztus 26. D-162. számú levél

„Mtur 1883 Aug 26.

Kedves Barátom!

Aug 20 és 22-én küldött gyümölcsseidet a' csatolt két leveleddel együtt nagy örömmel hiba nélkül megkaptam. Fogadd érte köszönetemet. Csak az

---

³⁰³ GUIDE PRATIQUE = Gyakorlati Útmutató. A Simon-Louis frères (testvérek) Plantières-lès-Metz-i kertészetének katalógusa, 1895. - Valójában ez egy kézikönyv, amely segíti a gyümölcsstermelőket abban, hogy a francia cégtől facseteteket rendelhessenek.

este bontottam fel mind két ferslógot, mert kint voltam Csütörtök reggel olta a' Bánrévi tanyánkon, csépelletni.

A' küldött gyümölcsleid külsejét nagy érdekekkel nézegettem, lessz mit le rajzolgatnom, és izlelgetnem, meg kell vallanom, hogy az izelés sokkal nehezebb, mint a' hogy gondolná az ember.

Hólnap reggel kimegyek a' kertbe, 's ha lessz ott részedre küldendő gyümölcs, össze szedegetem és hozzád elfogom küldeni, minden esetre a' nagyobbik ferslógot meg rakom nyári Daru almával, hogy te is meggyőződjél arról, hogy a' nékem küldött Kecskeméti Tükör alma nem Nyári Daru. Kedves nóm egy pillantás után mondá – külsejök után ismert még nem véleltem – hogy nem nyári Darunak. Majd holnap össze hasonlítom izüket, te is tarts meg addig a' Tükör almából? össze hasonlítás végett. A' Tükör almánál már egyszer mondtam, hogy az Lotharingiai Rambourt,³⁰⁴ olvasd rá ez utóbbi leírását. Én leg alább annak tartom. Egyébb iránt – úgy látszik – hogy Kecskemét és vidéke minden szép külsejű nagy almát tükör almának nevez el, midőn Pesten voltam ez előtt nyáron, a' Czeglédi indóházánál is Lotharingiai Rambourt árultak Tükör alma név alatt. Vajon megírtam é neked a' szilvákróli bírálatot?

A' Brassai szilva külseje igen nemest mutat, pontozata is repedezettnek látszó hieroglyph-féreg mászkálás szerű a' bőrön látszó hálózatra szembetűnővé és feltűnővé teszi, de két pofája ragad a' magvához, husa levesebb, leve pedig több, mint kellene, édessége, belbecse a' Kirkével felér, de azért én olly helyen, hol kevés fajú szilvát tenyésztnek, elterjeszteni nem látom méltónak, nekem leg alább nem kell.

A' Margit szilvából bírok elég ójtvánnyal, én izét belbecsét egynek tartom a' zöld ringlóéval és a Superbus de Dennistonnal.³⁰⁵

A' Saint Étienne kitűnő, husa elég, magva válik, ize csípősségre emlékeztető és illatos, a' Hartwiss sárgájával fel ér, ezt meg kell a' tájon örökíteni.

Vagy 35 faj szilvát kóstoltam ez évben, és arra a felfedezésre jutottam, hogy a' szilvák bírálatánál – kiváló gondot kell fordítani a' bőre izére, és a' magvához tapadóknál a' magvához tapadó rész izére, mert ha ezek savanyuk, akkor azon szilvát sem lekvárnak, sem nagyba aszalni nem lehet, nincs annyi cukor, melly a' kifejlendő savanyúságot meg bírja édesíteni, kemenczébe aszalás kor az egész szilva teste edzetté válik, 2 szem belőlle elég, hogy a' gyomrot fél napra meg savanyítsa, mint ezt a' mult héten tapasztaltam.

³⁰⁴ Lothringi renet (alma)

³⁰⁵ Superbus de Denniston (szilva) = Denniston sárga szilvája

Különösen meg nyerte tetszésemet a Denniston piros szilvája, akit neveztem hízott Beszterczeinek. Kár, hogy e' Dennistont pirosnak nevezték, inkább kék az. Ezen fajt tavasszal behozom a' Turi faiskolába.

A' Sárga uri szilva is jó enni nyersen, aszalni leves vólna, de hogy szép, és könnyen válik, enni kényelmes.

De ugy tetszik, hogy leírtam már én ezeket neked egyszer, tehát olvasd el teis kétszer.

Majd a' többi küldött gyümölcsleidrőlí bírálatot el fogom annak idejébe küldeni, bizony nagy gond lesz ezen bírálat szegény fejemnek, de segítségül hívom nőmet, most hogy látom, hogy mennyi szilva magoncot állítál elő, jöttem azon gondolatra, hogy szilva fajfáimról lekerült és lekerülendő szilváim magjait meg szedem, és én ugyan nem bibelődök véle, de át adom a' faiskola kertésznek elvetés és felnevelés végett, hiszen egy fán a' rovarok méhek, több féle szilva virág him por vegyítés által még valami különös és értékes fajt is előállíthatnak?

No de holnap is kell írnom, a' kertem szemléje és küldendő gyümölcsökről, tehát most Isten véled. Író szekrényemen brillíroznak az általad küldött nagyszerű és szemű gyümölcsök, szinte szeretném, ha délután vendégeim jönnének, had bámulnák.

De már nem írok most többet.

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 253 x 202 mm nagyságú lapra írta majd négyoldalas levelét. A levélpapír 4. oldalának alján található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő 26/8 1883.”]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. augusztus 27. D-163. számú levél

„Mtur 1883 Aug 27 délután 3 órakor

Kedves Barátom!

Ma reggel ólta a' kertbe voltam, éppen most jöttem haza, asztalomon találtam újabb – kedves küldeményes leveleddel együtt, mellyet Aradról haza meneteledkor Aug 25én írtál. Fogadd érte köszönetem.

Itt küldök részedre 7 darab Nyári Daru almát, meg ne rémülj láttokra, hogy annyira különböznek egymástól, mind más alaku, mind más színezetü, pedig egy ugyan azon faj, kettő alig van egy fán egymáshoz hasonló. Különbözik e' gyümölcsök rendes nagyságúak, 2tő vagy 3 pedig a' rendesnél kisebb, olykor tekintélyesebb nagyságúak is vannak. De most ugyan kis választékom vólt, alig vólt a' fán, részint a' nagy szelek le verték (és azokat megaszaltuk) részint el lopták, mert héj ismeri már ezeket a' Turi gyümölcs tolvaj, míg illyet lophat, más almához nem nyul, még a' körtének és békét hágy, van az almák közt egy ütődött, tapasztalásom szerint, ilyen alaku leg több szokott lenni a' fáján. Van 3, 4, 5 szegletű piros, csíkos, fehér, magos laposság, sat

Küldök 5 Merriam körtét is Simon Louis és Leroytól, de biz ezek mind férgesek, de eggyen kívül rendes fejlődésűek, a' mint látom, sok vólt a fáján, de le hullott, néhány idétlen fejlődésű maradt még a' fáján csak.

Szerencse hogy a' Royale d'éte nem valódi vólt, midőn meg ért és meg sárgult, kásás, darás, lételen hitvány lett, pedig hej de kényes a' levele, a' meleg leperzseli, adieu neki.

A' Muskotájós Narancs körte³⁰⁶ fehér kemény husu, valóban muskotájós, bár több leve is lehetne. Én a' körtékbe nem szeretem a' muskotájosságot, szerintem baja az a' körtének, ugyan is, midőn sok körte ~~fanyar~~ némelykor fanyar szokott lenni, akkor még a' Vilmos is muskotájoskodik.

A' Hubert Grégoire túl érett és férges, kissé szotyos vólt, így meg nem bírálhattam.

Hanem bezzeg a' Vaïsse tanácsos: körte ám!! felséges üdítő savanykás bő leve, valódi húsító ital a' meleg nyárba ha édesebb vólna, kitűnő – leg első rendű csemege gyümölcs vólna. Ez évi termése után ítélve leírásodba egy fokkal magasabb rang illette vólna meg. Az igaz, hogy az eggyik példányon, melly nem vólt kellőleg érett, némi múltó fanyarságra emlékeztető ízt érzettem rajta. Külömben ezt a' Napóleon vajoncza is meg szokta tenni, eső nélküli időbe, annyit ér mint a' Napóleon vajoncza.

A' Kecskeméti tükör almát éppen most hasonlítom ö(ssze) és ízlelém meg a' nyári Daruval, egészen idegenek egymástól, sőt nem is tükör, azaz Lotharingiai nyári Rambour, mert annak husa tömörebb míg ez a' Kecskeméti ivadék ugyan laza husu, meg lehetősen éles savanyu, czukortalan dohos szagu alma.

Midőn a' most küldött gyümölcsöidet kipakoltam, és nóm a' másik szobába bevitte, én pedig a' nyári Daru almákat és a' Merriámokat az

³⁰⁶ Muskotályos narancskörte

asztalomon számodra bepakolni akartam; jött be Róza leányom gyümölcsöidet meg nézni, és azt gondolva, hogy az asztalon lévő nyári Daru almákat küldötted most, azt mondá „no most Bereczki bácsi csakugyan nyári Daru almát küldött”. Ezt azért írom le csakhogy lásd, mennyire ismerik Turon e' gyümölcsöt alakjának különbözése daczára is.

A' cséplés jól halad, ha eső nem lesz a' jövő héten be végzem, de biz az nem úgy fizet, mint vártam, még ma este felé kimegyek a' tanyára, tegnap adtam el 102 mázsa buzát 1000 forintért.

Tisztel kedves nőm, óhajtva vár.

A' gyümölcs felibe teszek 2 Merriam vesszőt, ha el nem száradnak, nézd meg a' pontozatait. Az egygyik (S.L.), a' másik (Ly) féle.

Isten áldjon meg minden javaival

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 251 x 202 mm nagyságú lapra írta négyoldalas levelét. A 4. oldal alján található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Válasz egy láda körtével 31/8 1883.” Feltehetőleg a levél szövegében lévő aláhúzások is Bereczkitől származnak.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. augusztus 31. B-204. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Aug. 31. 1883.

Kedves barátom!

Ma reggel bontottam ki a küldött ládát. A „Merriam”_ határozottan valódi. Azonnal leirom. A pontozata is összevág a leírással. Szerencsére a küldött vesszők nem fonyadtak el. A „Nyári Daru” leírásom ki fogom javítani a küldött példányodról.

Küldök ezennel néhány körtét.

1 db Baguet vajoncot.

2 db Szentmihál napit

---

2 db Silvestert. Finom körte ám ez! még nem érik.

2 db Laval Leclerc körtét. Biz ezek egy nagy fák közé beszorított fiatal fáról valók s fele nagyságra sem fejlődhettek, mint kellett volna.

2 db Nélis téli körtét

2 db Stuttgarti vajoncot. Ezek már érettek lesznek, a mikor hozzád érkeznek.

1 db Leclerc Ameliát

1 vagy 2 db Affre érseket, és ha még fér

1 db Mérode esperest. Csak azért küldöm, hogy alakjukat bepingálhasd a könyvedbe.

Sok jót mindnyájatoknak!

igaz barátod

Bereczki Máté

Fordíts!

U. i.: Minthogy pedig a ládikában még jutott hely: tehát küldök még

2 db kisebb példányt egy új magonczomról, melyet téli almának gondolok, melyből 2 nagyobbka és két közepnagy példány a fán marad saját tanulmányozásomra. Ez a faj, ha becsesnek, élvezhetőnek bizonyul be rendkívüli termékenységénél fogva megérdemli a szaporítást. Ha pedig élvezhetetlen vadalma lesz; meglegésem a tanulsággal, hogy – sikulai alma magváról vadalma is került.

3 db „Jolánka” almát. Erről úgy rémlik előttem, hogy már küldöttem is neked mutatót. Ez is az én magonczom, ez is a Sikulai magvairól származik; Ez már inkább őszi mint téli alma: renet almák családjába tartozó. Fája rendkívül egészséges és termékeny. Levelei tavasszal igen molyhosak s úgy tűnnek föl távolról, mintha lisztpor lepte volna meg őket.

B. M.”

[Dörgő Dániel a következő megjegyzést írta a levélre:]

„A Baguet vajoncza külsőleg hasonlít a Vilmoshoz, de annál sokkal jobb, a nállam termett fanyar volt.

A Stuttgarti vajoncz³⁰⁷ egy a mienkkel. Aug. 28.

Szilveszter körte³⁰⁸ halvány sárga kormos hálózattal, igen leves, finom savanyú körte. Sept. 7.

---

³⁰⁷ Stuttgarti vajonc (körte) = Ilyen név alatt nem található leírás a Gyümölcsészeti vázlatokban. Vajkörtének minősíthető a Schönlin stuttgarti téli vajonca (Lásd ott!).

³⁰⁸ Szilveszter körte = Lásd Silvester körte!

A Mérode esperese éppen olyan külsejű, ízű, mint a császár, csak hogy ennél nagyobb. Sept. 7. Szélrajza a vázlatokba.”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. szeptember 4. B-205. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Sept. 4. 1883.

Kedves barátom!

Ma hasonlítottam össze a leírással a Willy renetjét és írtam le ennek vegetációját, mely a leírással nem tökéletesen egyezik. A gyümölcs határozandja meg, hogy valódi-e a faj vagy nem? Ha valódi, akkor az én leírásom a vegetációjára tökéletesebb lesz, mint a németeké.

Juttasd eszembe, ha hozzád megyek, hogy a Daru alma vegetációját ott kell leírnom egészen, te nálad. A Willy renetjének pedig a termő rügyeit és a gyümölcs rügyet körítő leveleit csakis nálad jegyezhetem le; mert ilyenek még nincsenek az én fiatal ojtványaimon. –

Küldök néhány „Brassai szilvája” magonczatot. Most érik az! te a férges példányról nem helyesen ítéled meg őt. –

Küldök egy Edward király körtét (= King Edwards) és

1 db Thüerlinck körtét.³⁰⁹ Mikor ezek még nálam is ilyen disznó nagynak meg tudnak hízni: mivé nőnek ki magukat majd nálad. Csemege gyümölcsnek csak II. rendűek után foglalhatnak helyet: de asztaldísznek és konyhai használatra mégis becsesek.

Küldök egy alma magonczomról is (4 példány közül) egyét. Hármat magamnál tartottam, hogy annak idejében megízlelhessem, s ha a gyümölcse a kitűnő almákkal vetekednék, leírhasam és elterjesszem; mert vegetációja és termékenysége arra őt érdemesnek mutatják. Ha komisz lesz; át ojtom a fáját, melyet ojtatlanul hagytam fölnevelkedni.

Sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté”

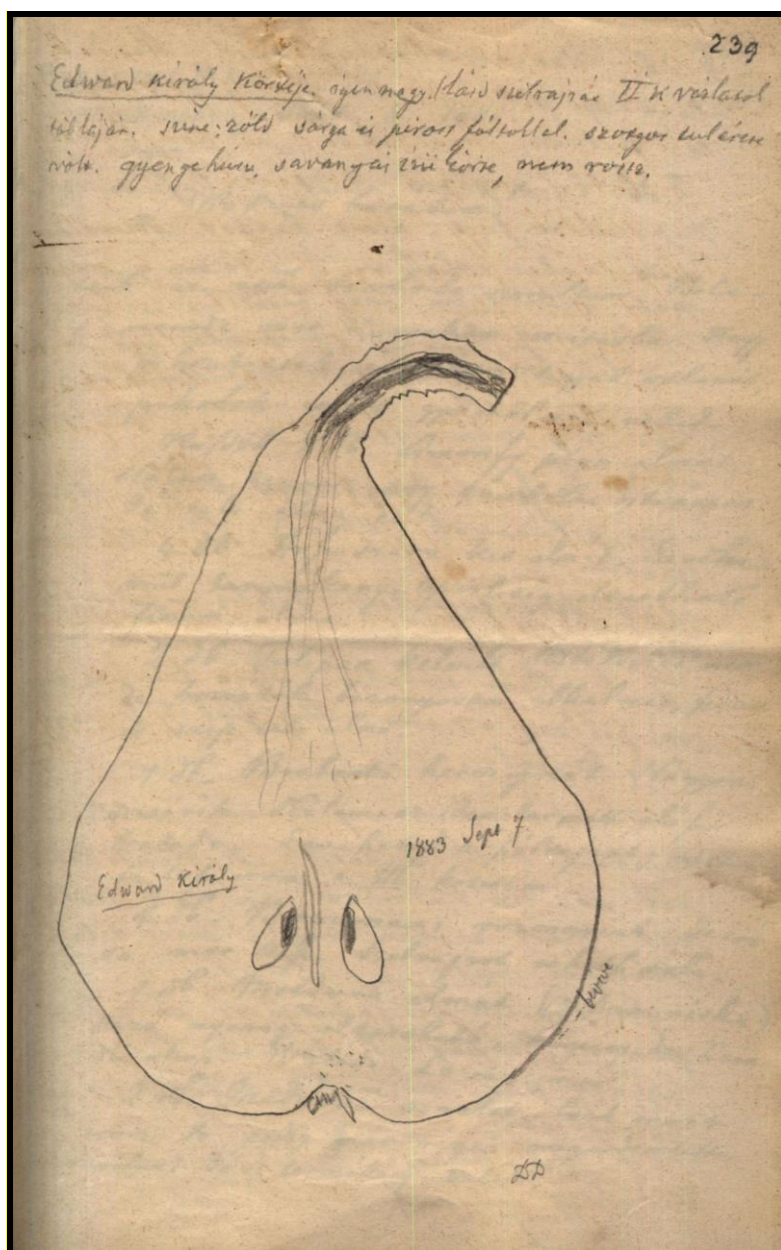
³⁰⁹ Tuerlinckx (körte)

[Dörgő Dániel ceruzás feljegyzése és vázlata az eredeti levélen:]

Edward király körtéje igen nagy (lásd szélrajzát a II. k. vázlatok tábláján.)
Színe: zöld sárga és piros foltokkal. Szagos, tulérett vólt. gyenge husu,
savanyás izü körté, nem rossz. A szélrajzon belül írt szöveg: Edward király
1883. Sept. 7.

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. szeptember 7. D-164. számú levél

„Mtur 1883. Sept 7.

Kedves Barátom!

Sept. 4én postára tett gyümölcs küldeményedet a' bezárt levéllel megkaptam. Ugyan szép fejlődésű és kihízott gyümölcsöket küldesz ám! Edward királyt lerajzoltam, mert erőssen kezdett romlani, gyengéd savanyú husa volt, hol hibás nem volt, nem rossz. Sajátságos termetű és különösen ránczos száru.

Az Árva Kolmár is romlani kezdett, így levettem ezt is. Ennek jó körtének kell lenni, mert a' hol hibás nem volt a' husa, ugy recsegett a' tulsok létől, mint a' fris hónapos retek, köve sincs.

A' Columbia szilva szép nagy állat, kár hogy két pofája ragad a' magvához, van belőlle önálló fám. Majd ha terem, és hozzák haza a' különbözőféle szilvákat, gömböjű termeténél fogva, azt gondolom, hogy Althann, csak akkor veszem észre, midőn eszem, hogy hátrább az agarakkal. Csak képzeld! A' Gondini szilvára ugyan csak haragszom, mert sokszor meg csalt ez évbe, midőn Althann helyett a' számba tettem, 's akkor vettem észre, hogy csalódtam, nem Althann, de ki nem köphettem, így haj kénytelen kellett enni. Midőn az ember eszik, nem igen vizsgálja a' gyümölcsöt.

A' Fehér cukor körte jó édes körte. Nagy hasonlatossága van az Ilona körtével, Fehér cukor körtém volt egy próba ágon, de elszáradt.

A' Stuttgarti vajonc nem Stuttgarti pirók? Az az igaz hogy nagyobb az első, de ízre nézve, és szotyosodási hajlamra nézve én ennek tartom. Van 2 stuttgarti pirók körtefám. Az Amánlis csíkos vajoncza csak ugyan kitünőleg első rendű, de a csemege gyümölcs elmaradhat tőlle, mert vélle egyszer kóstoltam meg Favréne asszony körtéjét, és ez utóbbival nem huzta fel az előbbi a' hámfát.

Merriám maradt nállam, megkóstoltam, fűszeres, cukros, de hajlama van a' fanyarságra, ezen körte jósága vagy rosszasága tehát az időjárási viszonyoktól fog függeni.

Leclerc Amália egy a' legfinomabb körték közzül, kár hogy a magházától bizonyos távolságra köves réteg kerül el, nemcsak az általad küldött gyümölcsökbe, de a nállam termettbe is, mert van ám 1 10 éves fám belőlle, lassan nő a' fája, mégis keveset terem. Urnak való ökigyelme, kemény a husa, még is elolvad.

A' Silvester körte meg érdemli a' dicséretet, egyszerre szeltem fel a' Mérode esperessel, de az első jobbnak, fűszeresebbnek találtam, az utóbbi

teljesen eggyezik a Császár körtével, a' kettőt csak olyan avatott szemű pomológus tudja megkülömböztetni, mint te.

A' Baguet vajoncza felséges körte, hasonlít külsőleg némileg a' Vilmoshoz, de mennyivel jobb. De sajnálom, hogy a' Baguetből csak egy próba ágam van /:rajta 3 körte:/ önálló fám pedig nincs belőle.

A' Payen vajoncza kicsi de jó, van belőle próba ág terméssel. Csak hogy nállam még nem érik, sem ez, sem a' Baguet, sem a' Leclerc Amália.

A' Kovács József ál-Sándor czárja melly hasonlít a' Lorio magonczához, nem Lüttichi Rambour? Kovács kalauz után? Jurenák Sándor barátunk is küldött néked és nekem ilyen almát 877-ben 111. szám alatt, feltünőleg könnyű alma ez, mint ha csak gomba volna.

Van nekünk egy 53 éves fánk, az alma fák közt, legvénebb, igen sokat termett ez évben, én ezt Sándor czárnak gondolom, alkalmasint Sept 10én Hétfőn küldök belőle, midőn a' kertbe kimegyek számodra gyümölcs fajokat böngészni. Ma sem mehetek, mert tegnap és az éjjel eső volt, és a' kertbe sár van.

A' cséplést Sept 6án délbe eső előtt bevégeztem, tűrhető eredménnyel, 523 méter mázsa búzánk lett, 1200 n. öles hóldanként 5 mázsa.

Hétfőn a' kertbe leszünk, gohér³¹⁰ bort csinálni. Kedves nöm azt mondja, hogy ne csak a' gyümölcsöidet küldjed hozzánk, hanem magadat is. No de nagy örömmel értesültem utóbbi leveledből, hogy a' nyári Daru; a Willy renet növényzete leírására eljössz hozzánk. Áldjon meg érte az Isten.

Na bezzeg van módom a' külömbféle gyümölcsök gusztálásába, nincs az a' szenvedélyes ferbli vagy makao kártyás, ki nagyobb élvezettel gusztálna, mint én.

A' gyümölcsnek külalakja emlékembe marad ki volt ha szokás szerint le is veszem szél rajzaikat, de íze nem annyira, tehát azt bele irom.

Különösen érdekes, midőn vagy a' kertből a' szél által levert sok fajú körtét haza hozzák, perse³¹¹ össze vegyítve fél vagy 1 vékát is, én ezeket az asztalra kirakatom, és egyenként sorba nézem, és nevökön szóllítom, hanem tegnap 3 rossz körtét nem ismertem meg. Alkalmasint új fajú körték. Egy sajnálatomra aligha nem Luizet vajoncza pedig csak 1 volt a próba ágon.

³¹⁰ Gohér = Ma már ritkábban termesztett, laza fürtű, hosszúkás bogyjú, korai csemegeszőlő.

³¹¹ Perse = persze.

Isten véled

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.”

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 251 x 202 mm nagyságú lapra írta négyoldalas levelét. A 4. oldal lap alján található nyomokban Bereczki Máté vastag ceruzás feljegyzése, de ez olvashatatlan. Feltehetőleg a levélben lévő aláhúzások is Bereczki Mátétól származnak.]

(Lelőhely: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. szeptember 8. B-206. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Sept. 8. 1883.

Kedves barátom!

Esik az eső. Szobába szorultam. Bele meredt már a nyakam az írásba. Hogy pihenhesek és mégis tegyek valamit; pakolok ismét gyümölcsöt neked.

Küldök 2 db Simonfy piros almát. Nálam termett egy faiskolai ojtványon. Jó téli alma ez!

4 db Hosszúszerű kis almát. Rendkívül termékeny, ápriliséig eltartható finom alma.

2 db Tulipán kalvilt. Vidékemre nem, de hozzátok bizonyosan alkalmas, finom és szép téli alma.

1 db Brabanti herczegnőt. Nagyon dicsérik. Nálam az idén termett először. Valódi. Leveheted a szélrajzát, mert le lesz írva a III. kötetben.

1 db Braunauai rozmarint.³¹² Leírása már kész. Szélrajzot vehetsz róla.

1 db Moldvai almát (=Dominiskai) késő nyárig eltartható; kemény, de I. rendű alma. Valódi. Le van írva.

2 db Madérai renetet.³¹³ Csak most írom le; pedig már régen megérdemlette volna. Jó és termékeny. Valódi.

1 db Van den Abeele³¹⁴ almát. Kisded alacsony példány. Ezt is most írom le. Valódi.

---

³¹² Braunauai rozmarin (alma) = BERE CZKI 3. kötet 435. p.

³¹³ Madérai renet = Zsófia királynő alma

2 db Édes páris almát Tiszafüredről kaptam a fajt, mint hazait. Most termett nálam először. Tanulmány gyümölcs, nem szándékom még most leírni; mind addig mig becséről meg nem győződtem s valódi nevét ki nem kutattam. Tudni akarom előbb, hogy érdemes-e a kutatásra. Még nem ízleltem.

2 db Dussart bergamotja körtét. Közép nagy példányok. Valódi. Szélrajza, mert leirom.

1 db Nagy füge körte. Izlelés és szélrajz levehetés végett.

1 db Bosc kobakja ilyen termett vagy 500 példány az idén. Alig fért el 3 nagy ruhakosárba.

Kérlek, csak a még le nem írt francia fajokról küldj mutatót. A Rózsa kalvilről és Hó-kalvilről kár volt küldened, mert azokat még a múlt télen leírtam már!

Az Esperen bergamotjáról és a Bergamotte Crassánról³¹⁵ kérnék, ha van, egy-egy pár normálisan fejlődött, ép gyümölcsöt.

A Willy renetje valódi, a mint látom, kár, hogy férgesek a példányok!

A Mondellet leírtam.

A Surpasse Meuris nem alkalmas tanulmányra. A Ghislaint³¹⁶ már tavall leírtam. A Strycker³¹⁷nálad is kicsire fejlődött, nálam is.

Sok jót kíván mindnyajatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. szeptember 12. D-165. számú levél

„Mtur 1883 Sept 12..

Kedves Barátom!

E' hó 8án kelt leveledet – melly szép fejlődésű gyümölcsleid felibe vólt zárva, tegnap meg kaptam.

Most sietek megnyugtatódora tégedet mielőbb tudósítani. Minden nap esik az eső, annál fogva Sept 8i levelem ólta nem vóltam ki a' kertbe, de

³¹⁴ Vandenabeele (alma)

³¹⁵ Bergamotte Crassán = Kraszán körte

³¹⁶ Ghislain = Saint-ghislain-i körte

³¹⁷ Strycker bergamotja (körte)

---

ma ha egy kissé vidul – kocsin azonnal megyek oda. Sorra nézni a' francia ujdonságokat. Hogy a' mellyek szinesedni kezdenek, pakolhassam és küldhessem számodra.

Mondanom is felesleges, hogy minden uj és még nem tanulmányozott gyümölcs, a' melly nálam csak terem – a tiéd, mit csinálnék én egy olyan gyümölcssel? mellyre te még rá nem ütötted a valódiság béjégét?

Elküldöm én ha nyomorék fejlődésű is – mint vólt a' Surpasse Meuris, csak hogy némelylek, de átaljában is, annyira éretlenek – mint a' Vendée-i király körte – hogy Oct 20ig is a' fán kellene hagyni, hogy élvezhető legyen.

Hogy én tenéked olyan gyümölcsöket is küldök mellyek már nálad le vannak írva – de még könyvbe nem jelentek meg – oka az: hogy ujra kóstold meg őket, és leírásoddal eggyeztesd meg az eredményt, de meg sokszor kell a' ferslógba hézag pótlónak is.

Küldeményeid által szobám egész gyümölcs kiállítás, még a' finom illat is érezhető, vallyon mellyik almából jön? Két kötet vázlatod – mellyet bírok a' sok szélrajztól is oldal jegyzetektől fokónként érdekesebb lesz. Ismeretem pedig nő. Szóval ugy érzem, hogy most szüretelek.

Ha kiderülne, hogy kis góhér bort szeretnék csinálni, mert már érett vólt a' góhér, eső után pedig rohadni fog, most is ködöl az eső, mintha Oct vége felé járnánk. De azért lesz még jó idő, hátra van még a' vén asszonyok nyara, mikor az ugy nevezett béka nyál (pókhalú) a magasba szállongál, a' Daru pedig kurjongat.

Mostanában mikroszkóppal vizsgálom a' gyümölcsöket, érdekes bele nézni rajta a' gyümölcs kejhébe, és csak azzal lehet a' pontozatot helyyesen meg ítélni, színét, a pontozatok alakját sat. Hiszem, hogy te is mikroszkópot használsz, melly renkívuül könnyűvé teszi az apróságok meghatározását.

Látom, hogy van gyümöltsöd, és szép is, sok is, nyakig ülsz a' bőségbe, szinte fáradásig van teendő, de annál nagyobb köszönettel veszem, hogy róllam annyira gondoskods. Aug. hóba 6, e' hóba 2 levelet kaptam tólléd, mellyben a' már 48 faj küldött gyümölcseidet meg nevezed, én pedig a' gyümölcs leírását és bírálátát, leveleid üres lapjára jegyzem le. Igy lesz érdekes leveleid gyűjteménye, mellyből már kevés kell a' 3dik kötethez.

Hólnap gyümölcsöt küldök, ha nagyon nem esik az eső.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 252 x 203 mm nagyságú lapra írta két és fél oldalas levelét. A 4. – üresen hagyott oldal – közepén található Bereczki Máté fordított állású vastag ceruzával írt feljegyzése: „Dörgő Válasz 20/9 1883 Tudomásul”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. szeptember 13. D-166. számú levél

„Mtur 1883 September 13.

Kedves Barátom!

Ma egész nap kint voltam a' kertbe, a' góhért leszedettem, mert a' sok esőbe mind ki hasadt, lessz vagy más fél akó³¹⁸ bor belőlle. Nem hiába hogy a' nagy szárazság után a' gyümölcs majd egy heves esőt kapott, de a' még a' fáján lévő szilva ugyan szét repedt, a' mit még soha nem láttam: még a Besztercei szilvák közt is számosat lehetett repedezettet látni. A' kései muskotály össze repedt, valamint – bár nem annyira – a' fehér császárnő is. Vólt a' faj fán 2 Fultoni, és ez nem repedt, azóltá egy fokkal többre becsüllöm.

A' Dió fánkon nagy termés vólt, de reggelenként a' temérdek varjú sokat elhordott, de leverettem a' mit elértek, lett 2 zsákkal, még lessz 1 zsákkal. 1 fán egész.

Nem hiába hogy soká tartó nagy szárazság vólt, de ugyan elszaporodtak a' gyümölcs pondrók, a kényesebbekbe majd mindenikbe van pondró, különösen a' mellyekről neked kellenék küldeni, ennélfogva a' féreg és szél miatt sok lehullott, a' mit találtam itt küldöm, a' téliebbekből még tudok egy küldeményt számodra össze szedni, azaz hogy azt már igyáság szerint vélted egygyütt kellene le szednem.

Nem a' Vendée-i király körte³¹⁹ mutat olly nagyob lehetót, de az Alexandrina Mas, hogy ez meg érjen: kellene neki 2 nyár 2 ősz.

Itt küldök

³¹⁸ akó = urna, tinna, Eimer. Dongás faedény, kezdetben híg és száraz úrmérték. A 13. század során megszűnik gabonamérték lenni. Bormértékként a metrikus rendszer bevezetéséig élt. Erdély kivételével országos mérték. 1593-1874 között: 11 pozsonyi akó = 64 pozsonyi híg icce = 53,72 liter [BOGDÁN 1991. 147. p.] – Mezőtúron a pesti akót használták, amelynek metrikus értéke 53,72 liter volt. - A Dörgő Dániel által jelzett „más fél akó” mintegy 80 literet tett ki.

³¹⁹ Vendée-i királykörte = BERECZKI 4. kötet 167. p.

---

1. Cumberlandot, több nincs. A' szára bunkója mellé pakoltatom.³²⁰
 2. Szécsény Hannát (Glockertól) hasonlítsd össze én egynek nézem
 1 Csíkos Angoulémei hercegnőt hasonlítsd össze én egynek nézem
 1 Luizet vajoncza több nincs
 1 Görbe fájút.³²¹ Több nincs vólt szép nagyok de lehullott férgesedett
 2 Uj Poiteau, van több is
 1 Beurre Bronzér (Ly) több nincs³²²
 1 Beurre Bronzér³²³ (S.L.) több nincs
 1 Fondante de Malines (Ly) több nincs
 1 Delehaye alelnök több nincs
 1 Character renetet. Jurenák S. tól³²⁴ úgy tetszik, hogy én szedtem
 Ujkuton³²⁵ ójtó vesszőt és abból neked is küldöttem , ha tehát még él nállad,
 úgy e' faj is valódi.
 1 orosz vas renetet Glockertól
 1 Szép Juliát hézag pótléknak
 1 Colmar de Jonghet. Ezen fajt mint fát Lukácsitól kaptam, vajon
 valódi-é? Minden évben terem és olly kemény husa van, hogy czukorba
 befőzni ezt szokták.
 De mostmár esteledik, pedig korán reggel megyek a' tanyára, tehát
 bezárom a' levelet, ezután meg a' ládákat.
 Isten vélléd
 szerető barátod
 Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 252 x 203 mm nagyságú lapra írta két és féloldalas levelét. A 4. – üresen hagyott oldal – közepén található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő Válasz 19/9 1883”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

---

³²⁰ Bereczki megjegyzése: „nem egyezik”

³²¹ Görbefájú körte

³²² Bereczki megjegyzése: „Valódi”.

³²³ Beurre Bronzé = Bronzos vajonc

³²⁴ Jurenák Sándortól

³²⁵ Újkút: Törökszentmiklóshoz (Jász-Nagykun-Szolnok vm., Tiszai közép járás) tartozó külterület elnevezése.

1883. szeptember 19. B-207. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Sept. 19. 1883.

Kedves barátom!

Gyümölcs-küldeményed csak tegnap kaptam meg pedig, a mint látom f. hó 13-dikán indítottad utnak: hanem hát jobb késő, mint soha.

Elmondom itt, (küldött gyümölcseidről) tapasztalatomat.

A Cumberland nem rendes fejlődésű gyümölcs. Nem egyezik a leírással; pedig hát a faj mégis valódi. Növényzetét már leírtam: de gyümölcsét a küldött példányról nem írhatom le.

A Széchényi Hanna egészen azonos a Csíkos Angoulême-i hercegnővel Hijjába! Gróf Zichy Miklós³²⁶ a világlátott pomológ hírében álló ember, így ismeri a gyümölcsöket! Először magát, aztán minket és sokakat ültetett föl körtéjével.

A Luizet vajoncza rothadva ért hozzám: de ha egészséges lett volna is, bajosan vehettem volna hasznát; mert sem ez, sem az előbb küldött példány nem volt rendes fejlődésű és így leírása még most elmarad; mert valódisága még bizonytalan.

A Görbe fájú példányokat kár volt elküldened, tízszerre nagyobbaknak kellene lenniök, akkor lehetne csak leírnom róluk a fajt.

Az Uj Poiteau is nyomorék példány volt. Nálam az idén is, hatszorta nagyobb példányok termettek: hanem azért fajod valódi! Tán beteg a fád vagy elkésett virágzásból maradtak meg a fán gyümölcseid?

A Bronzos vajonc valódi és mert a küldött példányok rendes fejlődésűek voltak; azonnal le is írtam a fajt. Csak az ízlelés eredményét jegyzem le későbbben, mert most még nem elég érettek a küldött példányok.

A Fondante de Malines (= Malinesi vajonc) határozottan hamis faj. Esze ágában sincs, hogy a valódihoz hasonlítson. Megsemmisítendő.

A Delehaye aelnök tökéletes normális példány. Le fogom írni róla a fajt. Sajnos! a növényzetét nem lehet leírnom, mert próbaágam nem hozott csak ujjnyi hosszú, rövidke vesszőket.

A Character Reinette alkalmasint valódi lesz. Kár, hogy nincs belőle több példányod! leírhatnám a fajt, de egy példány kevés a leírásra. Nálam kiveszett ez a faj. – Magyarul „Czirmos renetnek” neveztem.

---

³²⁶ Zichy Miklós gróf, zichi és vásónkeői (Palotai ágazat) (1823. augusztus 3. – 1874. augusztus 20.)

Az Orosz vas renet bizonytalan faj. Glockeron kívül egyetlenegy pomológótól sem hallottam még pusztá nevét sem. Erről hát nincs mit beszélni; mert könnyen megeshetik, hogy régi, ismert gyümölcs lesz. – A Szép Júliáról sincs mit mondani egyebet, mint azt, hogy valódi.

A De Jonghe kolmárja csupa véletlenül mégis csak valódi. Jó, parasztnak való, édes húsú gyümölcs: de én ugyan nem írom le ő kigyelmét.³²⁷

Nos, hát ennyi volt, amit gyümölcseidre tudathattam veled. –

Leírni való gyümölcseimet, minden fajról három – három példányt, – apródonkint begyűjtöttem már. Bizony mondom, sok az áldásból!! mert nincs helyem, a hová úgy helyezhetném el őket, hogy egy tekintetre valamennyit át lehetne tekintenem. Papírba göngyölve 3 – 3 gyümölcsöt egy jókora nagy ládában egyiket a másik fölébe, s a fajokat mind egymásra halmozva kell tartogatnom. Biz ez kényelmetlen állapot, mert hetenként kétszer valamennyi fajt ki kell göngyölnöm papírjából, hogy láthassam, hogy melyiket kell sürgősen leírnom. Az érő félben levőket külön válogatva asztalomra helyezem, a többieket újra begöngyölöm és ismét csak visszahelyezem a ládába. Sok idő vesztegetéssel jár ez a dolog; de másként nem segíthetek magamon. Könyveimet, leírni való gyümölcseimet folyvást zár alatt kell tartanom; mert szobámat el nem lehet zárnom. A két szoba most egy szoba lett. A közfal ott, a hol a nagy kályha van egészen nyitva áll; akár ki be jöhet és ki is mehet ott szobámból, a fiúk szobájába. A nagy kályha helyett, mely rosszul fűlt és folyvást füstölt egy vaskályha melegíti az én szobámat is, a fiúkét is. Kértem már, hogy a közfalat rakják be és én külön vaskályhát tehessek szobámba, hanem hát hijjába kértem! Nem hallgatták meg és én inkább meghaljak, hogy sem újból szóba hozzam azt. – Ugy van megírva, hogy nyomorognom kelljen halálomig; mert jobban szeretem hazámat és a haza gyümölcészet ügyét, mint ön magamat: tehát nyomorgom zugolódás nélkül. Hogy neked elmondom a dolog állását; remélem nem úgy veszed értesitésem, mintha panaszkodnám. Nem panaszkodom én „Hiszen hagynak kedvemre dolgozni!! és a míg én dolgozhatom: boldogabbnak érzem magamat a világ leghatalmasabb urainál. Elmondottam neked a dolog állását azért, hogy lásd: mikép adott szavamat, – hozzád menni, – nem oly könnyű nekem beváltani. Lassan haladok munkámban és nem lehet előre kiszámítanom, hogy mikor végzem be a halaszthatatlan, sürgős teendőmet. – Addig semmi esetre sem mehetek hozzád, a míg az őszi és kora téli gyümölcseim

---

³²⁷ Ismertetését mégis megtette (BERECZKI 4. 1887. 397. oldalon), bár nem „körülmenyesen”.

mind le nem írtam; mert ezek könnyen megcsalnak, ha folyvást szemmel nem tartom őket. A téli gyümölcsök már becsületesebben viselik magukat. Ezeknél nem lesz hiba, ha két hétig magukra hagyom is őket. Nem érik túl egyhamar egyik sem közülük.

Kérlek tehát vedd tekintetbe, hogy a tulontul sok dolog miatt ugyis eléggé izgatott vagyok, s ne figyelmeztess arra, hogy már ideje volna, hogy beváltsam szavam és mehetnék hozzád! Bizonyos, hogy elmegyek: de a mikort lehetetlen előre megírnom. Várákossal hát isteni türelemmel!

Sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté

U. i.: Ezt a levelet lefekvés előtt írtam. Nappal most már sehogy sem érkezem levelet írni.

B. M."

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. szeptember 21. B-208. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Sept. 21. 1883.

Kedves barátom!

Ma írtam le körülményesen az Angevine-i szép körtét; ide mellékelem neked szélrajzát; mert nálad ugyan aligha nőtt még ilyen nagyra, mint nálam. – Leírtam a Delehaye alelnököt is és még két almafajt.

Pihenőül és szórakozásul, (mert borongós az idő, nagyon ragad lefelé a szemem), pakolok neked ismét gyümölcsöket. Későbbre kellene ezt halasztanom: de félek, hogy ha sokáig állnak szobámban a gyümölcsök, megint bundásszagúaknak találod őket. Híjjába! a ki mindig füstöl, füstös annak mindene a szobában! hanem az, a ki örökösen füstöl, nem veszi azt észre, hogy füst-szagú a ruhája is, a szobában tartott gyümölcse is. Ez szerencse rám nézve: különben minden gyümölcsömre kellene mondanom a halálos szentenciát, pedig hát büntelenül; mert ők ártatlanok.

Normálisan fejlődött példányokat küldök: de hogy mit és mennyit? nem tudom előre. Izleld meg őket, ha megérttek megsárgulnak. A Húsvéti

piros kalvil négyszerte nagyobbra nő, mint az a mit küldök. Gazdálkodni akarok a helylyel, azért küldök kicsike példányt.

Ma léptem 60-dik évembe:³²⁸ de érzem is ám, hogy nem vagyok mai csirke! Csfutul nehezede: hanem hát, nem hijába emlegetik az emberek az évek terhét. E teher az évekkel egy lépésben szaporodik; minek folytán nincs mit csudálkoznunk, ha egyszer csak agyon nyomja az embert. Nekem azonban, a ki életem folyásán mindig gyenge pénzű ember voltam egészség dolgában, van mit csudálkoznom, hogy az évek terhe még eddig is megkimélt az agyon nyomástól!

Ugy látszik a jó isten be akarja bizonyítani rajtam, hogy való dolog az, a mit azoknak ígér, a kik az ő IV-dik parancsolatát³²⁹ betöltik! Mond el ezt gyermekeidnek is: tudom, hogy ők imádattal határos tisztelettel szeretnek tégedet, mint én szerettem szüleimet. Hadd örvendjenek hát előre is isten szent ígéretének!

A jó ég áldjon meg mindnyájatokat minden féle jóval! szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté³³⁰

Ezen levéllel küldött gyümölcsök:

Maus renetje

Arany szövet

Weilburgi alma

Wellington

Canterbury

Dietzi mandularenet

Szabadkai nagy szercsika

Cuzy renetje

Boiken alma

Húsvéti piros kalvil

³²⁸ Bereczki Máté Romhányon, 1824. szeptember 24-én született (Új magyar életrajzi lexikon. I. kötet. Bp., 2001. Magyar Könyvklub) 660. p. A MAGYAR agrártörténeli életrajzok A – H. Szerk.: Fűr Lajos, Pintér János, Bp., 1987. Magyar Mezőgazdasági Múzeum 179. oldala szerint szeptember 22-én született. Bereczki állítása – „ma léptem 60-dik évembe”, amit szept. 21-én írt – már a harmadik időpont.

³²⁹ Mózes V. könyve V. rész 6. verse szerinti IV. parancsolat szövege. „Ne csinálj magadnak semmi faragott képet, vagy valami hasonlatosságot azok közül, melyek vagy fenn az égben vagynak, vagy a melyek a földön vagynak, vagy a melyek a föld alatt a vízben vagynak.” A katekizmus, az általánosan oktatott hittan szerinti IV. parancsolat: „Tiszteljed atyádat és anyádat, a mint megparancsolta néked a te Urad Istened; hogy hosszú ideig élj, és hogy jól legyen dolgod a földön, melyet a te Urad Istend ad néked.” [SZENT Biblia azaz Istennek Ő- és Új-Testamentumában foglaltatott egész Szentírás. Magyar nyelvre fordította Károli Gáspár. – Budapest, 1912. Brit és Külföldi Biblia-Társulat. 217. p.]

³³⁰ A *dólt betűvel* írt rész már megjelent nyomtatásban SZABÓ 1995-a. 128. p.

Amerikai színes
Nagy arany peppin
Portugalli kormos renet”

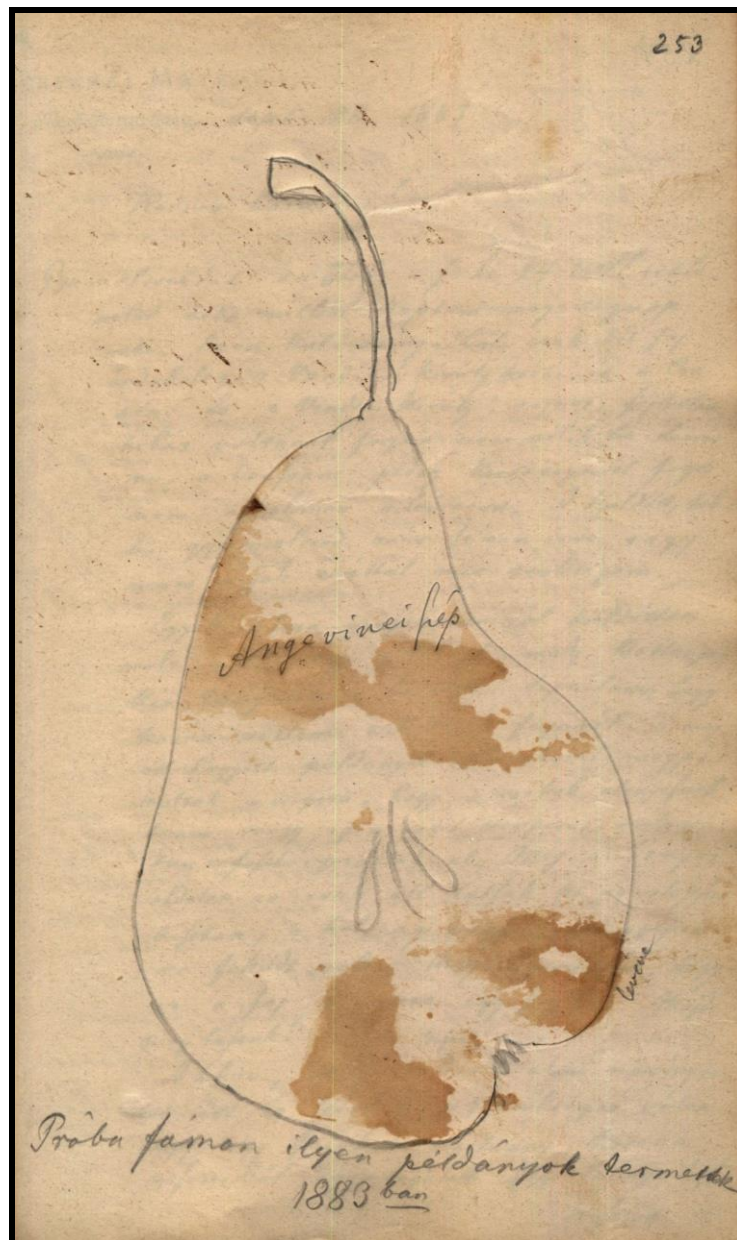
(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

253. oldal (az eredeti kézirat oldalszáma szerint)

Angevinei szép

A szélrajz alatt ceruzával írt szöveg: Próba fámon ilyen példányok termettek,
1883-ban levéve.

1883. szeptember 24. D-167. számú levél

„Mtur 1883 Sept 24. és 25

Kedves Barátom!

E' h 19én kelt leveledet, 's egy a' Sept 21én számomra bepakolt szép almákat, és véllök a' leveledet meg kaptam, hiba nélkül csak a' Maus renetje törődött meg kissé. Elsőbbi leveledre nem válaszoltam, mert ma kint voltam kertembe számodra az ide mellékelt gyümölcsöket össze szedegetni. Nevezetesen: 2 Vendée-i király körtét, több nincs, a' legszebb meg rohadt, úgy látszik hogy e' körték atyafiai a' Téli esperesnek.

3 Dana-féle Hoveyt aprók mert fürtösen teremnek, 3. 4 egy bokorba.

3 Chaumonteli vadonczot én nállam bajosan válik be, kivált a' szikes talajon, hol nem csak kívül, de belül a' husa is suvixos, pedig az el halt Szaniszló József³³¹ Nyitra megyéből, egy hozzám intézett levelében ugyan el dicsérte, azt monda, hogy olyan édes, hogy a' darázsok is szeretik, bajossan Chaumonteli volt az, mert itt bele törne a' darázs foga. Két szép állású fám van belőlle, de ha ez évben is olly lételen és ízetlen lessz mint tavaj, nem adok nekik helyet, még hullani is szeret a fájáról.

3 Bergamotte Paquest³³² ez azonos az én 150 éves körtefám gyümöltseivel, teljesen, 's mint tavaj is mondtam, azért nem küldtem most belőlle, mert nem tudom a' vén fáról szedni a' gyümölcs szedővel úgy, hogy mind annyinak le ne tört volna a' szára, törékenyebb még az Erdei vajoncznak száránál is, szár nélkül pedig hozzád ugyan hogy küldjek körtét?

egyez { 1 Augustine-t (S. L.)tól
 { 3 Augustine Lelieurt Leroytól, ezek a' fajok ha jók lennének beválnának rendkívüli termékenységgel, még a' gyümölcs szára is meg van rakva rügyekkel.

3 Crassánt?³³³ Vodiáner³³⁴ kertészétől kaptam e fajt 1870be, finom leves savanyú körte, majd mint a' Cécile tengernagy. Kedves nőm nagyon

---

³³¹ Szaniszló József (?–1879), Cabajon lakó, 70 éves gyümölcsstermesztő Nyitra megyéből, Dörgő jó kapcsolatot tartott fenn vele. 1877 szeptemberétől a Nyitra megyei tankerületben Czabaj, Csápór, Mocsonok, Újlak, Üregh, Aba-Lehota és Garázda helységek iskoláinak „ideiglenes iskolalátogatójává” nevezte ki a VKM. (*Budapesti Közlöny*, 1877. okt. 9.) Halálhíre (*Budapesti Közlöny*, 1879. július 29.)

³³² Bergamotta Paques (körte) = Bergamotte de Pâques = Húsvéti bergamot

³³³ Crassán = Bergamotte Crassán (körte) = Kraszán körte = BERECZKI 4. kötet 77. p.

³³⁴ Vodiáner pontosabban Wodianer Albert báró, maglódi, (Szeged, 1818. augusztus 13. – Budapest, 1898. június 17. Eltemették Gyomán, Békés vm.) A főrendiház örökös tagja volt, a II. osztályú Vaskorona rend és a pápai Szent Gergely rend tulajdonosa. Felesége: Atzél

szereti. Nem tudom osztán, hogy Bergamott-é? vagy Hiver, elég az hozzá, hogy jó soká tart, szépen meg fehéredik, mikor érik. Azért tettem ide, mert Sept 8iki levedbe mondád, hogy Bergamotte Crassánt, és Esperen bergamotjét küldjek. Csak hogy eggyik se tölled van meg nállam, a' mi egy értelmű a' semmivel, az utolsót Szaniszló József ur küldötte meg, tavaj sok vólt rajta, az idén egy szem se.

1 Új Poiteaut több sincs, hát ha ez normális vólna?

1 Dumortier kolmárját szépen termett az idén és fája kezdi a' hatalmat gyakorolni a' faj fán.

Ezen kívül hoztam haza Angevinei szépet is, de miután szélrajzát elküldötted, a' mellynek mutatása szerint az enyémnél egy kissé nagyobb vólt, és nem is fért, tehát itt maradt, sok van még a' fáján, tehát azért nem lett felette nagy. De hoztam haza tegnap egy olyan nagy Jodoigne diadalát melly nagyobb, leg alább vastagabb és sujosabb lehet a' te Angevinádnál.

Tettem a' gyümölcsök felibe Nyári Daru alma gajjakat levelestől termő rügyestől. Ha el nem szárad, és ha le bírnod rólla írni a' növényzetét. Szeretném ha ez a' faj meg jelenne a Vázlatok IIIIdik kötetébe, annyit írhatok rólla, hogy minden évbe terem, eleget, nem pihen más alma fák szokása szerint, vesszei vastagok, szét állók, vén korába ágai lecsüngők.

Ne gondold, hogy neheztelnék rád, a' miért elnem jöttél eddig hozzám, sőt inkább örülök, hogy annyi várakozás után, sok féle gyümölcsöd terem, melly élet czélod annyira elő haladtatja. Láss hozzá a' munkához, majd eljössz hozzám a' télen, mikor gyümölcsöid leérnek, akkor osztán akár kiteleltetek, ganz komót kibeszélgethetjük magunkat, nem leszel szekere hátán. Ha valamely faj leírásánál, gajjra, növényzetre lenne szükséged, írd, azonnal küldöm.

E' hét végén kukoricza töréssel, a' jövő héten Hétfőn Kedden szürettel leszek elfoglalva.

A' Mas Alexandrinát talán a' fáján felejem és csak szőlő szedéskor szedem le, írd le növényzetét, majd elküldöm a' gyümölcsét. Hát Chalonsi kései szilva kell é?

Majd holnap után többet.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 254 x 202 mm nagyságú lapra írta négyoldalas levelét. A 4. oldal lapalján található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Válasz 28/9 1883”. Feltehetőleg a levélben található aláhúzások is Bereczki Mátétól származnak.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. szeptember 28. B-209. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Sept. 28. 1883.

Kedves barátom!

Gyümölcsöidet s vélek a f. hó 24–25-ről irt leveledet hiba nélkül kaptam meg tegnap este. Ezen küldeményedből csak két faj érdekelt, – a Vandée-i király, sajnos, fejletlen, hibás voltánál fogva nem válik be leírásra, a Crassane pedig kicsiségénél fogva nem alkalmas a leírásra. A küldött, többi gyümölcsöd már le van írva s így nincs rájuk ezáltal már szükségem.

–

Egyik alma – magonczozomról küldöttem volt neked egy példányt, mely Battonyai kis tanyánkon termett. Sajnálom, hogy korán vettem azt le a fájáról. A még ott hagyott példányok köröskörül megpirultak annyira, hogy a csíkok elenyésznek benne vagy igen sötét vérpiros szalagokban foszlányozódtak el. Még az árnyas oldalon és csak ott látszik ki az alapszín tisztán, a hol ág vagy levél egészen rá feküdt volt. Ugy gyanítom, hogy ez a faj, érdemes egy faj lesz. Majd meglássuk. –

Ahhoz, hogy a Nyári Daru alma növényzetét itt is leírhasam; szükséges volna, hogy egy faiskolai ojtvány korona vesszeiből egy, legalább 1 ½ lábnyi hosszú vesszőt úgy tudnál elküldeni hozzám, hogy a levelek ne gyűrődöttek, hanem egészen épen és természetes állásukban maradhassanak meg, a míg hozzám érkeznek: különben a leírás nem lenne tökéletes, sőt nagyon is hibás lehetne az. Egy hosszas ládikóba én be tudnám azt úgy pakolni, hogy a vessző leveleivel együtt oly épségben érkeznek meg Turra, mintha éppen akkor vágták volna le ott helyben, Mező-Turon: hanem hát ennek a pakolási módnak a leírása nagyon sok időmbe kerülne. Lehet, hogy oct. vége felé már eljuthatok hozzád. Ha a leveleket a fagy nem fogja addig leforrázni: majd leírom a fajt akkor, és ott

helyben. Ha elkésem, majd leírom a nyáron, jövőre. Akkor sem lesz még késő. –

Csudálom, hogy nálad olyan nehezen érik a Mas elnök körte. Nálam már azóta éretten esett volna le a fáról, hanem hát annál jobb, ha később érik. Tovább fog eltartani.

Kérlek, ne küldj már több gyümölcsöt, mert már nagyon szeretnék túlesni ezen a terhes munkán. A Mas elnököt azonban kérem annak idejében. Növényzetét már tavalléjegyeztem. Ennek bele kell jönni okvetlenül a III. kötetbe.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. október 9. D-168. számú levél

„Mtur 1883 Oct. 9.

Kedves Barátom!

Mult hó 25-én utolsó gyümölcs küldeményemhez zárt levelem óta nem írtam hozzád. Ugy érzem, mintha bünt követtem volna el irányodba, a' midőn ennyire elhanyagoltalak, mert hiszen én ritkán vagyok annyira elfoglalva mint te, különösen az idej szép gyümölcs terméseddel, de utóbbi levelem óta nekem is vólt több fontos teendőm. Ugyan is: egy hétig elfoglalt a' kukoricza betakarítás. Szép termésem vólt belőlle, minden 1200 □ öl föld adott 120 véka csövest, mellynek kaptam felét, így csak annyi hasznot adott a' kukoricza mint a' búza (5 mm³³⁵ egy holdon). Azután szüreteltünk, de bor ugyan kevés lett, csak 30 akó (rendes termés 50-60 akó), és ezt eladni sem lehet, meg inni még inkább?! A' gyümölcsnek van vagy is vólt ára, egy véka³³⁶ alma 2 ft. 50 fill, körte 3 ft bejött eddig 120 ft. belőlle. Még van vagy 15-20 véka gyümölcsünk.

³³⁵ mm = itt: métermázsa

³³⁶ VÉKA (modius, quartale): Dongás faedény. Erdélyben, a Tiszaháton, a Partiumban használták. Innen került Mezőtúrra is. 1823-ig = 16 erdélyi kupa = 21,8 liter = 16,35 kg, azután 29,70 liter = 28,28 kg (A kg a búza súlyát jelenti.) Mezőtúron a pozsonyi véka élt, amely szerint 1814-1874 között 1 pozsonyi véka = 31,04 liter, illetve 23,28 kg búza volt. Az icce: 15,52 liter volt. - [BOGDÁN István: Magyarországi úr-, térfogat-, súly és darabmértékek

---

Midőn munkáimat Oct 3án bevégeztem, kaptam bal arcomba egy olyan reumát, hogy majd meg bolondulok tölle, még a' fogaim is meg lódultak, egy záp fog pedig erőssen fáj, nem igen hagy aludni, írni és olvasni, alkalmasint ki kell huzatni.

Ezek vóltak okai: hogy olly régen nem írtam hozzád.

Utóbbi leveleid hangjából arról győződtem meg, hogy bő gyümölcseid sokaságába – vagy azok ízlelésébe és leírásába csak nem bele fultál. Bizony sok dolgod lehetett azokkal, mert azt végezni kellett, nem várt reád az éréssel. Nékem 62 faj gyümölcsöt küldöttél ez évbe, és nekem is termett fajaidból vagy annyi, mellyeket kezembe leszedéskor nevét rá írtam, majd éréskor meg kóstoltam vagy meg kóstolom, szélrajzokat leveszem, és észre vételeimet meg teszem, a' vázlatokba be írom – bár csak felületesen – még is alig vólt rá elég időm, hát néked? a' kinek annyira apróra 's környülményesen kell meg határozni és leírni az uj gyümölcsöket.

Hozzám küldött gyümölcseidet rövideden mind meg bíráltam és bírálom – kedves nőmmel, szélrajzokat levettem vagy leveszem, a' vázlatokba megjelenteket illető helyeiken a' még meg nem jelenteket pedig azon leveleidhez mellékelt íveken, mellyek leveleidbe említéd hogy mi nevű gyümölcsöket küldöttél, ezeknek bírálátát meg fogom néked küldeni, és a' bírálatot habár rövid is lessz az, össze hasonlíthatod saját bírálattal, leírásodat azokhoz igazítod, mert hiszen több szem többet lát, több nyelv biztosabban ízlel.

Hólnap kimegyek kertembe, leszedni a fákon hagyott téli körtéket, ha ugyan el nem lopták, és azután ízlelésük eredményét fogom hozzád leírni, 's elküldeni. Most pedig bezárom leveletem, mert fáj a fogam.

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k.

Miklósi³³⁷ színtársulata van most Turon, kedves nőm és gyermekeim kedvéért már adóztam nekik vagy 30 ft-ot.”

1874-ig. Bp., 1991. Akadémiai Kiadó. – A Magyar Országos Leváltár kiadványai IV. Levéltártan és történeti forrástudományok 7.]

³³⁷ Miklósy Gyula (Kaposvár, 1839. január 10. – Kézdivásárhely, Háromszék vm., ma Târgu Secuiesc, Románia, 1891. június 22.) színész, rendező, a 19. század második felének egyik legkiemelkedőbb vidéki színiigazgatója.

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 254 x 202 mm nagyságú lapra írta háromoldalas levelét. Az üresen hagyott 4. oldalon fordított állásban található Bereczki Máté vastag ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő válasz 12/10 1883 egy láda gyümölcs”.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. október 12. B-210. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Oct. 12. 1883.

Kedves barátom!

Oct. 9-ről írt leveled megkaptam. Sajnálkozva értesültem abból, hogy téged a fogfájás kínozott. Remélem segített azóta bajodon a hideg vas. Nekem is kezdett a napokban fájni a fogam: hanem én rögtön nyakon csíptem ő kigyelmét; a mióta tapasztalom, hogy a lefekvés előtti erős jéggel való dörzsölés azonnal megszünteti azt, legalább nálam.

Hogy szabaduljak az isten bőséges áldásától, ismét gyümölcsöket küldtem számodra. Még pedig olyanokat, a melyekről mások küldöttek leírni vad példányokat hozzám. Így

1 db Bachelier vajonc (Nánásról Oláh Gyula³³⁸ öcsémtől a tőlem hozzá került ojtásvevőszőről). Nem normális fejlődésű; első gyümölcs; bujanövésű fáról.)

2 db Boisselot Fortunatája (= Fortuné Boisselot.) Ugyan onnan rendes fejlődésű példányok, buja növésű fáról. 9dik évi termés) Nálam ennek a fajta csak nyomorog; teremni nem képes.

³³⁸ Oláh Gyula hajdúnánási lakos, gyümölcsész, Bereczki barátja. A Gyümölcsészeti vázlatok kötetében Bereczki alábbi helyeken említi meg: Boisselot-Fortunatája, 3. k. 191. p.; Nánási korai körte, 3. k. 265. p. Ugyanitt lábjegyzetben írja: „Oláh Gyula, öccse a gyümölcsészeti szenvedélyéről széles körben ismert, tiszabüdi birtokos, Oláh Károlynak († 1884. mart. 23.), a ki a legjelesebb gyümölcsfajokból gazdag gyűjteménnyel bírt. Valamint bátyja gyűjtögette, úgy ő is szenvedélylyel gyűjtögeti a nemes gyümölcsfajokat.”; Júliusi szép körte, 4. k. 75. p.; Ghelin vajonca, 4. k. 103. p.; Bachelier vajonca, 4. k. 155. p.. Oláh Károly tiszabüdi gyümölcsészetről pedig a Pándi meggyenél (4. k. 519. p.) emlékezik meg: „A gyümölcsészeti lelkes barátja, a nem rég elhalt tiszabüdi birtokos, Oláh Károly 1873-ban küldött hozzám egy csomó gyökhajtást e szép és nagy, tompa szívalaku, fekete meggyről, melynek húsa teljes érett korában igen kellemes, cukros-savanykás...”

1 db Delmotte biztos-t (Ugyan onnan.) Nálam ez is nyomorog; nem képes teremni. Ez a három faj, mint mondom Hajdúnánásról került. Mar most küldök

2 db Zöld csík körtét (A melyet én Horváth körtéjének nevezem el s a III. kötetbe fogom közleni leírását. Ez Vas megyében született; Horváth György³³⁹ + udvari ágens nyerte magról. A veje Bozzay Imre³⁴⁰ küldött belőle kérésemre vagy 6 példányt Bögötéről, Vas megyéből. Izleld meg annak idejében s bíráld meg te is, hogy hány pénzt ér. – Taval e fajtól Nov. 18-án kaptam példányokat melyeket, mert már érettek voltak, azonnal le is irtam akkor.

Küldök 2 almát „Honti alma”³⁴¹ név alatt. Ezek egyikét Bozzay küldötte szintén Bögötéről, a másika nálam termett. Egyszerre izleld meg (ugy Január Február felé) mind a kettőt, hogy lásd egy és ugyanaz-e a kettő? Én egynek tartom külseje után. Hozzám e faj Dr. Entz Ferenc³⁴²

³³⁹ Horváth György udvari ágens, akinek magról nyert körtéjét Bereczki Máté róla nevezte el Horváth fügekörtéjének.

³⁴⁰ Bozzay Imre, Horváth György veje. Bögötén (Vas m.) ma is a kilátóról láthatjuk a Horváth-család emeletes, eklektikus kastélyát, amelyet Bozzay Imre építtetett 1875-ben. Az emeletes kiskastély bejárata az erősen kiugró középrizalitban kapott helyet, fölötte zárt erkély, zárasként timpanonos oromzat látható. Külön említést érdemel a földbirtokos gazdasága, amelyben kísérleti növénytermesztés mellett szőlő és gyümölcskertészet, faiskola, ló- és pulykatenyésztés, juhászat, fa- és téglaiipar működött. <https://bogote.hu/hu/bemutakozas/falutortenet1/>

³⁴¹ Honti alma = Lásd Entz-féle rozmarin alma

³⁴² Entz Ferenc (Sümege, 1805. december 6. – Promontor-Budafok, 1877. május 9.), orvos, szőlész, kertész, az MTA levelező tagja (1858). Entz Géza (1842–1919) zoológus apja. A modern magyar kertészet és kertészeti szakoktatás úttörője és megindítója. Az 1825-ben Pesten megkezdett orvosi tanulmányait 1831-ben Bécsben fejezte be. 1848-ig uradalmi orvos volt, a szabadságharcban honvéd főorvos. 1849-ben eltiltották az orvosi tevékenységétől. Előbb Mezőkomáromban, majd 1850-ben Pesten, a Csömöri úton létesített munkatársaival kertészetet és faiskolát, amelyet 1853-ban kertészképző iskolával egészített ki („Haszonkertészeket képző gyakorlati tanintézet” néven). Ez volt a mai Kertészeti Egyetem őse, illetve jogelődje. Tevékenységére a kormányzat is felfigyelt. Az oktatást felkarolta az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) és 1860-ban Budán létrehozta a Vincellér- és Kertészképző Gyakorlati Tanintézetet, amelynek igazgatójává Entz Ferencet nevezték ki. Egyre súlyosbodó szembaja miatt azonban 1876-ban lemondott és nyugalomba vonult. Működésében mindenkor a hazai viszonyokhoz alkalmazkodott és ehhez szabta a nyugati államokban szerzett tapasztalatait. Különös érdeklődéssel foglalkozott a kertészet és szőlészet elméleti és gyakorlati kérdéseivel, tapasztalatait szaklapokban és 1854 - 1859 között írt munkáit 15 kötetben „Kertészeti füzetek” címen kiadta. E munkája korának alapvető kertészeti és szőlészeti kézikönyve lett, s méltó utódja Lippai János 200 évvel korábban megjelent „Pozsoni kertjének.” Entz nagy érdeme a hazai kertészeti műnyelv kialakítása, erre épül a mai kertészeti szaknyelv is. Úti beszámolóit nyomtatásban is megjelentek. Számos lap munkatársa volt, megindította és 1870-től szerkesztette a *Borászati Füzetek* című szakközlönyt, amelyet 1874-től állami támogatással *Borászati Lapok* címmel adnak ki. 1858-ban az MTA, 1865-ben pedig az osztrák Kertészeti Társaság is tagjai sorába választotta. Emlékére 1963-ban a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola tanácsa évenként kiosztásra kerülő Entz Ferenc-éremet alapított a kiváló kertészeti szakemberek jutalmazására. - Fő művei: *Kertészeti Füzetek* (Pest, 1854-1858); *Népszerű káté a szőlőművelés és*

„Magyar rozmarin” név alatt került, hanem hát alkalmasint Honti alma lesz a neve, mert a fölvidékről Honti alma név alatt kaptam hozzája egészen hasonló gyümölcsöt mutatóul, mely gyümölcs állítólag Csetnek vidékén nagyban el van terjedve. – E fajtól nálam egy fa, 8 ruha kosár gyümölcsöt termett, mind ilyen nagyokat, mint az itt küldött mutatvány. –

Küldök 3 db Bournay-i fehér almát. Végy róluk szélrajzot!

Küldök a Jolánka almáról két hibás példányt, melyeket tegnap előtt vettem le a fáról. Hátha ezek finomabb ízt kaptak, mint az a melyet még a mult hó elején küldöttem belőle? –

Nos, hát isten kegyes jóvoltából, vagyok már annyira a munkámmal, hogy nem kell aggódnom egyik fajom miatt sem! Már most hiszem, hogy meg fogom győzni a leírást; mert már nem érnek egyszerre és nyakra főre az eltett gyümölcsök. –

Mivel látom, hogy még fér a ládába tehát küldök

1 db Adelajda körtét, szélrajz végett.

2 db Mosolygó almát. Ebből szintén nálam a mosolygó piros Kolozsvárt termett: hanem azért úgy hiszem valódi az én fajom is.

3 db Schönbrunni renetet. Id. Bodor Pál³⁴³ barátom küldötte Kolozsvárról. Szélrajzot vehetsz róluk.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté”

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

---

borkezelés okszerű módjáról (Buda, 1864); *Borászati utazás Franciaországban és a Rajna vidékén.* (Pest, 1864.); *Újkori magyar gazda* (Pozsony, 1868); *A hazai szőlészet.* (Gyürky Antallal és Gyürky Pállal, Pest, 1868); *Magyarország borászata* (Málnay Ignáccal és Tóth Imrével, Pest, 1869.); *Szőlészet és Borászat Erdélyben* (Málnay Ignáccal, Vác, 1870); *Az újabban felmerült borkérdések megoldásához* (Bp., 1875). Irodalom: GALGÓCZY K. 1878; RAPAICS 1938; RAPAICS 1940a; RAPAICS 1953; GEDAY 1961; MAGYAR ÉLETRAJZI 1. kötet, 427-428.; SZABÓ L. 1987.

³⁴³ Bodor Pál, idős = Bereczki Máté kolozsvári barátja.

1883. október 18. D-169. számú levél

„Mtur 1883 Oct 18

Kedves Barátom!

Oct 12én kelt leveledet a' gyümölcsökkel együtt hiba nélkül meg kaptam. Bizony nagyon szép fejlődésűek azok. Ez évbe gazdaggá tettél a' küldött gyümölcsökkel. 12 év alatt nem tettem annyi haladást a' gyümölcs ismeretbe, mint ez évbe teszek, és ezt többnyire néked köszönöm, valamint kertem is – több évi gusztá után – slágeret mutat.

A' Casinó részére egy igen alkalmas építésű és fekvésű házat vettünk, össze raktunk 4 ezer ftot és most olly kedves helyünk van, hogy minden igényt kielégít. Ezt azért hozom fel, mert a' gyümölcs szekrényt állandóan meg rakva tartom ott, most is van benne 70 faj gyümölcs, ott brillíroznak az általad küldött példányok többjei, ugy az én legszebb fejlődésű gyümölcseim. Olly kiállítás ez, melly nem mindenütt található. A' hét elején egy Alispán,³⁴⁴ azután Horánszki Nándor,³⁴⁵ tegnap pedig egy minisztériumi titkár ámultak-bámultak rajta.

Mondtad ugyan hogy ne küldjek több gyümölcsöt, mert azoknak sokasága elborítással, tanulmányozása kifáradással fenyegetett, de miután irád, hogy gyümölcsöd kezd fogyni, itt küldök néhány tanulmányozni való faj téli fajt, mellyeket ugy hiszem bátran félre tehetsz akár 1-2 hónapig is, vagy fél évig.

3 darab Mas Alexandrina ez az mellyről írtam, hogy két nyár 2 ősz kellene a' meg érésre, nem Mas elnök, melly nem hozott vagyis érlelt még nállam gyümölcsöt. Ez a Mas Alexandrina talán Olasz országból származik? Bajosan válik be nállunk.

3 db Varenne de Fenille vajonczot (magyarul majd' ugy hangzik „Vart enni a' fenének illik”) egy próba ágát földig lehuzott.

---

³⁴⁴ Alispán = 1883. december 19-ig Sipos Orbán volt az alispán. Sipos Orbán (Jászberény, 1835. május 24. – Homokszentlőrinc [Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm., Dunavecsei járás], 1926. július 12.) országgyűlési képviselő, a Jász Múzeum megalapítója, a Jászkun kerület utolsó alkapitánya, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye első alispánja, királyi tanácsos.

³⁴⁵ Horánszki Nándor, órai és tótfalusi (Eger, 1838. január 15. – Budapest, 1902. április 19.): politikus. – Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottságának tagja, a Józsefvárosi Kör elnöke. – 1858-ban a pesti egyetemen abszolvál, 1858-tól a szolnoki törvényszéknél gyakornok, 1861-ben ítéltáblai fogalmazó, 1861-ben Pesten ügyvédi oklevelet szerzett, 1861-ben Szolnokon törvényszéki bíró. 1867-től jelentős szerepet játszott a vármegye és a város életében: Szolnok város első iskolaszékének alapító elnöke, az óvoda és az első takarékpénztár létrejöttének kezdeményezője, több évig a polgári kaszinó elnöke. 1872-től országgyűlési képviselő. 1902. március 4-től haláláig Széll Kálmán kormányában kereskedelemügyi miniszter.

2 db Bollvilleri vajonczt? ha ugyan az, de ha nem is az egy a' leg telelőbb körték közül, ezt majd minden esetre meg ízleld és bíráld 's közöld vélem.

2 Cécile tengernagy hézag pótlásnak. Ezen gyümölcsöket Oct 11én szedtem le.

Fog fájásom: reuma, sótt már kétszer vólt fej zsábám is, ~~fejem~~ 2 éllyel kínozott, egy nagy vastag hideg vizes lepedőbe burkoltam fejemet, csak az órom hegyét hagytam ki, úgy ált ki sokára, még gondolkozni is nehéz az ilyen fejjel. Most nappal csak türhető állapotba vagyok, úgy látszik, hogy javulok, mert kezdek náthás lenni.

Birálataim eredményét későbbre hagyom. Nöm, gyermekeim egészségesek, tisztelnek, csókolnak

Isten vélléd

szerető barátod

Dörgő Dániel m. k."

[Dörgő Dániel egy félbehajtott, 254 x 202 mm nagyságú lapra írta két és féoldalal levelét. Az üresen hagyott 4. oldalon található Bereczki Máté fordított állású vastag ceruzával írt megjegyzése: „Dörgő Válasz egy láda gyümölcscsel 22/10 1883” Körbe zárva „Sept – Oct. kések”. Feltehetően a levélben szereplő gyümölcs neveket is Bereczki húzta alá.]

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 184. ltsz.)

* * *

1883. október 21. A-11/a. számú irat

„Mező-Kovácsháza, Oct. 21. 1883.

[A levél felső jobb felső sarkába tett ceruzás bejegyzés szerint „Benkő Dénesnek”³⁴⁶ szól az írás:]

Kedves Barátom!

F. hó 17-ről irt szíves soraira sietek válaszolni, miszerint kertem ügye a régiben maradt avval a külömbséggel, hogy principálisom, – abbeli

³⁴⁶ Benkő Dénes (1815–1890) honvéd százados, felesége Beke Veronika. Lásd DEMETER L. 2009. – „A háromszéki önvédelmi harcok résztvevői között 1848. december 18-án Benkő Dénes és Püskösti Gergely altorjai főhadnagyok, valamint két futásfalvi honvéd, Cseh László és Lukács Károly nevével találkozunk. (Benkő Dénes még 1852. január 18-án is aradi sánccsárgát töltötte)” COROI A. 2006. – Az 1867. július 7-én, Sepsiszentgyörgyön tartott közgyűlésen Kézdivásárhely székhellyel megalakult a Rikánbelőli Honvédegylet, s ennek Benkő Sándor és Benkő Dénes volt századosok a tagjai voltak. MIKÁR ZS. 1869

---

hazafias tetteért, hogy nekem alkalmat adott kísérleti gyümölcsstelepet állítani, annak kincseit a haza közhasználatára kiaknázni, – avval lett jutalmazva, hogy most már holdankint 5 Ftal kell többet fizetnie azért a bérjóságért, melyen kertem fekszik s így a szörnyű teherhez, melyet a ministerium fukarsága nyakára zudított még én is nyakán maradok koloncznak.

Eddig sem volt brillians helyzetem hiszen, a ki kegyelem-kenyeret evett, mint magam is, annak nem lehet különben sem irigylendő a helyzete! Ezután még kevésbé lesz helyzetem olyan, a mivel meg lehetnék elégedve; mert most már minden pillanatban lehet attól tartanom, hogy szóval vagy legalább tekintettel értésemre fogják adni, hogy teher vagyok a háznál.

A nagy zajnak, mit országszerte indítottak kertem megmentésére, ime! ennyi lett az eredménye és sem több, sem kevesebb, mint a mennyit itt a főnebbiekben elmondottam. –

Hajh! Kedves barátom, a tavasszal még nagy reménységem volt, hogy az Orbai almának nagybani és könnyű szaporíthatóságát kézzel foghatólag bebizonyíthatom; hanem a reménység halvaszületett volt!!

Csoboth öcsémhez írt levelemben bőven kifejtettem volt, hogy miért ment füstbe reménységem. Elmondom röviden kedves barátomnak is.

Taval több Orbai almavesszőt dugványoztam. Ezek kileveleztek mind, de nem fakadtak meg, hanem a vékonyak mind elszáradtak, a vastagok még mutattak életjelt. – Azt hittem ez év tavaszán, hogy ezek most kihajtanak és gyökeret eresztenek. Ki is leveleztek szépen. Örültem neki, azt hívén, hogy megfakadnak, s így nem kell egyéb, csak vastagabb vesszőket dugványozni s akkor, ha az első évben nem is, a következőben majd kihajtanak és meggyökereznek mind. Nem lett abból semmi. Ezek a vastagabb vesszők is egytől egyig el holtak aug. elejéig. –

Taval a két éves Orbai alma csemetéim közül néhányat kiástam. A kiásottak helyén év folytán 4-5 szép sarjat kaptam a beszakadt gyökerekről. Azt hittem, hogy ez évről évre mindig ismétlődni fog valahányszor Orbai alma csemetéket fogok kiásni a földből. A tavaszon még határozottan meg voltam győződve, hogy a dolog valóban úgy fog történni, a mint itt megírom, azért írtam Csoboth öcsémnek is, hogy jó uton vagyok már az Orbai alma könnyen való elszaporíthatóságának bebizonyításához. Nem lett abból semmi!

A tavasszal megint több Orbai alma csemetét ástam ki: de a beszakadt gyökerekről egy árva sarjacskát sem kaphattam. –

Vidékem könnyen kiszáradó laza talajának, alföldünk tulontúl nagy melegének és száraz voltának tulajdonítsam-e e sikertelenségét

kísérleteimnek? nem fessegetem. Elég az hozzá, hogy most már hajlandó vagyok hinni, hogy ellenségem, a ki engem megtámadott. tisztábban látott, mint én, a kit a lelkesedés hazámnak és az emberiségnek javát előmozdítani, egy szerencsétlen pillanatban elvakított és olyan következtetések elmondására ragadott, a melyek a valóságban meg nem állják a próbát.

Itt egyedül én, az én lelkesedésem a hibás.

Önök nem professzionátus kertészek. Ezerféle más dologgal vannak elfoglalva. Egy, kedvező év járással eszközölt dugványozási sikerről ítélve mondták el nekem, a mit az Orbai almáról elmondtak. Jó hiszeműleg mondták, a mit mondtak. Én elhiszem: de most már hiszem, hogy önök is meg vannak róla győződve, hogy ezen almafaj, még sem oly nyeresemény a fatenyésztők számára, mint a milyennek az előtt hitték az Orbai almát. –

Mások, a kik az Orbai almát kísérlet végett megszerezték, még nem nyilatkoztak sem jót sem rosszat róla: úgy hiszem tehát hogy, a míg arra kényszerítve nem leszek, jobb lesz nekem is hallgatnom az Orbai almával! A töredelmes bevallással, hogy t.i. én voltam a hibás, minden pillanatban készen fog találni bárki is.

Rendkívül sajnálom, kedves barátom, hogy az ezen tárgyóli kérdezősködésére örvedetesebb választ nem írhattam: de arról legyen lelkéből meggyőződve, hogy önöket mi sem vádolja lelkem ítélő széke előtt: hanem, a ki ott el van vádolva és ítélve, az én magam vagyok, a ki önök iránt baráti érzelemmel viseltetni soha meg nem szünök.

Sok jót kíván

igaz barátja

Bereczki Máté

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz. –
Eredetileg külön volt leltározva SZE 8018. szám alá. Ide átleltározva.)

* * *

1883. október 22. B-211. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Oct. 22. 1883.

Kedves barátom!

F. hó 18-ról irt leveled mellett megint gyümölcsöket küldöttél! még pedig olyanokat, a melyekért kár volt a portót fizetni.

A Mas elnökre már két év óta hijába vásik a fogam s étvágyamat még inkább fölingerelted rá; most úgy emlékszem, hogy egyik leveledben ezt emlegetted és nem a Mas Alexandrinát: hanem hát látom, hogy biz arra az idén sem haraphatok bele, pedig már a vegetatióját két évvel ezelőtt leírtam. – A te Mas Alexandrinád egyet gondolt s valamikor június végén, újra kivirágzott s azon kötött ama nyomorék törpéket, melyeket hozzám küldöttél s melyeket én, hogy ne lássam őket magam előtt, rögtön ki teremtettem ablakomon át szobámból. Ne hidd, hogy nem válik be nálunk! Kitűnő körte az. Nálam nem termett az idén; mert a próbafát, a melyre ojtva van megifjítás alá fogtam éppen abból a tekintetből, hogy ojtó vesszőt kaphassak róla bőven. Tavasszal aztán elrúgta virágát és csak vesszőt nevelni igyekezett. –

A Bolvilleri vajoncöd nagyon valószínű, hogy csakugyan Bolvilleri vajoncöd. Eltettem későbbi tanulmányozásra.

Mivel te is gyümölcsöcsel zaklattál, tehát visszaadom neked a kölcsönt. Megint küldök neked gyümölcsöket és pedig

2 db Téli Kálmán körtét. Nem nálam, hanem Megelénél termett Mező-Berényben. Két évvel ez előtt hazai fajnak gyanította. Nekem is küldött róla ojtó vesszőt „Májusi körte” név alatt. El is ojtottam. Most, a mint gyümölcsseit megküldötte Megele Bertalan, azonnal láttam, hogy hiszen ez nem más, mint Téli Kálmán körte. Normálisan fejlődött, szép példányok! bizvást szélrajzot vehetsz róluk.

1 db Baxter parmenját. Szélrajz végett.

1 db Focke renetjét. Szélrajz végett.

2 db Kenti fehér pepin. Szélrajz végett.

2 db Apiont. Szélrajz végett.

2 db Belga gránát renet. Szélrajz végett.

3 db Neel renetje. Szélrajz végett.

2 db Tartós piros alma. Ez utóbbi neve a németeknél jelenleg „Rother Eisapfel”, az előtt pedig „Drei Jahre dauder rother apfel”. Mind a két német név csak azt akarja kifejezni, hogy tartós alma. Normális példányokat kapsz, erről is szélrajzot vehetsz. Az itt küldött gyümölcsök mind le lesznek írva a Vázlatok III. kötetében.

Küldök a láda fenekén egy üvegce fog cseppet is. Rendkívül hatalmas szer a hűtésből származó fog- arczsont s több fájdalom ellen. Olvastasd el a német utasítást, mely rá van az üvegre göngyölgetve. Nagyon egyszerű és kényelmes annak a használata. Egy csipetnyi Watta vagy pamut gömböskére néhány csepert rá cseppentünk a szerből, fülünkbe dugjuk azon az oldalon a melyiken fájdalmat érzünk és csak hamar kellemes melegség terjed el arcunkban s vége a fájdalomnak! Ha

nem mulnának, ismétljük a watta gömböcske fülbe tevését. Ha neked ilyen szered lett volna; nem kinzott volna a fejzsába. Mi is csak most kaptuk. Sármezey sokat szenvedett arczcsont fájdalmakban. Ez a szer néhány pillanat alatt megszüntette a fájdalmat nála.

Folytatom az én szent igám czipelését. Már csak 36 faj van hátra, melyeket még le kell vonszolnom. Most már egy-egy kevéske pihenőt is juttatok magamnak. Ki-ki megyek a kertbe; le-le fűrészelek egy-egy szekérnyi ágat. Szellőztetnem kell; különben fajaim nagy része szemem láttára fog elpusztulni a nagy sűrűségben.

Az ég áldjon meg mindnyájatokat mindenféle jóval! szívéből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. október 23. B-212. számú levél

„Mező-Kovács háza, Oct. 23. 1883.

Kedves barátom!

Megint gyümölcsöt küldök, hogy únd meg te is egy kissé az áldást. Két faj alma van a ládikóba pakolva. Az egyik az Orbai alma, a másik ennek egy változványa a Torjai magoncz. Fájára és ennek tulajdonaira nézve mit sem különbözik egy a másiktól: de az Orbai almát finomabbnak és jobbnak találom, mint a Torjai magonczot. Az Orbai mindig kisebb és pirossal inkább színezett, aztán szabályosabb termetű, mint a Torjai magoncz.

A mult héten kaptam a példányokat Al-Torjáról, Csoboth Ferencztől.³⁴⁷ Ma leirtam őket, azaz hogy körülményesen csak az Orbai almát irtam le; a kettős 2. számmal jelölt Torjai magonczról csak az eltéréseket jegyeztem le. Azért küldöm, hogy ízeled meg őket azonnal; mert

³⁴⁷ Csoboth Ferenc (1847–1894) Bereczki Máté közeli ismerőse Alsó-Torjáról (Al-Torja, Háromszék vm., Kézdi járás, ma Torja, Románia), aki szintén gyümölcsstermeléssel foglalkozott. Régi kántortanítók, gyümölcsstermesztő mesterek között emlegetik.

http://www.3szek.ro/load/cikk/44780/savanyu_a_sandor_car_ize 1848-ban Altorján idősebb Csobot József és annak fiai, József, András, Ferenc és Antal élt. Egy kézirat szerint apjuk a torjai nemzetőrség profosza (katonai ítéletvégrehajtó) volt.

http://www.szekelyfoldert.info/a_torjai_nemzet_rcsapatok_1848--1849-ben.html

most vannak kellő érettségi fokukon. Aztán ha megízlelted őket; ird meg nekem, hogy igazságosan ítélték-e az Orbai almáról a kolozsvári pomológusok, a kik azt egy rangba helyezték az erdei vaczkorral és ezen ítéletüket tavál az Erdélyi gazdában nyilvánosságra is bocsátották?

Nem bizván magamban eléggé, szeretném a te véleményed is hallani.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. november 2. B-213. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Nov. 2. 1883.

Kedves barátom!

Mult hó 25. és 29-ről irt két rendbeli leveledet megkaptam. Röviden válaszolok azokra, mert az idővel gazdálkodnom kell. *Seregestől rohannak meg újból a jó hivek leveleikkel, gyümölcsküldeményeikkel*³⁴⁸. Tudod, hogy én szent kötelességemnek tartom mindenkit úgy kielégíteni, a mint óhajtja s egy némelyiket, a kiben tehetséget gyanítok egy-egy odavetett buzdító szóval tette lelkesíteni. Sok, igen sok időbe toll perczegtetésbe kerül az ily munka! hanem hát meg van a jutalma!! Hogy buzdító szavaim nem osztottak a sziklára vetett mag sorsában; arról megható bizonyosságul szolgál egy levél is, melyet a mult hó elején egy, előtted még ismeretlen harczostól kaptam, a kit megelőző levelei folytán tehetséges fiatal embernek gyanítván „kedves öcsém” nevezettel szólítottam meg levelemben. Olvasd el te is, aztán küld vissza.³⁴⁹ Ha valaki nekem nyilvánosan, mások és többnyire közömbös emberek füle hallatára mond el ilyeneket, mint ez a Tabódy, ostorcsapásoknak tekinteném azt, melylyekkel sujtják azt, a ki nem ismeri a hiuságot: de négy szem közt örülök annak nem magam, hanem azon ügy érdekében, a melyet szolgállok. Örülök pedig azért, hogy sikerült az ügynek ismét egy lelkesült bajnokot

³⁴⁸ A gyümölcsöket küldők arra kéri Bereczki Mátét, hogy határozza meg a gyümölcsök fajtáit, minősítse termékeiket. Ezt a lehetőséget ragadta meg mindig Bereczki, hogy gyümölcsészeti ismeretterjesztést is folytasson.

³⁴⁹ A margóra Dörgő Dániel a következő jegyzetet írta: „Lásd a következő másolatom.” – azaz az A-12. számú levelet.

szereznem. És ez az öröm aztán az én igazi jutalmam és olyan jutalom, a milyenben a halandók közül vajmi kevesen birnak részesülni!!³⁵⁰

Birálataid eredményét, mind fölhasználom leírásaimban.

Kupos, fehér magoncznak hijába örvendettem. Te szépítgeted a dolgot! Határozottan egy rangban áll az az erdei vaczkorral és annyira hitvány jószág, hogy a próbafául alakított alanya fáról már le is vágtam a kísérletül rajta meg hagyott ágat, a melyik azt a kupos almát termette. Hogyan is tehetéd fel rólam, hogy ily silánysággal merjek kirukkolni a világ elé!! –

Naponta egy-két gyümölcsöm még folyvást akad, a melyiknek leírását nem lehet halogatnom. – Talán, talán annyira haladok az őrlésben, hogy e hó közepe felé szünetet tarthat a malom s pihenőt a molnárja.

Sok jót kíván mindnyájatoknak

igaz barátod

Bereczki Máté³⁵¹

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. október 5. A-11/b. számú irat

„Másolat az 1883. nov. hó 2-án kelt levélhez”

„Budaháza, 1883. okt. 5.

Kedves Uram Bátyám! (Bereczki Máté)

Az irói képesség nagy fokával kellene birnom, hogy Uram Bátyámnak csak is Kossuthéhoz hasonlítható tollával irt legutóbbi levelére méltó módon válaszolva kifejezést legyek képes adni azon gondolat menetek az ez által elő álló érzelmeknek, mellyek kedves és nagy becsű sorai folytán keletkeztek szívem 's lelkemben.

Mint hogy tehát mély sajnálatomra sem a nyelv sem a toll nincs a kívánt módon hatalmamban, be kell érnem azon egyszerű kijelentéssel, hogy sorai nagyon meghatottak, hogy kedves Uram Bátyám iránti tisztelem, s bámulatom a lelkesültséggel páros szeretet legmagasabb fokát érte el, hogy áldom nálam, fájdalom elég későn érvényesülni kezdő gyümölcsészeti hajlamomat csupán azért is, mert kedves Uram Bátyámmal olly kellemes módon proclamált bensőbb összeköttetésbe jöttem, és hogy

³⁵⁰ Lásd az A-11. számú iratot.

³⁵¹ A *dólt betűvel* írt rész már megjelent nyomtatásban SZABÓ 1995-a. 128-129. p.

mind hálásabb vagyok Fazekas Károly³⁵² iránt, mert Lekehalmán³⁵³ néhány év előtt meg fordulva, a birtokában lévő gyümölcsészeti vázlatok 1ső kötetét szíves volt átengedni nékem és ez által nemcsak a legjobb eszközt adta kezembe, hogy gyümölcsészeti gyenge törekvéseim helyes és tisztábban látott irányba tereltessenek a támasztott lelkesülés lángja pedig állandóságot nyerjen, – hanem alapjába létesítője volt kedves Uram Bátyámnál ezen érintkezésnek, melly nékem olly sok örömet szerez.

Meggyőződése, hogy Uram bátyám könyvének hatása a hazai gyümölcsészetre üdvösebb 's nagyobb, mint eddigi összes magyar irodalomé, mert ha gyümölcsészet van 's lessz e' hazában, az e' korszakot alkotó mű megjelenésének köszönhető, melly mű nemcsak tudományos és tárgyilagos alapvetés tekintetében utolérhetetlen, de még érzelmi hatás tekintetében is páratlan. Hiszen nemesebb érzelmek iránt minden fogékonyságot nélkülöző lehet az, kinek szívében például a könyv első cikke, mit én olvasni, mint apró iskolás gyermekek énekét halgatni könnyezés nélkül soha nem tudok, – egy húrt sem rezdít meg, 's szívéet hidegen hagyja. Már pedig az emberiségre áldást hozó munkálkodás alapja 's kútforrása legtöbbször az önzetlen érzelmek, a ki pedig illy érzelmeket nemcsak táplál, de számosak kebelében támasztani képes, a jelen 's útókor legnagyobb hálájára méltó. – E' mélyen érzett hála hangja szól tehát belőllem, midőn szívem teljes bensőjével kívánom, hogy kedves Uram Bátyám a maga elébe tűzött óriási feladatnak megoldása felett olly méltán kiérdemelt örömét, t. i. hogy gyümölcsészeti hátra maradottságunk szégyen foltját imádott hazánkról letörölte, még számos évig jó egészségbe ne csak élvezze, hanem a hazai gyümölcsészetnek minden tekintetben a külföldi felé emelésének nagy dicsőségét is meg érje!

Bár nagyon méltányolom azon indokokat mellyeknél fogva kedves Uram Bátyám a szomszéd Bereg megyeiek által Beregszászon rendezendő gyümölcs kiállításon, számosak nagy sajnálatára meg nem jelenhet, még is felette fájlalva, hogy az olly bizton reményelt személyes ismeretség kötés

³⁵² Fazekas Károly, gazdász és gyümölcsfa-kereskedő Lekehalmán (Tizzaszentimre határának része). Az 1858. október 26-án, Törökszentmiklóson megrendezett lóverseny, állat- és terménykiállításon tavaszi búzájáért különös dicséretet, dinnyéjével ezüstérmet, juháiért különös dicséretet nyert. Irodalom: *Vasárnapi Újság*, 1858. 5. évf. 40. szám, okt. 3.; „Lekehalmáról Fazekas Károly, birtokos barátom, aki már hetvenes éveit tapossa, ismét egy olyan sóvári almát küldött, amelyet ő is, gyermekkorá óta e név alatt ismert. Ez a sóvári alma nálam még nem termett: de növényzete után ítélve, alighanem azonos a Daru almával” – írta Bereczki Máté 1884-ben Gyümölcsészeti vázlatok című könyve 3. kötetének 117. oldalán, s több 1870-es években kapott oltóvessző forrásaként emlegeti Fazekast ugyanebben a művében. Tabódy Jenő hálás neki azért, mert Bereczki Mátéval megismertette.

³⁵³ Lekehalma = Tizzaszentimre (Jász-Nagykun-Szolnok vm., Tiszafüredi járás) külterületi lakóhelye.

---

lehetősége ez uttal elenyészett. Csak is azzal vigasztalom magam, hogy azon rég táplált vágyam teljesülését kedves Uram Bátyámnál Mező-Kovácsházán tisztelegetni, és nagy hírű telepét megláthatni valamikor talán csak meg érem.

Óhajtásom volna kedves Uram Bátyámnak már régebben írni, de azt részint elfoglaltatásom miatt, részint pedig azért halasztottam, hogy egyszer mind az ojtó vesszőket is megrendelhetve, drága idejét kétszer igénybe ne vegyem.

Vissza emlékezve a Gyümölcsészeti füzetek 1881. évi folyamában lévő „Egy gyümölcsész nyomorúságai, a kitől sokan kérnek ojtó vesszőt” című közleményre, csak is szíves felhatalmazásánál fogva bátorodom a mellékelt jegyzékre oly sok félet kijegyezni, mellyek mindenikéből egy-egy vesszőt oly időbe kérek küldeni midőn a küldő kedves Uram Bátyámnak legkevésbé leend terhére. Tekintve azonban azt, hogy ojtó vesszőket conserválni még csak a következő télen kísérlem meg saját magaméiból, még is talán jobb lenne azokat az ojtás időszakában küldeni.

A' Szabolcs megyei gazdasági egyesület faiskoláját Nyíregyházán e napokban megtekintvén a szilvákon sikeres héj alá ojtást láttam a kedves Uram Bátyám által küldött vesszőkkel. Nem lenne é czélszerű nekem is a szilvával a héj alá ojtást megkísérteni, minthogy oly kevéssé boldogultam az eddigi ojtásokkal.

Az oldal ojtásra vonatkozó szíves megjegyzéseit köszönöm, főleg azon okból kértem mintát alkalmilag küldeni, mert a' vastag alanynál előálló nagyobb takarhatlan seb mellőzését képzeltem valamiképp eszközölhetőnek. A' szilva oldal ojtásával ez őszön Szeptember elején tettem kísérletet, a' mi jól sikerült.

Minthogy az általam foganatba vett szilva fajok gyűjtésének, a szilvák általános tanulmányozásán kívül egyik fő célja, megdönteni körömben is uralkodó azon erőss meggyőződést, hogy a' Beszterczei szilva a legjobb és be bizonyítani, hogy a' Beszterczéinél vannak minden tekintetben jobb szilvák, – kérem kedves Uram Bátyámat, hogy engem e' célom kivitelében támogatni szíveskedjék könyveiben még lenem írt és célomnak megfelelő vagy más különben becsesnek talált szilva fajaiba is ojtó vesszőket küldeni, és a' jelzett cél kivitele tekinteteiben engem lehetőleg szíves tanácsával ellátni.

Kérem ezt még, hanem leszek terhére, a következőkre is:

Melly meggy és cseresznye fajok lennének lapajos nehéz, inkább nedves, de tápdús agyag talajon sikeresen tenyészthetők?³⁵⁴ És ezek

---

³⁵⁴ A margón Bereczki írásával a következő megjegyzés található: „Kísérlet mutatja.”

alanyául a jelzett viszonyok közt czélszerű-e a sajmeggy (cerasus mahaleb)³⁵⁵ alkalmazása? – Vidékemen általános tapasztalat, hogy a meggyfák mint fák díszlenek, de felette ritkán teremnek;³⁵⁶ a cseresznyefák pedig töbnyire terméketlen rövid életűek.

Kis birtokom árok partjait akarnám veres mogyoróval beültetni. Mellyik faj lenne e célra a legjobb? A Gyümölcsészeti füzetekben Villási által ajánlott Lambert mogyoró³⁵⁷ vagy más? Nállunk ismeretes egy faj veres mogyoró, már meglehetősen elszaporítottam, de nem tudom ugyan azonos-e ez az ajánlott Lambert mogyoróval?³⁵⁸ A mi veres mogyorónk zöld héjában egészen ben ülő, a mogyoró közép nagy, hosszú hegyes csúcsba végződő, kemény héja kissé barna színű, a bél kül hámjá élénk, utóbb sötét piros, a fa fiatal hajtásának a levelei tavasszal piros barnák, később sötét zöldek.

Levellem már hosszabbra is nyult, mint kellett volna, azon kérelemmel fejezem tehát be, hogy legyen kedves Uram Bátyám elnézéssel, ha kedvencz témájú előadásába merülve becses idejét tulságosan találtam igénybe venni. –

Nagy becsü jóindulatát továbbra is kérve legbensőbb tisztelem nyilvánításával vagyok

szerető öccse

Tabódy Jenő³⁵⁹

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

³⁵⁵ Sajmeggyes molyhos-tölgyes bokorerdő. Jellemzők: Ez a társulás főleg mészkövön és sekély rendzinatalajon él, de andeziten, köves erubáz talajon megjelenik egy fajszegegyebb rokontársulás, a *Festuco pseudomalaticae* - *Ceraso* - *Quercetum*.

³⁵⁶ A margón Bereczki írásával a következő megjegyzés található: „Nem kell ottan erőszakolni az ültetést.”

³⁵⁷ Lambert mogyoró = Lásd Villási Pál: A Lambert mogyoró tenyésztése. *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek*, 1881. 3. füzet, 95. p.

³⁵⁸ A margón Bereczki írásával a következő megjegyzés található: „Nem.”

³⁵⁹ Tabódy Jenő: 1./ A levél aljára Dörgő Dániel ceruzával a következőket jegyezte: „A *Budapesti Hírlap* 1885. évi 125-ik számában hason nevű egyénnel találkoztam. Mi szerint adófelügyelő helyettes a Budapesti Közgyűlésen a 20 milliós kölcsönre szavazott. Említett számból kinyírtam e cikket és Bereczki Máté barátomhoz elküldöttem. 1885. május 10-e DD.” – 2./ „Tabódy Jenő, tabódi és fekésházi (Budaháza, 1839. május 16. – Ungvár, 1898. július 10.) királyi tanácsos, megyei főjegyző. Középiskoláit Ungváron, Sátoraljaújhelyen és Pesten végezte, a jogot a pesti egyetemen 1861-ben végezte. A dobóruszkai járásban (Ung vármegye) mint esküdt 1869–1871 végéig működött. 1874 márciusában a perecsényi járás szolgabírájának választotta. 1877–1883 között a kaposi járás szolgabírája volt. 1887. február 26-án Ung vármegye közgyűlése vármegyei főjegyzővé választotta. – Munkái: Ung vármegye 1867–1892. (Ungvár, 1892). Szerkesztette az *Ung* című politikai hetilapot 1892-től haláláig. – 3./ Feltehetően az utóbbi megnevezett a levélíró.

1883. november 30. B-214. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Nov. 30. 1883.

Kedves barátom!

Éppen most írtam le egyik magonczomat, a melyikről neked nem juttathattam mutatót, mert csak egyetlenegy termett próba ágamon. Középnagy, czitromsárga lapos gömbalakú széptermetű gyümölcs ez. Hárman ízeltük meg. Egyiknek jobban ízlett, mint a másiknak. Egészen megtöltötte az ember száját finom ízével. Jobb ez két fokkal is a Jolánkánál³⁶⁰ aztán valóban téli; mert a most ízelt és leirt példány még az én meleg szobámban is elállhatott volna vagy két hétig. Taval a folyvást meleg szobában tartott példányát dec. 23-án izleltem meg s akkor már porhanyó volt; míg az idei termés ízleléskor egészen ropogós volt: hanem azért ugy elolvadt rágás közben, hogy bőrén kívül semmi törköly nem maradt vissza belőle a szájban.

Nos hát csak azt akarom mondani, hogy ennek a magoncznak nem fölfelé, hanem lefelé nő az ága. A hetvenes évek derekán vagy elején! ojtottam ezt a 34-dik próbafám II. ny. anyaágának 3-dik ny. oldal ágára 3 – 4 lábnyi magasra. Most már ezen ojtványom hegyével a földet söpri és nincs egyetlenegy fölfelé igyekvő galya sem. Megérdemli-e, hogy az élő almafák között maradjon? Én azt hiszem, hogy „igen”; mert kedvező vidékeken, a hol nincs annyi kártékony rovar, mint nálam, igen termékeny faj lehetne. Nálam a rovarok teszik bizonytalanná a mutatkozó termést.

Kisértsd meg, hátha nálatok termékenyebb lenne. Említsd föl azon fajok közt, a melyekről netán vesszót óhajtanal tőlem, aztán, ha neked nincs fiatal ojtványod; ojtasd be a „városi kertésszel” egy szép sugár derekú alma ojtvány korona ágaiba. Jót állok róla, hogy lecsurgó ágaiért, melyek tavasszal teli lesznek virággal, kétszeres áron adhatjátok el azt az ojtványt. Díszfa is, finom gyümölcsöket termő fa is lesz az egyuttal.

Nov. 7-dikén és 13-án írt leveleidet megkaptam. A gyümölcsökről írt bírálatod hűségesen oda vezetem a gyümölcsök leírásához jegyzőkönyvem lapjaira. Alig van eltérés a te és az én bírálatom eredménye közt. –

Tabódy Jenő 44 éves fiatalember járási szolgabíró és nem pap, mint gyanítottad. Hozzá hasonló, de tollat nem oly ügyesen forgató, másik fiatal emberre is akadtam azóta Lükő Sándor³⁶¹ takarékpénztári könyv-vezető

---

³⁶⁰ Jolánka (alma)

³⁶¹ Lükő Sándor takarékpénztári könyv-vezető, Bereczki fiatal ismerőse, Szatmárnémetiben lakott. 1910-ben a takarékpénztár igazgatósági tagja. 1912-ben az Érmelléki Takarékpénztár

személyében Szatmáron. Ez is egész elragadtatással fogódzott be a gyümölcsészet szekerébe. A jó isten talán talán mégis gondoskodik arról, hogy legyen, a ki az én szenvedélyemmel tolja előre Pomona díszkocsiját akkor is, a mikor én már nem leszek többé!

Most már csak a mondó vagyok, hogy ha mást nem is, legalább gyümölcsbírálatot szívesen hallanék tőled; mert 13-dikától 30-ig szüneteleni mégis csak elégnék találhatnád már.

Az én istenem áldjon meg benneteket minden jóval! szívéből kívánja
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. december 13. B-215. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Dec. 13. éjjel 1883.

Kedves barátom!

Odáig jutottam isten jóvoltából, hogy ezután már az éjszakát kell írásra fordítanom. Rövid a nappal. Nincs olyan szobám, a hol háborítás nélkül csendben írhatnék. Ez nekem elkerülhetetlen volna, mert gondolatom fonálát a legcsekélyebb zaj is képes megszakítani. Pedig hát az én nehéz fejemnek ugyancsak meg kell gondolnia, hogy, a mit főz, mások elébe tálalható legyen. Nem vagyok képes napközben az örökös háborítások miatt gondolataim összeszedni és szavakba foglalni. Új és új emberek keresnek föl leveleikkel. Ezeket mind be kell heczelnem; ezek mind lelkesítő szavakért esenkednek. Biz odáig vagyok már kedves barátom, hogy levelezéseim is akkor végezzem; a mikor pihennie kellene az öreg csontoknak. Hát isten neki! ugy sem tart már sokáig. Hadd emlegessenek meg egykor, hogy volt a magyar gyümölcsészetnek egy olyan bolondja, a ki éjjel nappalát, – kegyelem kenyéren tengődve is, – azon ügynek áldozta, mely összeforrt lelkével.

Ime, most neked is éjjel írok; mert nagyon rám ijesztettél, hogy sokáig elhanyagoltalak. Lásd az alatt az idő alatt, a míg irányodban hallgattam, sokat dolgoztam ám! Elővettem a szaklapokban szanaszét irt czikkeimet,

---

felügyelő bizottsági tagja lett. – Az 1903. szeptember 27-i Szatmári kertészeti kiállításon gyümölcsgyűjteményével szerepelt. (*A Kert*, 1903. október 25. 630. p.) Fia Lükő Béla (Szatmárnémeti, 1883. június 4. – Szatmárnémeti, 1936. május 2.) sebészorvos, a szatmári városi kórház alapítója (1918/1919).

---

melyeket a Vázlatok III. kötetében közleni szándékozom; kijavítottam azokat és, a hol szükségesnek láttam ki is bővítettem. Azon cikkeim helyett pedig, a melyeket egy vagy más okból közleni nem akarok a Vázlatokban, egészen új cikkeket irtam. Így, írtam egy cikket „A nyers gyümölcs szállításáról”; mert ennek nagy szükségét láttam azon szállítások után, melyeket hozzám indítottak. Hadd tanulják meg, hogy kell az elszállítandó gyümölcsöt úgy csomagolniok, hogy kár nélkül érkezhessenek meg rendeltetésük helyére; irtam egy másik cikket „Az ojtóvessző – üzletről”. Ezt ismét a helyett a cikk helyett irtam, a melyet „Egy gyümölcsész nyomorúságai” cím alatt a Gyüm. füzetekben közöltem; de a melyet a Vázlatokban közölni szégyenletemben sem mertem volna. Ott magamról fecsegtem. Szomorú, de szent való és igaz volt, a mit kifecsegtem. A Vázlatokban nem illik magamról fecsegnem. Ott én tanulságokat akarok csak hátra hagyni az utánam következő nemzedék számára, hogy megkönnyítsem nekik az utat odáig eljutni a gyümölcsészet járatlan mezején, a meddig nekem nélkülözések és fáradsalmak után eljutnom sikerült. Még nem voltam képes minden cikkem át meg át vizsgálni és hiszem, hogy a télen már nem lesz arra érkezésem; mert már most ismét előttem áll az ojtóvessző készletem összegyűjtésének – korom tekintve – igen terhes munkája. Aztán minthogy télen nagyon sokan ráérnek írni és már csak unalom-űzésből is igen sokan föl fognak most keresni engem leveleikkel, elképzelheted, hogy nem csak a háztól kimozdulnom, de még itthon tartózkodásom esetén sem lehet egyébre gondolnom, mint arra, hogy mindenkit, a ki hozzám fordul, üres kézzel ne bocsássak el.

Bízom jó szívemben, hogy ilyen körülmény közepette szívesen fel fogsz menteni abbeli ígéretem alul, hogy tégedet e tél folytán meglátogassalak. Hiszen jól tudod: mennyire jótékonyan hatna az az én fáradt lelkemnek, ha veled egy két nyugodt napot tölthetnék s kedvemre kifecseghetném magam!! Hijjába! a rabszolga nem mozdulhat ura engedelmé nélkül. Rabszolgája vagyok az ügynek, mely összeforrt lelkemmel és ez az ügy annyi dolgot ad az ő hű szolgájának, hogy ez dolgai miatt alig bir lélekzetet venni.

A mi halad: azért nem marad el. Ha isten erőt, egészséget ad: majd eltekintek hozzád tavasz kinyíltával. Petrovay öcsémnek is megígértem, hogy meglátogatom az őszön. Nem lett abból semmi! Őt is avval biztattam, hogy rózsa nyíláskor majd meglátogatom, és, hiszem, hogy, ha isten is úgy akarja, mint magam, ez uttal aztán nem marad ígéretem pusztá ígéretnek. Ekkor aztán utamba esel te is. Azt azért nem teszed föl rólam, hogy elkerüljelek.

Az ég áldjon meg kedveseiddel együtt minden jóval! szívéből kívánja

igaz barátod

*Bereczki Máté*³⁶²

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. december 23. B-216. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Dec. 23. 1883.

Kedves barátom!

A mult napokban írt levelemben töviről hegyire beszámoltam neked működésemmel. Csudálom, hogy e hónapban még nem hallattál magadról, pedig erősen hittem, hogy ha megkaptad beszámolómat, csak nem hagyhattad volna azt szó nélkül? Megírtam abban a levelemben, hogy hozzád lehetetlen már tavaszig eljutnom. Nem nekem való már a téli utazás. Ime, alig hogy két napig künn szedegettem a kertben az ojtóvesszőt; már is kornyadozóvá lettem! A masina mindjárt mindjárt bedugul és föl-föl mondja a szolgálatot.

Ma szép enyhe idő volt; lehetett volna folytatni a vesszőszedést; de olyan bágyadtnak érzem magamat, hogy nem vitt rá a lelkiismeret szobámat elhagyni.

Idebenn csak eldolgozgatok aztán lassan író asztalomnál. Válaszolgotok a hozzám érkezett levelekre s rendezgetem, javítgatom sajtó alá cikkeimet. Tegnap éppen a Baltavári ökörszem cseresznyéről írt cikket javítgattam. E cikkhez egy függelék is írtam volt, melyet mivel sok törlés javítás volt benne, le kellett másolnom, és le is másoltam. Ime! elküldöm neked az eredeti fogalmazványt, hogy lásd, hogy hogyan ír egy nehéz fejű ember, a ki gondolatainak kifejezésére alig bírja össze keresni a kellő szavakat s a mit egyszer leírt, mindannyiszor javítgatnia kellett valahányszor újból elolvassa, mit először leírt volt.

Mínthogy jelen levelemnek csak az volt a célja, hogy neked és kedves családodnak boldog ünnepeket kívánhassak, engedj meg, hogy betűkkel nem szórom tele e papírost, hanem tisztán küldöm hozzád.

---

³⁶² A *dőlt betűvel* írt rész már megjelent nyomtatásban SZABÓ 1995-a. 129. p.

Az én istenem áldjon meg mindannyiótokat mindenféle jóval!
szívéből kívánja

igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

A levél után bekötve a Gyümölcsészeti Füzetek 1882. évi folyamának 98. oldalán és következő lapjain publikált Bereczki tanulmány fogalmazványa.

2987

elnevezésre egyik sem tarthat igényt; azért a fönnebbi-
 cskét azt is tudják, hogy az "Ökörsem" elnevezést
 a versenyző felok körül csak is a fekete követelhetni
 magának; az a kérdés merül föl, hogy a versenyző
 felok körüi irívódat nevez megpünkösdük - neqvot-
 na - e helyesebb a "Baltavari ökörsem" elnevezést ^{vagyis} meg-
~~szüntatni~~ ^{szüntatni} s a irívóda felok körül az egyiket
 s. i. a fekete-t "Dr. Entz feketeje"; a másikat pedig
 s. i. a pirospehelyes sárgát "Flockor irívása" névre
 átkerestelnünk?

Mind azok, a kik velom együtt díjtolni tudják el-
 hunyt jeles elődeink emléket, bizonyára, igen jól fogják
 e kérdésre felelni; minél fogva ^{népemről} díjtolattal
 kérem mindarokat, a kik velom ^{együtt} "Baltavari" vagy "Baltá-
 vari ökörsem" név alatt kaptak versenyet, hogy
 ezt erentül "Dr. Entz feketeje" névvel nevezék; a
 másikat erentül én is ezen név alatt fogom azt
 kerjéteni a karábam.

Ez covet népemről örökre be van fejezve a vita
 az istenben boldogula ^{és a karábamnak lelkében} "Baltavari ökörsem" verseny
 fölött.

***

1883. december 27. B-217. számú levél

„Mező-Kovácsháza, Dec. 27. 1883.

Kedves barátom!

F. hó 24-ről kelt leveledre már válaszoltam levelező lapon. F. hó 25-ről írt leveled, melyben annyi jót kívántál nekem, amennyit én mindnyájótoknak teljes szívemből kívánok, most válaszolok.

Irtam volt megelőző levelemben, hogy kornyadozom. Hideget és feszültséget éreztem belsőmben. Éjjel csak ülve tudtam keveset aludni. Álmaim zavartak nyugtalanok voltak. Étvágyam semmi és még ez a semmi is kikíváncozott belőlem. Csufusul voltam vagy 5 napig; annyi bizonyos: hanem hát az a kegyes isten a ki engem misszióval küldött el, hogy én is egyik tényező legyek a magyar gyümölcsészet megalapításán gondoskodott, hogy visszahozza bensőmbé a meleget s fölvidítsa lehangolt kedélyemet.

Képzeld! Szatmár megyei új ismerőseim, a kikbe sikerült lelkem átönteni, egy összejövetelük alkalmával elhatározták, hogy irántam ragaszkodásuknak kézzel fogható jelét is adják. Küldöttek nekem az ünnepekre egy kosár szép szőlőt és 25 kiló vörös és fehér bort, mind saját termésű szatmári borokat üvegekben. Mihelyt megérkezett a küldemény, vagy 10 óra tájban fölbontottam egy üveget és megittam egy kis pohár vörös bort. Ez, mint a tűzláng átjárta belsőmet, megszüntette bennem a feszültség érzetét s délben már rendkívül jól esett a tányér leves, melyet megettem! Az éjjel már pompásan aludtam s ma úgy érzem magam, mintha semmi bajom sem volna többé, és csakis azt érzem, hogy igen sok volt az 5 napi koplalás. Lásd, kedves barátom, így gondoskodik a jó isten az ő hűségese szolgájáról!!

A küldeményben egy üveg főzött must is volt. Evvel, és a kosár szőlővel az én jól tevőimnek szereztem nagy örömet, a minék aztán méginkább örültem. –

Gyümölcsbírálataidat bevezettem az illető fajok leírásához könyveimbe. A Húsvéti piros kalvilt még a 70-nes években irtam volt le. Azt hittem, hogy teljes az akkori leírásom. Most vettem csak észre, hogy ama leírást egy férges gyümölcscről készítettem volt s a „Belseje” bekezdésben csak annyit jegyeztem föl akkor, „túl volt érve”, „lisztes” volt és hogy husát és belső minőségét, később, egészséges példányok után kell leírnom. Hát biz én e körülményre nem voltam figyelmes. A Húsvéti piros kalviltól nem tettem el leírás céljából példányokat az idén, pedig volt vagy

150 db. Már most az idén nem lehet a leírást kiegészítenem, mert ezt a fajt nem ajánlottam télire eltenni a háziaknak. Volt bőségben jobb faj: minek foglalták volna el ezekben a helyet a haszontalan II. rendű Húsvéti kalvillal. – Azt írod, hogy nálad van belőle példány. Kisértsd meg! ird le a fajtát úgy, a mint én szoktam azt leírni. Nem nagy mesterség az. Ha leirtad; akkor a te leírásoddal ki lesz egészítve az én leírásom hiánya s közölhetem a nagy hangú, de szerintem haszontalan alma leírását is a Vázl. III. kötetében. Közölhetem nem buzditással, hanem elrettentésül, hogy ne kapjon rajta senki.

Sok jót kíván mindnyájatoknak
igaz barátod

Bereczki Máté"

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

1883. (Keltezés nélkül) A-12. számú irat

Bereczki Máté Barátom által az 1883-ik évben küldött
tanulmánygyümölcsök megnevezése.*

(*Jegyzet: A mely gyümölcsnév alatt pennával aláhúztam rólla a bírálatot Bereczki Máté barátomhoz elküldöttem.)

augusztus 15.	<u>Iolán renet</u>	7 példány
- // -	Vaisse tanácsos körte	2 - // -
- // -	Brassai szilva (kétszer)	8 - // -
- // -	<u>Sápadt zöld szilva magonc</u> ³⁶³ (Margit)	8 - // -
- // -	<u>Saint-étienni szilva</u>	3 - // -
augusztus 20.	<u>Tükör alma</u> (Kecskemétről) u. az	2 - // -
augusztus 22.	<u>Fehér cukor körte</u>	1 - // -
- // -	Lavali Leclerc	2 - // -
- // -	Silvester	2 - // -
- // -	Nélis téli	2 - // -

³⁶³ Sápadt zöld szilva magonc = Lásd Margit szilvája

LEVELEZÉS

- // -	<u>Grignoni alma</u>	1 - // -
- // -	<u>Moldvai alma</u> Dominiska, Götter apfel	2 - // -
- // -	Belliss magoncza	2 - // -
- // -	<u>Muskotályos narancs</u> körte	2 - // -
augusztus 22.	<u>Hegyes szilva</u>	1 - // -
- // -	Kis tanyai szilva magonc ³⁶⁴	1 - // -
- // -	<u>Ál-Sándor czár</u> alma Kovács I.	1 példány
- // -	<u>Hubert Grégoire</u> körte ³⁶⁵	1 - // -
augusztus 25.	<u>Árva kolmár</u>	1 - // -
- // -	<u>Amánlis csíkos</u> vajoncza	1 - // -
- // -	Payen vajoncza	2 - // -
- // -	Piroska körte	2 - // -
- // -	Masánszki alma	1 - // -
- // -	Napóleon Savinien	1 - // -
- // -	<u>Columbia</u> szilva	1 - // -
- // -	<u>Ananász</u> renet	1 - // -
- // -	<u>Nyugat szépe</u> alma	1 - // -
augusztus 31.	<u>Baguet</u> vajoncza	1 - // -
- // -	Szent Mihál napi körte	2 - // -
- // -	<u>Stuttgarti</u> vajoncz	2 - // -
- // -	<u>Leclerc Amália</u>	1 - // -
- // -	Affre érsek	2 - // -
- // -	Merode esperes	1 - // -
- // -	<u>Sárga csúcsos magoncz</u> alma	2 - // -
szeptember 4.	<u>Edward király</u> körtéje	1 - // -
szeptember 4.	<u>Thüerlinck</u> ³⁶⁶	1 - // -
- // -	<u>alma magonc</u> K † VI ³⁶⁷	1 - // -
szeptember 8.	Simonfy piros	2 - // -
- // -	Hosszúszárú kis alma	4 - // -

³⁶⁴ Kis tanyai szilva magonc = Bereczki kertjében 1883-ra termőre fordult szilva magonc, melynek végleges elnevezését nem ismerjük.

³⁶⁵ Grégoire Hubert (körte)

³⁶⁶ Tuerlinckx (körte)

³⁶⁷ Alma magonc K † VI. = Bereczki kertjében magról kelt almafajta, végleges nevét nem ismerjük.

LEVELEZÉS

- // -	Tulipán kalvill	2 " -
- // -	<u>Brabanti hercegnő</u> (Loisel)	1 - // -
- // -	<u>Braunauai rozmarin</u> alma	1 - // -
- // -	<u>Madérai renet</u> (Sófia királynő)	2 - // -
- // -	Van der Abeele ³⁶⁸ alma	1 - // -
- // -	<u>Édes párizs</u> ³⁶⁹	2 - // -
- // -	<u>Dussart bergamotja</u>	2 - // -
- // -	Nagy Füge körte	1 - // -
- // -	Bosc kobakja	1 - // -
Szeptember 21.	<u>Mauss renet</u>	1 - // -
- // -	Aranyszövet	1 - // -
- // -	<u>Weilburgi alma</u>	1 - // -
- // -	Wellington	1 - // -
- // -	<u>Canterbury</u>	1 - // -
- // -	<u>Dietzi mandularenet</u>	2 - // -
- // -	<u>Szabadkai nagy szercsika</u>	1 - // -
- // -	Cuzy renet	1 - // -
- // -	Boiken alma, nagy	1 - // -
- // -	Húsvéti piros kalvil	2 - // -
- // -	Amerikai színes (elveszett)	1 - // -
Szeptember 21.	<u>Nagy arany pepin</u>	1 - // -
- // -	Portugalli kormos renet	2 - // -
október 12.	<u>Bachelier vajonc</u>	1 - // -
- // -	<u>Boisselot Fortunatája</u>	2 példány
- // -	<u>Delmotte biztos</u>	1 pld. Nánási Oláh Gyula
- // -	Zöld csík körte ³⁷⁰ (Horváth körtéje)	2 pld. Vas megyéből Horváth György udvari ágenstől
- // -	Honti alma ³⁷¹ Csúcsos Daru	2 példány
- // -	Bournay-i fehér alma	3 - // -

³⁶⁸ Vandenabeele (alma)

³⁶⁹ Édes párizs (alma) – Édes páris (alma)

³⁷⁰ Zöld csík körte = Horváth fügekörtéje

³⁷¹ Honti alma = Csúcsos Daru = Entz-féle rozmarin alma egy változata

LEVELEZÉS

- // -	Jolánka	2 - // -
- // -	Adelajda körte	1 - // -
- // -	Mosolygó alma (Kolozsvári)	2 pld. egyik kovácsházi
- // -	Schönbrunni renet	3 pld. Bodor Pál
október 24,	Téli Kálmán	2 pld. Megelétől
- // -	Baxter pármén	1 példány
- // -	Focke renet	1 - // -
október 24.	Kenti fehér pepin	2 - // -
- // -	Apion	2 - // -
- // -	Belga gránát renet	1 - // -
Október 24.	Neel renet	3 - // -
- // -	Tartós piros alma (Rother Eiser apfel)	2 - // -
október 26.	Orbai alma	6 pld. Csoboth Ferenc
- // -	Torjai magonc	5 példány
Össz.:	80 faj	146 példány

(Lelőhelye: Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz.)

* * *

***BERECZKI MÁTÉ ÉS DÖRGŐ DÁNIEL ÁLTAL
KÉSZÍTETT GYÜMÖLCS „SZÉLRAJZOK”***

A Batul alma leírása. In: Magyar pomológia I-II. Összeáll. Rudinai Molnár István. Bp., 1899–1904.

[Zigányné Lőschinger Hedvig rajza, 1899]

[A KÉP ILLUSZTRÁCIÓ – NEM A BERECKZI MŰVEKBŐL SZÁRMAZIK]

A gyümölcsök „szélrajzainak” levételét – a levelezések alapján – Dörgő Dániel kezdeményezte már kapcsolatuk első esztendejében. Hiányolta a külföldi pomológiai művekben is rendszeresen fellelhető ábrázolásokat, s Bereczki Máté Gyümölcsészeti vázlatok művének (nála több példányban meglévő) egyik kötetébe – amint erre többször utalt – elkezdte készíteni a kertjében megért gyümölcsökről ezeket az ábrákat. Ennek legegyszerűbb technikáját feltételezhetően Bereczkitől sajátította el, s kapcsolatukban az 1870-es évek végén már általánossá vált, amikor maga Bereczki is egyre többet alkalmazta a szélrajzok készítését.

Módszerük az volt, hogy a hosszában pontosan kettévágott gyümölcsöt egy tiszta (vagy akár – a Gyümölcsészeti vázlatok esetében – nyomtatott) lapra helyezték és azt széle mentén körülrajzolták ceruzával. A papír eközben óhatatlanul nedvessé vált a gyümölcs levétől, melynek nyomai ma is meglátszanak az eredeti rajzokon. A lap megszáradása után jegyezték fel az ábra mellé azokat a tudnivalókat, amelyeket a „körülményes leírás” során feltétlenül meg akartak örökíteni. Dörgő azért alkalmazta ezt az eljárást sűrűbben, mert e képeket és a pontosan datált „kísérleti ízlelés”, gyümölcsjellemezés szövegét gyakran megküldte Bereczkinek, hogy gyümölcsazonosításkor felhasználhassa.

E szélrajzok közlését fontosnak ítéltük, mert azon túl, hogy az eredeti forrásnak, a Bereczki levelek fűzött kötetének szerves részét képezik,³⁷² még bepillantást is engednek együttműködésükbe, abba az alkotó munkába, amelyben Dörgő Dániel az évek során igazi segítőtársá nőtte ki magát.

A táblázatban szereplő oldalszámok nem e forráskiadvány oldalszámait jelölik, hanem a levélgyűjtemény Dörgő által bejegyzett oldalszámát. A gyümölcsrajzok két oldalán szereplő szöveg elkülönítve szerepel, a dőlt betűvel megadott bal és jobb oldali elhelyezkedésük szerint. További formai hűségre a jobb olvashatóság kedvéért nem törekedtünk.

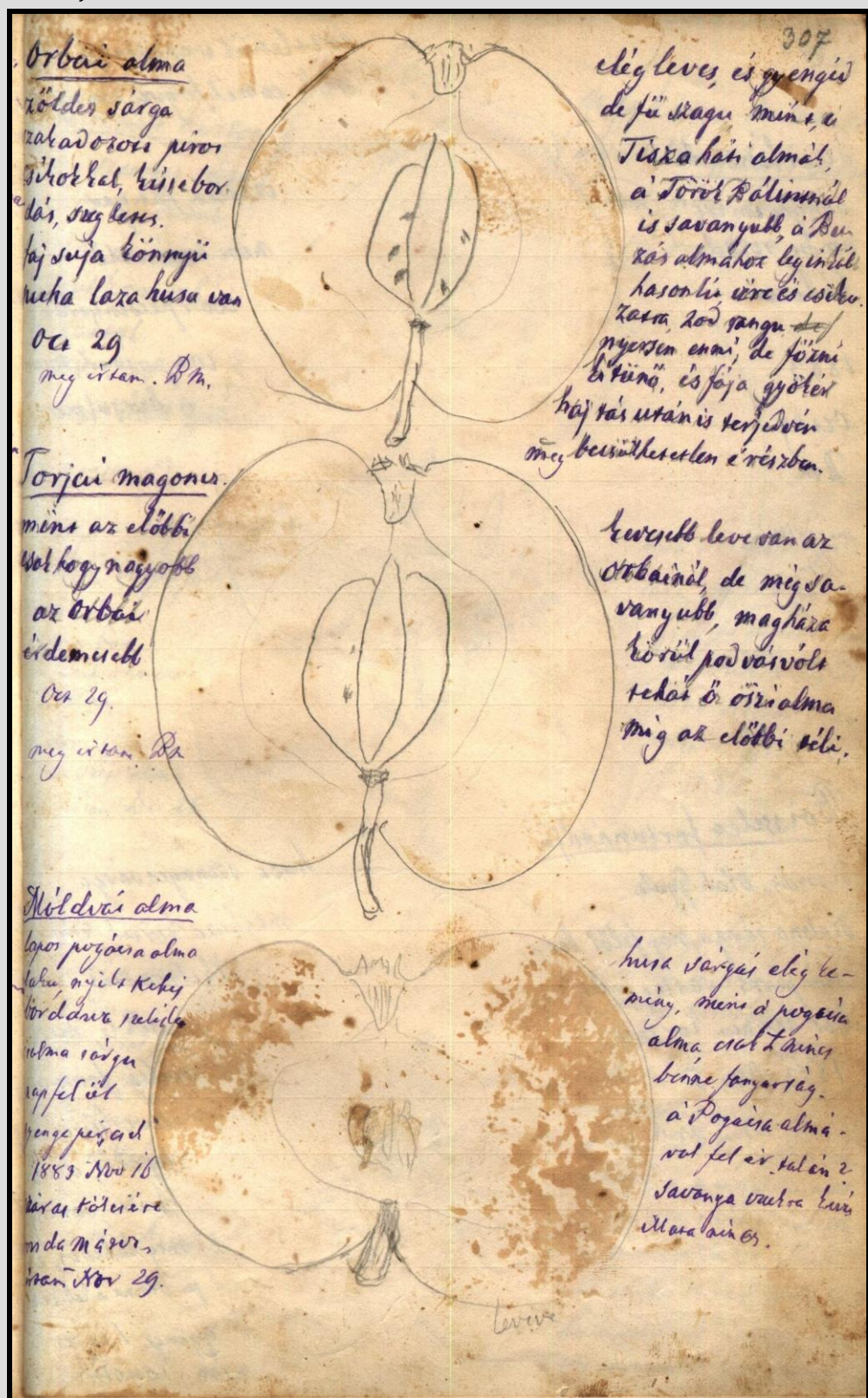
---

³⁷² A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára SZE 179. ltsz. kötet végére, a 307. kézzel számozott oldaltól kezdődően be vannak fűzve.

Megjegyzés: A ceruzás feljegyzések tollal történt átírása során több helyen betűtévesztés történt (pl. 3. szélrajz középső körte esetében.)

<p>[Szélrajzok 1.] 307. oldal 1. gyümölcs <u>Orbai alma</u> <i>A gyümölcs bal oldalán:</i> zöldes sárga, szakadozott piros csíkokkal, kissé bordás, szegletes, fajsuja könnyű, puha, laza husa van. Oct. 29. [Bereczki írásával:] meg írtam BM. <i>A gyümölcs jobb oldalán:</i> elég leves és gyengéd, de fű szagu, mint a Tisza háti almák, a' Török Bálintnál is savanyubb, a' Buzás almához leginkább hasonlít ízre és csikozatra, 2-od rangu nyersen enni, de főzni kitűnő, és fája gyökér-hajtás után is terjedvén megbecsülhetetlen e' részben.</p>
<p>[Szélrajzok 1.] 307. oldal 2. gyümölcs <u>Torjai magonc</u> <i>A gyümölcs bal oldalán:</i> mint az előbb csak hogy nagyobb, az Orbai érdemesebb. Oct 29. meg írtam B.M. <i>A gyümölcs jobb oldalán:</i> kevesebb leve van az Orbainál, de még savanyubb, magháza körül podvás volt, tehát ő őszi alma, míg az előbbi téli.</p>
<p>[Szélrajzok 1.] 307. oldal 3. gyümölcs <u>Móldvai alma</u> <i>A gyümölcs bal oldalán:</i> lapos pogácsa alma alaku, nyilt kehej – bordázata szelíden szalma sárga, nap felől gyenge pir csak, 1883. Nov. 16. szárás tölcsére rozsdá mázas szerű[?]. Nov. 29. <i>A gyümölcs jobb oldalán:</i> husa sárgás, elég kemény, mint a' pogácsa alma, csak nincs benne fanyarság, a Pogácsa almával felér talán? savanya, cukra kevés, illata nincs. [Alul ceruzával:] levéve</p>

Szélrajzok 1.

Szélrajzok almafajtákról 1. (Orbai, Torjai, Moldvai alma)

[Szélrajzok 2.]

308. oldal 1. gyümölcs

Tuerlinxck [Tuerlinckx]

A gyümölcs bal oldalán: sárgás imitt amott rozsda hálózat. 1883. Oct. 29. Megírtam. B.M. oct. 29.

A gyümölcs jobb oldalán: éretlenül vétetett le fájáról, ennél fogva fonnyadt. ízetlen, fanyar nem enni való csak pecsenyéhez compótnak, mint a' birsalma.

[Alul ceruzával:] levéve

[Szélrajzok 2.]

308. oldal 2. gyümölcs

Boisselot Fortunátája

A gyümölcs bal oldalán: Nánás, Oláh Gyula szalma sárga, nap felől barnás piros, vastag érdes bőr, bár nem kormos. 1883. Nov. 5. meg írtam Nov. 5.

A gyümölcs jobb oldalán: husa szennyes sárga, magháza körül köves, alkalmasint korán szedték le, mert némileg fonnyadt. leve kevés, husa tapadós, cukra kevés, savanya meglehetősen, e tartja benne a lelket, gyenge 1-ső rendű, nem csúszik.

[Alul ceruzával:] levéve

Szélrajzok 2.

Szélrajzok körtefajtákról 2. (Tuerlinckx, Boisselot Fortunátája)

[Szélrajzok 3.]

309. oldal 1. gyümölcs

Delmotte biztos

A gyümölcs bal oldalán: bőre szennyes sárga piros lehellettel, keje és szára körül kormos hálózattal. 1883. Nov 5. Nánás Oláh Gyulától. Meg írtam Nov. 5.

A gyümölcs jobb oldalán: ez is köves, de leve bő, olvadékony, kevés savanya van, némi fűszere. 1-ső rendű.

[Alul ceruzával:] levéve

[Szélrajzok 3.]

309. oldal 2. gyümölcs

Nyugot szépe

A gyümölcs bal oldalán: fűzőld sárgás foltokkal, sima bőr, kezdett ránczosodni. Nov. 17. Nem szép alma. Megírtam Dec 25.

A gyümölcs jobb oldalán: husa zöldes sárga, laza, omlékony, gyengéd, de kevés leve van, taplós, cukra kevés, rossz szagott vett magába, gyenge 1-ső, jó II-dik. túlért?

[Szélrajzok 3.]

309. oldal 3. gyümölcs

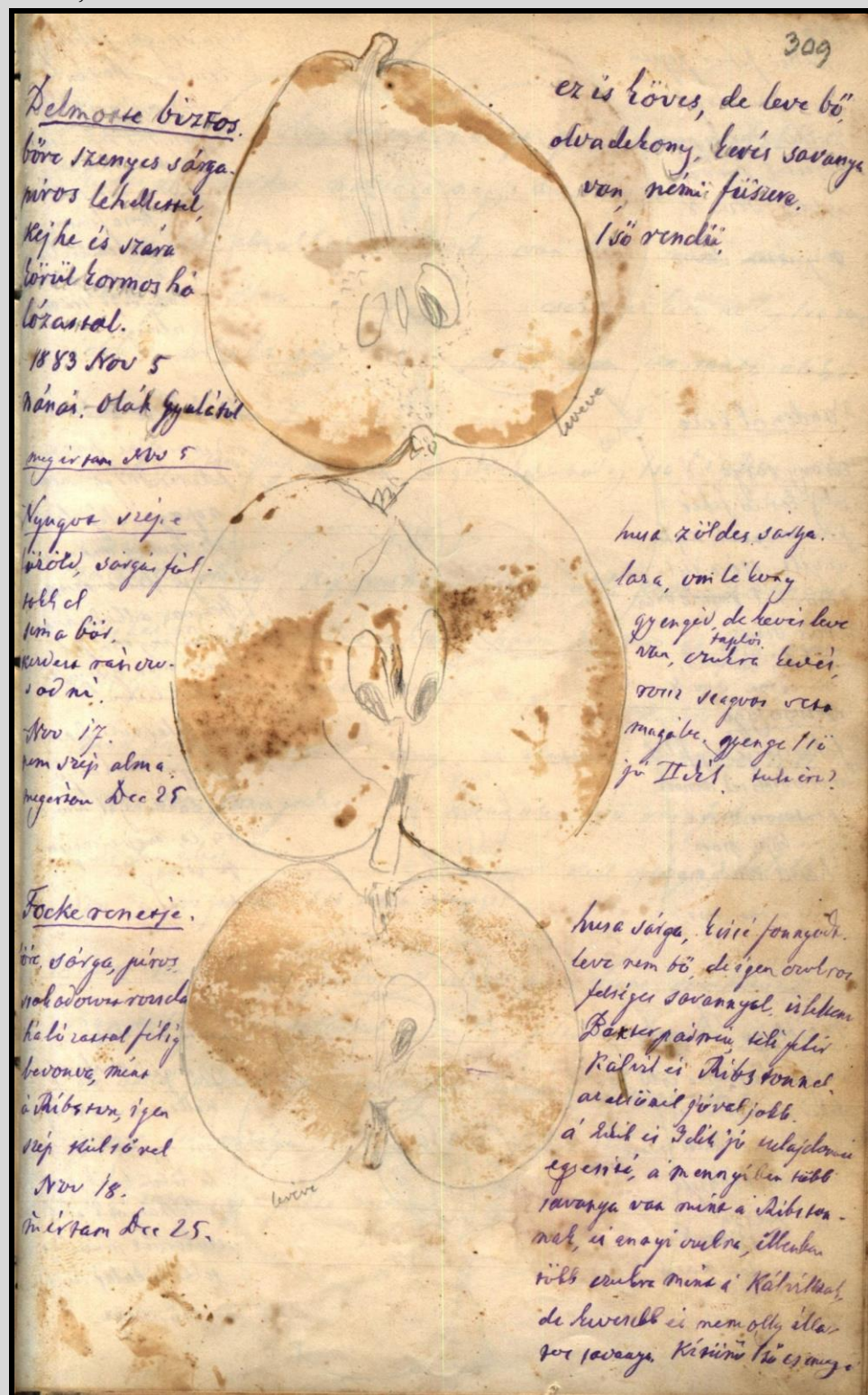
Focke renetje

A gyümölcs bal oldalán: bőre sárga, piros szakadozott rozsdá hálózattal félig bevonva, mint a Ribston, igen szép külsővel. Nov. 18. Meg írtam Dec 25.

A gyümölcs jobb oldalán: husa sárga, kissé fonnyadt, leve nem bő, de igen cukros felséges savanyal, ízleltem Baxter parmin, Téli fehér kalvil és Ribstonnal. az elsőnél jóval jobb, a 2-dik és 3-dik jó tulajdonait egyesíti, a mennyiben több savanya van, mint a Ribstonnak, és annyi cukra, illetve több cukra, mint a Kalvillnak, de kevesebb, és nem olly illatos savanya. Kitűnő 1-ső csemege.

[Alul ceruzával:] levéve.

Szélrajzok 3.

Szélrajzok körtéről és almafajtákról 3. (Delmotte biztos körte, Nyugot szépe alma, Focke renetje alma)

[Szélrajzok 4.]

310. oldal 1. gyümölcs

Kenti fehér pepin

A gyümölcs bal oldalán: citrom sárga zöldes szürke pontozattal, sima bőr, ízlelés Nov. 8. Meg írtam Nov 8.

A gyümölcs jobb oldalán: husa sárgás fehér, kemény, bőrén kívül apró rothadási szeplők támadtak, de husába még nem hatoltak. Husa finom, gyengéd, cukra, savanya elég, porhanyós, nagyon jó, 1-ső osztáju csemege.

[Alul ceruzával:] levéve

[Szélrajzok 4.]

310. oldal 2. gyümölcs

Vandenabeele

A gyümölcs bal oldalán: arany sárga alig látszó fehér pontozattal. Kejhe nyílt, szára tölcserénél rozsda máz, bőre sima. Izlelés Nov. 8. Megírtam Nov. 8.

A gyümölcs jobb oldalán: bőre kissé kezdett ránczosodni, husa fehéres sárga, kemény, ropogós elég leves, de cukra nincs, savanya kellő mennyiségben van, alkalmasint korán vágtam fel. fűszere nincs, gyenge 1-ső, sótt 2-dik, kár leírni. [Alul ceruzával:] levéve

[Szélrajzok 4.]

310. oldal 3. gyümölcs

Mosolygó Ceruzával: Erdélyből.

A gyümölcs bal oldala: Fehér sárga, nap felől vérvörössel mosott pontozott sima gömböjű. szára körül rozsda mázas. Megírtam Nov. 8.

A gyümölcs jobb oldala: husa fehér, zölddel árnyalt, gyengéd korhanyó.³⁷³ kellemes savannyal, van cukra is, szép is vagyok, jó is vagyok 1-ső rangu.

[Szélrajzok 4.]

310. oldal 4. gyümölcs

Mosolygó Bereczki

A gyümölcs bal oldala: Sárgásba játszó zöld fehér pontokkal és felhámmal (*olvashatatlan:* irdalt csinos?), nagy magháza, igen sok magja van Nov. 8. meg írtam Nov. 8.

A gyümölcs jobb oldala: husa zöldes, gyengéd, korhanyó, kellemes savannyal, íze az előbbiétől alig ha különbözik, csak hogy ez korhanyóbb és kevesebb cukorral rendelkezik, talán a talaj különbsége az oka, 1-ső rangú

[Alul ceruzával:] levéve

³⁷³ Korhanyó = Bereczki több ízben használta ezt a kifejezést almák húsának jellemzésére. Pl. a Tournay-i kurtaszárú (BERECZKI 1. 293. p.); a Szabadkai nagy szercsika (BERECZKI 3. 486. p.); a Rudolf masánczkija (BERECZKI 3. 491. p.) esetében. Pontos jelentése nem ismert: a porhanyós és a korhanyó (korhadt talajelem) szavak ötvözete? Utóbbi szó talajtani munkákban fordul elő, általában a humusz megfelelőjeként.

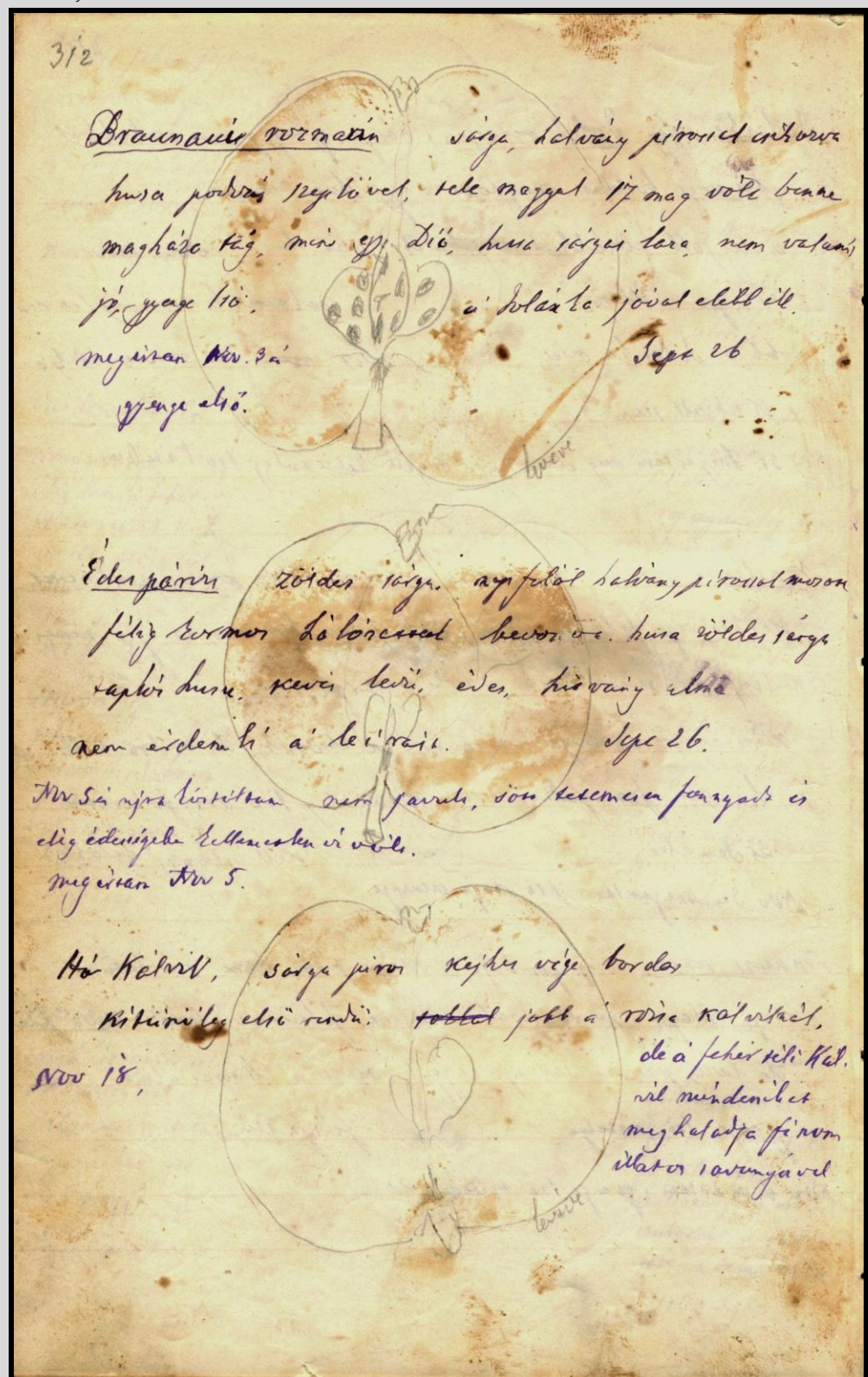

<p>[Szélrajzok 5.] 311. oldal 1. gyümölcs <u>Jolánka</u> <i>A gyümölcsön is keresztülírt szöveg: Jolánka vagy Jolán renetje, sárga gyenge piros csíkokkal kejhés vége bordás, magháza nagy, husa sárga. a' legjobb almákkal vetekedik, van leve, cukra, nedves savanyu, illatos, csaknem kitűnőleg 1-ső rendű, jobb a Jolánka név, mert íze renet, alakja Kálvill szerű, Nov 9-én megírtam, meg dicsértem, majdnem kitűnőleg 1-sőnek ítéltém.</i> <i>[Ceruzával írva]: levéve</i></p>
<p>[Szélrajzok 5.] 311. oldal 2. gyümölcs <u>Madérai renet (Zsófia királynő)</u> <i>A gyümölcsön is keresztülírt szöveg: szép formájú, olda (!) kormos pontozattal. Kejhés vége felé mind inkább finom kormos, ez igen nemes külsejűvé teszi, husa zölde sárga, nincs annyi savanya, mint az elsőnek, cukra több ha nem fonnyadna kitűnőleg 1-ső rang fokozatot érdemelne – kell ojtó gajj belőlle. Nov 9-én megírtam 1-ső rangú csemege.</i> <i>[Alul ceruzával:] levéve</i></p>
<p>[Szélrajzok 5.] 311. oldal 3. gyümölcs <u>Mauss-renet</u> <i>A gyümölcsön is keresztülírt szöveg: szép gömböje világos piros, benne szembetűnő nagy világos pontozattal, mi őt feltűnővé teszi, husa fehér, de laza, paraszt savanyusággal, mint a' Buzás alma, gyenge 1-ső osztályú, fűzfa ízű. Nov 9-én írtam, gyenge 1-ső osztályú.</i> <i>[Kívül ceruzával:] levéve</i></p>

<p>[Szélrajzok 6.] 312. oldal 1. gyümölcs <u>Braunnaui rozmarin</u> <i>A gyümölcsön is keresztülírt szöveg:</i> sárga halvány pirossal csíkozva husa podvás szeplővel tele maggal, 17 mag volt benne, magháza tág mint egy Dió, husa sárgás laza, nem valami jó, gyenge 1-ső, a Jolánka jóval előbb áll Sept 26. Megírtam Nov 9-én <u>gyenge első</u> <i>[Alul ceruzával:]</i> levéve</p>
<p>[Szélrajzok 6.] 312. oldal 2. gyümölcs <u>Édes párizs</u> <i>A gyümölcsön is keresztülírt szöveg:</i> zöldes sárga, nap felől halvány pirossal mosott félig kormos hálózattal bevonva, kevés levű, édes, hitvány alma, nem érdemli a leírást Sept. 26. Nov 5-én újra kóstoltam, nem javult, sőt tetemesen fonnyadt, és elég édességében kellemetlen íz volt. Megírtam Nov. 5.</p>
<p>[Szélrajzok 6.] 312. oldal 3. gyümölcs <u>Hó Kálvill</u> <i>A gyümölcsön is keresztülírt szöveg:</i> sárga piros kejhés vége bordás. kitűnőleg első rendű. jobb a rózsza kálvilnál, de a fehér téli Kálvil mindenképpen meghaladja finom illatos savanyával. <i>[Alul ceruzával:]</i> levéve.</p>

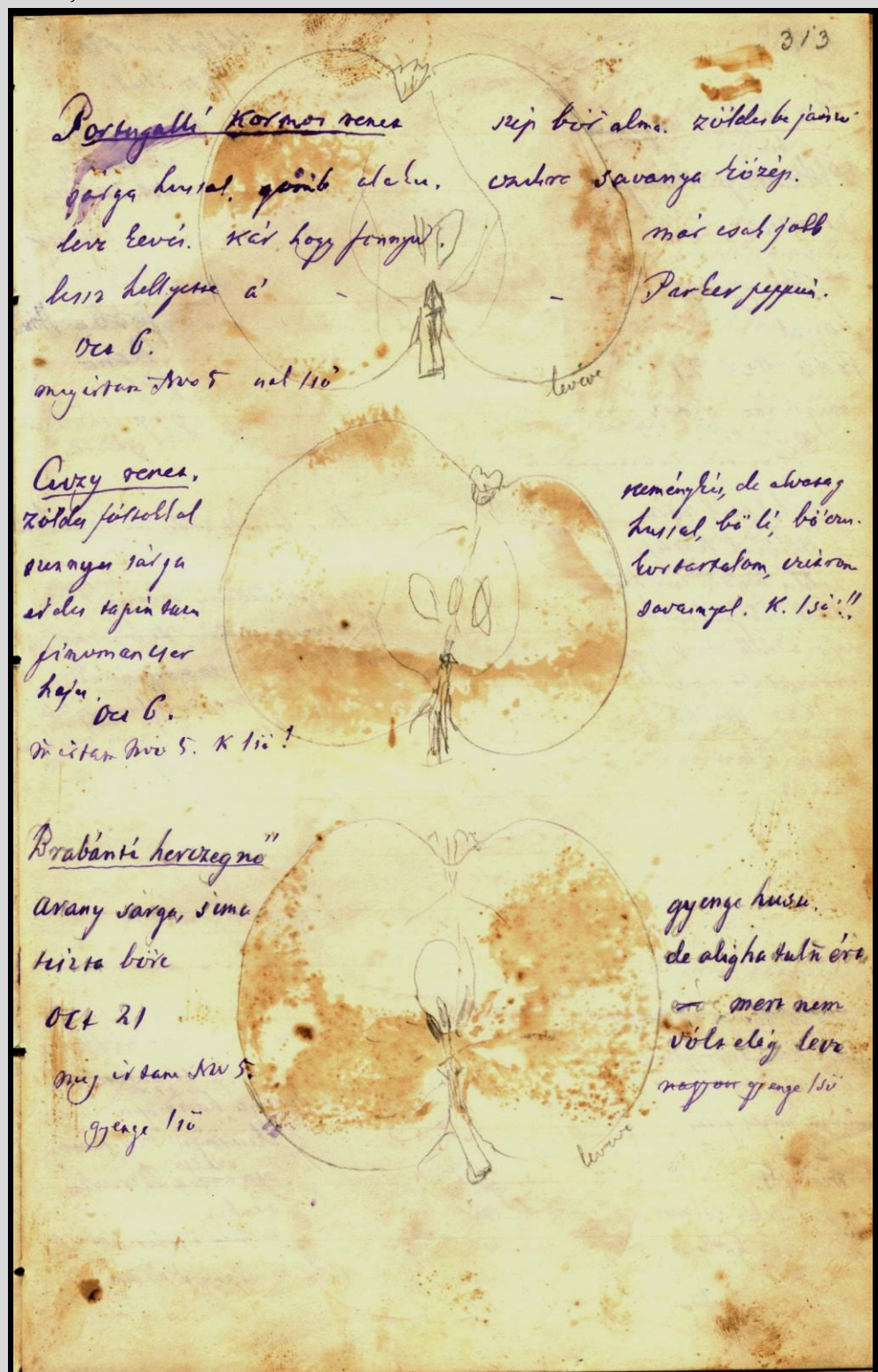
Szélrajzok 6.

Szélrajzok almafajtákról 6. (Braunauer rozmarin, Édes páris, Hó Kálvil)

<p>[Szélrajzok 7.] 313. oldal 1. gyümölcs <u>Portugalli kormos renet</u> <i>A gyümölcsön is keresztülírt szöveg: szép bőr alma. zöldebe játszó sárga hussal, gömb alakú, cukra, savanya közep, leve kevés. Kár hogy fonnyadt. Már csak jobb lesz helyette a' Parker peppinje Oct. 6. meg írtam Nov 5. csak 1-ső</i> <i>[Alul ceruzával:] levéve</i></p>
<p>[Szélrajzok 7.] 313. oldal 2. gyümölcs <u>Cuzy renet</u> <i>A gyümölcs bal oldalán: zöld foltokkal szennyes sárga, érdes tapintású finom cser haju. Oct 6. meg írtam Nov. 5. K. 1-ső!</i> <i>A gyümölcs jobb oldalán: keménykés, de olvatag hussal, bő lé, bő cukortartalom, citrom savanyal K. 1-ső!</i></p>
<p>[Szélrajzok 7.] 313. oldal 3. gyümölcs <u>Brabánti hercegnő</u> <i>A gyümölcs bal oldalán: arany sárga, sima tiszta bőre, Oct. 21. meg írtam Nov. 5. gyenge 1-ső</i> <i>A gyümölcs jobb oldala: gyenge husu, de aligha túl nem ért, mert nem volt elég leve, nagyon gyenge 1-ső</i> <i>[Alul ceruzával:] levéve</i></p>

Szélrajzok 7.

Szélrajzok almafajtákról 7. (Portugalli kormos, Cuzy renet, Brabanti hercegnő)

[Szélrajzok 8.]

314. oldal 1. gyümölcs

Bachelier vajonc Oláh Gyulától Nánásról B. M. által

A gyümölcs bal oldala: zöldes birs sárga szennyes pirossal, sima bőrrrel, gyenge hajjal. 1883 Oct. 21 meg írtam Nov. 5. gyenge 1-ső

A gyümölcs jobb oldala: leve csordul olvatag husa zöldes de fűszer nélküli, jobb a Hovay Dana. fűzfa szagu gyenge 1-ső rendű gyümölcs

[Alul ceruzával:] levéve

[Szélrajzok 8.]

314. oldal 2. gyümölcs

Zöld csík körte (Horváth körtéje)

A gyümölcs bal oldala: zöldes hajjal cser hálózattal vékonyan borítva. napos oldala szennyes téglá vörössel be mosva 1883 Oct 25. Meg írtam B. M. Oct 29-én

A gyümölcs jobb oldala: husa bágyadt zöldes, magháza közt köves, elég leves, sőt lédu, olvatag, igen kellemes savanyal, bár kevés cukros, de azért nagyon jó 1-ső rendű csemege gyümölcs, nóm azt mondá: meg lehet hagyni. Oudinot (Oudinot vajoncza) emlékezt.

[Alul ceruzával:] levéve

[Szélrajzok 8.]

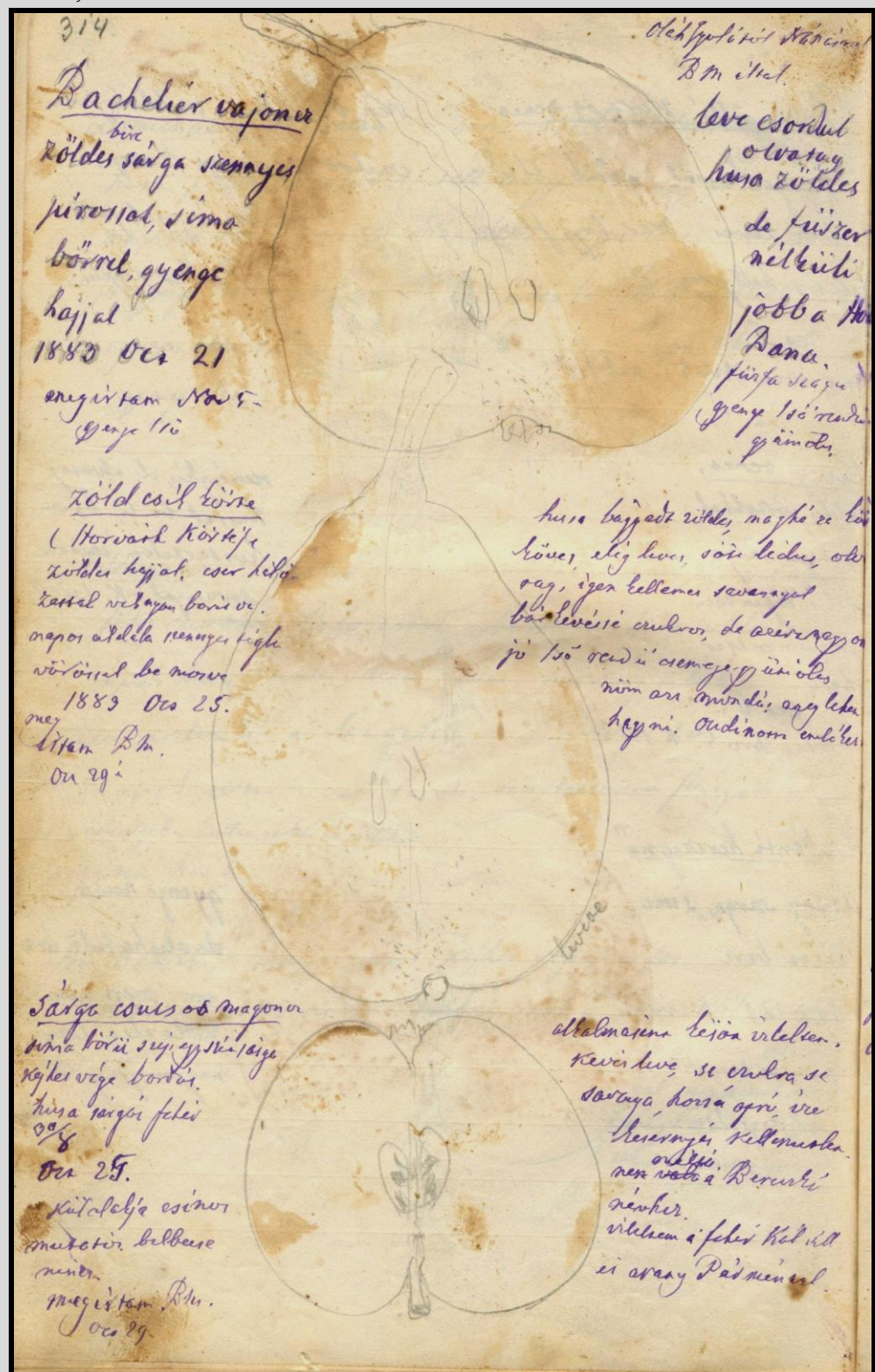
314. oldal 3. gyümölcs

Sárga csucsos magonc

A gyümölcs bal oldala: sima bőrű szép egyszín sárga, kejhés vége bordás, husa sárgás fehér 30/8. Oct. 25. Külalakja csinos, mutatós, belbecse nincs. Megírtam B.M. Oct. 29.

A gyümölcs jobb oldala: Alkalmasint későn izleltem. Kevés leve, se cukra, se savanya, hozzá apró, íze kesernyés, kellemetlen, nem méltó a' Bereczki névhez. Izleltem a'' fehér Kálvill és arany Párménnel.

Szélrajzok 8.

Szélrajzok körtefajtákról és almáról 8. (Bachelier vajonca, Zöld csík körte, Sárga csúcsos magonc alma)

[Szélrajzok 9.]

315. oldal 1. gyümölcs

Apion

A gyümölcs bal oldala: bőre viasz sárga egyszín, sima, sok magja van, kejlhe vége emelkedett buczkos. fájáról Sept 5-én vétetett le, ízleltem Nov. 18. meg írtam Nov 29.

A gyümölcs jobb oldala: husa sárga kemény roppanó, édes, savany nélkül, mint az Édes Párizs, meg se állhat a' Downton mellett, mellyel összehasonlítottam. kicsiségénél és hitvány ízénél fogva, nem érdemli a tenyésztést, hacsak befőzésre nem, idetenni(?) nem való, így a leírásra se. 2-od rangu.

[Szélrajzok 9.]

315. oldal 2. gyümölcs

Weilburgi alma

A gyümölcs bal oldala: gömböjü szalma sárga, száras vége pirossal mosott, ízlelés Nov. 22. meg írtam Nov. 29

A gyümölcs jobb oldala: husa fehér, kevés lével cukor és savanyal, gyenge 1-ső, tulérett, pipaszag átjárta a Casinóba.

[Alul ceruzával:] levéve

[Szélrajzok 9.]

315. oldal 3. gyümölcs

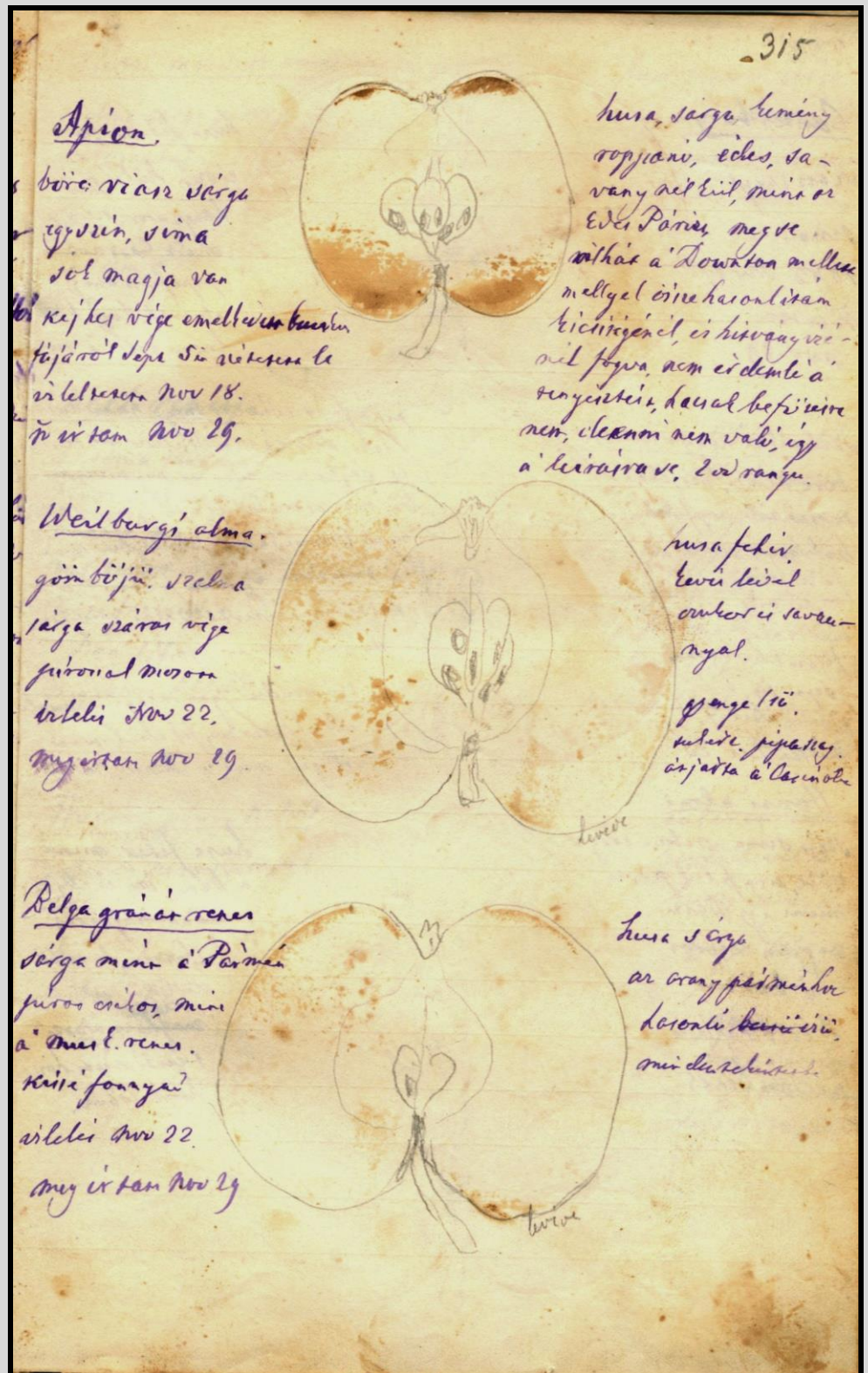
Belga gránát renet

A gyümölcs bal oldala: sárga mint a' Pármén. piros csíkos, mint a Musk. renet (*Muskotály renet*) kissé fonnyad ízlelés Nov. 22. meg írtam Nov 29.

A gyümölcs jobb oldala: husa sárga, az Arany parménhoz hasonló ~~beesü~~ ízü minden tekintetben

[Alul ceruzával:] levéve

Szélrajzok 9.

Szélrajzok almafajtákról 9. (Apion, Weilburgi, Belga gránát renet)

[Szélrajzok 10.]

316. oldal 1. gyümölcs

Canterbury

A gyümölcs bal oldala: viasz sárga sima. 1883 Nov. 27. meg írtam Nov. 29.

A gyümölcs jobb oldala: husa fehéres sárga, e' szép külsejű és hangzatos nevű almát a' Casinóban a pipafüst annyira elrontá, hogy bírálatot róla nem mondhatok.

[Alul ceruzával:] levéve

[Szélrajzok 10.]

316. oldal 2. gyümölcs

Szabadkai nagy szercsika

A gyümölcs bal oldala: a bőre sima sárgába játszó zöld, nap felől halvány vörös, földszínű. kejhés vége hullámos, fájáról levéttetett Sept. 19. Izlelés Dec. 7. meg írtam Dec. 25.

A gyümölcs jobb oldala: pipa füst közt ért meg, husa zölde, laza, még is van elég leve, de törköje is sajátszerű édes és megnevezhetetlen, más almától elütő gyenge savanyval (szercsika íz) melyben, mint a természet egyszerű fiában, nincs túlfinomított szalonias míveltség, de van eredeti jóság.

1-ső rendű gazdasági gyümölcs, jobb a Bournay-i fehérnél, nincs olyan mint a Rózsa Kállvil.

[Alul ceruzával:] levéve

[Szélrajzok 10.]

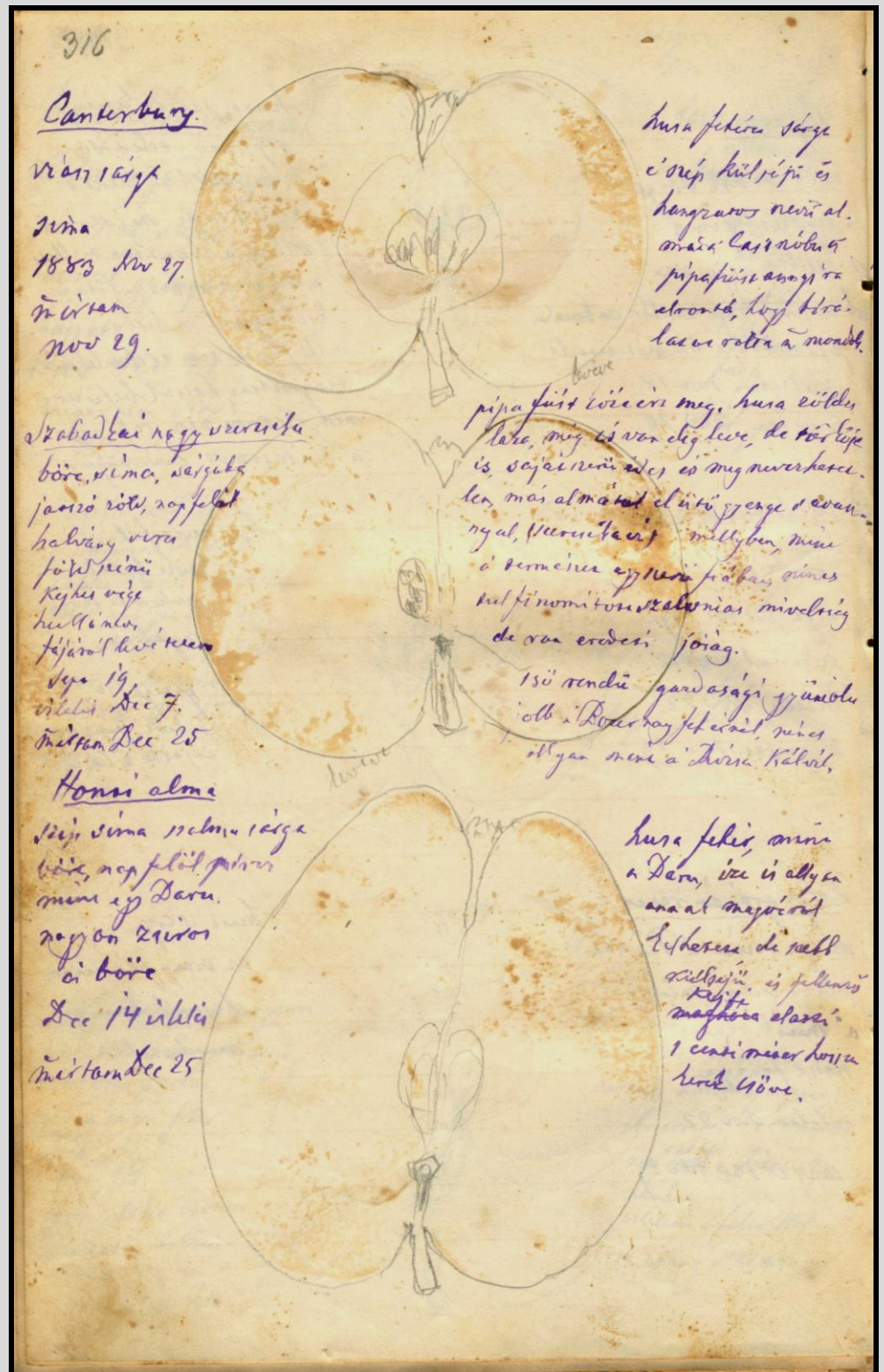
316. oldal 3. gyümölcs

Honti alma

A gyümölcs bal oldala: szép sima szalmasárga. bőre nap felől piros mint egy Daru, nagyon zsíros a bőre. Dec 14. izlelés, meg írtam Dec 25.

A gyümölcs jobb oldala: husa fehér, mint a Daru, íze is olyan, annak magváról kelhetett, de szebb külsejű és jellemző kejhe[!] magháza alatti 1 centi méter hosszú kerek csöve.

Szélrajzok 10.

Szélrajzok almafajtákról 10. (Canterbury, Szabadkai nagy szercsika, Honti)

[Szélrajzok 11.]

317. oldal 1. gyümölcs

Dietzi mandula renet

A gyümölcs bal oldala: szalma sárga piros csíkozattal, sima bőr. Dec 14. meg írtam Dec 25.

A gyümölcs jobb oldala: husa fehéres sára, gyengéd finom illatos savannyal, de cukra lehetne több is, elég leves, 1-ső rendű csemege.

[Alul ceruzával:] levéve

[Szélrajzok 11.]

317. oldal 2. gyümölcs

Neel renetje

A gyümölcs bal oldala: szalma sárga piros csíkozattal, mint a' muskotáj renet, kissé fonnyad.

Dec 14. meg írtam dec 25.

A gyümölcs jobb oldala: mint az előbbi, csak hogy ebbe több cukor van, nincs annyi mint a' Ribston peppinbe, de husa gyengédebb savanya finomabb törköje kevesebb. Kitűnőleg első rendű.

[Alul ceruzával:] levéve

[Szélrajzok 11.]

317. oldal 3. gyümölcs

Húsvéti piros Kálvil

A gyümölcs bal oldala: világos piros, a' miénk veres tüdő szín. bő magházzal Dec 17. bordás. meg írtam Dec 25.

A gyümölcs jobb oldala: tulérett lisztes kevés lével és kevés savannyal gyenge 1-ső pedig e'nyert jutalmat. husa bőr alatt sárgás, belől sok hejt rózsa piros.

[Alul ceruzával:] levéve

Szélrajzok 11.

Szélrajzok almafajtákról 11. (Dietzi mandula renet, Neel renet, Húsvéti piros kalvill)

[Szélrajzok 12.]

318. oldal:

Tartós piros³⁷⁴

Gyümölcs bal oldala: piros, sima bőr, világos, szembetűnő pontozat. Decz. 18.

Megírtam jan. 12.

Gyümölcs jobb oldala: husa fehéres sárga, elég tömött és leves, édes. én nem érzettem benne a savanyt. de azért jó alma, 1ső rendű gazdasági és piaczos.

[Szélrajzok 12.]

318. oldal:

Bereczki M. Magoncz Kt. VI. 2/9.

Gyümölcs bal oldala: zöldes sárga sima bőr, nap felől piros csíkos, világos pontozattal. Decz. 18.

megírtam Jan. 12.

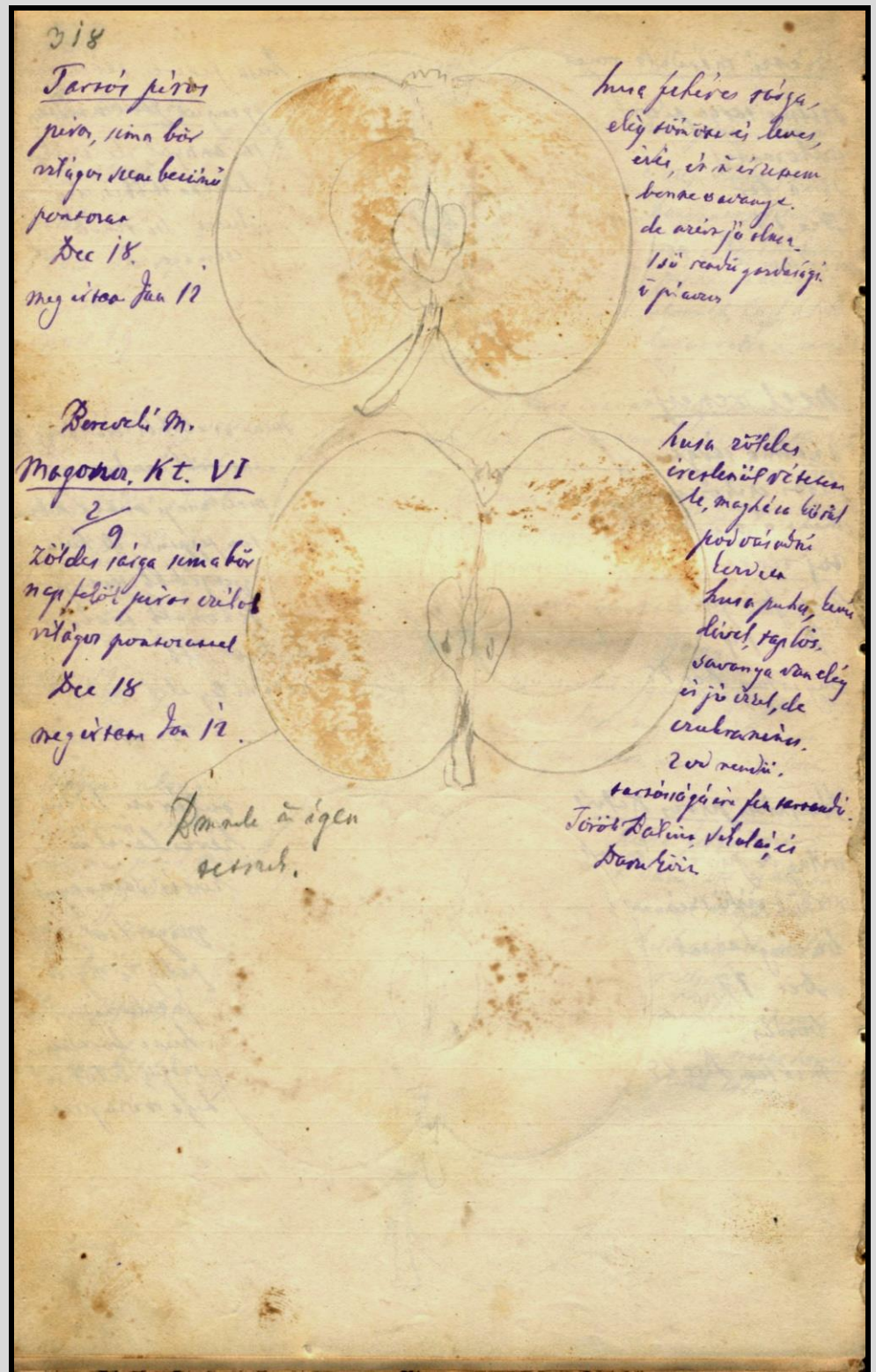
Gyümölcs jobb oldala: husa zöldes, éretlenül vétetett le, magháza körül podvásodni kezdett, husa puha, kevés lével, taplós, savanya van elég és jó ízzel, de cukra nincs, 2-od rendű, tartósságáért fentartandó Török Bálint, Sikulai és Daru közt.

[*Alatta ceruzával:*] „Bmaté nem igen tetszik.”

---

³⁷⁴ Tartós pirosalma

Szélrajzok 12.

Szélrajzok almafajtákról 12. (Tartós piros, Bereczki Magocza Kt. VI. alma)

IRODALOM

- 'A' és 'Az' (idegen nyelven is) névelővel kezdődő címeket
- Lásd a megfelelő betű alatt!
- AMBRUS L. 2012 Ambrus Lajos: Kis magyar pomológia. 30 régi magyar alma. Kesselyák Rita illusztrációival. Kiad.: Agárdi Pálinkaház Kft., 2012.
- ANGYAL 1895 Angyal Dezső: Bereczki Máté. [Nekrológ]. *Köztelek*, 1895. 101. szám (dec. 18.), 2012-2013. p.
- ANGYAL 1926 Angyal Dezső kertészeti munkái. IV. kötet. Gyümölcsismeret (Pomologia). Összeválogatta és sajtó alá rendezte: Mahács Mátyás. Pátria, Bp. 1926. 520 p.
- BALASSA Z. Balassa Zoltán: Sziklay család emlékezete... *Felvidék ma*. Az első szlovákiai magyar hírportál. 2013. július 12.
<http://www.felvidek.ma/felvidek/regio/40669-unnepseg-janokon>
- BALÁZS GY. 1988 Balázs György: Lukácsy Sándor (1815-1880). In: Magyar Agrártörténeti életrajzok I – P. Szerk. Für Lajos, Pintér János. Bp., 1988. Magyar Mezőgazdasági Múzeum. 416-418. p.
- BARBÉ 1934 Barbé, Jean Julien (archivist de la Ville de Metz): Documents généalogiques – armée, noblesse, magistrature, bourgeoisie, arts, sciences, commerce, industrie – d'après – Les registers de l'État-Civil 1792–1870. Metz, Marius Mutelet, Libraire-Editeur, 1934. 312–315. p.
- BARNA-SÜMEGHY Barna János – Sümeghy Dezső: Nemes családok Csanádvármegyében. Makó, 1913. (Reprint kiadás. Bp., Heraldika. 1998. 240 p.)
- BENKŐ L. 2003 Benkő Lóránd: A társadalom anyagi és szellemi műveltsége a szókincs történeti vizsgálatának tükrében. In: Hajdú Mihály–Kiss Jenő (szerk.): *Nyelv és tudomány, anyanyelv és tudomány*. Válogatás Benkő Loránd tanulmányaiból. I. ELTE BTK, Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Bp., 2003. 84–104. [A tanulmány első megjelenése: 1972.]

- BERECZKI 1. 1877 Berczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. I. kötet. Arad. 1877. Réthy Lipót. 499 p.
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs1_1.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs1_2.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs1_3.pdf
- BERECZKI 2. 1882 Berczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. II. kötet. Arad, 1882. Gyulai István. 506 p.
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs2_1.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs2_2.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs2_3.pdf
- BERECZKI 3. 1884 Berczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. III. kötet. Arad, 1884. Gyulai István. 541 p.
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs3_1.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs3_2.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs3_3.pdf
- BERECZKI 4. 1887 Berczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 4. kötet. Arad, Gyulai István, 1887. 541+14 p.
 [Megtekintve: 2016 decembere]
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs4_1.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs4_2.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs4_3.pdf
http://mek.oszk.hu/09600/09614/pdf/gyumolcs_jegyzek.pdf
- BERECZKI 5. 2006 Berczki Máté: Gyümölcsészeti vázlatok. 5. kötet. Berczki Máté hátrahagyott irataiból összegyűjtötte Szabó Pál. Bp., Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet és Mezőgazda Kiadó, 2006. 81 p.
- BesztSzj. Besztercei Szójegyzék. 1395 körül. Kiadva: Finály Henrik, A besztercei szószedet. Latin-magyar nyelvemlék a 15. századból. Bp., 1892.
- BODOKI FODOR 1978 Bodoki Fodor Zoltán – Bodoki Fodor Zsigmond: Mezőtúr város története (896–1944). Mezőtúr, Városi Tanács, 1978. 193 p.
- BOGDÁN 1978 Bogdán István: Magyarországi hossz- és földmértékek a XVI. század végéig. Bp., Akadémiai Kiadó, 1978. 389 p. (Magyar Országos Levéltár kiadványai – nagysorozatok. IV. Levéltár- és történeti forrástudományok 3.)
http://library.arcanum.hu/hu/view/MolDigiLib_MOLkiadv4_03/?pg=0&zoom=h&layout=s
- BOGDÁN 1990 Bogdán István: Magyarországi hossz- és földmértékek 1601 – 1874. Bp., Akadémiai Kiadó, 1990. 634 p. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai – nagysorozatok. IV. Levéltár- és

-
- történeti forrástudományok 6.)
http://library.arcanum.hu/hu/view/MolDigiLib_MOLkiadv4_06/?pg=4&zoom=h&layout=s
- BOGDÁN 1991 Bogdán István: Magyarországi őr-, térfogat-, súly és darab mértékek 1874-ig. Bp., Akadémiai Kiadó, 1991. 772 p. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai – nagysorozatok. IV. Levéltartan és történeti forrástudományok 7.)
http://library.arcanum.hu/hu/view/MolDigiLib_MOLkiadv4_07/?pg=0&zoom=h&layout=s
- BOLOND ISTÓK *Bolond Istók*. [Társadalmi és politikai élclap, képes hetilap.] 1. évf. 1. sz. (1875. dec. 11.) – 29. sz. (1876. jún. 24.); 1. évf. 1. sz. (1878. jan. 6.) – 42. évf. 10. sz. (1919. márc. 9.). Alapít. szerk.: [Don Pedró] Bartók Lajos. Bp., Athenaeum Irod. és Ny. Rt., 1875-1919. Előzménye: Bolond Miska. – Melléklete: Bolond Istók naptára
- BUDAPESTI HÍRLAP *Budapesti hírlap*. Politikai napilap. Főszerk. Rákosi Jenő. Szerk. Csukássi József. 1. évf. 1. (1881. jún. 16.) – 59. évf. 98. (1939. ápr. 30.). Bp., Csukássi József és társa, 1881-1939. [Szünetelt: 1919. márc. 25.–1919. szept. 28. között.]
- BÜKY L. 2011 Büky László: Kosboros szilva. *Magyar Nyelv*, 2011. 107. évf. 2. szám, 198–199. p.
- Cal. Ambrosii Calepini Dictionarium decem lingvavum. Lvdvni, 1585. Kiadva: Calepinus latin–magyar szótára 1585-ből. Sajtó alá rendezte Melich János. Bp., 1912.
- CATALOGUE 1868 Catalogue général descriptif et raisonné des espèces et variétés de fruits composant les collections de l'établissement horticole des frères Simon Louis pepinéristes et marchands de graines. Metz, Imprimerie F. Blanc. Rue du Palais, 10. 1868.
- COROI A. 2006 Coroi Artur: A torjai nemzetőr csapatok 1848–1849-ben. *Acta (Siculica)*, 2006/2. 113-136. p. [Online közzétett kivonat a Székelyföldért honlapon]
https://www.szekelyfoldert.info/a_torjai_nemzet_rcsapatok_1848--1849-ben.html
- CSEH G. Cseh Géza: Adatok Petrovay György, Máramaros vármegye főlevéltárnokának életéről (Tiszabó,

1845. – Máramarossziget, 1916.). In: *Revista arhivei maramureşene*, No. 3 (2010). [A Máramarosi Levéltár Évkönyve].
<http://www.szolarchiv.hu/data/files/197151492.pdf>
- CSOMA 1997 Csoma Zsigmond: Kertészet és polgárosodás. (Az európai szőlészeti-borászati-kertészeti ismeretek oktatása, szaktanácsadása a Georgikonban és a Keszthelyi Uradalomban a 18. sz. végétől a 19. sz. közepéig). Bp. Centrál Európa Közhasznú Alapítv. 1997. 366 p.
- DÁVID GY. – MIKÓ I. 1972 Dávid Gyula – Mikó Imre: Petófi Erdélyben. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1972. 324 p.
- DEMETER L. 2009 Demeter Lajos: Katona lettem nem bánom... Benedek Sándor levelei szüleihez, 1848/49-ből. *Acta Siculica* 2009, 461–468.
http://www.szm.ro/acta2009/461_468_demeter_1.pdf
- DER OBSTGARTEN Lásd O alatt!
- DEUTSCHE OBSTBAUZEITUNG *Deutsche Obstbauzeitung*. Kiad. Az Eisenach székhelyű Deutsche Obstbau-Gesellschaft, Stuttgart, 1906–1922.
 A *Pomologische Monatshefte* folytatása.
- DIÓSZEGI SÁMUEL–FAZEKAS MIHÁLY Lásd FúvK.
- EGYED Á. Egyed Ákos: Az erdélyi magyarság történetéből, 1790–1914. In: Erdélyi Tudományos Füzetek 243. Kiad. Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2004. 140 p. <http://mek.oszk.hu/08700/08747/08747.pdf> [Megtekintve 2013. március 17.]
- EGYETÉRTÉS *Egyetértés*. [A Függetlenségi Párti ellenzék központi napilapja, amelyet 1874-ben Csávolszky Lajos alapított, tulajdonos-váltásokkal 1913-ban szűnt meg.] Bp., Csávolszky Lajos, 1874-1875.
 Folyt.: Egyetértés. Politikai és közgazdasági napilap. 1876–1913. Bp., Vodiáner F., 1876-1913.
- ELLENZÉK *Ellenzék*. Politikai, közgazdasági és társadalmi napilap. Szerk. [alapít.] Bartha Miklós; 1. évf. 1. sz. (1880. okt. 11.) – 65. évf. 230. sz. (1944. okt. 10.). Kolozsvár, Stein János, 1880-1944.
 Melléklete: Ellenzék naptára
- EMLÉKFÜZET 1898 Emlékfüzet néhai Bereczki Máté, hazánk kiváló pomológusa mellszobrának leleplezési ünnepsé-

- ge alkalmából. Bp., Bereczki Emlékbizottság, 1898. 15 p. 1 t.
- EMLÉKKÖNYV 1964 Emlékkönyv Mezőkovácsháza község alapításának 150. évfordulójára. Szerk. Dankó Imre. Mezőkovácsháza, 1964.
- ERDÉLYI GAZDA *Erdélyi gazda*. Az Erdélyi Gazdasági Egylet közlönye. 1. évf. 1. sz. (1869) – 74. évf. 1/3. sz. (1945. ápr. 20.). Kolozsvár, Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet, 1869–1945.
[1936-ban és 1937-ben *Gazda* címen jelent meg].
Kolozsvár, 1869–1918, 1920–1944, megjelent 1869–1872: hav. kétszer 1873–1894: het., 1895–1898: hav., 1899–1918: het., 1920–1931: hav. kétszer, 1932–1944: hav. – Szerk. 1869: *Timár Károly* és *Szabó Sámuel*, 1870: *Farkas Albert* és *Szabó Sámuel*, 1871: *Gamauf Vilmos* és *Szabó Sámuel*, 1872: *Gamauf Vilmos*, 1873: *Gamauf Vilmos* és *Vörös Sándor*, 1874–1889: *Gamauf Vilmos*, 1890: *Gamauf Vilmos*, *Bodor László* és *Szakáts Péter*, 1891–1894: *Szakáts Péter*, 1895: *Vinczenti Károly*, 1896–1918: *Tokaji László*, 1920–1922: *Szádeczky Lajos*, 1923–1936: *Török Bálint*, 1936–1940: *Teleki Ádám*, 1940–1944: *Demeter Béla*. [Forrás: TURÁNYI K. 1958].
- ERMÉNYI P. 1987a Lásd P. Erményi!
P. Erményi Magdolna, P[reiningerné] : Bereczki Máté (1824–1895). In: Magyar agrártörténeti életrajzok A–H. Szerk.: Für Lajos, Pintér János. Bp., Magyar Mezőgazdasági Múzeum. 1987. 179–183. p.
- ETABLISSEMENTS 1934 Etablissements de pépinières et graines. Fondés à Metz en 1666 par D. Simon, Jardinier-Pépiniériste (autrefois Place du Midy) Simone Louis frères et ces Cultivateurs-grainiers. Printemps 1934. 10. décembre 1933. par Valek, Pierre, Vice-Président de la Société Centrale d’Horticulture de Nancy.
- EtSz. Gombocz Zoltán–Melich János: Magyar etymologiai szótár 1–17. füzet. MTA, Bp., 1914–1944.
- FÉNYES 1851 Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára, melyben minden város, falu és puszta, betűrendben körülményesen leíratik. I-IV. kötet. Pesten, Kozma Vazul Ny., 1851.
<http://www.fszek.hu/digitdoc/fenyesh/>

- FISCHER 2005 Fischer, Manfred A.: Pflanzennamen als Kulturgut (Einige Überlegungen und Sprachbeispiele als Grundlage für das Projekt „Vernakulare Pflanzennamen im Südburgenland“). In: Muhr, Rudolf – Schranz, Erwin – Dietmar, Ulreich (Hrsg.): Sprachen und Sprachkontakte im pannonischen Raum. Das Burgenland und Westungarn als mehrsprachiges Sprachgebiet. Peter Lang Verlag, Wien, 2005. 89–132.
- FÖLDMÍVELÉSI ÉRDEKEINK *Földművelési érdekeink.* Mező- és erdőgazdasági hetilap. Szerk. Máday Izidor. – 1. évf. 1. sz. (1873. szept. 3.) – 22. évf. 39. sz. (1894). Bp., Légrády testvérek, 1873-1894. – Folytatása: Magyar gazdák lapja Társlap: Falusi gazda (1873-1894). – Melléklet: Tejgazdaság (1891-1892). – Melléklete: Tejgazdaság 1891.
- FÜGGETLENSÉG *Függetlenség.* Politikai, közgazdasági és társadalmi napilap. Szerk. Verhovay Gyula. – Mutatványszám (1879. dec. 14.) – mutatványszám (1879. dec. 26.); 1. évf. 1. sz. (1880) – 8. évf. 296. (1887. okt. 30.). Bp., Verhovay Gyula, 1879-1887. Folytatása: Független Újság 1891; Melléklete: Függetlenség 1885 Mt.: Verhovay Gyula (1849-1906)
- FűvK. Diószegi Sámuel–Fazekas Mihály: Magyar Fűvész könyv. Melly a' két magyar hazábann találtatható növevényeknek megismerésére vezet, a' Linné alkotmánya szerént. Debreczenbenn, Csáthy György, 1807. – XVI, 608 p.
<http://digitalia.lib.pte.hu/?p=2259>
<http://mek.oszk.hu/05600/05605/html/>
<http://mek.oszk.hu/05600/05605/pdf/fuveszkonyv1.pdf>
<http://mek.oszk.hu/05600/05605/pdf/fuveszkonyv2.pdf>
- GALGÓCZY K. 1878 Galgóczy Károly: Emlékbeszéd dr. Entz Ferenc fölött. (MTA Értekezések a természettudomány köréből VIII.) Bp. 1878.
- GALGÓCZY K. 1880–1898 Galgóczy Károly: Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület története. I. Keletkezésétől az 1876. évig: az emlékkönyv 2. füzet, Budapest, 1880. 193 p.; II. 1876-tól az 1897-dik évig, Budapest, 1898. 148 p.

- GALGÓCZY K. 1885 Galgóczy Károly: Lukácsy Sándor. In: Az OMGE emlékkönyve. Bp. V. köt. 1885.
- GALGÓCZY K. 1891 Galgóczy Károly: Villási Pál. In: OMGE emlékkönyve. 6. füzet Bp., 1891.
- GAZDASÁGI LAPOK *Gazdasági lapok.* Fel.szerk. Korizmics László. – 1. évf. 1. sz. (1849. jan. 1.) – 32. évf. 52. sz. (1880. dec. 28.). Budapest. Kiad. Korizmics László, 1849-1880.
Folytatása: *Gazdasági lapok és Magyar Föld*
Melléklap: *Kertészgazda*
Az 1870-es, 1880-as években OMGE hivatalos közlönye. 1851–1880 között Korizmics vezérlete mellett Morócz István szerkesztette.
- GEDAY 1961 Geday Gusztáv: Entz Ferenc kertészlázadó. Bp., 1961.
- GEDAY 1973 Geday Gusztáv: Nagy elődök: Bereczki Máté. *Kertészgazda*, 1973. évf. 2. szám.
- GOMBOCZ–MELICH Lásd EtSz.
- GUDENUS 1990–1999 Gudenus János József: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. I. kötet (A-J) Bp. Natura, 1990. 623 p.; II. kötet (K-O) Bp. Tellér Kft. 1993. 443 p.; III. kötet (P-S) Bp. Heraldika, 1998. 391 p.; IV. kötet (Sz-Zs) Bp. Heraldika, 1999. 389 p.; V. kötet (Kiegészítések, pótlások, névmutató A-Zs.) Bp. Heraldika, 1999. 505 p.
- GUIDE PRATIQUE Guide pratique de l'amateur de fruits... composant les collections pomologiques de l'établissement horticole Simon-Louis frères à Plantières-lès-Metz, (2e éd.) Berger-Levrault Paris, 1895. [A Simon-Louis testvérek Plantières-lès-Metz-ben található kertészetnek katalógusa, 1895.] <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1652311>
- GYAKORLATI MEZŐGAZDA *A gyakorlati mezőgazda.* Mint okszerű növénytermelő, állattenyésztő, kertész, borász és házi-gazda. Népszerű lap minden rendű gazdák és gazdaságkedvelők számára. Szerk. Sporzon Pál. - 1. évf. 1. sz. (1872. jan. 10.) – 23. évf. 39. sz. (1894). Keszthely; Magyaróvár. Kiad. Sporzon Pál, 1872-1894.
Alapítója és szerkesztője idős Sporzon Pál. –

- Folytatása: Magyar gazdák lapja.
- GYÜMÖLCSÉSZETI ÉS KONYHAKERTÉSZETI FÜZETEK
Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek
 Budapest, 1880–1891, havonta. Szerk. 1880–1888: Villási Pál, 1889–1891: Baranyai István, 1891-ben Bereczki Máté is. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület Kertészeti Szakosztályának kiadásában megjelent szaklap.
- HAJDÚ 2003
 Hajdú Mihály: Általános és magyar névtan. Osiris Könyvkiadó, Bp., 2003. 956 p.
- HERMAN 1901
 Herman Ottó: A madarak hasznáról és káráról. Illusztr. Csörgey Titusz. Bp., M. kir. Földm. Min., 1901. 279 p. <http://mek.oszk.hu/00500/00550/>
- HERSZÉNYI 1934
 Herszényi László: Gyümölcsfajta ismertetés. Bp., Stephaneum Kiadó, 1934. 269 p.
- HIDVÉGI 1963
 Hidvégi L.: Török János és a Szőkehalmi Gazdaképző története. 1963. Ceglédi Füzetek 13. köt. 5.
- HOFFMANN 2007
 Hoffmann István: Helynevek nyelvi elemzése. Tinta Könyvkiadó, Bp. 2007.
- HUDÁK 2008
 Hudák Katalin: Az utolsó órában. Program a hagyományos dél-gömöri gyümölcsösök és gyümölcsfajták, mint kiemelkedően fontos helyi genetikai erőforrások védelméért. Kutatási jelentés: NCTA 2008-Z01395. 38 p.
- J. SOLTÉSZ 1979
 Lásd Soltész Katalin, J.
- JÓKAI 1963
 Jókai Mór: Az új földesúr. Sajtó alá rendezte Kulcsár Adorján. Bp., 1963. Akadémiai Kiadó. 359 p. <http://mek.oszk.hu/00600/00693/index.phtml>
- JÓKAI 1992
 Jókai Mór: A tengerszemű hölgy, Unikornis Kiadó, 1992. 280 p. [Megtekintve 2012 decembere] <http://mek.oszk.hu/00700/00703/index.phtml>
- KARÁCSONYI 1896
 Karácsonyi János: Békésvármegye története I-III. kötet. Gyula, Békés vármegye közönsége, 1896. 522, 352, 264 p. [Megtekintve 2012 decembere] 1.
https://www.europeana.eu/portal/hu/record/09408/jetspeed_portal_browser_psm1_docID_31746_secID_83355.html
 (Fizetős forrás: Arcanum)
https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/CsaladHely_Monografi_aMegye_Bekesvmtortenete_1/?pg=0&layout=s

2.
https://www.europeana.eu/portal/hu/record/09408/jetspeed_portal_browser_psm1_docID_31784_secID_83392.html
 (Fizetős forrás: Arcanum)
https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/CsaladHely_Monografi_aMegye_Bekesvmtortenete_2/?pg=0&layout=s
3.
https://www.europeana.eu/portal/hu/record/09408/jetspeed_portal_browser_psm1_docID_31782_secID_83391.html
 (Fizetős forrás: Arcanum)
https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/CsaladHely_Monografi_aMegye_Bekesvmtortenete_3/?pg=0&layout=s
- KAT. LEX. 1993–2010 Magyar katolikus lexikon. I–XV. kötet. Főszerk. Diós István. Szerk. Viczián János. Budapest, Szent István Társulat, 1993–2010. Online:
<http://lexikon.katolikus.hu/>
- KELEMEN 1935 Kelemen Ferenc: Bereczki Máté emlékkönyv. A legnagyobb magyar gyümölcsész élete és tevékenysége. Makó, Csanád-Arad-Torontál Vármegyei Gyümölcsészeti Egyesület, 1935. 45 p.
- KELEMEN 1964 Kelemen Ferenc: Bereczki Máté emlékezete (1824–1895). In: Emlékkönyv Mezőkovácsháza község alapításának 150. évfordulójára. Szerk. Dankó Imre. Mezőkovácsháza, 1964. 203 p.
- KEMÉNY 1961 Kemény G. Gábor. Mocsáry Lajos nemzetiségi politikája és a szerbek. I. rész. *Századok*, 1961. (95. évf.) 4-5. sz. 562-579. p. [II. rész *Századok*, 1962. (96. évf.) 46-60. p.]
- KERTÉSZ GAZDA *Kertészgazda*. Magyar gazdák és gazdasszonyok képes hetilapja. Szerk. Girókuti P. Ferenc. – 1. évf. 1. sz. (1865. ápr. 2.) – 3. évf. 30. sz. (1867. júl. 28.). Pest, 1865-1867.
 (1865–1866-ban Pólya József igazgatása mellett).
 Címváltozás:
Kertészgazda s a nép kertésze. Egyetemes gazdasági és kertészeti képes hetilap. Szerk. Girókuti P. Ferenc. – 3. évf. 31. sz. (1867. aug. 4.) – 4. évf. 50. sz. (1868. dec. 13.). Pest, 1867-1868
 Címváltozás:
Kertész gazda. Magyar gazdák és gazdasszonyok képes hetilapja. Szerk. Girókuti P. Ferenc. – 4. évf. 51. sz. (1868) – 9. évf. 26. sz. (1873). Pest, 1868-1873.
 1873-ban a Reform társalapja.

- KERTÉSZET 1996 Kertészet. 1996. In: Georgikon 200. Szerk.: Fehér György – Kurucz György – Zsidi Vilmos – Fülöp Éva Mária. Keszthely, Pannon Agrártudományi Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar, 1996. I. köt. 219-224.
- KERTÉSZETI 1963 Kertészeti lexikon. Szerk. Muraközy Tamás. Közrem. Okályi Iván és Timár Zsuzsa. Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1963. 1151 p.
- KERTÉSZETI FÜZETEK *Kertészeti Füzetek*. Szerk. Entz Ferenc. Pest, Lukács – Herz Ny., 1854–1859.
Az első kertészeti szakfolyóirat Entz Ferenc szerkesztésében 1854 és 1859 között 15 száma jelent meg.
Kertészeti füzetek. A gyümölcs-, dísz- és konyhakertészet közlönye. Szerk. Mauthner Ödön. – 1. évf. 1. füz. (1878) – 3. évf. 1. füz. (1880). Budapest, Kiad. Mauthner Ödön, 1878-1880.
Kertészeti szakfolyóirat 1878–1880 között.
- KIRÁLYI 1895 A királyi könyvek. Jegyzéke a bennük foglalt nemesség cím, címer, előnév és honosság adományozásának 1527–1867. Összeállította: Illésy János, Pettkó Béla. Bp., 1895. 239 p. – Reprint kiadás.
Adatbázisban:
<http://mol.arcanum.hu/digdat/opt/a100513.htm?v=moldigidat&a=start&a1=>
<https://hungaricana.hu/hu/adatbazisok/kiralyi-konyvek/>
- KISS JENŐ 1991 Kiss Jenő: A magyar szőlészeti nevezéktan néhány kérdéséről. *Magyar Nyelvtör*, 115. évf. Bp., 1991. 59–68. p.
- KISS LAJOS 1970 Kiss Lajos: Hatvanhét szómagyarázat. (Nyelvtudományi Értekezések 71.) Akadémiai Kiadó, Bp. 1970. 95 p.
- KMOSKÓ 1944 Kmoskó Sándor: Pomológia. Általános gyümölcsstermesztés. 4. bőv. kiadás. Bp., Magyar Közgazdasági Társaság, 1944. 256 p.
- KOSÁRY 1947 Kosáry Domokos: Mocsáry Lajos. *Valóság*, 1947. 1. sz. 50-55. p.
- KOVÁCS 1861 Kovács József: Kalauz gyümölcsfaültetés, nyesés és a bátorkeszi faiskolában található csemetékben vagy oltó-vesszőkben megrendelhető gyümölcsfajok körül. Pest, Nyomtatott Landerer és

- Heckenastnál (Kiadja Heckenast Gusztáv.), 1861. IV + 232 lap.
- KOZMA 1967 Kozma Pál: Bereczki Máté élete és tudományos munkássága. (Előadói beszéd 1966. november 6-án, Kunágótán a Bereczki-émlékünnepélyen.). *Békési Élet*, 1967. évf. 1. szám 48-57. p.
- KÖZTELEK *Köztelek*. Köz- és mezőgazdasági lap. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Forster Géza et al. – 1. évf. 1. sz. (1891. szept. 30.) – 54. évf. 52. sz. (1944. dec. 24.), Budapest, Országos Magyar Gazdasági Egyesület, 1891-1944. [Szünetelt: 1919. márc. 16.-1919. szept. 22. között.]
- KUPAINÉ 2007 Kupainé Tar Katalin: Dörgő Dániel munkássága és a gyümölcskultúra jelenlegi helyzete Mezőtúron. Szakdolgozat. – Kézirat – Mezőtúr, 2007. Lelőhelye: Szolnoki Főiskola Mezőtúri Műszaki és Mezőgazdasági Fakultás Könyvtára. 89 p.
- LÁNCZI I. 2004 Láncz Irén: A bácskai és a bánáti népi növénynevek alaktani és szemantikai sajátosságai. Elhangzott a VII. Nemzetközi Magyar Nyelvtudományi Kongresszuson 2004-ben. www.nytud.hu/NMNyK/eloadas/lancziren.rtf
- LIPPAY 1667 Lippai [Lippay] P. János: Posoni kert. Harmadik könyv, Gyümölcsös kert, melyet a néhai... Lippay György esztergami érsek urunk ö nagytsága költségéuel az nemes magyar nemzetnek közönséges hasznára jesuitak rendin való, Istenben el nyugodott p. Lippay Janos irt. – Béczben [Wien], Cosmerovius Máté, 1667. – [8], 302, [1] p. ill., 4 tab. ; 4° <https://bit.ly/2MbZz6C>
Részletek:
<http://magyar-irodalom.elte.hu/gepesk/corpus/xvii/lippj001.htm>
[P. Lippay János: Posoni Kert. I-III. könyv. Nagy Szombat – Bécs, 1664–1667.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/ORSZ_ORVO_Muzealis_03_Lippay_Posoni_kert/?pg=3&layout=s]
- LUKÁCSY 1859 Lukácsy Sándor, hutirai: Gyümölcsfa iskolák Lucas Ede útmutatásai nyomán, hazai viszonyokra átdolgozva, különösen a községi faiskolák vezérkönyveül. Kiadja a „Kerti

- Gazdaság" szerkesztősége. Számos felvilágosító fametszettel. /Kerti Gazdaság Könyvtára. II./ Pest, Nyomtattatott Gyurián Józsefnél. 1859. 124 p.
- MA. Szenczi Molnár Albert: Dictionarivm Latinovngaricvm. Dictionarivm Vngarico–Latinvm. Nürnberg, 1604. <https://bit.ly/2MeJwFe>
http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb11105111_00001.html
https://rmk.hungaricana.hu/hu/view/RMK_I_1749/?r=0&pg=8&pg=0&layout=s
- MAGYAR CSALÁDTÖRTÉNETI Magyar Családtörténeti Adattár, Projektvezető: Gudenus János József – MACSE. Online adatbázis.
<http://www.macse.org/gudenus/mcsat/default.aspx>
- MAGYAR ÉLETRAJZI + Magyar életrajzi lexikon. Főszerkesztő: Kenyeres Ágnes. Bp., I. köt. 1967., II. köt: 1969, III. köt. 1981., IV. köt. Akadémiai Kiadó. 1994. Átdolg. bőv. kiadását ugyancsak Kenyeres Ágnes szerk. Eredeti kiadvány: Magyar életrajzi lexikon - CD-ROM, Bp. Arcanum Adatbázis Kft., 2001.
<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>
- A MAGYAR HEGYMÁSZÁS 2006 A Magyar hegymászás és turizmus arcképcsarnoka. Szerk. Dr. Futó Endre. Online adatbázis.
<http://mhk.szofi.net/csarnok/tcsarnok.htm>
- MAGYAR HELYSÉGNÉV 1998 Magyar helységnév-azonosító szótár. Második, bővített és javított kiadás. Szerkesztette: Lelkes György. Baja, Talma Könyvkiadó. 1998. 930, IV, p. + 64 térkép.
- A MAGYAR HELYSÉGNÉVTÁR 1907 A Magyar Szent Korona Országainak helységnévtára, 1907. Bp., Pesti Könyvnyomda Rt. 1907. 1541 p.
- A MAGYAR KORONA 1. 1897 A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája. Első kötet. Az összeírás főbb eredményei községenként. Bp., Pesti Könyvnyomda Rt. 1897. 295 p.
- A MAGYAR KORONA 2. 1897 A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája. Második kötet. Gazdacímtár. Bp., Pesti Könyvnyomda Rt. 1897. VI, 670, XXVI p.
<http://kt.lib.pte.hu/cgi-bin/kt.cgi?konyvtar/kt04022302/index.html>

- MAGYAR MŰSZAKI
1964 Révész Arnold István: Magyar műszaki alkotók. Bp., Műszaki Könyvkiadó, 1964. 191 p.
- MAGYAR NÉPRAJZI +
kötetszám Magyar néprajzi lexikon. Főszerk. Ortutay Gyula, I-V. kötet. Bp., Akadémiai Kiadó, 1977-1982. 3570 p. <http://mek.oszk.hu/02100/02115>
- MAGYAR POMOLÓGIA
1900 Magyar pomológia. Összeállította Molnár István. I-II. Bp., Athenaeum Kiadó, 1900. 36 t. Ill.
- MAGYARORSZÁG 1925 Magyarország földbirtokosai és földbérlői. (Gazdacímár) Bp., 1925. Pesti Könyvnyomda Rt. 628 p.
- MAGYAR TÖRTÉNELMI
1980 Magyar történelmi fogalomgyűjtemény. Szerk. Bán Péter, I-II- kötet. Eger, Heves megyei Levéltár, 1980.
- MÁNDY 1971 Mándy György: Hogyan jöttek létre kultúrnövényeink? Bp., Mezőgazdasági Könyvkiadó Váll., 1971. 162 p.
- MELICH 1906 Melich János: Szikszai Fabricius Balázs latin-magyar szójegyzéke 1590-ból. Bp. 1906. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből XIX. kötet 9. szám)
<http://digilib.mtak.hu/B336/issues/vol19/B3361909.pdf>
http://real-eod.mtak.hu/519/1/ERTNYELVSZEP_19_09.pdf
- MELICH 1917 Melich János: Kálmán körte. *Magyar Nyelv*, 1917. 13. évf. 241–242. p.
- MELIUS P. 1578 (1979) Melius Péter: Herbárium. (Az fáknek, füveknek nevekről, természetekről és hasznaikról). Bevezető tanulmánnyal és magyarázó jegyzetekkel sajtó alá rendezte: Szabó [T. E.] Attila. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1979.
- MEZŐGAZDASÁGI
LEXIKON Mezőgazdasági lexikon. Szerk. Barna József et al., 1-2. kötet, II. teljesen átdolgozott kiadás. Bp., Mezőgazdasági Kiadó. 1982. 1841 p.
- MEZŐTÚR ÉS VIDÉKE *Mezőtúr és vidéke*. Társadalmi, közgazdasági és szépirodalmi hetilap. Szerk. Kunay Imre. Mezőtúr, Kunay Imre, 1884-1944.
- MEZŐTÚRI LEXIKON
1999 Mezőtúri életrajzi lexikon. Mezőtúr város pantheonja a kezdetektől máig. Szerk.: Bodorik Sándor. Mezőtúr, [Mezőtúr Polgármesteri Hiv.], 1999. 195 p. (Mezőtúri helytörténeti füzetek 16.)

- MIKÁR ZS. 1869 Honvéd schematizmus vagy is az 1848/9-ik honvédseregből 1868-ban még életben volt főtiszteknek névkönyve. Összeáll. Mikár Zsigmond. Kiad. Bakó Farkas százados. Pest, 1869. [Magyar Nemzeti Levéltár, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Levéltár]
<http://www.szabarchiv.hu/drupal/sites/default/files/Honv%C3%A9d%20schematizmus.pdf>
- MNyt. Magyar nyelvtörténet. Szerk. Kiss Jenő – Pusztai Ferenc. Osiris Kiadó, Bp., 2003.
- MOLLAY 1883 Mollay Erzsébet: Növénynevek Melius Herbáriumában. (Magyar Névtani Dolgozatok 44.) ELTE, Budapest. 1983.
- MOLNÁR 1895 Molnár István: Bereczki Máté. *Gyümölcskertészet*, 1895. évf.
- MÓRICZ Móricz Zsigmond: Úri muri. Móra K., Bp., 1982.
<http://mek.oszk.hu/01400/01431/01431.pdf>
- MTsz. Lásd SZINNYEI TÁJSZÓTÁR alatt!
- NAGY-TÓTH 1998 Nagy-Tóth Ferenc: Régi erdélyi almák. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum Egyesület, 1998. 352 p. <https://eda.eme.ro/handle/10598/27551>
- NAGY-TÓTH 2006 Nagy-Tóth Ferenc: Régi erdélyi körték és más gyümölcsök, Kolozsvár, Erdélyi Múzeum Egyesület, 2006. 328+30 p.
<http://mek.oszk.hu/08600/08697/08697.pdf>
- NINKOVSZKI 1989 Ninkovszki, Ivan: Nektarin, a sima héjú őszibarack. Mezőgazdasági Kiadó, 1989. 83 p.
- NÓGRÁD–HONTI Nógrád-Honti arcképcsarnok a Madách Imre Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjteményéből. Összeállította: Vas Ágnes helyismereti könyvtáros
http://www.vkbalassa.hu/downloads/file/helytortenet_20090615_8b6872.pdf
- NYÉKES 1956 Nyékes István: Bereczki Máté. *Agrártudomány* [A Mezőgazdasági Tudományos Központ folyóirata. 1952–1956.] Bp., 1956. évf.
- DER OBSTGARTEN „DER OBSTGARTEN. Wochenschrift für Obstbau, Sortänekunde und Obstbenützung” című [Alcím variáns: Illusztrirte Zeitschrift für Obstbau, Sortenkunde und Obsthandel] német pomológiai hetilap. Kiad. Organ der Oesterreichischen Pomologen-Vereines – Köhler. (Wien-

- Klosterneuburg, 1879–1883). Dr Rudolf Stoll által alapított lap. (Hrsg. von Aug. v. Babo. Red. von Rudolf Stoll). Kisebb megszakításokkal 1879-től 1906-ig fennálló pomológiai lap. Jg 1. 1879– 5. 1883. (6)1. 1884. (7) 2.1885. [Österreichisch-ungarischer Obstgarten. Hrsg, L. von Nagy].- NF. 1. 1893– NF. 8. 1900. NF. 10. 1902– NF. 14. 1906. – Ab 6. 1. 1884 u.d.T.: Österreichisch-ungarischer Obstgarten.
- Oklsz. Magyar oklevél-szótár. Régi oklevelekben és egyéb iratokban előforduló magyar szók gyűjteménye. Pótlék a Magyar nyelvtörténeti szótárhoz. Gyűjtötte Szamota István. Szerk. Zolnai Gyula. Hornyánszky, Bp., 1902–1906. [Hasonmás kiadás: Állami Könyvterjesztő Vállalat, Bp., 1984.]
<http://mek.oszk.hu/07000/07001/07001.pdf>
- ORBÁN 1871 Orbán Balázs: A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi és népismeri szempontból. V. kötet. Aranyosszék, Pest. 1871. 248 p.
<http://archive.org/stream/szekelyfldle0506orbuoft#page/n5/mode/2up>
- ORDAS 1959 Ordas Iván: Bereczki Máté. *Élet és Tudomány*, 1959. 40. szám.
- OROSZ N. 2009 Orosz Noémi: A Vasárnapi Újság (1854–1921) története, DATE informatikai Kar, Debrecen 2009.
[https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/87770/A%20Vas%C3%A1rnapi%20%C3%9Ajs%C3%A1g%20\(1854-1921\)%20t%C3%B6rt%C3%A9nete.pdf?sequence=1](https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/87770/A%20Vas%C3%A1rnapi%20%C3%9Ajs%C3%A1g%20(1854-1921)%20t%C3%B6rt%C3%A9nete.pdf?sequence=1)
- OrvK. XVI. századi magyar orvosi könyv. [Forráskiadvány.] Közzéteszi Varjas Béla. Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár, 1943. Közli Varjas Béla és Bölcskei András, Debrecen, 1988.
<http://mek.oszk.hu/01100/01159>
- P. ERMÉNYI 1987a P. Erményi Magdolna, P[reiningerné] : Bereczki Máté (1824–1895). In: Magyar agrártörténeti életrajzok A–H. Szerk.: Für Lajos, Pintér János. Bp., Magyar Mezőgazdasági Múzeum. 1987. 179–183. p.
- PÁPAI PÁRIZ Lásd PP.

-
- PÁL JUDIT 2009 Pál Judit: Erdélyi főispánok a Tisza-éra végén (1890–91) (I.) *Korunk* 2009. márciusi szám.
<http://epa.oszk.hu/00400/00458/index.html> és *Korunk* 2009. áprilisi szám
<http://epa.oszk.hu/00400/00458/00148/indexf453.html>
- PALLAS + kötetszám Pallas nagy lexikona I–XVI. kötet. Budapest, Pallas Kiadó, 1893–1897.
<http://mek.oszk.hu/00000/00060>
- PECZ 1902 Pecz Vilmos (szerk.): Ókori lexikon. I-II. kötet. Bp., 1902. Franklin Társulat. [Megtekintve: 2012 decembere]
<http://mek.oszk.hu/03400/03410>
- PELCZÉDER 2009 Pelczéder Katalin: Gyümölcsfák neveinek történeti-etimológiai szótára (részlet). In: Magyar nyelvjárások Kiad. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékei, 47. évf. 189–227. p. Debrecen, 2009.
<http://mnytud.arts.unideb.hu/mnyj/47/12nyelvjaras.pdf>
- PELCZÉDER 2011a Pelczéder Katalin: Egy sajátos szócsoport elemzése: az érő szó a gyümölcsnevekben. In: Magyar nyelvjárások. Kiad. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékei, 49. évf. 75–86. p. Debrecen, 2011.
http://epa.oszk.hu/02200/02298/00049/pdf/EPA-02298_MNyj49_06pelczeder.pdf
- PELCZÉDER 2011b Pelczéder Katalin: A gyümölcsnevek rendszere és történeti vizsgálata. A gyümölcsnevek szótára. Doktori disszertáció. Budapest, ELTE BTK., 2011. – Kézirat
Tézisek:
<http://doktori.btk.elte.hu/lingv/pelczederkatalin/tezis.pdf>
- PÉNTEK J. – SZABÓ A. 1985 Péntek János – Szabó [T. E.] Attila: Ember és növényvilág. Kalotaszeg növényzete és népi növényismerete. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest. 1985. 368 p.
http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf1108.pdf
- PÉTERY 1873 Pétery Károly: Jezsuiták. Tanulmányok. Mezőtúr, 1873.
- PETRI M. SZILÁGY VM. Petri Mór: Szilágyszék vármegye monográfiája. 1. kötet: Szilágyszék. Az eltűnt Közép-Szolnok és Kraszna vármegyék; 2. kötet: A várak. Birtokosaik és Zilah története; 3. kötet: Szilágyszék

- vármegye községeinek története. A-K; 4. kötet: Szilágy vármegye községeinek története. L-Z; kötet: 5. kötet: Birtokosok, családok története. A-K; 6. kötet: Birtokosok, családok története. L-Z. Budapest, 1901–1904.
<http://mek.niif.hu/04700/04750/html/>
- POLITIKAI
 ÚJDONSÁGOK *Politikai újdonságok* – a Vasárnapi Újság társlapja. Politikai újdonságok. Fel. szerk. Pákh Albert. 1. évf. 1. sz. (1855. jan. 10.) – 51. évf. 52. sz. (1905). Pest, Landerer és Heckenast Gusztáv, 1855-1905.
- POMOLÓGIA Pomológia. Ószibarack I. Szerkesztette Kerekes Lajos. Bp., év. n. Növényvédelem és Kertészet.
- POMOLÓGIA I. Pomológia. Első kötet. Ószibarack I. Szerkesztette Kerekes Lajos. Fajtákat leírta: Horn János. Bevezetéssel ellátta Dr. Rapaics Raymund. A gyümölcsképeket természet után festette Kochné Klopfer Erzsébet. Bp., 1937. Növényvédelem és Kertészet. 24 p. 40 tábla
- POMOLÓGIA III. Pomológia. III. kötet. Alma I. Szerkesztette: Kerekes Lajos. A fajtákat leírta Horn János. Bevezetéssel ellátta Dr. Rapaics Raymund. A gyümölcsképeket természet után festette Kochné Klopfer Erzsébet. Bp., Növényvédelem és Kertészet. [1937.] 34 +2 p.
http://regigyumolcs.blogspot.hu/2010/04/regi-alma-fajtak_12.html
- POMOLÓGIA V. Pomológia V. kötet. Körte I. Szerkesztette: Kerekes Lajos. A fajtákat leírta: Horn János. A gyümölcsképeket természet után festette Kochné Klopfer Erzsébet. Bp., Növényvédelem és Kertészet. 1941. 7, [31] p., [31] tábla
- POMOLOGISCHE
 MONATSHEFTE *Pomologische Monatshefte*. Kiad. Deutscher Pomologen-Verein, Pomologisches Institut. Stuttgart–Reutlingen. 1875 – 1905. A Deutscher Pomologen-Verein kiadásában megjelenő *Illustrierte Monatshefte für Obst- und Weinbau* német gyümölcészeti folyóirat folytatása.
- PP. Pápai Páriz Ferenc: Dictionarium manuale Latino–Ungaricum et Ungarico–Latinum. Lőcse, 1708.

-
- PRISZTER 1986 Priszter Szaniszló: Növényneveink (Magyar–latin szógyűjtemény). Mezőgazdasági Kiadó, Bp. 1986.
- PROBOCSKAI 1959 Probocskai Endre: Faiskola. Gyümölcsfák, díszfák, díszcserjék, évelő virágok szaporítása és nevelése. Mezőgazdasági Kiadó, Bp. 1959. 188-190.
- PROBOCSKAI 1996 Probocskai Endre: Bereczki Máté gyümölcsstermesztési munkássága. *Agrártörténeti Szemle* 1996. 1–4. sz. 49–55. p.
- PROHÁSZKA Prohászka Ferenc: Szőlő és bor. Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1978. 241 p.
- RAPAICS 1938 Rapaics Raymund [Rajmund]: Entz Ferenc a magyar kertészetben. Bp., 1938.
- RAPAICS 1940a Rapaics Raymund [Rajmund]: Magyar gyümölcs. Kir. Magy. Természettudományi Társulat, Budapest, 1940.
Részletek: <http://regigyumolcs.blogspot.hu/2010/04/regigyumolcs-fajtak.html>
- RAPAICS 1940b Rapaics Raymund [Rajmund]: Magyar kertek. Kir. Magy. Egyet. Nyomda, Budapest, 1940.
<http://mek.oszk.hu/06300/06313/06313.pdf>
- RAPAICS 1943 Rapaics Raymund [Rajmund]: Termesztett növényeink eredete, Bp., 1943. /Magyar Szemle Kincsestár sorozata/.
- RAPAICS 1953 Rapaics Raymund [Rajmund]: A magyar biológia története. Bp., 1953.
- RAYMAN – TOMCSÁNYI Rayman János – Tomcsányi Pál: Gyümölcsfajták Zsebkönyve. Bp., Mezőgazdasági Kiadó. 1964.
- RÉVAI + kötetszám Révai nagy lexikona. Az ismeretek enciklopédiája. I – XXI. kötet. Budapest, Révai Kiadó, 1911–1935.
<http://mek.oszk.hu/06700/06758>
- ROMÁNIAI 1981–2002 Romániai magyar irodalmi lexikon. Szépirodalom, közírás, tudományos irodalom, művelődés I–V. Főszerk. Balogh Edgár, Dávid Gyula. Bukarest, Kriterion; Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület. 1981–2010.
Online elérhetőség: I–IV. kötete:
<http://mek.oszk.hu/03600/03628/html/>

V. kötetéről: <http://lexikon.kriterion.ro/>

- ROZSNYÓI 1921   Rozsnyói M.: Látogatás az Unghváry-féle faiskola, szőlőtelep és borgazdaságban. *Ország-Világ*, 1921. október 16.
- SÁFRÁN 1963   Sáfrán Györgyi (szerk.): Teleki Blanka és köre. Karacs Teréz, Teleki Blanka, Lővei Klára. [Válogatta, sajtó alá rend., bev. és jegyz. ellátta: Sáfrán Györgyi.] Bp., Szépirodalmi Kiadó, 1963. 668 p. /Magyar századok/
- SÁFRÁN 1979   Sáfrán Györgyi (szerk.): Teleki Blanka és köre. [Sáfrán Györgyi bevezetőjével.] Bp., Bukarest, Európa Könyvkiadó, Kriterion Könyvkiadó. 1979. 199 p.
- SÁRKÁNY 1929   Sárkány József: Nagy idők sodrában. Cegléd, 1929.
- SCHEFTSIK 1935   Scheftsik György (szerk.): Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene. Felelős kiadó és kiadótulajdonos Kalotai László. [Pécs, 1935. Dunántúl Rt. – Taizs József – Kultúra]. [8] + 472 + 285 + [3] p. + 21 t.
<http://vfk.vfmk.hu/00000113/index.html>
- SCHEMATISMUS 1890   Schematismus Nitriensis. 1890. Magyar Sion.
- SchlSzj.   Schlägli Szójegyzék. 1405 körül. Kiadva: Szamota István: A schlägli magyar szójegyzék. A 15. század első negyedéből. Bp., 1894.
- SCHWANITZ 1973   Schwanitz, Franz: A kultúrnövények keletkezése: az egész növényvilág evolúciós modellje. Mezőgazdasági Kiadó, 1973. 193 p.
- J. SOLTÉSZ 1979   J. Soltész Katalin: A tulajdonnév funkciója és jelentősége. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 206 p.
- SOLTZ L. 1994   Soltz László: Természeti viszonyok. In: Metz József et al. (szerk. és szerz.): Koltói kalauz. Nagybánya, Misztótfalusi Kis Miklós Közművelődési Egyesület, 1994. 43, [3] p., [15] t. /EMKE füzetek 4./ 5–7. p.
- STOLL R. 1888   Stoll, Rudolf: Österreichisch-ungarische Pomologie. 2. verm. Ausg. – Klosterneuburg bei Wien. Saját kiadás, 1888. – [112] fol., 64 t. http://pomologie.ub.tu-berlin.de/STOLL_komplett.pdf

- http://gartentexte-digital.ub.tu-berlin.de/pomologie/STOLL_komplett.pdf [Szöveges része csak a pdf dokumentum letöltése utáni megnyitáskor vagy mentéskor jelenik meg.]
- STURM, 1905-1910 Fabro Henrik – Ujlaki József, szerk. 1905-1906. évi országgyűlés. Sturm-féle országgyűlési almanach 1905–1910. Budapest, 1905.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_Almanach_1905-1906/?pg=0&layout=s
- SURÁNYI BÉLA Surányi Béla: Gazdasági könyvészet Debrecenben a 19. század végéig. In: Hajdú-Bihar Megyei Levéltár évkönyve. Szerk. Gazdag István. 14. évf, 1987. 63-75.
<http://hbml.archivportal.hu/data/files/144710344.pdf>
- SURÁNYI 1976 Surányi Dezső: Differentiation of self-fertility and self-sterility in *Prunus* by stamen number/pistil length ratio. *Hortscience* 11. (1976) évf. 406–407. p.
- SURÁNYI 1985 Surányi Dezső: Kerti növények regénye. Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1985. 362 p.
- SURÁNYI 1988 Surányi Dezső: Régi magyar ellenálló gyümölcsfajták. Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1988. 47 p.
- SURÁNYI 1998 Surányi Dezső: A gyümölcsfajok és -fajták származása és keletkezése. In: Gyümölcsfajta- ismeret és -használat. Mezőgazda Kiadó, Bp., 1998. 17-41. p.
- SURÁNYI 2002 Surányi Dezső: Gyümölcsöző sokféleség. Akcident Kft., Cegléd, 2002.
- SURÁNYI 2005 Surányi Dezső: A pomológiai értékek (hungarikumok) jövője a kárpótlások utáni helyzetben. In: Utóparaszti hagyományok és modernizációs törekvések a magyar vidéken, MTA Néprajzi Kutatóintézet, MTA Társadalomkutató Központ, Bp., 2005. 395-407.
- SURÁNYI 2007 Surányi Dezső: Gyümölcsfaiskolák kialakulásának története Magyarországon. *Kertgazdaság*, XXXIX. (2007) évf. 1. szám, 17–26. p.
http://kertgazdasag.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/kertesztudomanyi_kar/kertgazdasag/files/2007_01/2007_01_Gyumolcsfaiskola.pdf

-
- SURÁNYI 2008 Surányi Dezső: 140 éves génbank (A kunágotai Berezcki Máté fajtagyűjteményei). *Agrártörténeti Szemle*, XLIX. (2008) évf. 1-4. szám, 229-276. p.
- SURÁNYI 2012 Surányi Dezső: Berezcki Máté gyümölcsfajtái. In: Tolnay Gábor (szerk.) Berezcki Máté és Dörgő Dániel levelezése I. kötet. /Elektronikus kiadás/ Verseghy Ferenc Elektronikus Könyvtár, Szolnok, 2012. 29–42. p.
http://vfek.vfmk.hu/00000185/berezcki_mate-dorgo_daniel_1.pdf
- SZABÓ 1988 Szabó Pál: Berezcki Máté főműve, a „Gyümölcsészeti Vázlatok” születése. *Békési Élet*, [Fel. szerk. Szabó Ferenc], XXIII. (1988) évf. 3. szám, 323–333. p.
- SZABÓ 1988 Szabó Pál: Berezcki Máté főműve, a „Gyümölcsészeti Vázlatok” születése. = *Békési Élet*, 1988. évf.
- SZABÓ 1995-a Berezcki Máté levelei. Közread. Szabó Pál. Szerk. Csoma Zsigmond és Oroszi Sándor. Kiad. Magyar Mezőgazdasági Múzeum, 1995. Budapest, 247 p.
- SZABÓ 1995-b Szabó Pál: A zászlótartó. Berezcki Mátéra emlékezve halálának 100. évfordulóján. In: Kunágota alapításának 150. évfordulójára. Szerk. Szabó Ferenc. Kunágota, 1994. [Elektronikus megj. 2007. Nemzeti Kulturális Örökség Oktatási Könyvtára Szerkesztőség. Felelős szerk. Barna Gábor]
http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Kunagota/pages/003_a_zaszlotarto.html
- SZABÓ A. 1979 Lásd MELIUS P. 1578 (1979)
- SZABÓ A. 1983 Szabó [T. E.] Attila: Alkalmazott biológia a termesztett növények fejlődéstörténetében, Ceres Kiadó, Bukarest, 1983.
- SZABÓ L. 1987 Szabó Lóránd: Entz Ferenc. In: Magyar agrártörténeti életrajzok, A – H. Szerk.: Für Lajos, Pintér János. Bp., Kiad. Magyar Mezőgazdasági Múzeum. 1987. 479–484. p.
- SZABÓ T. A. 1985 Szabó T. Attila: Tallózás a múltban. Válogatott tanulmányok cikkek. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó. 1985. 582 p.

- SZABÓ T. A. – PÉNTEK J. 1996 Szabó [T. E.] Attila – Péntek János: Ezerjófű (Etnobotanikai útmutató). Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. [Első megjelenés: 1976.], 1996.
- SzamSz. Csúry Bálint: Szamosháti szótár 1–2. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp., 1935–1936. [Hasonmás kiadás: Nap Kiadó, Bp., 2004.]
- SZANI 2011 Szani Zsolt [VM-NÉBIH]: Történelmi alma- és körtefajták a Kárpát-medencében a népi fajtaismeret és –használat tükrében. (PhD-értekezés). Bp., Corvinus Egyetem Kertészettudományi Kar Kertészettudományi Doktori Iskola, 2011. 174 p. (Kézirat) http://phd.lib.uni-corvinus.hu/555/1/Szani_Zsolt.pdf http://tajesember.hu/wp-content/uploads/2013/03/Szani_Zsolt_hagyomanyos_alma_es_kortefajtak.pdf
- Szenczi Molnár Lásd MA.
- SZENT BIBLIA Szent biblia, azaz Istennek ó és új testamentomában foglaltatott egész Szentírás. Magyar nyelvre fordította Károli Gáspár. Bp., 1912. Brit és Külföldi Bibliái Társulat. 629 p.
- SzikszF. Szikszai Fabricius Balázs: Nomenclatura seu dictionarium latino-ungaricum. 1590. Kiadva: Melich János, Szikszai Fabricius Balázs Latin–magyar szójegyzéke 1590-ből. Bp., 1906.
- SZINNYEI Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. I–XIV. Budapest, Hornyánszky. 1891–1914. <http://mek.niif.hu/03600/03630/html/>
- SZINNYEI TÁJSZÓTÁR Szinnyei József: Magyar tájszótár I–II. Hornyánszky Viktor kiadása, Bp., 1893–1901. <http://mek.oszk.hu/07000/07025/pdf/> [Hasonmás kiadás: Nap Kiadó, Bp., 2003.]
- SZOLNOK 1990 Szolnok megyei Múzeumi Évkönyv. VII. Szerk. Tálás László et al. Szolnok, 1990. 516 p.
- SZOMBATI LAPOK *Szombati lapok*. Politikai és közigazgatási hetilap. Fel. szerk. Simonyi Ernő. 1. évf. 1. sz. (1872. jan. 6.) – 3. évf. 52. sz. (1874. ápr. 25.). Pest, Simonyi Ernő, 1872–1874. – Folytatása: Függetlenség a nép zászlója, 1874.

- TAKÁTS S. 1917 Takáts Sándor: Rajzok a török világból. III. kötet. MTA, Bp. 1917.
- TELEKI S. 1879 Teleki Sándor: Emlékeim. 1–2. kötet. Kiad. a Petőfi Társaság, Budapest, Aigner, [1. k. 1879. 3 sztl. lev., 259 p.; 2. k. 1880. 4 sztl. lev, 290 p.].
- TESz. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára 1–3. Főszerk. Benkő Loránd. Akadémiai Kiadó, Bp., 1967–1976. + Mutató. Akadémiai Kiadó, Bp., 1984.
- TOLNAY 2001 Tolnay Gábor: Dörgő Dániel leírása Bánréve pusztáról. (Forrásközlés). *Tisicum*. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok évkönyve. XII. kötet. Szerk.: H. Bathó Edit, Kertész Róbert, Tolnay Gábor, Vadász István. Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága. 2001. 405 – 412. p.
- TOLNAY 2012 Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése I. kötet: 1873. június 9.–1978. augusztus. 4. Szerk.: Tolnay Gábor. Versegly Ferenc Elektronikus Könyvtár, Szolnok, 2012. Online. http://vfe.vfmk.hu/00000185/bereczki_mate-dorgo_daniel_1.pdf
- TOLNAY 2012a Tolnay Gábor: Bevezetés. In: Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése. (Szerk. Tolnay G.) 1. kötet. Versegly Ferenc Elektronikus Könyvtár, Szolnok, 2012. 11-27. p. /Elektronikus kiadás/ http://vfe.vfmk.hu/00000185/bereczki_mate-dorgo_daniel_1.pdf
- TOLNAY 2013 Tolnay Gábor (szerk.) : Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése. 2. kötet. Versegly Ferenc Elektronikus Könyvtár, Szolnok, 2013. Kézirat. /Elektronikus kiadás/ http://vfe.vfmk.hu/00000185/bereczki_mate-dorgo_daniel_2.pdf
- TOLNAY 2014a Tolnay Gábor (szerk.): Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése. 3. kötet. Versegly Ferenc Elektronikus Könyvtár, Szolnok, 2014. Kézirat. /Elektronikus kiadás/ (Jelen kötet)
- TOLNAY 2014b Tolnay Gábor (szerk.) Bereczki Máté és Dörgő Dániel levelezése 4. kötet, 1884. január 15. – 1884. december 25. (Kézirat, tervezett elektronikus megjelenés alatt. URL pótolva 2018 júliusa) http://vfe.vfmk.hu/00000185/bereczki_mate-

	dorgo_daniel_4.pdf
TOMCSÁNYI 1979	Tomcsányi Pál (szerk.): Gyümölcsfajtáink. Gyakorlati pomológia. [írta Bödecs Lászlóné et al.] Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1979. 454 p.
TÓTH B. 1895	Tóth Béla: Szájrul-szájra. A magyarság szálló igéi. Bp., Athenaeum. 1895. 446 p.
TÓTH 1967	Tóth Ede: Mocsáry Lajos élete és politikai pályakezdetete (1826–1874). Bp., Akadémiai Kiadó, 1967. 339 p.
TÖRS 1885	Törs Kálmán: Bereczki Máté és gyümölcsészetünk. <i>Vasárnapi Újság</i> , 1885. (22. évf.) 15. sz. (ápr. 12.) http://epa.oszk.hu/00000/00030/01623/pdf/01623.pdf
TURÁNYI	Turányi Kornél (szerk.): Mezőgazdasági szakfolyóirataink bibliográfiája I. 1796–1899. Mezőgazdasági Kiadó, Bp. 1958. /Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárának kiadványai, IV. sorozat. A kutatás és tájékoztatás segédkönyvei 3./ 116 p. http://www.mezogazdasagikonyvtar.hu/assets/digitarchiv/Mezogazdasagi-szakfolyoirataink-bibliografija-1_TURANYI_1958_OCR.pdf
ÚJ ÉLETRAJZI + kötettség	Új magyar életrajzi lexikon. I–VI. kötet. Főszerk. Markó László. Bp., Kiad. Magyar Könyvklub, Helikon Kiadó, 2001–2007.
ÚJ IDŐK + kötettség	Új idők lexikona. I–XXIV. kötet. Bp., Singer és Wolfner Irodalmi Intézet. 1936–1942.
ÚJ IRODALMI + kötettség	Új magyar irodalmi lexikon. I–III. kötet. Főszerk: Péter László. Bp., Akadémiai Kiadó. 1994. 2332 p.
ÚJ MAGYAR + kötettség	Új magyar lexikon, I–VII. + két pótkötet. [szerk. az Akadémiai Kiadó lexikonszerkesztősége, Berei Andor et al.]. Bp. Akadémiai Kiadó, 1959–1983.
ÚMTsz.	Új magyar tájszótár I–V. Főszerk. B. Lőrinczy Éva. Akadémiai Kiadó, Bp., 1979–2010.
VAJDA 1958	Vajda Pál: Nagy magyar feltalálók. Bp., Zrínyi Kiadó, 1958. 389 p.
VARGA 2003	Varga Lajos összegyűjtött írásai. Szerk.: Tolnay Gábor. Kiad. a Túri Fazekas Múzeum, Mezőtúr, 2003. 334 p. [A Túri Fazekas Múzeum füzetek 2.]

-
- VARGHA 1931 Vargha Zoltán, görzsönyi: Gróf Vigyázó Sándorné báró Podmaniczky Zsuzsanna (1838–1923) életrajza. Bp., MTA – Athenaeum, 1931. 223 p.
- VASÁRNAPI ÚJSÁG *Vasárnapi Újság* Fel. szerk. és alap. Pákh Albert. 1854. 1. sz. (márc. 5.) – 68. évf. 24. sz. (1921. dec. 25.). Pest [Budapest], Landerer és Heckenast, 1854-1921.
[Szépirodalmi és ismeretterjesztő hetilap.] Szerkesztette: Nagy Miklós [szerk. 1867–1905], Hoitsy Pál [szerk. 1905–1921]. Főmunkatárs: Jókai Mór (1854-1863), Mikszáth Kálmán (1902-1910). - Szünetelt: 66. évf. 27. sz. (1919. júl. 6.) – 66. évf. 28. sz. (1919. okt. 19.) között.
<http://epa.oszk.hu/html/vgi/boritolapuj.phtml?id=30>
- VILLÁSI 1882 Villási Pál: Tamássy Károly. *Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek*. Bp., 1882. 195–197. p.
- VÖRÖS É. 1996 Vörös Éva: Egzotikus gyümölcsök magyar neveinek történeti-etimológiai szótára. (Doktori Értekezések 1. sz.) Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 1996. <http://mek.oszk.hu/01600/01693/>

MÉRTÉKEK

AKÓ = Urna, tinna, Eimer. Dongás faedény. Kezdetben híg és száraz űrmérték. A 13. század során megszűnik gabonamérték lenni. Bormértékként a metrikus rendszer bevezetéséig élt. Erdély kivételével országos mérték. 1593 – 1874 között: 1 pozsonyi akó = 64 pozsonyi híg icce = 53,72 liter.³⁷⁵ Mezőtúron a pesti akót használták, amelynek metrikus értéke 53,72 liter volt.

CZOLL = Lásd **HÜVELYK!**

FONT = Mezőtúron ebben az időben a debreceni fontot használták, amelyen súlya 0,4675 kg volt. Így ebben az esetben Dörgő Dániel súlygyarapodása 11 kg 69 dkg volt.³⁷⁶ Régi font. Mezőtúron a 20. század elején az erdélyi fontot használták, amelynek metrikus értéke 0,4489 kg volt. Így a súly 105,5 kg-ot tett ki.

HOLD = Ebben az időben a földtulajdonosok 1200 négyszögöles ú.n. kis vagy magyar holdakban számolták földbirtokaikat Mezőtúron. Egy magyar hold = 1200 négyszögöl = 4315,5 m² (legtöbbször csak szántóföldre használták.) A kis hold kifejezést főként a Felvidéken és Dunántúlon még kisebb egységre használták. (1000 négyszögöl = 3586,25 m²)

HÜVELYK = Római-európai előzménnyel minden homidikus (emberi testből származtatott) mértékrendszer első gyakorlati tagja. (Latin szótárban: *pollex, digitus*, német szótárban: *Zoll, Daumen, Daumenbreit*. Típusa szerint természetes: az emberi testből származó mérték. Jele: " ". Alkalmazási területe a legáltalánosabb, majd mindig más mértékegység kiegészítésére használták. Általában 1/12 láb, metrikus nagysága 2–3 cm között változott. A legységei: bányahüvelyk (2,798 cm); bécsi hüvelyk (2,634 cm); erdélyi hüvelyk (2,591 cm); erődítményhüvelyk (2,701 cm); királyi hüvelyk (2,605 cm); mérnöki hüvelyk (1,896 cm); pozsonyi hüvelyk (3,18 cm).³⁷⁷

KÖBÖL = 1813 – 1874 között: 1 köböl = 2 pozsonyi mérő = 148 icce = 124,16 liter, illetve 93,12 kg.³⁷⁸ Mezőtúron ekkor használatos mérőegység a köböl (pozsonyi mérő) volt, amely 62,5 liter űrtartalmú volt. Ez

---

³⁷⁵ BOGDÁN 1991. 147. p

³⁷⁶ BOGDÁN 1991. 445. p

³⁷⁷ BOGDÁN 1990. 141-144. p.

³⁷⁸ BODOKI FODOR: 1978. 24. p. és BOGDÁN 1991. 343-344. p

megfelelt búzából 50,3 kg-nak. Tehát a 60 kh gyenge termése 37 mázsa 73 kg volt, holdankénti átlag 63 kg.

LÁB = Régi magyar hosszúság-mértékegység, amely 0,316081 és 0,2979 m között tájegységenként váltakozott. Jele: '. Mezőtúron ebben az időben 0,32 m volt az átváltás egysége

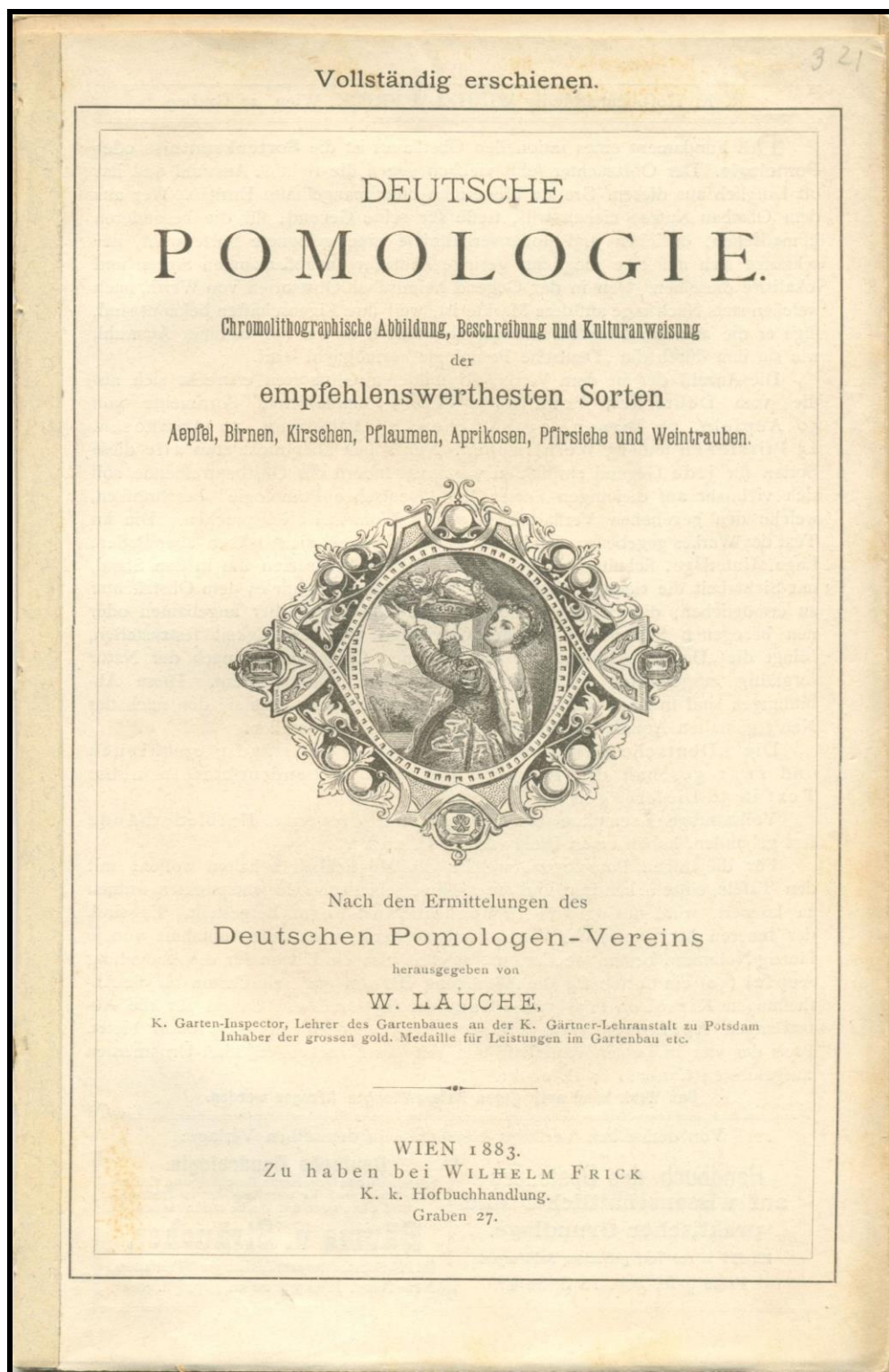
VÉKA = (modius, quartale) Dongás faedény. Erdélyben, a Tiszaháton, a Partiumban használták. Innen került Mezőtúrra is. 1823-ig = 16 erdélyi kupa = 21,8 liter = 16,35 kg, azután 29,70 liter = 28,28 kg (A kg a búza súlyát jelenti.) Mezőtúron a pozsonyi véka élt, amely szerint 1814 – 1874 között: 1 pozsonyi véka 31,04 liter, illetve 23,28 kb búza volt. Az icce: 15,52 liter volt.

***

Tolnay Gábor (Öcsöd, 1931. január 18.) tanár, agrártörténész. Szülei Tolnay Antal Gábor, Golián Ilona. Nős, 1955, Varga Margit. Gyermekei: Gábor (1956) és Ferenc (1959). Tanulmányai: 1949–1950, Szarvasi Tanítóképző Intézet; 1957–1963, ELTE BTK, magyar-történelem szak; 1970–1973, politológia. Pályafutása: 1951–1962 között tanyai tanító, 1962-től 1973-ig általános iskolai és gimnáziumi igazgató-helyettes, 1973–1978 között a DATE mezőtúri Mezőgazdasági Főiskolai Kara könyvtárvezetője, főigazgatói hivatalvezetője, 1978-tól a Dózsa György Szakközépiskola tanára és könyvtárosa, 1991-től 1994-ig a szolnoki Kárpótlási Hivatal főtanácsosa, 1994-től a mezőtúri Túri Fazekas Múzeum igazgatója, 1999–2002 között a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatóságának tudományos titkára. 1998-tól a Honismeret szerkesztőbizottsági tagja. 2000-től főiskolai tanár. Kutatási területe: a 20. század első felének magyar agrártörténete, a Nagyatádi-féle földreform végrehajtása. Tudományos címei és díjai: Egyetemi doktor (1970), a történelemtudomány kandidátusa (1994). Csete Balázs-díj (1994), Bél Mátyás-díj (1999), Jász-Nagykun-Szolnok Megyéért Nagydíj (2000), Bugát Pál emlékérem (2000), Öcsöd nagyközség (2006) és Mezőtúr város (2010) díszpolgára. Több mint 120 dolgozat szerzője, 27 könyv társszerzője, 27 könyv szerkesztője. Főbb művei: Tanulmányok: *A parasztság történetének kutatási módszertana a Horthy-korszakban.* (1972); *A Nagyatádi-féle földreform végrehajtása Öcsödön az 1920-as években.* (1975); *Az 1920-as évek földreformja Szolnok megyében.* (1987); *Agrárszövetkezeti mintakörzet terve Békés vármegyében 1935-ben.* (1990); *A helyi mezőgazdasági önkormányzat működési feltételei a két világháború között.* (1990); *A Nagyatádi-féle földreform és az 1935. évi mezőgazdasági statisztika.* (1990); *Szántóföldi növénytermesztés Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében a két világháború között.* (1990); *A Nagyatádi-féle földreform végrehajtásának néhány sajátossága.* (1991); *A Nagyatádi-féle földreform végrehajtása Túrkevéen.* (1992); *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye mezőgazdaságának egyes kérdései 1920–1944 között.* (1994); *Epizódok a Nagyatádi-féle földreform jászszági végrehajtása történetéből.* (1995); *A Nagyatádi-féle földreform és a gazdasági cselédek ügye.* (1995); *A tószegi Hitelszövetkezet működése 1929 és 1941 között.* (1996); *Öcsöd 1848/1849-ben.* (1998); *A mezőgazdaság helyi érdekvédelme a két világháború között.* (1999); *Vita – legelőügyben – Dévaványa és Túrkeve között.* (1999); *Az 1915. évi árvíz Dévaványa térségében.* (2000); *Dévaványa mezőgazdasága a XX. század első felében.* (2001); *Néhány kataszteri fogalom agrártörténeti vonatkozása.* (2002); *„Dévaványai Köztársaság.”* (2002); *Kossuth és a reformkori agrárkérdések.* (2002); *Az 1853. évi úrbéri pátens.* (2003); *Tanyák és a tanyai gazdálkodás.* (2012); *Bereczki Máté gyümölcsöskertjének kálváriája.* (2013); *Madách Aladár levelei Bereczki Mátéhoz.* (2013). Kötetek: *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye mezőgazdaságának egyes kérdései 1920-1944 között.* (Szolnok, 1994 363 p.); *Föld-ember-törvény.* (Szolnok, 2004. 468 p.); *Dél-alföldi haszonbérleti szerződések.* (Szolnok, 2007. 305. p.). – [Forrás: BIOGRÁF ki kicsoda 2004. Kortársaink életrajzi lexikona. Főszerk.: Hermann Péter. Poligráf Kiadó, Bp. 2003. 1630-1631. p. és saját közlés]

Az alábbi reklámanyagokat, képeket Dörgő Dániel a levelezés 3. kötetének végére köttette.

A Wilhelm Frick bécsi cs. és kir. udvari könyvkereskedőnél megjelent reklám (Lauche, W.:
Deutsche pomologie), 1883. (Reklámanyag 1.)

K. K. Hofbuchhandlung WILHELM FRICK, Wien, 27 Graben.

Das Fundament eines rationellen Obstbaues ist die **Sortenkenntniss** oder **Pomologie**. Der Obstzüchter fehlt vielfach gegen die richtige Auswahl und hat oft lediglich aus diesem Grunde Missernten oder mangelhafte Erträge. Wer aus dem Obstbau Nutzen ziehen will, treffe für seine Gegend, für die besonderen klimatischen, örtlichen und Bodenverhältnisse eine geeignete Sortenwahl, beschränke sich auf eine möglichst geringe Zahl der anzupflanzenden Sorten und lokalisiere dieselben. Den in der Gegend heimischen Obstsorten von Werth, nach welchen stets Nachfrage auf dem Markte ist, weil ihre Eigenschaften bekannt sind, füge er die anerkannt besten, allerorts bewährten Sorten bei, in einer Auswahl, wie sie ihm durch die „Deutsche Pomologie“ ermöglicht wird.

Die Anzahl der in dem Werke abgebildeten Obstsorten erstreckt sich auf die vom Deutschen Pomologen-Verein empfohlenen Sortimente von 50 Aepfeln, 50 Birnen, 25 Kirschen, 25 Pflaumen, 10 Aprikosen, 25 Pfirsichen und 15 Weintrauben. Nun sollen aber nicht etwa alle diese Sorten für jede Gegend empfohlen werden, sondern der Obstbautreibende soll sich vielmehr auf diejenigen Sorten der „Deutschen Pomologie“ beschränken, welche den gegebenen Verhältnissen seines Wohnsitzes entsprechen. Die im Text des Werkes gegebenen detaillirten Beschreibungen, die Angaben über Boden, Lage, Unterlage, Schnitt, wirthschaftlichen Werth etc. setzen ihn in den Stand, mit Sicherheit die richtige Wahl treffen zu können; und um es dem Obstzüchter zu ermöglichen, die richtige Benennung der von ihm bisher angebauten oder neu bezogenen Sorten mit grösster Gewissheit und Leichtigkeit festzustellen, bringt die „Deutsche Pomologie“ die einzelnen Obstsorten in nach der Natur sorgfältig ausgeführten Totalansichten und Durchschnittsbildern. Diese Abbildungen sind in Farbendruck so vollendet hergestellt, dass sie den nach der Natur gemalten Aquarellen bis ins kleinste Detail entsprechen.

Die „Deutsche Pomologie“ ist nunmehr vollständig erschienen und zwar geschah die Ausgabe der 200 Farbendrucktafeln nebst Text in 50 Lieferungen à 1 fl. 20 kr.

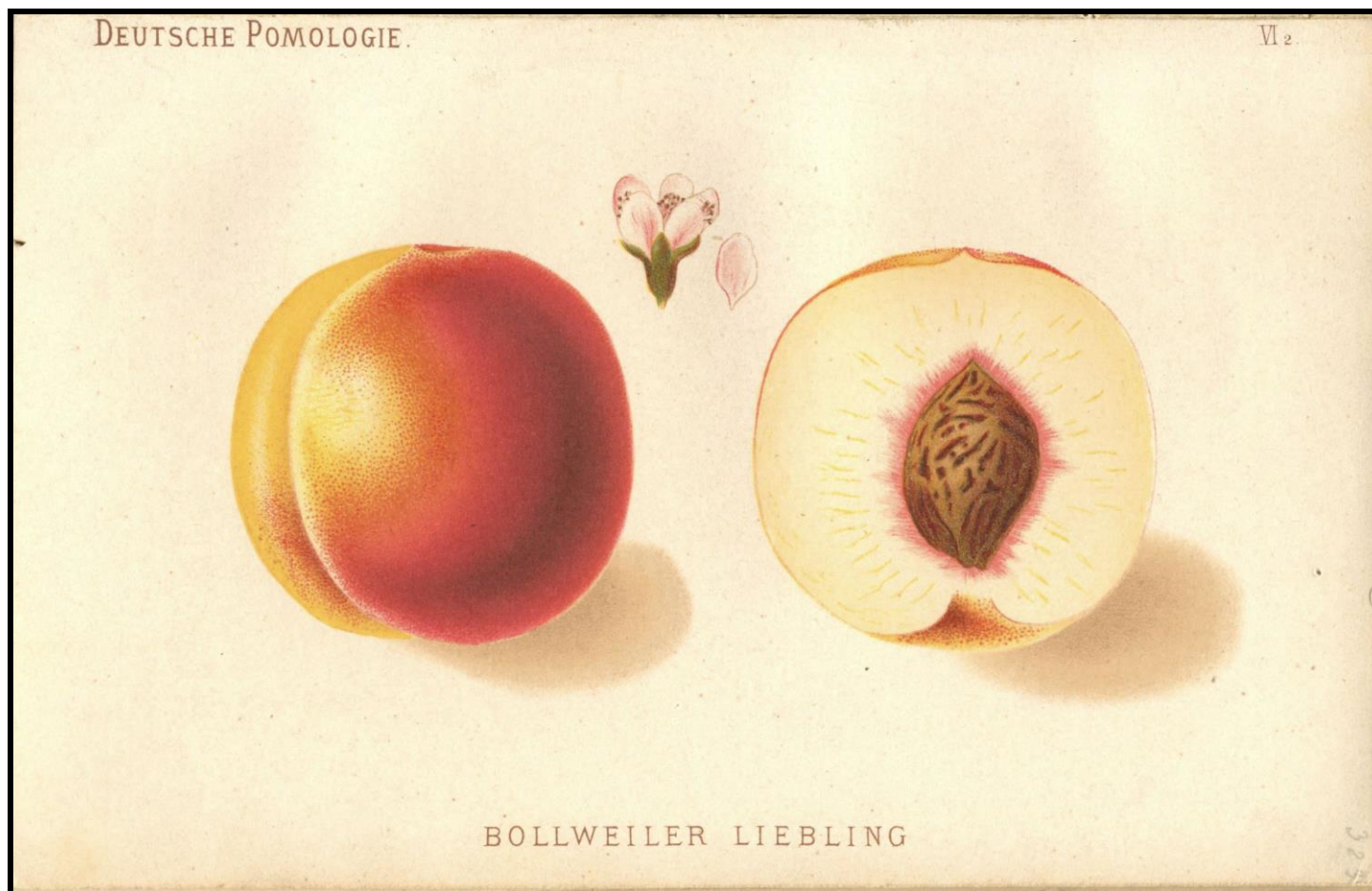
Vollständige Exemplare des Werkes in 4 elegante Halblederbände fest gebunden, haben einen Preis von 67 fl. 20 kr.

Für diejenigen Pomologen, welche die Möglichkeit behalten wollen, mit den Tafeln einzeln hantiren und sie nach verschiedenen Gesichtspunkten ordnen zu können, wurden Cartons in Bucheinband-Form hergestellt. Es sind, der inneren Anordnung des Werkes entsprechend, vier, zur Aufnahme von je fünfzig Nummern bestimmte Cartons; so dass also ein Carton für die Abtheilung Aepfel (50) ein Carton für die Abtheilung Birnen (50), ein Carton für die Abtheilungen Kirschen (25) und Pflaumen (25) und ein Carton für die Abtheilungen Aprikosen (10), Pfirsiche (25) und Wein (15) Raum bietet. Preis der vier in Leinen dauerhaft und mit geschmackvollen Titel-Ornamenten ausgeführten Cartons: 7 fl. 20 kr.

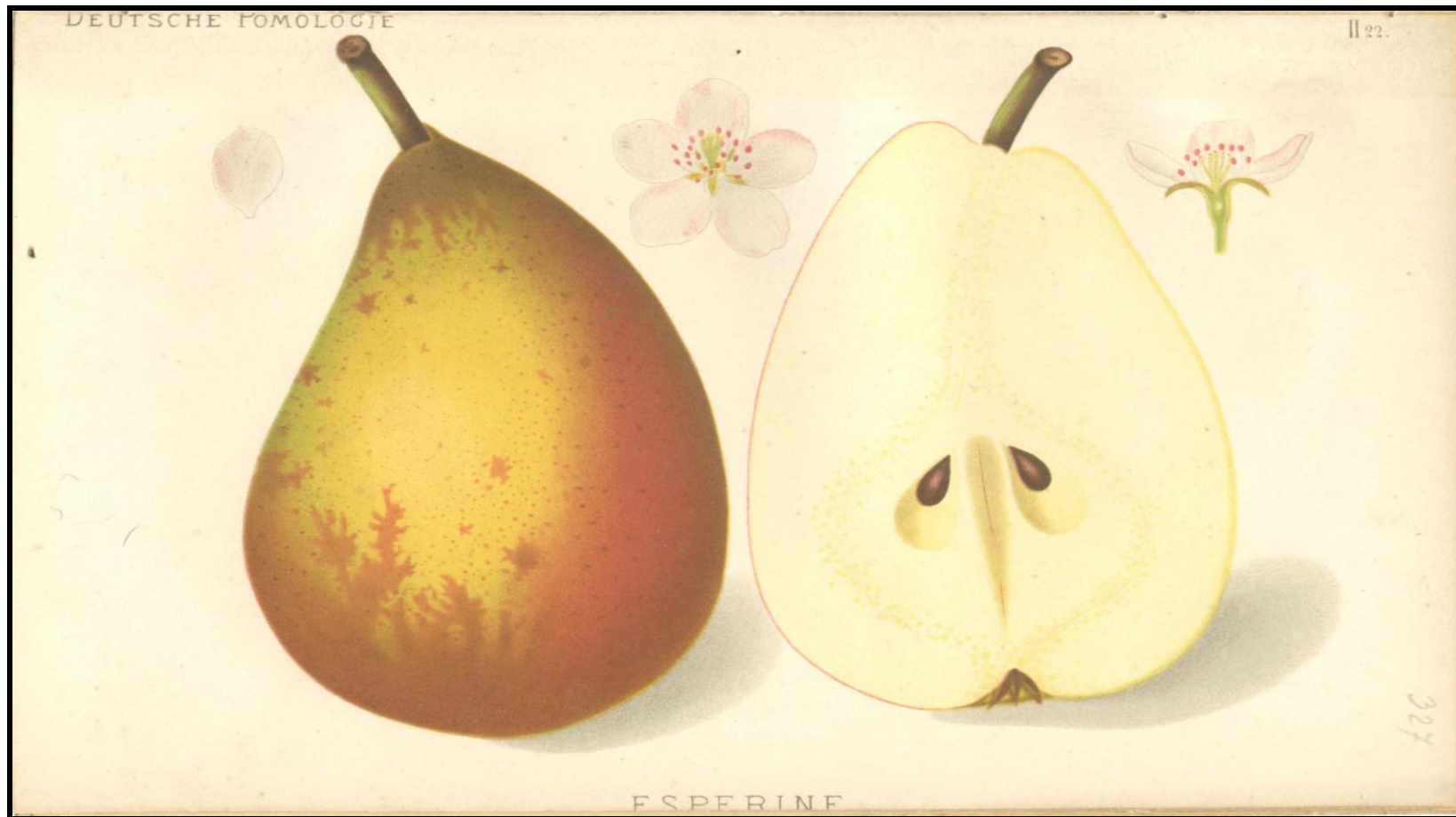
Das Werk kann auch gegen Ratenzahlungen bezogen werden.

Von demselben Verfasser erschienen in demselben Verlage:	
<p>Handbuch des Obstbaues auf wissenschaftlicher und praktischer Grundlage.</p> <p>Mit 229 in den Text gedruckten Abbildungen. Preis 9 fl., geb. 10 fl. 80 kr.</p>	<p>Deutsche Dendrologie. Systematische Uebersicht, Beschreibung, Cultur- anweisung und Verwendung der in Deutsch- land ohne oder mit Decke aushaltenden</p> <p>Bäume u. Sträucher.</p> <p>Mit 283 Holzschnitten nach Zeichnungen des Verfassers. Neue Ausg. Preis 7 fl. 20 kr., geb. 8 fl. 40 kr.</p>

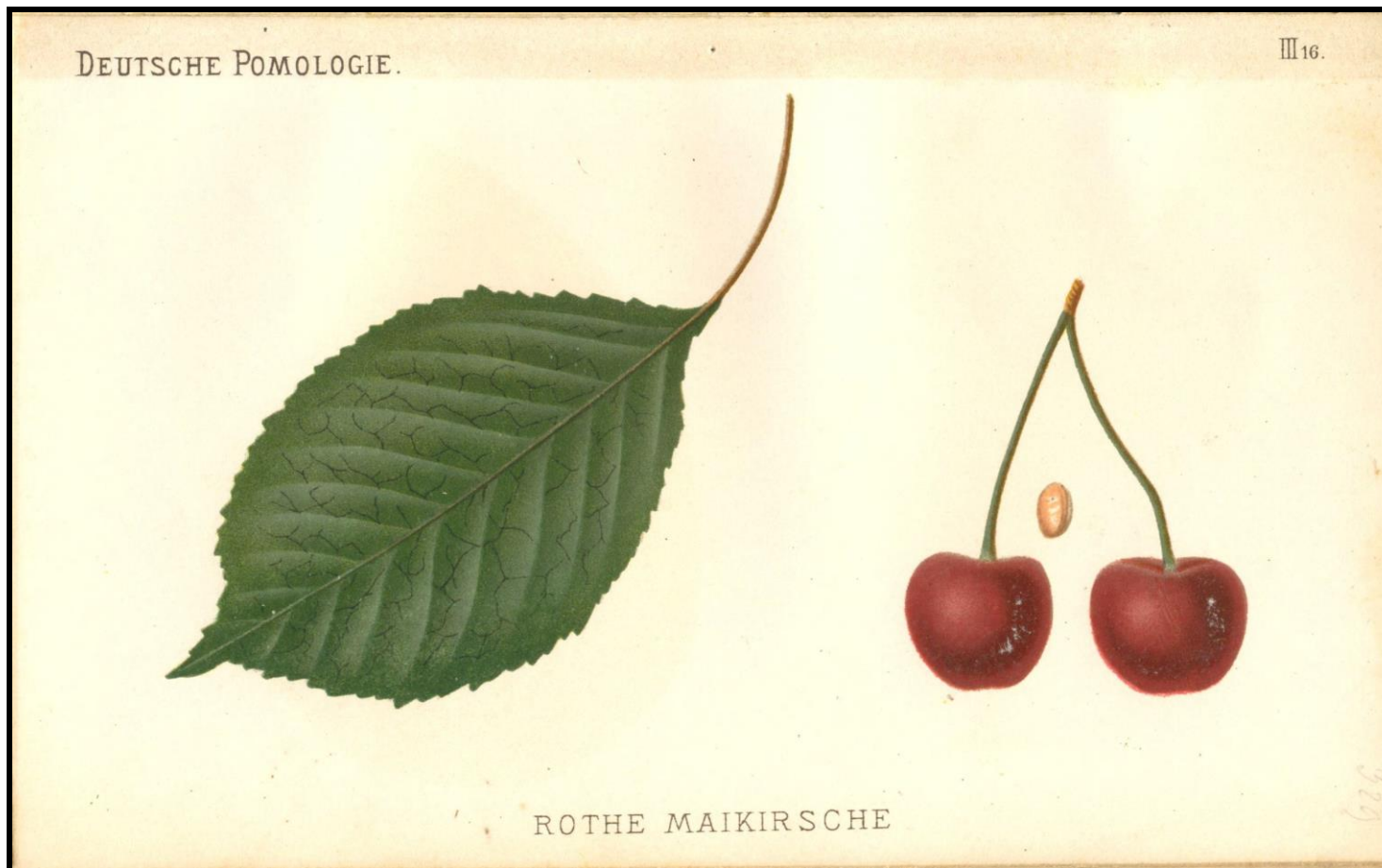
A Wilhelm Frick bécsi cs. és kir. udvari könyvkereskedőnél megjelent reklám (Lauche, W.: Deutsche pomologie), 1883. (Reklámanyag 2.)

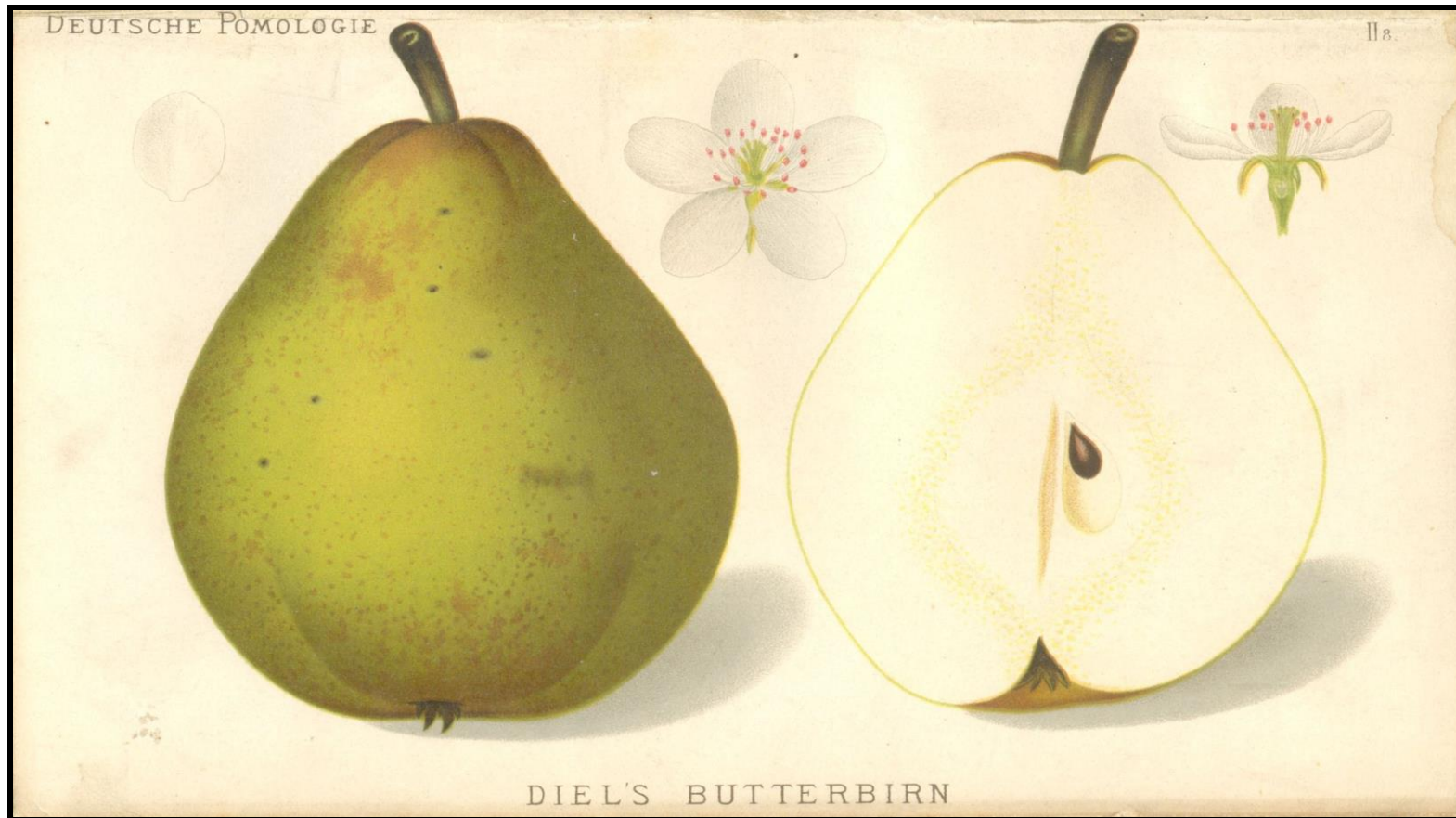
Bollwiler Liebling (őszibarack) – A Wilhelm Frick bécsi cs. és kir. udvari könyvkereskedőnél megjelent reklám (Lauche, W.: Deutsche pomologie), 1883. (Reklámanyag 3.)

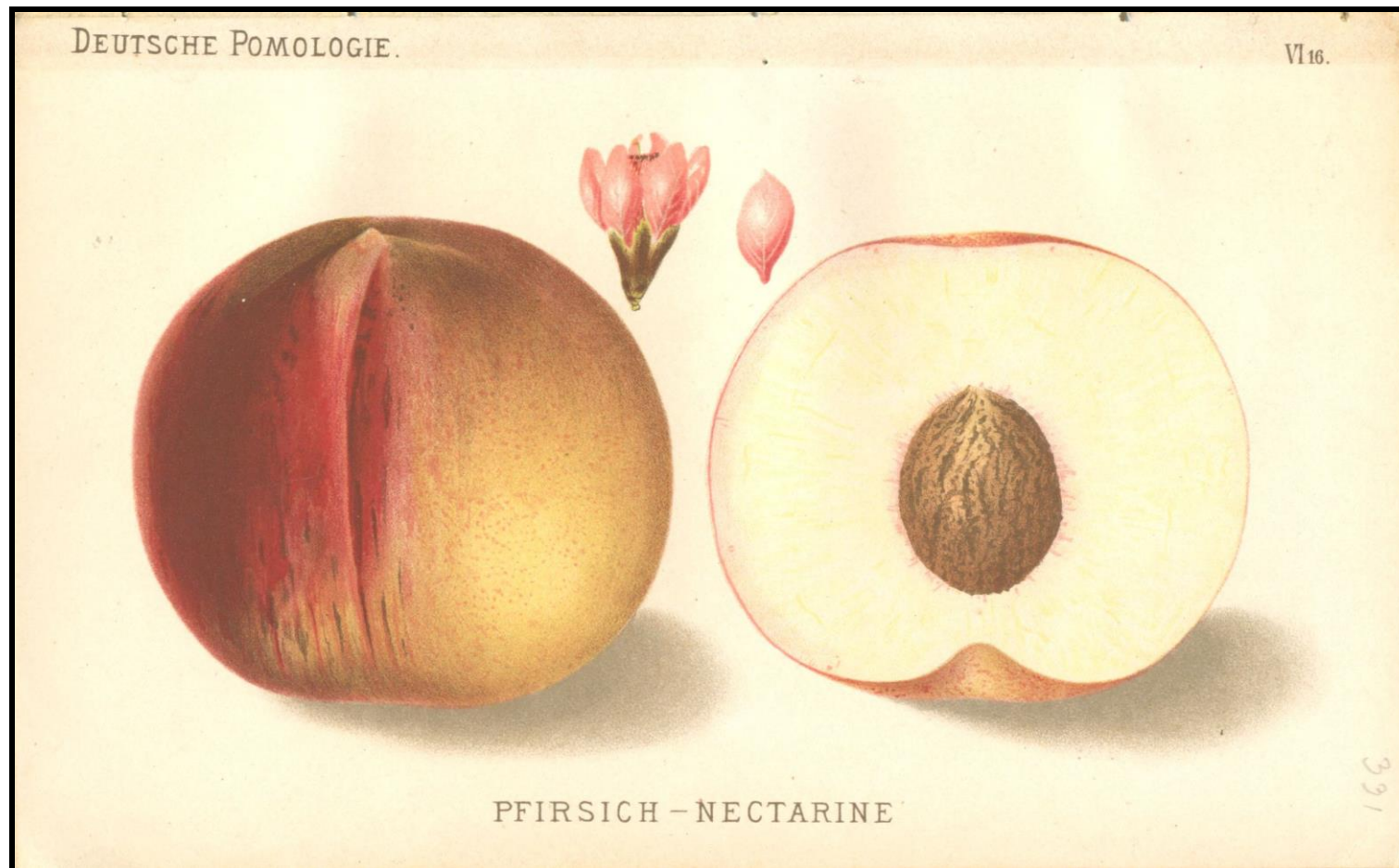
Esperine (körte) – A Wilhelm Frick bécsi cs. és kir. udvari könyvkereskedőnél megjelent reklám (Lauche, W.: Deutsche pomologie), 1883. (Reklámanyag 4.)

Rothe Maikirsche – A Wilhelm Frick bécsi cs. és kir. udvari könyvkereskedőnél megjelent reklám (Lauche, W.: Deutsche pomologie), 1883. (Reklámanyag 5.)

Diel's Butterbirne – A Wilhelm Frick bécsi cs. és kir. udvari könyvkereskedőnél megjelent reklám (Lauche, W.: Deutsche pomologie), 1883. (Reklámanyag 6.)

Pfirsich Nectarin – A Wilhelm Frick bécsi cs. és kir. udvari könyvkereskedőnél megjelent reklám (Lauche, W.: Deutsche pomologie), 1883. (Reklámananyag 7.)

K. k. Hofbuchhandlung WILHELM FRICK, Wien, 27 Graben.

Verzeichniss

der vom Deutschen Pomologen-Verein zur Anpflanzung empfohlenen Sorten.

I. Aepfel.

1. Alantapfel.
2. Weisser Astracan.
3. Gelber Bellefleur.
4. Grosser Bohnapfel.
5. Boiken-Apfel.
6. Rother Herbst-Calvill.
7. Geflammt weisser Cardinal.
8. Charlamowski.
9. Purpurrother Cousinot.
10. Rother Eiserapfel.
11. Gelber Edelapfel.
12. Grüner Fürstenapfel.
13. Goldzeugapfel.
14. Gravensteiner.
15. Cludius Herbstapfel.
16. Kaiser Alexander.
17. Danziger Kantapfel.
18. Königlicher Kurzstiel.
19. Scharlachrothe Parmaene.
20. Sommer-Parmaene.
21. Winter-Goldparmaene.
22. Deutscher Goldpepping.
23. London Pepping.
24. Parker's Pepping.
25. Ribston Pepping.
26. Prinzen-Apfel.
27. Ananas-Reinette.
28. Baumann's Reinette.
29. Carmeliter-Reinette.
30. Champagner-Reinette.
31. Culon's Reinette.
32. Englische Spital-Reinette.
33. Grosse Casseler Reinette.
34. Graue französische Reinette.
35. Gaesdonker Reinette.
36. Goldreinette von Blenheim.
37. Harbert's Reinette.
38. Landsberger Reinette.
39. Muscat-Reinette.
40. Orléans-Reinette.
41. Pariser Rambour-Reinette.
42. Röthliche Reinette.
43. Scott's Reinette.
44. Schmidtberger's rothe Reinette.
45. Gelber Richard.
46. Virginischer Rosenapfel.
47. Pfirsichrother Sommerapfel.
48. Langton's Sondersgleichen.
49. Rother Winter-Taubenapfel.
50. Sommer-Zimmtapfel.

II. Birnen.

1. Baronsbirn.
2. Rothe Bergamotte.
3. Amanlis Butterbirn.
4. Bachelier's Butterbirn.
5. Blumenbach's Butterbirn.
6. Coloma's Herbstbutterbirn.

7. Clairgeau's Butterbirn.
8. Diel's Butterbirn.
9. Gellert's Butterbirn.
10. Grumkower Butterbirn.
11. Hardenpont's Winterbutterbirn.
12. Holzfarbige Butterbirn.
13. Liegel's Winterbutterbirn.
14. Napoleon's Butterbirn.
15. Six's Butterbirn.
16. Weisse Herbstbutterbirn.
17. Die Capiaumont.
18. William's Christbirn.
19. Rothe Dechantsbirn.
20. Vereinsdechantsbirn.
21. Winterdechantsbirn.
22. Die Esperine.
23. Forellenbirn.
24. Stuttgarter Gaishirtel.
25. Die Gute Graue.
26. Gute Luise von Avranches.
27. Hannoversche Jakobsbirn.
28. Esperen's Herrenbirn.
29. Herzogin von Angoulême.
30. Die Hofrathsbirn.
31. Josephine von Mecheln.
32. Kampverenus.
33. Grosser Katzenkopf.
34. Köstliche von Charneu.
35. Der Kuhfuss.
36. Léon Grégoire.
37. Madame Treyve.
38. Marie Luise.
39. Hellmann's Helenenbirn.
40. Runde Mundnetzbirn.
41. Neue Poiteau.
42. Phillipp Goes.
43. Die Queenbirn.
44. Die Regentin.
45. Die Schwesterbirn.
46. Seckel's Birn.
47. Punktirter Sommerdorn.
48. Grüne Tafelbirn.
49. Winter-Nelis.
50. Die Comperette.

III. Kirschen.

1. Coburger Matherzkirsche.
2. Knight's frühe Herzkirsche.
3. Fromm's Herzkirsche.
4. Krüger's Herzkirsche.
5. Hedelfinger Riesenkirsche.
6. Grosse schwarze Knorpelkirsche.
7. Grosse Germsdorfer Kirsche.
8. Schneider's späte Knorpelkirsche.
9. Winkler's weisse Herzkirsche.
10. Lucienkirsche.
11. Eltonkirsche.
12. Runde marmorirte Süsskirsche.
13. Grosse Prinzessinkirsche.

A Wilhelm Frick bécsi cs. és kir. udvari könyvkereskedőnél megjelent reklám (Lauche, W.: Deutsche pomologie), 1883. (Reklámanyag 8.)

K. k. Hofbuchhandlung WILHELM FRICK, Wien, 27 Graben.

14. Büttner's späte rothe Knorpelkirsche.
15. Dönissen's gelbe Knorpelkirsche.
16. Rothe Maikirsche.
17. Rothe Muskateller.
18. Spanische Glaskirsche.
19. Grosser Gobet.
20. Süsse Frühweichsel.
21. Ostheimer Weichsel.
22. Grosse lange Lothkirsche.
23. Königliche Amarelle.
24. Späte Amarelle.
25. Königin Hortensia.

IV. Pflaumen und Zwetschensorten.

1. Die Hauszwetsche.
2. Italienische Zwetsche.
3. Hartwiss' gelbe Zwetsche.
4. Violette Jerusalem-pflaume.
5. Nienburger Eierpflaume.
6. Grosse Zuckerzwetsche.
7. Frankfurter Pfirsichzwetsche.
8. Fürst's Frühzwetsche.
9. Violette Diaprée.
10. Biondeck's Frühzwetsche.
11. Königin Victoria.
12. Esperens' Goldpflaume.
13. Meroldt's Reineclaude.
14. Rangheri's Mirabelle.
15. Braunauer aprikosenartige Pflaume.
16. Kirke's Pflaume.
17. Die Jefferson.
18. Bunter Perdrigon.
19. Althann's Reineclaude.
20. Grosse Reineclaude.
21. Die Lepine.
22. Washington.
23. Gelbe Mirabelle.
24. Königspflaume von Tours.
25. Frühe Reineclaude.

V. Aprikosen.

1. Aprikose von Nancy.
2. Aprikose von Breda.
3. Aprikose aus Syrien.
4. Aprikose von Tours.
5. Luizet's Aprikose.
6. Wahre grosse Früh-Aprikose.
7. Ambrosia-Aprikose.

8. Ruhm von Pourtales.
9. Andenken an Robertsau.
10. Moorpark.

VI. Pfirsiche und Nektarinen.

1. Prachtvolle Aprikosenpfirsich.
2. Bollweiler Liebling.
3. Frühe Beatrix.
4. Nektarine von Feligny.
5. Galand-Pfirsich.
6. Galande de Montreuil.
7. Königin der Obstgärten.
8. Leopold I.
9. Rivers Frühe.
10. Rothe Magdalenen-Pfirsich.
11. Weisse Magdalenen-Pfirsich.
12. Frühe Victoria.
13. Jühlke's Liebling.
14. Grosse Mignon-Pfirsich.
15. Elruge's Nektarine.
16. Pfirsich-Nektarine.
17. Prinzessin von Wales.
18. Frühe Purpur-Pfirsich.
19. Schmidberger's Pfirsich.
20. Schöne von Doué.
21. Venusbrust.
22. Willermoz' Pfirsich.
23. Madame Gaujard.
24. Schöne von Vitry.
25. Schöne von Westland.

VII. Wein.

1. Rother Gutedel.
2. Weisser Gutedel.
3. Blauer Portugieser.
4. Madelaine Angewine.
5. Diamant-Gutedel.
6. Muskat-Gutedel.
7. Pariser Gutedel.
8. Madelaine Royal.
9. Königs Gutedel.
10. Früher Malingre.
11. Früher Leipziger.
12. Früher rother Malvasir.
13. Blauer Blussard.
14. Rothstieliger Dolcedo.
15. Früher Burgunder.

Die

k. k. Hofbuchhandlung Wilhelm Frick

WIEN, Graben 27

hält auf ihrem Lager die Erscheinungen aller Wissenschaften und aller Länder in nicht oft zu findender Vollständigkeit. Die meisten Bestellungen können **umgehend** erledigt werden; nicht Vorräthiges wird in der Regel in kürzester Zeit beschafft. Neuere und so weit möglich auch ältere Erscheinungen werden gern **zur Ansicht** übersandt. Auf Wunsch liefert die Firma auch gegen **monatliche Theilzahlungen** und sind Beträge von 5—10 fl. ö. W. in 2—3 Monatsraten, von 10—30 fl. ö. W. in 4—6 Monatsraten, von 30—50 fl. ö. W. in 6—10 Monatsraten, von 50 bis 100 fl. ö. W. in 10—12 Monatsraten zahlbar. Längere Termine bleiben besonderem Ueber-einkommen vorbehalten. Bei dauernder Verbindung empfiehlt es sich eine bestimmte Monats-rate zu vereinbaren, die fortlaufend durch das ganze Jahr behoben wird.

A Wilhelm Frick bécsi cs. és kir. udvari könyvkereskedőnél megjelent reklám (Lauche, W.: Deutsche pomologie), 1883. (Reklámanyag 9.)

TÁRGY-, HELY- ÉS NÉVMUTATÓ

1

16. századi magyar orvosi könyv, Varjas-Bölcskei, 26, 45, 48, 284
1848–1849-es forradalom- és szabadságharc, 13

A,Á

A Hon - napilap, 16
A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára, 24, 25, 26, 46, 48, 292
Abaúj-Torna vármegye, 78
Adam parmen alma, 34
Adam's Parmäne. Lásd *Adam parmen alma*
Adelajda körte, 35, 101, 217, 242
Affre érsek körte, 34, 195, 240
Aglæ Grégoire körte, 35
Albert Gallatin(i) őszibarack, 35
Alençonni esperes körte, 161
Alençonni füge körte, 34
Alföld, 41, 53, 77, 79, 80, 82, 84, 88, 188, 189, 220
Állattenyésztő Társaság, 57
alma, 24, 99, 113, 128
Alma alakú körte, 34
Alma magonc K † VI, 240
almafa, 156, 163
Ál-Sándor cár alma, 199, 240
Alsó-Fehér vármegye, 14
Althann ringlója, 133, 148, 179, 188, 190, 198
Amanlis csíkos vajonca körte, 160, 189, 190, 198, 240
Ambrus Lajos (1950–) író, főszerkesztő, művelődéstörténész, 12, 19, 270
Amerikai színes alma, 209, 241
Ananász renet alma, 141, 190, 240
Andrássy György gróf (1797–1872), cs. kir. kamarás, politikus, MTA tag, 57
Angelina körte, 34
Angevine-i szép körte, 113, 161, 207, 209, 211
Anglia, 57
angol, 27
Angoulême-i hercegnő. Lásd *a helyes forma helyett Angoulême-i hercegnő alatt!*
Angoulême-i hercegnő körte, 114, 132
Angyal Dezső, síkabonyi (1852–1936) az Országos Pomológiai Bizottság

alapító elnöke, kertész, pomológus, szakíró, 34, 43, 270

Antal főherceg alma, 33, 132
Antónia vajonc körte, 33, 161, 178, 183
Apion alma, 222, 242, 262, 263
apró alma, 25
apró körte, 25
Arad, Arad vm., 19, 36, 43, 52, 55, 83, 84, 85, 90, 91, 103, 105, 106, 110, 171, 189, 192, 271
Arad, Románia. Lásd *Arad, Arad vm. (korábban)*
Aradi Lövészegylet, 152
Aradi Takarékpénztár, 152
Arany Pármen. Lásd *Téli arany parmen alma*
Aranyos császár körte, 160
Aranyszövet alma, 208, 241
árpa, 137
árpával érő körte, 25, 26
Árva kolmár körte, 189, 190, 198, 240
árvíz, 80, 121, 122, 128, 149, 172
Asztraháni fehér alma, 132
Asztraháni piros alma, 132, 149, 167
Asztrakáni fehér. Lásd *Asztraháni fehér alma*
Atosfalva, Maros-Torda vm., ma Hotești, Románia, 13
Augustine körte, 161, 210
Avranches-i jó Lujza körte, 34, 40

B

Bachelier vajonca körte, 215, 241, 260, 261
Baguet vajonca körte, 194, 195, 199, 240
Bakó Farkas, dávodai (1826–1892) honvédszázados, írnok, irattárnok, majd Torontál vármegyei főlevéltárnok, 283
Balás Antal, sipeki (1822–1901), országgyűlési képviselő, politikus, mintabirtokos, gazdasági egyesületi elnök, 157, 170
Balás Árpád (1840 – 1905), mezőgazdász, gazdasági akadémiai igazgató, múzeumigazgató, 51
Balassa Zoltán (1949–) vegyész-mérnök, író, történész, 78, 270
Balázs György (1951–), muzeológus, molinológus, kandidátus, 270
Balázs Katalin, Bereczki Máté édesanyja, 9
Bálingalma. Lásd *Török Bálint alma*

- Bálint-alma. Lásd Török Bálint alma
 Bálint-piros (alma). Lásd Török Bálint alma
 Balogh arankája alma. Lásd Balogh renetje alma
 Balogh renetje alma, 38
 Baltavári cseresznyék, 133
 Baltavári ökörszem cseresznye. Lásd Entz fekete cseresznyéje
 Bán Péter (1947–2010) levéltáros, történész, 282
 Bánffy Pál alma, 28
 Bánréve (Bári) pusztá, Békés majd Jász-Nagykun-Szolnok vm., 91, 162, 169, 172, 176, 191, 292
 barack, 24, 162
 Barackpiros alma, 35, 132
 Barackszilva, 128
 Báránd, Bihar vm., 127
 Baranyai István (1848–1910) földbirtokos, mezőgazdasági szakíró, OMGE titkár, 53, 277
 Barbé, Jean Julien (1858–1950) Metz város levéltárosa, 270
 barkóca, 24
 Barna János (1888–1934), művelődéstörténész, genealógus, költő, 56, 270
 Barna József (1925–) biológus, egyetemi tanár, a biológiai tudományok kandidátusa, 282
 Barna Luiz szilva, 133
 Barny körtéje, 35
 Baross Károly, bellusi (1865–1905) agrárpolitikus, gazdasági író, szerkesztő, 58
 Barret és Cuissard kertészdinasztia tagjai, Écully, Franciaország, 93
 Barret, Paul, az Écully-i Kertészeti Társaság elnöke, Franciaország, 93
 Bartha Ferenc (1846–), tiszafüredi ref. kántortanító, gyümölcsész, 95, 97
 Bartha Miklós (1848–1905) jogász, publicista, politikus, 273
 Bartók Lajos (1851–1902) jogász, költő, író, lapszerkesztő, 272
 Bathó Edit, H., (1956–) (PhD), néprajzkutató, muzeológus, 292
 Bátorkeszi, Esztergom vm. – ma Bátorove Kosihy, Szlovákia, 189, 279
 Batthyány-uradalom, Enying, 141
 Battonya, Békés vm., 50, 52, 188, 212
 Batul alma, 39, 244
 Bauman renet alma, 28, 132
 Bavay ringló, 37, 182
 Baxter parmen alma, 222, 242, 250
 Beaufrotte cseresznye, 35
 Bécs, 16, 166, 216
 Beeki csíkos rambúr alma, 34
 Belga gránát renet alma, 222, 242, 262, 263
 Belliss magonca alma, 188, 240
 Bellye, Baranya vm. ma Bilje, Horvátország, 58
 Bencsik György (1829–1889), szarvasgedei fölbirtokos, gyümölcsész, 41, 126, 135, 153
 Benkő Dénes (1815–1890) altorjai birtokos, gyümölcsész, honvédszázados, 219
 Benkő Loránd (1921–2011) Széchenyi-díjas nyelvész, tudománytörténész, egyetemi tanár, akadémikus, 22, 43, 46, 270, 292
 Bereczki Máté (1824–1895) pomológus, a levélíró - csaknem minden oldalon való előfordulása miatt továbbiakban nincs jelölve, 9
 Bereczki téli tulipánalmáját. Lásd Túri tulipán alma
 Beregi sóvári alma, 38
 Beregszász, Bereg vm. ma Beregovo, Ukrajna, 226
 Berei Andor (1900–1979) közgazdász, egyetemi tanár, 293
 Berényi László (1851–1931) hírlapíró, a Magyar Föld alapítója, 95
 Berettyó folyó, 161, 179
 Berettyóújfalu, Bihar vm. ma Hajú-Bihar m., 127
 bergamot, 25, 26
 Bergamotte Crassán. Lásd Kraszán körte
 Bergamotte de Pagues. Lásd Húsvéti bergamot körte
 Bergamotte de Pagues. Lásd Húsvéti bergamot körte
 Bergamotte-Crassane. Lásd Kraszán körte
 berkenye, 24
 Besi des Veterans. Lásd Rökkantak vadonca körte
 Beszterce, Beszterce-Naszód vm. ma Bistrița, Románia, 14, 43, 47, 271
 Besztercei muskotály szilva, 133
 Besztercei szilva, 25, 26, 40, 177, 192, 203, 227
 Besztercei szójegyzék, 1395 k., 25, 43, 47, 271
 Beszterce-Naszód vármegye, 14
 BesztSzi. Lásd Besztercei Szójegyzék
 Bethlen Géza, gróf (1838–1911) vármegyei vezető politikus, rövid ideig képviselő, majd Torda-Aranyos vm. főispánja, mezőgazdász, mintagazdaság birtokosa, 14

- Beurre Antoinette. Lásd Antónia vajonc körte*
Beurre Bronze. Lásd Bronzos vajonc körte
Beurre Mondelle. Lásd Mondelle körte
 Bia, Pest vm. (ma Biatorbágy), 58
 Bihar vármegye, 55, 141
 Biondeck korai szilva, 128
 birs, 24, 80, 81, 100, 165, 168, 248, 260
 Bivort Emilia körte, 33
 Bivort pirók körte, 101
Bodoki Fodor Zoltán (1913–1974)
levéltáros, helytörténész, 271, 295
Bodoki Fodor Zsigmond (1885–1962)
*tanító, iskolaigazgató (Mezőtúr),
 helytörténész, 271, 295*
Bodolay László (1843 – 1895) tanár,
*gimnáziumi igazgató, Dörgő Dániel
 veje, 110, 124, 127, 134, 137, 149, 162,
 168, 169, 184*
**Bodolay László, ifjabb (1883–), Dörgő
 Dániel unokája, 134, 138, 149**
**Bodor család, a kolozsvári Bodor-kert
 tulajdonosa, lécfalvi Bodor Pál,
 legidősebb (1773–1828)
 leszármazottai, 12**
**Bodor Pál, lécfalvi, idősebb (1807 k.–
 1890), törvényszéki tanácsos, neves
 pomológus, méhészt, az Erdélyi
 Gazdasági Egyesület tiszteleti tagja,
 a Gyümölcsészeti Szakosztály elnöke,
 12, 13, 217, 242**
**Bodor Pál, lécfalvi, legidősebb (1773–
 1828), matematikus, neves pomológus,
 12**
**Bodorik Sándor (1954–), könyvtáros,
 helytörténész, 282**
**Bogdán István (1922–2001), könyvtáros,
 levéltáros, technikatörténész, író,
 művelődéstörténész, 203, 213, 271, 272,
 295**
**Bogyay Lajos, várbogyai (1803 – 1875) cs.
 kir. megyefőnök, szőlész, 53**
 Boiken alma, 208, 241
 Boisselot Fortunátája körte, 215, 241, 248,
 249
 Boldogasszony almája, 26
 Bollwiller Liebling (őszibarack), 300
Bolond Istók, népmesei alak, 81
*Bolond Istók, társadalmi és politikai élclap,
 képes hetilap, 272*
 Bolvilleri vajonc körte, 124, 125, 185, 219,
 222
 Bonaburuttya (alma), 25, 26
 Bonn, Németország, 78
 Borászati Füzetek, 16, 216
 Borászati Lapok, 16, 216
 Bordeaux-i hercegnő körte, 113, 124
 borízú alma, 26, 31
Borízú alma. Lásd még Török Bálint alma
 Borka alma, 37, 149, 160, 180
Borsszem Jankó, élclap, 127, 130
 Bosc kobakja körte, 201, 241
 Bose piros szilvája, 133
 Boskoopi szép alma, 37
**Bossányi Miklós, nagybossányi és
 kisprónai (1823–1897), földbirtokos,
 kincstári bérlő, 82**
 Bournay-i fehér alma, 217, 241
 Bouvier Lóna körte, 94, 132
**Bozzay Imre, földbirtokos Bögötén, Vas
 vm., 216**
 Bögöte, Vas vm., 216
**Bölcскеi András (1946–2016), PhD
 (matematika és számítástudomány),
 nyelvész, egyetemi docens, 45, 284**
 Böröny-szilva, 25
 Brabanti hercegnő alma, 200, 241, 258,
 259
**Brassai (Kronstädter) József (1800–1880),
 kolozsvári gyümölcstermelő,
 pomológus., 15, 37, 181, 182, 188, 191,
 196, 239**
 Brassai szilvája, 37, 181, 182, 188, 191, 196,
 239
 Brassó, Brassó vm., ma Braşov, Románia,
 13
 Braunau rozmarin alma, 200, 241, 256,
 257
 Brauner Sommer Käsapfel, 39, 98, 108,
 109, *Lásd Nyári Daru alma*
**Brezovay Klára, egerfarmosi és brezovai
 (1859–1938), ifj. Sziklay Edéné, 78**
 Bronzos vajonc körte, 161, 204, 205
 Buda, 16, 216
 Budaháza, Ung vm. ma Budince,
 Szlovákia, 228
 Budai keserűvíz, 116
 Budapest, 10, 20, 21, 120, 121, 127, 184,
 287, 290, 291
 Budapest, Sugárút, 122
*Budapesti hírlap, politikai napilap (1881–
 1939), 272*
 Burdett Angelina szilva, 128, 133
 búza, 90, 137, 162, 169, 180, 194, 199, 213,
 296
 Búzás alma, 246
**Büky László (1941–) MTA doktora
 (nyelvtudomány, stilisztika),
 nyelvész, egyetemi intézeti és
 tanszékvezető tanár, docens, 24, 43,
 272**

C

- Cabaj, Nyitra vm, ma Cabaj-Čápor,
Szlovákia, 41, 126
- Cal.. Lásd *Calepino, Ambrogio*
- Calebasse abbé Fetel. Lásd Fetel apát kobakja körte*
- Calepino, Ambrogio (Ambrosius Calepinus) Ágoston-rendi szerzetes, lexikoníró (1435–1511)**, 25, 43, 47, 272
- Calville rose. Lásd Hosszúcsíkos kalvil alma*
- Canterbury alma, 208, 241, 264, 265
- Cappe Lajos körte, 82
- Capron orvos körte, 98, 100
- Carabella (körte), 26
- Carolinai fontos alma, 142
- Catillac körte, 9
- Cécile tengernagy körte, 113, 132, 210, 219
- Cegléd, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. ma Pest m., 191
- Cellini alma, 132
- Chalonsi kései szilva, 133, 211
- Character renet alma. Lásd Hálózatos renet alma*
- Charneu-i csíkos. Lásd Charneu-i ízletes*
- Charneu-i ízletes körte, 132
- Chaumonteli vadonc körte, 132, 161, 210
- Cirmos renet alma, 205
- Clairgeau vajonca körte, 107
- Clapp kedveltje körte, 132
- Clapp kedvence. Lásd Clapp kedveltje körte*
- Coburgi korai fekete cseresznye, 133
- Cochet szilva, 133
- Coinky's red Streak alma, 142
- Coloma körtekirálynője, 104, 105, 161
- Columbia szilva, 190, 198, 240
- Congressus emléke körte, 132
- Coroi Artur (1948–2010) történész, tanár, könyvtáros, polgármester**, 219, 272
- Coynkys red stek. Lásd Coinky's red Streak alma*
- Cuissard és Barret kertészdinasztia tagjai, Écully, Franciaország**, 93
- Cumberland körte, 161, 204, 205
- Cuzy renet alma, 208, 241, 258, 259
- Czernowitz, Bukovina, ma Csernyivci, Ukrajna, 13

Cs

- Csanád vármegye, 125, 142
- Csapó Dániel (1778–1844) politikus, mezőgazdász, a MGE alelnöke**, 57
- Császárfürdő, Budapest, 122
- Császárkörte, 39, 132, 173, 196, 199

- Csávolszky Lajos (1838–1909) újságíró, politikus, országgyűlési képviselő**, 273
- Cseh Géza (1955–) levéltáros, történész**, 167, 272
- Cseh rózsalma, 132
- Csehország, 95
- cseresznye, 24, 50, 99, 155, 162, 169
- Cseresznyealma, 132
- cseresznyefa, 169, 227
- Csetnek, Gömör vm. ma Štítnik, Szlovákia, 217
- Csik vármegye, 139, 178
- Csikmegyei Gazdasági Egylet, 139
- Csíkos Amánlis. Lásd Amanlis csíkos vajonca*
- Csíkos Angoulême-i hercegnő körte, 100, 132, 204
- Csíkos Armin körte, 113, 132
- Csíkos császár körte, 160
- Csikósegű alma, 41
- csipkerózsa (*Rosa canina*), 24
- Csoboth Ferenc (1847–1894) alsó-torjai gyümölcsész**, 220, 223, 242
- Csoma Zsigmond, (1952–) okl. kertészmérnök, történész-néprajzos, muzeológus, agrártörténész, egyetemi tanár, MTA doktora**, 20, 273, 290
- Csúcsos Daru, 241
- Csúcsos szilva, 181
- csuka, 55
- Csukási [Csukássy] József (1841–1891) publicista, hírlapszerkesztő, műfordító.**, 272
- Csúry Bálint (1886–1941) nyelvész, nyelvjáráskutató, az MTA levelező tagja**, 46, 48, 291
- Csúry, Szamosháti szótár, 26, 46, 291

D

- Dana-féle Hovey körte, 99, 100, 161, 210, 260
- Dánia, 61
- Dániel szilva, 37
- Dankó Imre (1922–2008), néprajzkutató, múzeumigazgató, c. egyetemi tanár, MTA doktora**, 274, 278
- Dapsy László (1843–1890), pedagógus, biológus, hírlapszerkesztő**, 95
- Daru alma, 15, 39, 50, 108, 124, 167, 180, 196, 264, 268
- Dávid Gyula (1928–), erdélyi magyar irodalomtörténész, szerkesztő, műfordító**, 10, 19, 20, 273, 287
- De Fay Dumonceau alma. Lásd Lorio magonca alma*
- De Jonghe kolmárja körte, 204, 206

- Deák egyszínűje. Lásd Deák renetje alma
Deák renetje alma, 141
Debrecen, Hajdú vm. ma Hajdú-Bihar m.,
38, 50, 103, 141, 289, 295
Debrecen, Hajdú-Bihar m., 284
**Debreczeni Endre (1848–1887) jogász,
szolgabíró, Dörgő Dániel féltestvére,**
112
Delehaye alelnök körte, 204, 205, 207
Delft, Hollandia, 18
Delmotte biztos körte, 216, 241, 250, 251
**Demeter Lajos (1953-) Sepsiszentgyörgy,
könyvtáros, helytörténész,** 219, 273
Denniston piros szilva, 133, 192
Denniston sárga szilvája, 129, 162, 175,
179, 182, 185, 188, 191
*Der Obstgarten. Bécsi pomológiai folyóirat
1879–1883. Folytatása Österreichisch
ungarischer Obstgarten,* 62
*Deutsche Obstbauzeitung. Gyümölcsészeti
folyóirat. Stuttgart (1906–1922),* 273
Diel vajonca körte, 92, 303
**Diel, August Friedrich Adrian (1756–
1839) német orvos, pomológus,** 97
Diel's Butterbirne. Lásd Diel vajonca körte
Dietzi mandula renet alma, 208, 241, 266,
267
dinnye, 24, 93, 95
dió, 24, 256
diófa, 17, 76, 203
**Diószegi Sámuel (1761–1813) ref. lelkész,
botanikus,** 27, 47, 273, 275
Diószegi Sámuel–Fazekas Mihály,
Magyar Fűvész könyv, 27, 47, 273, 275
diphtheritis – diftéria, 116, 118, 120
dohány, 90, 92, 93, 98, 123, 134, 187
Dombegyháza, Csanád vm. ma
Dombegyház, Csongrád m., 141, 142
Dominisca. Lásd Moldvai alma
Dominiska. Lásd Moldvai alma
Dones körte, 154, 163, 164, 168
*Doránszky Franciska. Lásd Doránszky
Franciska*
**Doránszky Franciska (1847–1917),
Debreczeni Endréné, Dörgő Dániel
sógornője,** 112
Doucín alma, 188
Douillard Alexandrina körte, 114
Downtoni pepin alma, 132
Dönmissen sárga ropogósa cseresznye,
133
**Dörgő Dániel (1831–1891) földbirtokos,
pomológus, a levélíró - csaknem
minden oldalon való előfordulása
miatt továbbiakban nincs jelölve,** 20
**Dörgő Dániel, legifjabb (1870–1927),
Dörgő Dániel fia,** 88, 116, 118
**Dörgő Julianna (1842–1895) Dörgő
Dániel felesége,** 116, 127, 137, 149, 162,
163, 169, 179, 180, 184, 191, 192, 193,
194, 210, 214, 260
**Dörgő Julianna (1867–1891) Dörgő
Dániel leánya, később Pap Lajos
tanár felesége,** 120, 122, 127
**Dörgő Mária (1858–), Bodolay Lászlóné,
Dörgő Dániel leánya,** 89, 90, 123, 124,
127, 133, 134, 149, 163
**Dörgő Róza (1865–1908), ifj. Dörgő
Lajosné, Dörgő Dániel leánya,** 118,
122, 194
Dumortier kolmárja körte, 211
Duna folyó, 122
Dunántúl, 295
Duquesne pepinje alma, 132
Dussart bergamotja körte, 201, 241

E,É

- Ecully szépe körte, 93, 96, 99, 107
édes körte, 25
Édes páris alma, 201, 241, 256, 257, 262
Édes vadalma, 132
Edinburgi herceg szilva, 129
Edward király körte, 196, 197, 198, 240
egres, 24
Egri körte, 114, 132
**Egyed Ákos (1929–) történész, az EME
elnöke, az MTA külső tagja,** 87, 273
Egyetértés, politikai napilap (1874–1913), 16,
273
Élise vajonca körte, 51
*Ellenzék, politikai napilap (Kolozsóvár, 1880–
1944),* 273
Elton cseresznye, 133
**Emszt Gyula (1835–1910) kereskedő,
mezőtúri politikus,** 137
**Emszt Gyuláné, Nagy Eszter (?–1883)
Mezőtúri Nőegylet alapító tagja,** 137
Entz fekete cseresznyéje, 232
**Entz Ferenc (1805–1877) orvos, szőlész,
kertész, MTA levelező tagja,** 15, 16, 19,
20, 23, 27, 43, 58, 216, 275, 276, 279,
287, 290
**Entz Géza (1842–1919) biológus,
zoológus, egyetemi tanár, az MTA
tagja,** 16, 216
Entz-féle rozmarin alma, 37, 216
Enying, Veszprém vm. ma Fejér m., 141
**Eötvös József vásárosnaményi, báró
(1813–1871) jogász, író, több ízben**

miniszter, az MTA és a Kisfaludy Társaság elnöke, 13
 eper, 24
 eperfa, 24, 76, 166
 Ercsi, Fejér vm., 57, 58
 Erdei vackor, 224
 Erdei vajonc körte, 132, 210
 Erdély, 15, 80, 252, 283, 295, 296
Erdélyi Értesítő. Szerk. Kuti Albert, (1881–1885), 13
Erdélyi Gazda, mezőgazdasági lap, 10, 11, 13, 14, 15, 54, 84, 87, 118, 127, 131, 224, 274
 Erdélyi Gazdasági Egyesület, 10, 13, 54, 86
Erdélyi Gazdasági Egylet. Lásd Erdélyi Gazdasági Egyesület
 Erdélyi Múzeum Egyesület, 283
Erdészeti és Gazdászati Lapok, a Magyar Erdész Egyl. közlönye, 1866–1867, 13
 Erfurt, 67
 Erfurt, Németország, 67
Erményi Magdolna (1934–), Preiningerné muzeológus, kertészmérnök, agrártörténész, 274, 284
 Esperen arany szilvája, 182
 Esperen bergamot körte, 113, 124, 201, 211
 Esperine (körte), 301
EtSz. Lásd Gombocz–Melich
 Eugenia meggy, 133

F

Faiskola, 11, 27, 30, 85, 125, 139, 140, 145, 279, 280, 287, 288, 289
 Faiskola (Mezőtúr), 87, 98, 121, 124, 149, 166, 167, 168, 177, 189, 192, 200, 212
 Faiskola (Nyíregyháza), 227
 Favrené körtéje, 198
Fazekas Károly, gazdász és gyümölcsfakereskedő Lekehalmán, 226
Fazekas Mihály (1766–1828) költő, botanikus, 27, 47, 273, 275
 Fehér cukorkörte, 185, 187, 198, 239
 Fehér császárnő szilva, 133, 177, 203
Fehér György (1950–), történész, múzeumigazgató, a történelemtudomány kandidátusa, 279
 Fehér tafota alma, 132
 Feketefalu, Szatmár vm. ma Ocoliş, Románia, 10, 11
 Felvidék, 295

Fényes Elek (1807–1876) történeti statisztikus, helytörténész, az MTA levelező tagja, 274
Ferenc József, I. (1830–1916) császár és magyar király, 57
Festetics György (1815–1883) politikus, külügyminiszter, az MTA tagja, 58
 Fetel apát kobakja körte, 99, 100, 161, 183
Finály Henrik (1825–1898) klasszika-filológus tanár. MTA levelező tagja, EME titkár, 43, 271
Fischer, Manfred Adalbert (1942–), botanikus, ny. professzor, Bécsi Egyetem, növényrendszertan, Növénytan és Biodiverzitás Kutatási osztály, 28, 29, 44, 275
 Fittinghof renet alma, 132
 Fiume, 153
Flammarion, Camille (1842–1925) francia csillagász és tudománynépszerűsítő, 137
 Focke renetje alma, 222, 242, 250, 251
 Fogaras, Fogaras vm. ma Făgăraş, Románia, 128
Fondante de Malines. Lásd Malinesi vajonc körte
 Fontos alma, 26
Fontos körte. Lásd Catillac körte
Földművelési Érdekeink, hetilap 1873 és 1894 között, 275
 francia, 27, 38, 106
 Franciaország, 27, 39
 Fultoni szilva, 133, 203
 füge, 24
Függetlenség, politikai napilap. (1879 – 1887), 275
 Függetlenségi és 48-as Párt, 78
Fülöp Éva Mária (1953–), történész, főmuzeológus, főlevéltáros, megyei múzeumigazgató, 279
Für Lajos (1930–2013), történész, politikus, MTA doktor, 20, 270, 274, 284, 290
 Fűszeres renet alma, 133
FűvK.. Lásd Diószegi Sámuel–Fazekas Mihály
 fűzalma, 25, 39

G

Gaál Sándor (1939–), ny. könyvtárigazgató, helytörténész, Tiszafüred, 95
 galagonya, 24
Galgóczy Károly (1923–1916) mezőgazdász, közigazdász,

- statisztikus, történész, gazdasági író, az MTA tagja*, 16, 19, 51, 53, 58, 217, 275, 276
- gálna - Kányabangita, 24
- Gazdakongresszus (1868 – I. Pest), 58
- Gazdakongresszus (1879 – II. Székesfehérvár), 58
- Gazdakongresszus (1895 – III. Budapest), 58
- Gazdasági Kis Tükör, 1840-től induló kalendárium-sorozat az ifjúság számára*, 57
- Gazdasági Lapok (1849 – 1880, 1882 – 1924), hetilap*, 57, 95, 276
- Gazdasági Tudósítások, a MGE lapja (1837–1842)*, 57
- Gazdászati Közlöny, havilap*, 95
- Geday Gusztáv (1929–) kertészmérnök, könyvtárigazgató, agrártörténész**, 16, 19, 217, 276
- Genévai pepin alma, 141, 160
- gesztenye, 24
- Gesztenyealma, 142
- Giffard vajonca körte, 132, 173
- Girókuti (Pinczker) Ferenc (1816–1895) mezőgazdász, közgazdasági író**, 278
- Glacz Antal. *Lásd Glatz Antal, bártfai, ifjabb*
- Glatz [Glacz] Antal, bártfai, ifjabb (1855–1915) dombegyházai, kevermesi földbirtokos, közgazdasági előadó Csanád vármegyében, 1906–1909 között Bihar vármegye és Nagyvárad főispánja**, 141, 142, 146, 147, 148, 150, 151
- Glocker Károly (1809 – 1879) kertész**, 124, 141, 160, 204, 206
- gohér, 199, 202, 203
- Gombocz Zoltán (1877–1935) nyelvész, egyetemi tanár, MTA tagja**, 44, 47, 274, 276
- Gondini szilvája, 133, 198
- Gossensass, Dél-Tirol, Colle Isarco, Olaszország, 96
- Gömör vármegye, 78
- Görbefájú körte, 98, 100, 204, 205
- Görlitz, Németország, 15
- Götter apfel. Lásd Moldvai alma, Lásd Moldvai alma*
- Göttingen, Németország, 97
- Grégoire Hubert körte, 193, 240
- Grignoni alma, 188, 240
- Gróf Széchenyi Hanna körte, 204, *Lásd Csikos Angoulême-i hercegnő körte*
- Grosse tardiv meggy. Lásd Kései nagy amarella meggy*
- Gudenus János József (1947–) genealógus**, 89, 276, 281
- Guyot Gyula körte, 89

Gy

- Gyakorlati Mezőgazda, a gazdasági tanintézetek lapja*, 276
- Gyengehéjú nyári körte, 161, 164, 168, 173, 175, 179, 183
- Gyoma, Békés vm., 112, 166
- Győr, Győr vm. ma Győr-Moson-Sopron m., 51
- Gyulai István, aradi könyvkiadó és nyomdatulajdonos**, 19, 43, 90, 271
- Gyuró Ferenc (1930–) kertészmérnök, a mezőgazdasági tudományok doktora, ny. tanszékvezető egyetemi tanár, rektorhelyettes**, 17, 20
- Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek*, 38, 53, 58, 61, 65, 68, 69, 72, 82, 86, 87, 122, 227, 228, 231, 233, 277
- gyűrű. *Lásd Veresgyűrű som*
- Gyűrű (Veresgyűrű som), 24

H

- Habsburg József (1776–1847). Lásd József nádor*
- Habsburg–Lotaringiai István (1817–1867) főherceg, 1847–1848 között Magyarország nádora**, 57
- Hajdú Mihály (1933–2014) nyelvész, az MTA doktora**, 29, 43, 44, 270, 277
- Hajós József (1819–1888) mezőgazdász, országgyűlési képviselő, megyei bizottsági tag, az OMGE alelnöke**, 58
- hal, 172, 173, 174, 175
- Halász Árpád (1858–1904) botanikus, makói főgimnáziumi tanár**, 148
- Hálózatos renet alma, 38, 160, 204, 205
- harcsa, 52, 55, 170, 172, 173
- Hármas-Körös, 122
- Hartwiss sárga szilvája, 37, 133, 182, 191
- Havas József (1796–1878) jogász, tanácsos, egyetemi tanár**, 57
- Heckenast Gusztáv (1811–1878) nyomdász, könyvkiadó**, 280
- Hegyes szilva, 162, 165, 168, 175, 185, 188, 240
- Hellman dinnye körtéje, 94
- Herman Ottó (1835–1914) természettudós, polihisztor**, 184, 277
- Herrnhausi nagy mirabella szilva, 133

Hersényi László (1868–), ny. tábornok, sárospataki gyümölcsész, szőlő- és földbirtokos, szakíró, 277
 Herzberg am Harz, Németország, 97
 Hessen Nagyhercegség, 1871 után a Németország (Német Birodalom) része, 98
Hoffmann István (1953–), nyelvész, nyelvtörténész, tanszékvezető egyetemi tanár, MTA doktora, 28, 44, 277
Hoitsy Pál (1850–1927) hírlapíró, csillagász, szemészorvos, politikus, 294
 Hó-kalvil alma, 95, 96, 100, 160, 201, 256, 257
 Hollandi vajonc körte, 97
 Honti alma, 217, 241, 264, 265, *Lásd Entz-féle rozmarin alma*
Horánszki Nándor (1838–1902) politikus, 218
Horn János (1881–1958) pomológus, gyümölcsstermesztő, főiskolai tanár, 286
Hortensia meggy. *Lásd Korai Hortensia meggy*
 Horváth fügekörtéje, 216, 241, 260, 261
Horoáth György, Vas vármegyei eredetű, udvari ágens, 216
Horoáth István (1940–), régész, történész, címzetes múzeumigazgató, 65
 Hosszú fehér császárkörte, 101
 Hosszúcsíkos kalvil alma, 100
 Hosszúszerű fehérke körte, 188
 Hosszúszerű kis alma, 200, 240
Hruby Gyula, schwannenheimi báró (1826–1849) huszárőrnagy, vértanú, 36
Hubert Grégoire. Lásd Grégoire Hubert körte
 Huntington körtéje, 50, 99, 149
 Hunyad vármegye, 14
 Húsvéti bergamot körte, 101, 113, 161, 210
 Húsvéti piros kalvil alma, 208, 238, 241, 266, 267

I, Í

Illéssy [Illésy] János (1861–1905) történész, levéltáros, irodalomtörténész, 279
Illustrirte Monatshefte, pomológiai szaklap (1865–1874), 95, 286
 Ilona körte, 198
Istóczy Győző (1842–1915), politikus, országgyűlési képviselő, az Országos Antiszemita Párt alapítója, 163

István nádor. Lásd Habsburg-Lotharingiai István főherceg
 Izambert körte, 132

J

J. Soltész Katalin. Lásd Soltész Katalin, J.
 Jád, Beszterce-Naszód vm., ma Livezile, Románia, 13
Janky Antal, nagyváradi kereskedő, 119
 Janó barack, 31
 Jánok, Abaúj-Torna vm. ma Janík, Szlovákia, 78
 jávor (juhar), 17
 Jefferson szilva, 133, 179
 jég, 170, 171, 172, 173, 215
 jégverés, 87, 92, 93, 153, 187
 Jeruzsálemi kék szilva, 133
Jób, bibliai alak, 102
 Jodoigne diadala körte, 132, 211
 Jodoignei korai körte, 33, 161, 164, 168, 172, 173, 175
Jókai Mór (1825–1904) író, 17, 277, 294
Jolán renet. Lásd Jolánka alma
 Jolánka alma, 37, 40, 181, 195, 217, 229, 239, 242, 254, 255, 256
 Jolsvatapolca, Gömör és Kishont vm. ma Gemerské Teplice, Szlovákia, 50
József nádor, Habsburg József (1776–1847) főherceg, 1796–1847 Magyarország nádora, 57
 Júliusi esperes körte, 168
Jurenák Sándor (1820 k.–1901) újkúti (Törökszentmiklós) birtokos, 79, 80, 114, 136, 160, 199, 204

K

Kacskovics Lajos (1806–1891) író, politikus, ügyvéd, az MTA tagja, 57
 kajszibarack, 25, 148
Kálmán körte, 25, 45, Lásd Nyári Kálmán körte
 kalmárkörte, 25
 kálvil alma, 28
Kalvin alma. Lásd kálvil alma
Karacs Teréz (1808–1892) pedagógus, író, 288
Karácsonyi János (1858–1929) történész, nagyváradi kanonok, 277
Károli [Károlyi] Gáspár (1529–1591) református lelkész, esperes, bibliafordító, 291
Károlyi György gróf (1802–1877) főispán, politikus, mecénás, MTA tagja, 57

- Károlyi István, gróf (1797–1881) főispán, politikus, akadémikus, Újpest alapítója**, 57
- Károlyi Lajos gróf (1799–1863) jogi doktor, cs. és kir. kamarás, főispán**, 57, 58
- Kárpátalja, 30
- Kassa, Abaúj-Torna vm., ma Košice, Szlovákia, 78
- Katalinfalva, Máramaros vm. ma Koltókatalin, Cătălina, Románia, 10
- Kecskemét, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm., ma Bács-Kiskun m., 186, 191
- Keglevich László gróf (1787–1835) az Állattenyésztő Társaság elnöke**, 57
- Kék olasz szilva, 128
- Kelemen Benjámín, nagyernyei, ifjabb (1792–1883) unitárius nagybirtokos, jószágigazgató**, 86
- Kelemen Ferenc (1890–1973) tanár, tanfelügyelő, polgári iskolai igazgató**, 278
- Kemény G. Gábor (1915–1981) történész, irodalomtörténész, könyvtáros**, 278
- Kenézi piros alma, 51
- Kentelke, Szolnok-Doboka vm., ma Chintelnic, Románia, 14
- Kenti fehér pepin alma, 222, 242, 252, 253
- Kenyeres Ágnes, Kenyeresné Bolgár Ágnes (1911–2012) lexikográfus, filológus**, 19, 281
- kerekded alma, 26
- Kerekes Lajos, dr. M. kir. Növényvédelmi Iroda, FM. Növényegészségügyi Szolgálat, kísérletügyi fővegyész, szerkesztő**, 286
- Kertész Gazda. Lásd Kertészgazda*
- Kertész Róbert (1964–), régész, történész, muzeológus**, 292
- Kertészeti Füzetek, (1854–1859) és (1878–1880) folyóirat*, 16, 216, 279
- Kertészgazda, hetilap 1865 és 1873 között*, 13, 32, 276, 278
- Kerti Gazdaság (M. Kertészeti Társulat Közlönye, 1857–1863)*, 53, 141
- Kései muskotály szilva, 128, 133, 203
- Kései nagy amarella meggy, 162, 165, 168
- Kesselyák Rita (1974–), grafikusművész**, 19, 270
- Keszthely, Zala vm., 51, 273, 279
- Keszthelyi gazdasági Tanintézet, 51
- Kétegyháza, Békés vm., 52, 55, 56, 103, 170, 171
- Keveron bergamot körte, 132
- Kézdivásárhely, Háromszék vm. ma Târgu Secuiesc, Románia, 214, 219
- Kiállítás, 32, 178
- Kiállítás (1871, Bp. Kőbánya, sertés-), 58
- Kiállítás (1875-től, Bp. - Köztelek, állandó bor-), 58
- Kiállítás (1881 – Bp., Vigadó, gyümölcs-), 58
- Kiállítás (1884-től, Bp., Sör- és árpa-), 58
- Kiállítás (Bécs – 1866, világ-), 57
- Kiállítás (Bécs – 1873, világ-), 58
- Kiállítás (Bécs – 1890), 58
- Kiállítás (Beregszász), 226
- Kiállítás (Brüsszel – 1888, világ-), 58
- Kiállítás (Hamburg – 1863. világ-), 57
- Kiállítás (London – 1862, világ-), 57
- Kiállítás (London – 1874, világ-), 58
- Kiállítás (Lyon), 100
- Kiállítás (Mezőtúr), 297
- Kiállítás (Mezőtúri Kaszinó), 218
- Kiállítás (Pest – 1871), 58
- Kirke szilvája, 133, 182, 191
- Kis fehérke körte, 33, 161, 164, 168, 173, 175
- Kis Margit körte, 51
- Kis szegfűkörte, 132
- Kis tanyai szilva magonc (Bereczki), 240
- Kiss Jenő (1943–), nyelvész, egyetemi tanár, az MTA tagja**, 24, 30, 43, 44, 45, 270, 279, 283
- Kiss Lajos (1922–2003) nyelvész, szlavista, MTA tag**, 24, 44, 279
- Kmoskó Sándor, berniczei (1875?–1944), gazdasági tanácsos, szakíró, pomológus, volt erdélyi földbirtokos, gyümölcsstermelő (Vácgombás, Esztergom)**, 279
- Kochné Klopfer Erzsébet (kb. 1903–1976) grafikus, plakáttervező**, 286
- Kodolányi Antal (1835–1910), mezőgazdász, szakíró, az OMGE segédtitkára**, 58
- Kolera, 173
- Kolozsvár, ma Cluj-Napoca, Kolozs megye, Románia, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 45, 54, 86, 217, 224, 242, 253, 273, 274, 283, 284
- Koltó, ma Coltău, Románia, 10, 20, 288
- Komárom vármegye, 171
- Komáromi Lapok*, 171, 172, 175
- Koninck téli vajonca körte, 113, 124, 169
- Korai bergamot körte, 132, 165, 168, 174, 175
- Korai Hortensia meggy, 133
- Korai sárga körte, 173
- Korizmic László (1816–1886) mezőgazdász, agrárpolitikus**, 57, 58, 276

- Kormos Alfréd (1853–1919) lapkiadó, lapszerkesztő, könyvkiadó, szakíró,** 95
- Kormos császárkörte, 51
- Korponay Kornél (1872–1949) gyümölcstermesztési szakíró,** 10
- Kosáry Domokos (1913–2007), történész, egyetemi tanár, az MTA elnöke,** 279
- Kosboros szilva, 24, 43, 272
- Kossuth Lajos (1802 – 1894), államférfi, kormányzó-elnök (1849),** 84, 225
- Kovács József (1807–1888) református lelkész, gyümölcsnemesítő,** 189, 279
- Kovács József (1807–1888) lelkész, pomológus. Lásd Kovács József (1807–1888)**
- Kozma Pál (1920–2004) kertészmérnök, ampelológus,** 280
- kökény, 24
- König fleini almája, 133
- Körös folyó, 149, 162, 172
- Köröstarcsa, Békés vm., 88
- körte, 24, 80, 89, 99, 113, 124, 128, 129, 148, 160, 162
- körtefa, 9, 155, 163, 167
- Körtegalagonya, 123, 129, 131
- köszméte, 25
- Kővárhosszúfalu, Szatmár vm. ma Satulung, Románia, 10
- Kövér Gábor, rétháti (1836–1888), földbirtokos, országgyűlési képviselő,** 149, 152
- Köztelek, az OMGE hivatalos közlönye,* 1891–1944, 270, 280
- Köztelek, az OMGE székhelye,* 57
- Krassó-Szörény vármegye, 14
- Kraszán körte, 113, 178, 201, 210, 212
- Kröten reinette. Lásd Hálózatos renet alma*
- krumpli, 140
- Kufstein, Ausztria, 10
- kukorica, 90, 169, 172, 211, 213
- Kunágota, Csanád vm., ma Békés m., 11, 55, 290
- Kunay Imre (1850–1913), mezőtúri ügyvéd, lapszerkesztő,** 282
- Kupainé Tar Katalin, tájgazdálkodási mérnök, helytörténész,** 280
- Kupos fehér magonc, 225
- Kurucz György (1959–), történész, tanszékvezető, egyetemi docens, a történelemtudomány kandidátusa,** 279
- Külső-Szolnok Megyei Gazdasági Egyesület, 79
- Kürtös, Arad vm., ma Curtici, Románia, 55
- L**
- Lambert mogyoró, 228
- Láncz Irén (1952–), filológus, Újvidéki Egyetem BTK, egyetemi tanár,** 28, 44, 280
- Laubinger cukorszilvája, 37
- Lavali Leclerc körte, 185, 187, 195, 239
- Lawson sárga szilvája, 37
- Leclerc Amalia körte, 195, 198, 199, 240
- Lekehalma, Tiszaszentimre része, Jász-Nagykun-Szolnok vm., 226
- Lelieur Agosta körte, 50, 161, 210
- Lelkes György (1948–) villamosmérnök, helynévkutató, névszótár szerkesztője,** 281
- Leövey Klára (1821–1897) pedagógus, író, újságíró,** 288
- Lepine szilva, 128, 133
- Leroy, André (1801–1875) francia pomológus,** 94, 104, 113, 114, 149, 182, 193, 210
- Letricourt szilvája, 128, 133
- Léva, Bars vm. ma Levice, Szlovákia, 51, 58
- Liegel ikerszilvája, 133
- Liegel téli vajonca körte, 132
- Linné, Carl von (eredetileg Carolus Linnaeus) (1707–1778) svéd természettudós, orvos és botanikus,** 12, 27
- Lippai [Lippay] János (1606–1666) jezsuita szerzetes, kertész, pomológus,** 16, 26, 27, 31, 39, 44, 216, 280
- London pepin. Lásd Londoni pepin alma*
- Londoni pepin alma, 28
- Lónyay Gábor (1805–1885) országgyűlési képviselő, mezőgazdasági író,** 57, 58
- Lorio magonca alma, 38, 133, 199
- Lotharingi Rambour alma. Lásd Nyári fontos alma*
- Lotharingiai nyári Rambour. Lásd Nyári fontos alma*
- Lotharingiai Rambour. Lásd Nyári fontos alma
- Louis Cappe körte. Lásd Cappe Lajos körte*
- Lovenjouli ízletes körte, 101, 108
- Löcherer Andor (1846–1925) közgazdasági író,** 95
- Lőschinger Hedvig, Zigányné (1870–?) festőművész,** 244
- Lővei Klára. Lásd Leövey Klára*
- Löweni szép szilva, 133, 162
- Lucas királyszilvája, 37

- Lucas, Eduard (1816 - 1882) német pomológus**, 33, 37, 60, 61, 62, 67, 91, 97, 280
- Luizet vajoncza, 161, 183, 185, 188, 199, 204, 205
- Luka Gusztáv (1824–1888) földbirtokos, gyümölcsész, újságíró**, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 70
- Lukácsy Sándor (1815 – 1880) kertész, pomológus, író**, 53, 114, 204, 270, 276, 280
- Lukafalva, Maros-Torda vm., ma Gheorghe Doja, korábban Lucafalău, Románia, 13
- Lukanénye, Hont vm. ma Nenince, Szlovákia, 65
- Lükő Béla (1883–1936) sebészorvos, kórházalapító, szakíró**, 230
- Lükő Sándor, takarékpénztári könyvvezető, igazgatósági tag, gyümölcsész**, 229
- Lüttichi rambour alma, 199
- M**
- M. kir. Természettudományi Társulat, 20, 287
- MA. Lásd Szenci Molnár Albert, *Dictionarium*
- Mádai kormos alma, 133, 142
- Madame Elisa körte, 133
- Madame Eliza. Lásd Madame Elisa körte
- Madame Hutin körte, 37
- Máday Izidor (1839–1925), miniszteri tanácsos, közgazdasági író**, 275
- Madérai renet. Lásd Zsófia királynő alma
- Magyar Föld, közgazdasági napilap, 95, 96, 276
- Magyar Földhitelezet, 57
- Magyar Gazda, a Vasárnapi Újság melléklete, havilap 1873–1876, 1893–1904, 118, 120
- Magyar Gazda, hetilap 1841–1848, 57
- Magyar Kertészeti Társulat, 53
- Magyar kormos renet alma, 112
- Magyar Mezőgazdasági Múzeum, csaknem minden oldalon való előfordulása miatt továbbiakban nincs jelölve, 52
- Magyar Nyelv, 1905-ben indult folyóirat, 47
- Magyar Nyelvőr, 1872-ben indult folyóirat, 48, 279
- Magyar nyelvtörténet. Kiss Jenő (szerk.), 34, 45, 47, 283
- Magyar oklevél-szótár (Gyűjt. Szamota István), 25, 45, 48, 284
- Magyar rozmarin alma, 37, 217
- Magyarország, 10, 11, 25, 26, 27, 30, 61, 153, 271, 272, 276, 282, 289
- Magyaróvár, Moson vm. ma Mosonmagyaróvár, Győr-Moson-Sopron m., 51
- Magyaróvári Gazdasági Tanintézet (1874-től akadémia), 51
- Majláth [Mailáth] György (1786–1861) politikus, országbíró (1839–1848), az MTA tagja**, 57
- Majner alma, 26, Lásd Masánszki alma
- Makaria körte, 25, 26
- Makó, Csanád vm., ma Csongrád m., 270, 278
- Malinesi vajonc körte, 204, 205
- málna, 25
- Málnay [Málnai] Ignác, dr. (1811 – 1884) orvosdoktor és földbirtokos**, 16, 217
- Malocarło. Lásd Mela Carla alma
- mandula, 24
- mandulagyulladás, 118, 120
- Mándy György (1913–1976) agrobotanikus, ökológus, egyetemi tanár**, 282
- Máramaros vármegye, 166
- Máramarosi nyakas szilva, 129
- Máramarossziget, Máramaros vm. ma Sighetu Marmației, Románia, 273
- Márciusi Ifjak, 10
- Margit szilvája, 181, 182, 191, 239
- Mária Lujza körte, 133
- Markó László (1951–) lexikonszerkesztő**, 293
- Mármarosi nyakas. Lásd Máramarosi nyakas szilva
- Maroskisfalud, Maros vm., ma Názánfalva, Nazna, Románia, 55
- Marosludas, Torda-Aranyos vm., ma Luduş, Románia), 14
- Maros-Torda hírlap (1885–1886), 13
- Mas Alexandrina körte, 82, 161, 203, 211, 218, 222
- Mas császárszilva, 133, 165, 168, 179
- Mas elnök körte, 213, 218, 222
- Masánczki alma. Lásd Masánszki alma
- Masánszki alma, 24, 39, 189, 240
- Mauss renetje alma, 208, 210, 241, 254, 255
- Mauthner Ödön (1848–1934) kertész, vetőmagtermesztő- és kereskedő**, 279
- Mednyánszky Emília cseresznye, 122
- Megele Bertalan (?–1896), gróf Wenckheim Antal uradalmi kasznárja, gyümölcsész**, 88, 89, 222
- meggy, 162, Lásd még meggyfa

- meggyfa, 24, 128, 129, 148, 162, 169, 227
Mela Carla alma, 100, 141
Melich János (1872–1963) nyelvész,
egyetemi tanár, akadémikus, 24, 25,
43, 44, 45, 46, 47, 272, 274, 276, 282, 291
Melius Péter. Lásd Méliusz Juhász Péter
Méliusz Juhász Péter (1532–1572) ref.
püspök, egyháztudós, író, botanikus,
26, 31, 45, 282, 283, 290
Mérode esperese körte, 195, 196, 198, 240
Merriam körte, 101, 161, 164, 168, 175,
193, 194, 198
Metz (Franciaország), 270, 272, 274
Metz József (1914–2004) pedagógus,
művelődéstörténész,
sorozatszerkesztő, 20, 288
Mezei Naptár, 1840-ben indult kalendárium-
sorozat, 57
Mezőberény, Békés vm., 88, 89, 222
Mezőgazdák Országos Szövetkezete, 58
mezőgazdasági gépversenyek (1884/85 –
Bia, Szolnok), 58
mezőgazdasági gépversenyek (1889 –
Szajol), 58
mezőgazdasági gépversenyek (1892 –
Nyíregyháza, nemzetközi), 58
Mezőhegyes, Csanád vm. ma Békés m.,
96
Mezőkomárom, Veszprém vm. ma Fejér
m., 16, 216
Mező-Kovácsháza. Lásd Mezőkovácsháza
Mezőkovácsháza, Csanád vm., ma Békés
m. csaknem minden oldalon való
előfordulása miatt továbbiakban nincs
jelölve, 11
Mezőszakál, Torda-Aranyos vm. (ma
Bärboși, Románia), 14
Mezőtúr, Jász-Nagykun-Szolnok vm.
csaknem minden oldalon való
előfordulása miatt továbbiakban nincs
jelölve, 37
Mezőtúri Kaszinó, 134, 163, 218, 262, 264
Mezőtúri Takarékpénztár, 120, 163, 173
Mihályf pepinje alma, 125
Mikár Zsigmond (1826–1906) országos
honvédegyleti főjegyző, 219, 283
Miklós Gyula (1839–1891) színész,
rendező, 214
Mikó Imre gróf (1805–1876), államférfi,
művelődés- és gazdaságpolitikus,
történész, 10, 19, 86, 273
Mikszáth Kálmán (1847–1910), író,
újságíró, szerkesztő, 294
MNYt. Lásd Magyar Nyelvi folyóirat
MNYt. Lásd Magyar nyelvtörténet – Kiss
Jenő (szerk.), Lásd Magyar Nyelvtörténet
– Kiss Jenő (szerk.)
Mocsáry Lajos (1826–1916) politikus,
278, 279, 293
Mócsy Antal (1842–1900) tanár,
lapszerkesztő, országgyűlési
képviselő, 119
Molcsány [Molcsányi] Gábor, magyar
királyi erdész, az Országos Erdészeti
Egyesület alapító tagja, 13
Molcsány Gábor, ifj. (1887–1965),
erdésmérnök, az Orsz.
Természetvédelmi Hivatal ügyvezető
alelnöke, 13
Moldvai alma, 188, 200, 240, 246, 247
Mollay Erzsébet (1949–), nyelvész,
egyetemi docens, magyar és holland
nyelvészet, 31, 45, 283
Molnár István, rudinai (1851–1920)
kertész, szakíró, 58, 244, 282, 283
Mondelle körte, 160, 164, 201
Monó, Szilágy vm. ma Mîna, Románia,
18
Montfort szilva, 37, 133
Mórábóra szilva, 131, Lásd Szív alakú
cseresznyeszilva
Móricz Pál (1826–1903) országgyűlési
képviselő, közigazdász, 127
Móricz Zsigmond (1879–1942) író, 283
Morócz István (1816 – 1881)
mezőgazdasági író, orvos, 57, 58, 276
Mosolygó alma, 141, 217, 242, 252, 253
Motte vadonca körte, 133
MTsz. Lásd Szinnyei, Magyar tájszótár
Muraközy Tamás (1919–1979)
agrármérnök, szakíró,
lexikonszerkesztő főszerkesztő, 19,
279
Murmeliuss, Johannes (1480–1517) német
pedagógus, szótárszerkesztő, 25
Muskotály renet alma, 101, 133, 262
Muskotályos narancskörte, 188, 193, 240
München, Németország, 67

N

- Nagy aranyepin alma, 209, 241
Nagy Ferenc, ürögdi (1804 – 1876),
református főiskolai tanár, kertész,
borász, 13, 15, 38, 86
Nagy Ferencz tanár vajonca. Lásd Nagy
vajonca körte
Nagy füge körte, 201, 241
Nagy Iván (1824–1898), genealógus,
heraldikus, történész, 65

Nagy macskafej körte. Lásd *Catillac körte*
Nagy Miklós (1840–1907) újságíró,
lapszerkesztő, 294
 Nagy vajonca körte, 38
 Nagybánya, Szatmár vm. ma Baia Mare,
 Románia, 10, 13, 14, 20, 288
 Nagyenyed, ma Aiud, Fehér m.,
 Románia, 13
 Nagyenyedi Református Kollégium, 13
 Nagykőrű, Jász-Nagykun-Szolnok vm.,
 166
 Nagyszecse, Bars vm. ma Alsószecse,
 Dolná Seč, Szlovákia, 160
Nagy-Tóth Ferenc, botanikus, algológus,
egyetemi tanár, MTA külső tagja, 6, 9,
 18, 19, 283
 Nagyvárad, Bihar vm. ma Oradea,
 Románia, 119, 141
 Napoléon Savinien körte, 190, 240
 Napoléon vajonca körte, 182, 193
 Nápolyi király ajándéka körte, 149
Náray Imre, nárai (1818 – 1882) ügyvéd,
homeopata orvos, 83, 84, 85, 87, 102,
 105
 naspolya, 24
 Neel renet alma, 222, 242, 266, 267
 Nélis téli körtéje, 185, 187, 195, 239
Nemes Crassan. Lásd Nemes Kraszán körte
 Nemes Kraszán körte, 113, 124, 126
 Nemes sóvári alma, 38, 78
 német, 106
 Német nemzeti bergamot körte, 82
 Németország, 39, 61, 67, 89, 98
 Nemzeti Élelmiszerlánc Biztonsági
 Hivatal, VM, 291
 Nemzeti Munkapárt, 78
 Nemzeti Múzeum, 122
 Nemzeti Színház, 122
 Népszínház, 122
 Nevetlenfalu, Ugocsa vm. ma Gyakovo,
 Ukrajna, 30
 Nina körte, 164, 168
Ninkovski, Ivan, 283
 Nonpareil alma, 114

Ny

Nyárádszereda, Maros-Torda vm. ma
 Miercurea Nirajului, Románia, 13
 Nyári barna sajtalma, 98, 109, *Lásd Nyári*
Daru alma
 Nyári Daru alma, 39, 95, 98, 99, 107, 108,
 109, 125, 149, 152, 166, 167, 185, 186,
 191, 193, 194, 199, 211, 212
 Nyári fontos alma, 34, 187, 193
 Nyári Kálmán körte, 24, 25, 39, 45, 282

Nyári Robin körte, 94, 161, 165, 173, 175,
 178, 179, 181, 193
 Nyári szegfűalma, 133
Nyékes István, okleveles kertész,
dendrológus, agrártörténész, 283
 Nyíregyháza, Szabolcs vm., 58, 227
Nyr. Lásd Magyar Nyelvőr folyóirat
 Nyugat szépe alma, 190, 240, 250, 251
 Nyugat-Európa, 27, 33

O,Ó

Oberdieck kobakja körte, 133
Oberdieck, Johann Georg Conrad (1794–
1880) német pomológus, 33, 59, 67, 97
Okályi Iván (1900–1968) kertészmérnök,
professzor, szakíró. A magyar
kertészeti természettechnológia
megalapozója., 19, 279
OkI Sz. Lásd Magyar oklevél-szótár
Oláh Gyula (1847–1913) hajdúnánási
lakos, gyümölcsész, 215, 241, 248, 250,
 260
 Olaszország, 218
 OMGE. *Lásd Országos Magyar Gazdasági*
Egyesület – OMGE
 Onderka damascénája szilva, 37
 Orbai alma, 28, 39, 74, 135, 141, 220, 221,
 223, 224, 242, 246, 247
Orbán Balázs (1829–1890) író, néprajzi
gyűjtő, 284
Orczy Lőrinc (1784–1847), Arad vm.
főispánja, az Állattenyésztő Társaság
elnöke, 57
Ordas (Mihalovits) Iván (1928–1998), író,
publicista, történelmi regényszerző,
 284
Ordódy Lajos (1852–1910) közgazdasági
író, 58
Ordódy Sándor (1813–1870), köznemes,
az OMGE segédtitkára, 58
 Orleansi renet alma, 133
Orosz Noémi, informatikus-könyvtáros,
 118, 284
 Orosz vasrenet alma, 100, 204, 206
Oroszi Sándor (1956–), okl. erdőmérnök,
agrártörténész, MTA doktora, 20, 290
 Országos Erdészeti Egyesület, 13
 Országos Magyar Gazdasági Egyesület
 Kertészeti Szakosztálya, 53, 277
 Országos Magyar Gazdasági Egyesület
 OMGE, 16, 57, 58, 95, 216, 270, 276
Ortutay Gyula (1910–1978) néprajztudós,
politikus, az MTA tagja, 282
OrvK. Lásd 16. századi magyar orvosi könyv,
Varjas–Bölcskei

Ostheimi meggy, 129
 Osztrák-Magyar Monarchia, 15
 Ottolanders ReINETTE von Sorgoliet. *Lásd*
Sorgolietti reNET alma
Ottrubay Károly, ifj. (1838–1925), az
aradi királyi törvényszék elnöke,
gyümölcsész, 36
 Ottrubay pirókja körte, 36, 37
 Oullinsi ringló szilva, 133

Ö,Ó

Öreglaki korai szilva, 129

P

Pákh Albert (1823–1867) a Vasárnapi
Újság alapítója és szerk., ügyvéd, 286,
 294
Pál Judit (1961–), történész, egyetemi
docens, BBTE, Kolozsvár, 14, 19, 285
 Pálfalva, Szatmárpálfalva, ma Páulești,
 Románia, 10
 Pályafutási Társaság, 57
 Pápa, Veszprém vm., 95
Pápai Lajos, Louis Pápai (1937–),
Franciaország, Montrichard,
helytörténész, kutató, 105
Pápai Páriz Ferenc (1649–1716) ref.
teológus, tanár, orvos,
szótárszerkesztő, 25, 26, 45, 48, 286
 Párizs (Franciaország), 10
 Parker pepin alma, 133
 Partium, 296
 paszuly (bab), 140
 Payen vajonca körte, 189, 190, 199, 240
Pearmain d'Adam. Lásd Adam parmen alma
Pecz Vilmos (1854–1923) nyelvész,
klasszika-filológus, egyetemi tanár,
 285
Pelczéder Katalin (1977–), nyelvész,
egyetemi adjunktus, 6, 22, 24, 42, 45,
 285
Péntek János (1941–) nyelvész, egyetemi
tanár, az MTA külső tagja, 28, 30, 31,
 32, 45, 46, 285, 291
 Pest (Pest-Pilis vm.), 1873. nov. 17-től
 Budapest, 16, 51, 72, 73, 78, 81, 83, 84,
 118, 160, 170, 191, 216, 279, 281, 284
Pesti Hírlap (1878–1944) politikai hírlap, 16
Péter László (1926–), irodalomtörténész,
nyelvész, helytörténész, az MTA
doktora, 293
Pétery Károly (1819–1877), ügyvéd, író,
újságíró, országgyűlési képviselő, 40,
 285
 Pétery Károly alma, 40
Petit-Blanquet. Lásd Kis fehérke körte
Petőfi Sándor (1822–1849) költő, 10, 19,
 273
 Petőfi Társaság, 17
Petrovay György (1845–1916) vármegyei
levéltáros, gyümölcsész, 166, 180, 231,
 272
Pettkó Béla, alsópetőfalvi (1863–1942)
levéltáros, 279
 Pfirsich Nectarin, 304
Pintér János (1942–), történész-
muzeológus, 20, 270, 274, 284, 290
 Piros bíbornok alma, 133
 Piros császárszilva, 129, 162, 165, 168,
 174, 175, 179, 185
 Piros levelű körte magonc, 161, 168
 Piros májusi cseresznye, 302
 Piros pogácsa alma, 167
 Piroska körte, 189, 240
 Plantières-lès-Metz, 178
Politikai újdonságok, a Vasárnapi Újság
társlapja (1855–1905), 286
Pólya József (1802–1873) orvosdoktor,
kertész, 149, 160, 180, 278
Pomologische Monatshefte, folyóirat, 6, 16,
 59, 67, 96, 273, 286
 Pond magonca szilva, 179
 Pontbrianti szilva, 37
 Portugalli kormos reNET alma, 209, 241,
 258, 259
Porzsolt Ádám, barátosi (1830–?)
kántortanító, néptanító, gyümölcsész,
 13, 38
 Porzsolt-féle sóvári alma, 38
 potyka, 52, 170, 172
 Pozsony, Pozsony vm. ma Bratislava,
 Szlovákia, 15, 16, 113, 217, 295
 PP. *Lásd Pápai Páriz Ferenc*
Praznovszky Mihály (1946–),
irodalomtörténész, muzeológus, 65
Precoce de Jodoigne. Lásd Jodoignei korai
körte
 Prince császárringlója, 188
Priszter Szaniszló (1917–2011)
botanikus, biológiai tudományok
doktora, egyetemi docens, 29, 46, 287
Probocskai Endre (1913–2001)
kertészmérnök, szakkönyvtáros, 287
Prohászka Ferenc (1904–1984)
kertészmérnök, 287
 Promontor-Budafok, 16, 216
 Prunus Simonii szilva, 129, 178, 183
 Pusztaszántó, Nógrád vm., 65, 70

Q

Quintinye körte, 101

R

Rademaekers szilva, 133
Rajka Péter (1807–1897) mezőgazdasági gépgyártó, újító, az EGE tagja, Kolozsvári Keresk. és Iparkamara alelnöke, 86
 Rákosd, Hunyad vm., ma Răcăștia, Románia, 13
Rákosi Jenő (1842–1929) író, újságíró, hírlapszerkesztő, színházigazgató, főrendiházi tag, 272
 Rákospalota (Pest vm., majd Budapest 15. kerülete), 53, 57, 58
Rambour d'été. Lásd Nyári fontos alma
Rapaics Rajmund [Raymund] (1885–1954) botanikus, kertészettörténeti író, 12, 16, 20, 22, 26, 27, 31, 46, 217, 286, 287
Rayman János (1911–1982) kertész, szakigazgatási és –oktatási szakember, 287
 Rázompusztá, Tiszalök-Rázompusztá, Szabolcs vm. ma Tiszalök város külterülete, 41, 126
 Regensburg, Németország, 67, 97
Régi jó Luiz körte. Lásd Egri körte
Reine des poires de Colma. Lásd Coloma körtekirálynője
 Reine des Poires körte, 101, 104
Reinette de Willy. Lásd Willy renetje alma
 répa, 140
 repce, 137
Rétháti Kövér Anna (1832–1893), id. Sármezey Antal felesége, 55, 56, 172
Réthy Lipót (1817–1903) szarvasi, gyulai és aradi nyomdász, 19, 84, 106, 271
 Rétság, Nógrád vm., 65, 70
 Reutlingen, Württemberg, Németország, 67
Révész Arnold István (1878–1963) mérnök, 282
Révész Bálint (1816–1891) ref. püspök, 38
 Révész Bálint körte, 38
 ribizli, 25, 26
 Rimabrezó, Gömör és Kishont vm. ma Rimavské Brezovo, Szlovákia, 16
 ringló, 27
 Rökkantak vadonca körte, 50
 Róma, Itália, Vatikán állam, 1870-től
 Olaszország fővárosa, 15
 Rostietzi pirók körte, 124

Rothe Maikirsche. Lásd Piros májusi cseresznye
Royale d'été körte. Lásd Nyári Robin körte
 Rózsa pepin alma, 133
 Rózsa-kalvil alma, 133, 201, 256, 264
 Rozsnyó, Gömör-Kishont vm, ma Rožňava, Szlovákia, 78
Rubinek Gyula (1865–1922) politikus, gazdasági író, miniszter, 58
 Rudolf masánczkija alma, 252

S

Sáfrán Györgyi (1911–1985), irodalomtörténész, könyvtáros, 288
 Saint-étiennei szilva, 181, 182, 191, 239
 Saint-ghislain-i körte, 94, 97, 99, 161, 201
 sajmeggy, 228
 Sajószentandrás, Szolnok-Doboka vm., ma Șieu-Sfântu, Beszterce-Naszód m., Románia, 13
 saláta, 140
 Sándor cár alma, 199
Sans peau. Lásd Gyengehéjú nyári körte
Sápadt zöld szilva magonc. Lásd Margit szilvája
 Sárafalva, Torontál vm., ma Saravale, Románia, 55
 Sárga Bellefleur alma, 34, 35
 Sárga csúcsos magonc alma, 240, 260, 261
Sárga szépvirágú. Lásd Sárga Bellefleur alma
 Sárga úri szilva, 177, 182, 183, 192
Sárkány József (1885–1972), reálgimnáziumi tanár, református presbiter, a Ceglédi Kossuth Múzeum alapító igazgatója 1917–1922, 1940, 288
Sármezey Ágnes, Szathmáry Király Jánosné (1866–1933), 55
Sármezey Ákos Antal (1855–1909) szolgabíró, 55
Sármezey Antal (eredetileg Vertán) (1822–1897), kincstári haszonbérelő, Bereczki Máté principálisa, 55, 76, 84, 85, 90, 92, 103, 108, 111, 112, 114, 115, 116, 123, 125, 135, 138, 139, 143, 145, 150, 156, 180, 219, 223
Sármezey Antal, ifjabb (1860–1927) földbérelő, földbirtokos, 55
Sármezey Árpád (1863–Paraguay, 1923), 55
Sármezey Béla István (1857–1868), 55
Sármezey család, 11, 111, 145
Sármezey Endre, Elemér (1859 – 1939), vasútmérnök, 55, 103

- Sármezey Jolán, Hász Kálmánné (1868–1936), 37, 55
- Sármezey Júlia Olga (1853–1855), 55
- Sármezey Manó (1854–1901)
földbirtokos, 55
- Sármezey Margit, Nágel Vilmosné (1865–1954), 55
- sárszilva, 25
- Sátoraljaújhely, Zemplén vm., 228
- Scheftsik György (1892–1969), Jász-Nagykun-Szolnok vármegye
főlevéltárosa, 288
- Schlägli magyar szójegyzék, 1405 k.
(Szamota István), 25, 46, 48, 288
- SchlSzj. Lásd Schlägli magyar szójegyzék
- Schönbrunni renet alma, 80, 217, 242
- Schwanitz, Franz (1907–1983) német
növénygenetikus, biológus, a
Staatsinstitut für angewandte
Botanik, Hamburg professzora, 288
- Selmecbánya, Hont vm. ma Banská
Štiavnica, Szlovákia, 15, 113
- Sepsibesenyő, Háromszék vm., ma
Pădureni, Románia, 13
- Sepsiszentgyörgy, Háromszék vm., ma
Sfântu Gheorghe, Románia, 13
- Sikulai alma, 39, 195, 268
- Silvester körte, 35, 185, 187, 195, 198, 239
- Simonffy piros alma, 41, 81, 100, 103, 200,
240
- Simon-Louis testvérek faiskolája
(Plantières-lès-Metz), 104, 149, 193,
272, 276
- Sipos Orbán (1835–1926) országgyűlési
képviselő, a Jász Múzeum alapítója, a
Jász-Kun Kerület utolsó alkapitánya,
218
- Smith úri szilvája, 128, 129
- Soltész Katalin, J. – Jávor Ottóné (1926–
1994), nyelvész, MTA
Nyelvtudományi Intézet Szótári
Osztályának vezetője, 29, 46, 277, 288
- Soltz László, gimnáziumi tanár,
helytörténész, író, 11, 20, 288
- Sólyom alma, 38
- som, 24
- Somogyi Sámuel, Zilah,
gyümölcstermesztő, 51
- Sorgvlieti renet alma, 35
- Sóvárad, Maros-Torda vm., ma Sărațeni,
Románia, 13
- Sóvári alma, 28, 39, 50
- Sötétkék tojásszilva, 133
- Späth Anna szilva, 128
- Spoelberg körtéje, 101
- Sporzon Pál, idősebb (1831 – 1917), a
keszthelyi gazdasági tanintézet
igazgatója, 276, 277
- Stein János (1814–1886) kolozsvári
könyvkiadó és nyomdász, 273
- Stoll, Rudolf (1847–1913), osztrák
pomológus, 15, 20, 288
- Strycker bergamotja körte, 50, 161, 165,
168, 174, 175, 201
- Stuttgarti pirók körte, 198
- Stuttgarti vajonc körte, 195, 198, 240
- sulyom, 25
- Superbe de Denniston. Lásd Denniston sárga
szilvája
- Superbus de Denniston. Lásd Denniston
sárga szilvája
- Surányi Béla (1942–), agrármérnök,
könyvtáros, agrártörténész, 289
- Surányi Dezső (1947–), okl.
kertészmérnök, agrobiológus, c.
egyetemi tanár, művelődéstörténész,
MTA doktora, 9, 12, 17, 20, 23, 46, 289,
290
- Surpasse Meuris körte, 101, 161, 201, 202
- süllő, 52, 170
- Sümeg, Zala, majd Veszprém vm., 16, 216
- Sümeghy Dezső (1882–1957) levéltáros,
történész, genealógus, 56, 270

Sz

- Szabadelvű Párt, 78
- Szabadkai nagy szercsika alma, 208, 241,
264, 265
- Szabó Antal, gimnáziumi tanár,
helyismereti múzeum vezetője,
törökszentmiklósi helytörténész, 79
- Szabó Ferenc (1935–), történész,
levéltáros, megyei múzeumigazgató, 6,
290
- Szabó Lóránd (1926–2006) közgazdász,
múzeumigazgató, agrártörténész, 16,
20, 217, 290
- Szabó Pál (1925–1998), jogász, fővárosi
főügyészségi főtanácsos, Bereczki
kutató, 20, 78, 87, 93, 97, 112, 116, 126,
127, 140, 142, 152, 154, 157, 208, 225,
232, 271, 290
- Szabó T(örpényi) Attila. Lásd Szabó T. Attila
- Szabó T. Attila (1906–1987) nyelvész,
történész, irodalomtörténész,
néprajzkutató, 11, 21, 290
- Szabó T. E. Attila (1941–)
természettudományi szakíró, a
biológia tudományok doktora,

- egyetemi tanár*, 28, 31, 32, 45, 46, 282, 285, 290, 291
- Szabolcs megyei Gazdasági Egyesület, 227
- Szajol, Jász-Nagykun-Szolnok vm., 58
- Szamota István, pravigyí (1867–1895) nyelv- és történettudós, levéltáros, szótáríró**, 45, 46, 284, 288
- SzamSz. Lásd Csúry, Szamosháti szótár
- Szani Zsolt (1973–) kertészmérnök, etnopolológus, PhD, VM-NÉBIH referens, az MTA köztestületi tagja**, 291
- Szaniszló József (?–1879), földbirtokos, Nyitra vármegyei gyümölcsész**, 210, 211
- Szapáry Gyula (1832–1905) politikus, főispán, földművelésügyi miniszter, OMGE titkár, miniszterelnök**, 58
- Szarvas, Békés vm., 87, 128, 166
- Szarvasgede, Nógrád vm., 41, 126
- Szatmár vármegye, 238
- Szatmárnémeti, Szatmár vm. ma Satu Mare, Románia, 229, 230
- Széchenyi Hanna körte, 100, 161, 205,
Lásd Csikos Angoulême-i hercegnő körte
- Széchényi Imre, gróf (1858–1905) agrárpolitikus**, 58
- Széchenyi István, gróf (1791–1860)**, 57
- Széchényi Pál gróf (1838–1901), OMGE alelnök, földművelésügyi miniszter 1882–1889 között**, 58, 142
- Szécsény, Nógrád vm., 156, 157, 166
- Szécsényvidéki Gazdasági Egyesület, 139, 156, 157, 158, 159, 160
- szeder. Lásd eperfa
- Székelyföld, 14, 284
- Székelyudvarhely, Udvarhely vm., ma Odorheiu Secuiesc, Románia, 13
- Szenczi Molnár Albert (1574–1634) ref. lelkész, nyelvtudós, filozófus, egyházi költő, író**, 25, 26, 44, 46, 47, 281, 291
- Szent Benedeki alma, 26
- Szent János szőlőcskéje. Lásd ribizli
- Szent Lőrinc körte. Lásd Nyári Kálmán körte
- Szent Mihál napi körte, 194, 240
- Szentandrás, Doboka megye. Lásd Sajószentandrás
- Szentes, Csongrád vm., 17
- Szentháromság, Maros-Torda vm., ma Troița, Románia, 13
- Szép Júlia körte, 204, 206
- Szép termetű körte, 113
- Szepsi Takarékpénztár, 78
- Szepsi, Abaúj-Torna vm. ma Moldavanad Bodvou, Szlovákia, 78
- Szibéria, 88
- Sziklay (Schmidt) Ede, idősebb (1812–1900) ügyvéd**, 78
- Sziklay család**, 270
- Sziklay Ede, ifj. (1850–1929), jogász, szolgabíró, földbirtokos, országgyűlési képviselő (1881, 1901, 1905), főispán**, 78
- Sziksza Fabricius Balázs (1530–1675) ref. teológus, pedagógus, szótárszerkesztő**, 25, 44, 46, 48, 282, 291
- SziksZF. Lásd Sziksza Fabricius Balázs, Nomenclatura
- Szilassy Zoltán, (1864–1932) mezőgazda és szakíró, OMGE titkára, Köztelek lapjának szerk.**, 58
- szilva, 24, 99, 129, 131, 136, 155, 160, 162, 183, 188, 192, 227
- szilvafa, 10, 75, 124, 128, 140
- Szinnyei József (1830–1913) bibliográfus, könyvtáros, irodalomtörténész**, 13, 21, 45, 48, 283, 291
- Szinnyei, Magyar tájszótár, 28, 45, 48, 283, 291
- Szív alakú cseresznyeszilva, 129, 131
- Szmrecsányi Emil (1828–1899) Nógrád vm.-i földbirtokos, reformkori ellenzéki kör tagja, később politikus**, 65
- Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok vm., 58
- Szombati Lapok, napilap, 291
- Szombatság, Bihar vm. ma Simbăta, Románia, 52
- Szontagh Pál, nógrádi (1820–1904), földbirtokos, reformkori ellenzék egyik vezére, a főrendiház tagja, belső titkos tanácsos**, 65
- szögletes alma, 26
- Szöke muskotály körte. Lásd Révész Bálint körte
- szőlő, 24, 30, 76, 105, 238, 287, 288
- Szűzpiros alma, 112, 133

T

- Tabódy Jenő, tabódi és fekésházi (1839–1898), járási szolgabíró, gyümölcsész**, 224, 226, 228, 229
- Takáts Rózsa (1953–), muzeológus**, 6
- Takáts Sándor (1860–1932) tanár, művelődéstörténész, MTA tag**, 22, 46, 292
- Tamássy [Tamásy] Károly (1806–1885) gyógyszerész, pomológus**, 38, 50, 81, 103, 294

- Tápiósáp, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm., ma Sülysáp, Pest m., 53
- Taracköz, Máramaros vm. ma Tereszva, Ukrajna, 127
- Tarczy Dezső (1842–1924) ügyvéd, pápai jogakadémiai tanár, újságíró, dinnyetermesztő**, 95
- Tarczy Lajos (1807–1881) a Pápai Református Kollégium tanára, filozófus, természettudós, MTA tagja, mintagazda**, 95
- Tarka perdrigon szilva, 133
- Társulati esperes körte, 133
- Tartós pirosalma, 222, 242, 268, 269
- Teleki Blanka, széki, grófnő (1806–1862) író, festő**, 10, 11, 288
- Teleki Domokos, széki, gróf (1810–1876) földbirtokos, országgyűlési követ, történész, gazdaságpolitikus**, 86
- Teleki Sándor, széki gróf (1821–1892), 1848–49-es honvédezered, főrendiházi tag, a Petőfi Társaság tagja**, 10, 21, 292
- Téli arany parmen alma, 167, 260
- Téli citromalma, 142
- Téli csíkos sólyom alma, 38
- Téli esperes körte, 92, 124, 133, 169, 210
- Téli fehér kálvil alma, 124, 133, 250, 260
- Téli Kálmán körte, 222, 242
- tenyészállatvásárok (Bp., 1882-től), 58
- TESz. Lásd *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*
- Tetty Nándor (1835–1896) pesti könykereskedő**, 83
- Thirriot vajonca körte, 37
- Tihanyi Alapítólevél, 24
- Timár Zsuzsa (1931–2000) kertészmérnök, lexikonszerkesztő**, 19, 279
- Tiszabó, Heves vm., majd Jász-Nagykunszolnok vm., 166, 272
- Tiszaeszlár, Szabolcs vm. ma Szabolcs-Szatmár-Bereg m., 163, 184
- Tiszafüred, Szolnok vm. ma Jász-Nagykunszolnok m., 95, 201
- Tiszahát, 38, 296
- Tolnay Gábor (1931–), történész, ny. múzeumigazgató, főiskolai tanár, a történelemtudomány kandidátusa**, 14, 15, 17, 20, 21, 23, 32, 33, 35, 37, 39, 40, 41, 47, 290, 292, 293, 296
- Tomcsányi Pál (1924–), Széchenyi-díjas agrármérnök, fajtakutató, az MTA tagja**, 34, 47, 287, 293
- Torboszló, Maros-Torda vm., ma Torba, Románia, 13
- Torda, Torda-Aranyos vm., ma Turda, Kolozs m., Románia, 13
- Torda-Aranyosi Gazdasági Egyesület, 13, 50
- Torda-Aranyosi Gazdasági Egylet. Lásd Torda-Aranyosi Gazdasági Egyesület*
- Torja, Altorja és Feltorja, Háromszék vm., Kézdi járás, ma Turia, Románia, 219, 223, 272
- Torjai magonc alma, 223, 242, 246
- Tormay Béla (1839–1906) mezőgazdász, állatorvos professzor, állatgyógyászati szakíró**, 58
- Tóth Béla (1857–1907) író, újságíró, művelődéstörténész**, 293
- Tóth Ede (1925–2010) történész, egyetemi docens**, 293
- Tóth Ignác dr. (1848–1938) mezőúri tisztiorvos, helyi és vármegyei közéleti szereplő**, 166
- Tóth Krisztina Viktória, grafikus**, 6
- Totleben tábornok körte, 101, 103
- Tótmegyér, Nyitra vm. ma Palárikovo, Szlovákia, 57
- Tournay-i aranyalma, 167
- tök, 140
- tölgverdő, 10
- török alma, 31
- Török alma. Lásd még Török Bálint alma*
- Török Bálint alma, 31, 124, 167, 246, 268
- Török János (1809–1874) közigazdász, levéltáros, MTA tagja**, 277
- Törökszentmiklós, Jász-Nagykunszolnok vm., 79, 204, 226
- Törs Kálmán (1843–1892) író, politikus**, 16, 293
- Tuerlinckx körte, 196, 240, 248, 249
- Tulipán kalvil alma, 133, 200, 241
- Turányi Kornél (1922–), levéltáros, könyvtáros, történész**, 53, 95, 274, 293
- Túri tulipán alma, 37
- Tükör alma. Lásd Nyári fontos alma*
- Tükör alma (Kecskemétről), 186, 187, 191, 193, 239
- Türkischer Weinling alma. Lásd Török Bálint alma*

U,Ú

- uborka, 140
- Udvarszék, 128
- Udvary Ágnes (?–1989), könyvtáros**, 141
- Ugocsa vármegye, 30
- Új magyar tájszótár, 26, 28, 31, 47, 48, 77, 82, 293
- Újépület (Pest), 10

Újkút, Törökszentmiklós külterülete,
 Jász-Nagykun-Szolnok vm., 136, 204
 Új-Poitau körte, 101, 132, 161, 204, 205,
 211
 Újvidék, Bács-Bodrog vm. ma Novi Sad,
 Szerbia, 128
 ÚMTsz. Lásd Új magyar tájszótár
 Ung vármegye, 228
Unghváry László (1856 – 1919) szőlész,
gyümölcsfaiskola-tulajdonos, 288
 Ungvár, Ung vm. ma Uzshorod, Ukrajna,
 228
Urbanek Ferenc apát-kanonok (1790–
1880), gyümölcsész, pomológus, 15,
 113

V

Vadász István (1953–),
földrajztudományok kandidátusa,
történet-szociológus, igazgató, 292
 Vadászat, 114, 120, 134, 169, 170, 171, 172,
 184
 vadruca, 171, 172
 Vaïsse tanácsos körte, 181, 193, 239
Vajda Pál (1907–1982) technikatörténet-sz,
 293
 Váltvaerő meggy, 129
Vályi Elek (1820–1903) elismert
pomológus, református lelkész,
esperes, 14
 Van Marum kobakja körte, 132
 Vandenebele alma, 200, 252, 253
 Váradolaszi (1822), Érolaszi, Bihar vm.
 ma Olosig, Románia, 55
 Varenne de Fenille vajonca körte, 101,
 160, 218
Varga Lajos (1920–1982), középiskolai
tanár, a mezővárosi református
kollégium igazgatója, 293
Vargha Zoltán, görzsönyi (1886–1973),
főreáliskolai tanár, genealógus,
középiskolai tanár, 294
Varjas Béla (1911–1985)
irodalomtörténet-sz, könyvtárigazgató,
 45, 284
 Városliget, Budapest, 57
 Városligeti korcsolyapálya, 122
 Vasárnapi Újság 1854–1921. Szépirodalmi és
 ismeretterjesztő hetilap, 284, 293, 294
 Vasárnapi Újság, Magyar Gazda, 118
 Vasárnapi Újság, Politikai Újdonságok, 118,
 120
 Vasárnapi Újság, Világ-Krónika, 118
 Vendée-i király körte, 161, 202, 203, 210,
 212

Veres mogyoró, 228
Veress Ferenc, ónodi (1832–1916)
fotóművész, vegyész, feltaláló,
egyetemi előadó, gyümölcsész, 14
 Verseghy Ferenc Elektronikus Könyvtár,
 Szolnok, 6, 20, 21, 47, 290, 292, 326
Vertán Etele (1848–1920) jogász,
földbirtokos, 52
Vigyázó Sándor gróf felesége, báró
Podmaniczky Zsuzsanna (1838–1923),
 294
 Viktória királynő szilva, 122, 128
Villási Pál (1820 - 1888), jogász, tanár,
kertészeti szakíró, 50, 51, 52, 53, 54, 56,
 58, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 69,
 72, 73, 86, 228, 276, 277, 294
 Villeneuve halyagja cseresznye, 133
 Vilmos körte, 132, 183, 193, 195, 199
Virág Zsolt (1977–), jogász,
művelődéstörténet-sz, 56
 VM-NÉBIH. Lásd Nemzeti Élelmiszerlánc
 Biztonsági Hivatal
 vörös alma, 25
Vörös Éva (1968–), nyelvész, egyetemi
docens, 24, 47, 294
 vörös körte, 25
 vöröshagyma, 140

W

Wagner László (1841–1888) műegyetemi
tanár, szerkesztő, 96
 Weilburgi alma, 208, 241, 262, 263
 Weinling - borizú, 26
 Wellington alma, 208, 241
 Welteni Jansen almája, 133
Wenckheim grófi család, 89
Whitehead, Alfred North (1861–1947)
matematikus, filozófus, 9
 Wilkenburg, Németország, 97
 Willy renetje alma, 160, 196, 199, 201
 Winter Jantjes körte, 101, 103
Wodianer Albert, báró, id. (1818–1898)
földbirtokos, mecénás, 210
Wolf [Wolff] Gyula (1844–?), Tordán
lakó földbirtokos, gyógyszerész,
gyümölcsész, 50

Z

Zalabér, Zala vm., 142
 Zelenka (körte), 26
 Zéphirin Grégoire körte, 92, 132
Zichy Miklós gróf, (palotai ágazat) zichi
és vásonkeői (1823–1874), 205

Zigányné Lőschinger Hedvig. Lásd

Lőschinger Hedvig

Zöld csík körte. Lásd Horváth fügekörtéje

Zöld Magdolna körte, 132, 168, 172

Zöld ringló szilva, 181, 182, 185, 191

Zürich, 103

Zs

Zsidi Vilmos (1963–), történész,
levéltáros, 279

Zsófia királynő alma, 200, 241, 254, 255

Közzéteszi
a Versegly Ferenc Könyvtár és Művelődési Központ
Versegly Ferenc
Elektronikus Könyvtár

ISBN 978-963-7613-55-5 Ö
ISBN 978-963-7613-58-6